ننگرهار پوهنتون
شرعیاتو پوهنځی
اسلامي ثقافت خانګه

د اسلام اعتقادي نظام

(د لوړو زده کړو وزارت د نوي نصاب له مفرداتو سره سم
د عصري پوهنځيو لپاره درسي کتاب)

Ketabton.com

مؤلف
پوهنوال مولوي محمد شريف رحماني

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د کتاب ځانګړتیا

کتاب نوم:	داسلام اعتقادی نظام
مؤلف:	پوهنوال مولوي محمد شریف رحماني
کمپوز	الحافظ المهندس جمیل الرحمن رحماني
ډیزاین:	مولوي رحماني
خپرندوی:	سلام خپرندویه ټولنه – جلال آباد
چاپ شمېر:	۵۰۰ ټوکه
چاپ وار	لومړی
چاپ کال:	۱۴۰۲ هـ . ش/ ۲۰۲۳م

دچاپ حقوق له مؤلف اوخپرندویه اداري سره خوندي دي

دفکري ملکیت دقوانینوپربنسټ دکتاب دچاپ نشراوتوزیع ټول حقوق دمؤلف اوخپرونکي اداري پروړاندی خوندي دی هیڅوک حق له دغه کتاب اودکتاب څخې برخې کاپي کړي اویایې په خپرولولاس پوري کړي

والسلام

د تر لاسه کولو خای:اصلاح افکار کتاب پلورنځی

اسحاقزی مارکیټ، لاندینی پوړ، لومړی دوکان، جلال آباد

اړیکشمېرې: ۰۷۹۰۲۰۶۲۶۱

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

...etabton.com: The Digital Library

لړليک

سرليک ---------- مې
سريزه ---------- ۱

لومړی خپرکی

دثقافت مفهوم اوداسلام اعتقادي نظام

لومړی بحث ---------- ٤
اسلامي ثقافت ---------- ۴
لغوي پېژندنه ---------- ٤
اصطلاحي معنی ---------- ٤
داسلامي ثقافت پېژندنه ---------- ۵
داسلامي ثقافت اهميت ---------- ۵
داسلامي ثقافت مضامين ---------- ۵
سرچينې يې ---------- ۱
موخې يې ---------- ۱
دمضامينوتاريخي مخينه يې ---------- ۱
داسلامي ثقافت لرليد (VISION) ---------- ۱
داسلامي ثقافت څانګې رسالت (MISSION) ---------- ۱
روزنيزې موخې يې ----------
ترلاسه شوې پايلې ----------
خانګړتياوې يې ----------
داسلامي ثقافت پروړاندې پراته ګوابنونه ----------
دفکري يرغل اغېزې ----------
چېلنجونو اوګوابنونو سره دمقابلې لار ----------

دويم بحث

داسلام اعتقادي نظام

دعقيدې لغوي پېژندنه ----------
دعقيدې اصطلاحي معنی ----------
اهميت يې ----------

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

د اسلامي عقايدو ډولونه ---------- ۱۵
د ايمان اساسات ---------- ۱۵
موضوع يې ---------- ۱۵
غايه او مصلحت يې ---------- ۱۶
د امنخته کېدل يې ---------- ۱۶
دزده کړې حکم يې ---------- ۱۶
مصادراو سرچينې يې ---------- ۱۷
قران عظيم الشان د اسلامي عقيدې د اثبات ستر پيغام ---------- ۱۷
دعقيد ې په اثبات کې قراني تګلاره ---------- ۱۷
خانګړتياوې يې ---------- ۱۷
موخې اواهداف يې ---------- ۱۸
دغه علم ته دمسلمانانو پاملرنه ---------- ۲۱
دزده کړې پراوونه يې ---------- ۲۱
په عقيد ه کې دخلکو درجې ---------- ۲۱
اسلامي عقيدې ته دبشراړتيا ---------- ۲۲
دعقيد ې دعلم نومونه او اصطلاحات ---------- ۲۲
د اهل سنت والجماعت پېژندنه ---------- ۲۲
اصطلاحې پېژندنه يې ---------- ۲۴
لقبونه يې ---------- ۲۴
خصوصيات يې ---------- ۲۴
اعتقادي بنسټونه يې ---------- ۲۴

دويم څپرکی

نړی ليد اود اعتقادي نظام برخې

لومړی بحث ---------- ۲۶
نړی ليد ---------- ۲۶
معياري نړی ليد ---------- ۲۷
دنړی ليد ډولونه ---------- ۲۷
الف سمې (اسلامي) نړی ليد ---------- ۲۷
د اسلامی نړی ليد پېژند ---------- ۲۸
موضوع يې ---------- ۲۸
د الله جل جلاله د اسلامي نړی ليد په رڼاکې ---------- ۲۸

Library

انسان دالهي نړی ليد په رنا کې ---- ۲۹
دزده کړې حکم يې ---- ۲۹
سرچينې يې ---- ۳۰
اهداف اوموخې يې ---- ۳۰
اهميت يې ---- ۳۱
فکري پولې يې ---- ۳۱
خانګړتياوې يې ---- ۳۲
په بشري ژوند يې اغيزې ---- ۳۳
دنه اهميت ناوړه پايلې يې ---- ۳۵
ب: فاسد(جاهلي نړی ليد) ---- ۳۶
۱-تجربوي ---- ۳۶
۲- فلسفي نړی ليد ---- ۳۶
الف ـ عقلاني نړی ليد ---- ۳۶
ب-حسي نړی ليد(ماتريالزم) ---- ۳۶
مشخصات ---- ۳۷
نيمګړتياوې يې ---- ۳۷
ج-شرک ---- ۳۷
-مشخصات يې ---- ۳۷
د-رهبانيت ---- ۳۷
نيمګړتياوې يې ---- ۳۸
هه- تيوکراسي ---- ۳۸

دويم بحث

داسلام داعتقادي نظام برخې

دالله تعالی .انسان اوکاياناتو پېژندنه ---- ۳۸
الله جل جلا له ---- ۳۸
د(اله) معنی ---- ۳۹
دالله تعالی پېژندنه ---- ۴۰
دالله تعالی دپېژندنې وسايل ---- ۴۰
لومړی- عقل ---- ۴۰
دويم -وحی (اسماء اوصفات) ---- ۴۰
انسان دالهي قدرت بله سترە نښه ---- ۴۱

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

د قسم انسانان مقام
د ... مفهوم ۴۱
د ... پرته لیدنه د ژوند کې انسان ۴۲
د ... دانحدونو پرته لیدنه تیاروکې ۴۳
په ګډ ټولنو کې ژوند خاندګړی ۴۳
د انسان اړتیاوې ۴۴
د انسان مسئولیتونه ۴۵
د انسان د تخلیق موخه ۴۵
دنیا دوسیلې په حیث ۴۶
دنیا دهدف په توګه ۴۶
دنیا دهدف په توګه د انتخاب پایلې ۴۶
د انسانانو دولونه ۴۶

دریم څپرکی

طبیعت ،کاینات اودایمان ارکان

لومړی بحث ۴۷
دطبیعت حقیقت ۴۷
دطبیعت اوانسان مقایسه ۴۷
طبیعت د انسان په خدمت کې ۴۷
درامنخته کیدو لاملونه یې ۴۸
نړی دالحادي تصور په تیاروکې ۴۸
کاینات اونوی ساینس ۴۸
دسترانفجاردنظریې تاریخچه ۴۹
کاینات اوقران کریم ۴۹
دتصادف دنظریې درد دلایل ۵۰

دویم بحث

دایمان ارکان

دایمان پېژندنه ۵۳
لغوي معنی ۵۳
اصطلاحي پېژندنه یې ۵۳
په ایمان کې دخلکو یوپربل فضیلت ۵۳
داسلام لغوي معنی ۵۴
په شرعي اصطلاح کې ۵۴

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

داسلام حقیقت ---------- ۵۴
دقانوني اوحقيقي اسلام ترمنځ توپير ---------- ۵۵
داسلام اصلي معيا ر ---------- ۵۵
دا يمان او اسلام فرق ---------- ۵۶
دايمان قوت اوکمزورتيا ---------- ۵۶
دايمان دقوت اسباب ---------- ۵۷
دايمان ضعف(کمزورتيا) ---------- ۵۸
دايمان دضعف اوکمزورتيا نبني ---------- ۵۸
دايمان دضعف اوکمزورتيا اسباب ---------- ۶۰
دايمان دضعف دعلاج لاري چاري ---------- ۶۰
دايمان غوښتني ---------- ۶۱
دالله تعالی دوجوداثبات دلايل ---------- ۶۲
دالله تعالی دمعرفت پروړاندي پردي ---------- ۶۹

څلورم څپرکی

توحید اودالله تعالی صفات

لومړی بحث ---------- ۷۰
توحید ---------- ۷۰
دتوحید معنی ---------- ۷۰
دتوحیدارکان ---------- ۷۰
دتوحیدموخه ---------- ۷۱
دتوحیدحکم ---------- ۷۱
دتوحیداهمیت ---------- ۷۱
دتوحیدشرطونه ---------- ۷۱
دتوحیدډولونه ---------- ۷۱
۱-دربو بیت توحید ---------- ۷۲
الف-دربو بیت په توحید کي دشرک نبني ---------- ۷۲
۲-دالوهیت توحید ---------- ۷۲
الف-دالوهیت دتوحیدغوښتنه ---------- ۷۳
ب-دعبادت ډولونه ---------- ۷۳
ج-دالوهیت په توحید کي دشرک انا راو نبني ---------- ۷۳
داسماؤ اوصفاتو توحید ---------- ۷۳

لنډ مفهوم يې ---- ۷۳
شرطونه يې ---- ۷۴

دويم بحث

دالله تعالی صفات اودصفاتو ډولونه

لومړی- ثبوتي صفات : ---- ۷۴
دويم سلبي صفات ---- ۷۵
دتوحيد مراتب ---- ۷۷
په بشري ژوندد توحيددکلمې اغيزې ---- ۷۷

پنځم څپرکی

دالله تعالی داسماؤ اوصفاتو په هکله داهل سنتو اونوروډلو باورونه اوپه ملايکو ايمان

لومړی بحث ---- ۷۹
دالله تعالی داسماؤ اوصفاتو په هکله داهل سنتو اونوروگمراه ډلو باورونه ---- ۷۹
دالله تعالی داسماؤاوصفاتوپه اړه داهل سنت تګلاره ---- ۷۹

دويم بحث

دايمان داساساتو دويم رکن په ملايکو ايمان

ملا يکې داسلام په رڼا کې ---- ۸۱
-په ملايکو دايمان مفهوم ---- ۸۲
په ملا يکو دايمان دلا يل ---- ۸۲
-دملايکودپيدايښت ماده ---- ۸۲
-دملا يکو حقيقت او صفات ---- ۸۲
دملايکو خويونه ---- ۸۳
دملايکو دندې ---- ۸۳
په ملا يکو دايمان اغيزې ---- ۸۴
پېريان او شيطانان ---- ۸۴
دجن مفهوم ---- ۸۴
دپېژندلولارې چارې يې ---- ۸۴
ددوی دوجود دليل ---- ۸۴
دپېرې او ملکې ترمينځ فرق ---- ۸۵
دپېريانو حقيقت اوصفات ---- ۸۵
ابليس او شيطان ---- ۸۵
دابليس او شيطان معنی ---- ۸۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

gital Library

دشیطان دتخلیق(پیدایښت) ماده ---- ۸۶
دشیطانانو ډولونه ---- ۸۷
دشیاطینو پروړاندې دانسانانو ډولونه ---- ۸۷
دشیطانانو خانګړتیاوې ---- ۸۷
دشیطان اهداف اومقا صد ---- ۸۸

شپږم څپرکی

په اسماني کتابونو اوپیغمبرانوایمان

لومړی بحث ---- ۸۹
په اسماني کتابونوایمان ---- ۸۹
انسان دوه اړخیزموجود: ---- ۸۹
قانون ته اړتیاولې؟ ---- ۸۹
دقوانینو ډولونه ---- ۹۰
دکتاب پېژندنه ---- ۹۰
لغوي معنی ---- ۹۰
اصطلاحي پېژندنه ---- ۹۰
شرعي معنی ---- ۹۱
ډولونه یې ---- ۹۱
داړتیا حکمت یې ---- ۹۱
دایمان حکم یې ---- ۹۱
دایمان دلایل یې ---- ۹۲
دنز ول موخه یې ---- ۹۲
اسماني کتابو نو اتفاقي ټکي ---- ۹۲
ه اسماني کتابونو دایمان ګټې ---- ۹۲
ه قران کریم کې ذکر شوي اسماني کتابونه ---- ۹۳
ران عظیم الشان ---- ۹۴
دحقانیت اودعدم تحریف دلایل یې ---- ۹۶
ایمان غو ښتنې یې ---- ۹۸

دویم بحث

دایمان دارکانو څلورم رکن په پیغمبرانوایمان

وت اورسالت ---- ۹۹
رسالت لغوي معنی ---- ۹۹

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

...com: The Digital Library

نبوت لغوي معنى ---------- ۹۹
نبوت شرعي حيثيت ---------- ۹۹
نبوت خاصيتونه ---------- ۹۹
نبي اورسول فرق ---------- ۱۰۰
شريت ته دالهي لارښوونودرسېدواحتمالات ---------- ۱۰۰
ه پيغمبرانو دايمان مطلب ---------- ۱۰۰
ه پيغمبرانو دايمان راوړلو اهميت ---------- ۱۰۰
نبو ت اهداف او مقا صد ---------- ۱۰۰
يغمبرانو ته دبشرارتيا ---------- ۱۰۱
يغمبرانوته دارتيا تکي ---------- ۱۰۱
دنبوت ضرورت داسلامي پوهانوله نظره ---------- ۱۰۱
پيغمبربشپړلارښود ---------- ۱۰۱
دنبوت ارکان ---------- ۱۰۲
دپيغمبرانوخصوصيات ---------- ۱۰۲
دپيغمبرانوصفات ---------- ۱۰۲
دپيغمبرانو مسئوليتونه ---------- ۱۰۳
دبلني ځانګړتياوي يې ---------- ۱۰۴
اولوالعزمه پيغمبران ---------- ۱۰۴
دپيغمبردپېژندلودلايل ---------- ۱۰۴
په قران کريم کې ذکرشوي پيغمبران ---------- ۱۰۵
دپيغمبرانو پروړاندې زموږ مسؤليتونه ---------- ۱۰۶
په پيغمبرانودايمان غوښتنې ---------- ۱۰۶
معجزه اوکرامت ---------- ۱۰۷
لغوی پېژندنه ---------- ۱۰۷
اصطلاحي پېژندنه ---------- ۱۰۷
دمعجزې شرطونه ---------- ۱۰۷
دمعجزې هدف ---------- ۱۰۷
دمحمد صلی الله علیه وسلم سترمعجزه ---------- ۱۰۷
درسول الله مبارک اودنوروانبياؤدمعجزوترمنځ مقايسه ---------- ۱۰۷
دکرامت پېژندنه ---------- ۱۰۷
دکرامت هدف ---------- ۱۰۷

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

دمعجزې اوکرامت فرق ---------- ۱۰۸
دکرامت مثالونه ---------- ۱۰۸

محمدصلي الله علیه وسلم دنړی والو سردار

دنړی وال لارښود صفات ---------- ۱۰۹
دده مبارک درسالت عقلي ثبوت ---------- ۱۱۱
دنبوت د پای دلایل ---------- ۱۱۴
دنبوت څوخصوصیات یې ---------- ۱۱۴
په امت باندې درسول الله حقونه ---------- ۱۱۵
داصحابوکرامومقام اوپه اړه یې داهل سنت عقیده ---------- ۱۱۵
مقام اومرتبه یې ---------- ۱۱۶
دوی ته دښکنځلوکولواوبدوردوویلوحکم ---------- ۱۱۶
ددوی په هکله داهل سنت والجماعت تګلاره ---------- ۱۱۶

اووم څپرکی

په اخرت، قضاء اوقدر ایمان

لومړی بحث ---------- ۱۱۷
په اخرت ایمان ---------- ۱۱۸
داخرت دورځې پېژند نه ---------- ۱۱۷
په اخرت دایمان مفهوم ---------- ۱۱۸
په اخرت دایمان اهمیت ---------- ۱۱۸
داخرت دورځې نومونه ---------- ۱۱۸
دقیامت درامینخته کېدو دلایل ---------- ۱۱۹
داخرت په هکله داسلام تصور ---------- ۱۲۰
دماده پالوپه نظریاتوعلمي نیوکه ---------- ۱۲۰
دقیامت ساینسي او عقلي ثبوت ---------- ۱۲۱
په اخرت دایمان غوښتنې ---------- ۱۲۲
په اخرت دایمان اغیزې ---------- ۱۲۴
دقیامت علامې ---------- ۱۲۵
دقیامت دنښانو ډولونه ---------- ۱۲۵
دقیامت کوچنۍعلامې ---------- ۱۲۵
دقیامت لویې نښې ---------- ۱۲۷
روح ---------- ۱۲۸

دروح لغوي معنی ---------- ۱۲۸
دنفس معنی ---------- ۱۲۸
دروح اجمالي پېژندنه ---------- ۱۲۸
روح دقرانکریم په رنا کې ---------- ۱۲۸
دانسانیت اساس په روح دی ---------- ۱۲۹
اياروح قديم دی؟ ---------- ۱۲۹
دروح پيدايښت ---------- ۱۲۹
انساني اوحيواني روح ---------- ۱۲۹
دمخلوقاتو دولونه ---------- ۱۲۹
دروح مرتبه ---------- ۱۲۹
دروح مړينه ---------- ۱۳۰
دمرګ سبب ---------- ۱۳۰
مرګ ناڅاپه راځي ---------- ۱۳۰
ملک الموت اوداروا حو اخيستل ---------- ۱۳۰
له مرګه وروسته دانسان حالت ---------- ۱۳۱
دروح حالت ---------- ۱۳۱
دقبرسوال اوخواب ---------- ۱۳۱
دقبرپه عذاب اوثواب له کيفيته پرته ايمان ---------- ۱۳۱
دقبردعذاب شمول ---------- ۱۳۱
په روح اوبدن دقبرعذاب اوراحت ---------- ۱۳۲
دقبردعذاب دمنکرينوشبهات ---------- ۱۳۲
مړوته دژوندیو دګټې رسېدل ---------- ۱۳۲
دقبردعذاب اسباب اونجات ---------- ۱۳۲
دبرزخ نړۍ ---------- ۱۳۳
دبرزخ مفهوم ---------- ۱۳۳
دقبردعذاب دوام ---------- ۱۳۳
داروا کانوخايونه ---------- ۱۳۴
دانسان دژوندپراوزنه ---------- ۱۳۴
دمرګ يادولو اغېزې ---------- ۱۳۵
دقيامت نښانې ---------- ۱۳۵
به شپېلی کې پوکی ----------

بعث (له قبر ونو راپورته کېدل) ---- ۱۳۵
قیامت ---- ۱۳۶
دعرش تر سیوري لاند ې ---- ۱۴۷
حساب ---- ۱۳۷
تله ---- ۱۳۸
دعملنا موخپربدل ---- ۱۳۹
دکوثرحوض ---- ۱۳۹
دصراط پول ---- ۱۴۰
جنت ---- ۱۴۱
دوزخ ---- ۱۴۲

دویم بحث

په قضااو قد رایمان

قدر ---- ۱۴۳
لغوي معنايې ---- ۱۴۳
اصطلا حي معنی يې ---- ۱۴۴
دقدرمفهوم دالهي کلام په رڼا کې ---- ۱۴۴
دقدرمفهوم دنبوي احاديثو په رڼاکې ---- ۱۴۴
په تقدير دايمان راوړلو اهميت ---- ۱۴۴
په تقديردايمان معنی ---- ۱۴۴
دتقدير مراتب ---- ۱۴۴
قضاء ---- ۱۴۵
دقضاء لغوي معنی ---- ۱۴۵
اصطلاحي معنی ---- ۱۴۵
قضاء دقرانکريم په رڼاکې ---- ۱۴۵
دقضاءاوقدرترمينځ فرق ---- ۱۴۶
دقضاءډولونه ---- ۱۴۶
دالله تعالی اراده اوډولونه يې ---- ۱۴۸
دالله تعالی اراده اورضاءاودبنده اراده ---- ۱۴۸
دانسان خپلواکي ---- ۱۴۹
دانسان دارادي کړو وړو حيثيت ---- ۱۵۰
دانسان داختيارساحه ---- ۱۵۰

دانسان مسؤ ليت ---------- ۱۵۱
دتقديريه اړه دبېلابېلو ډلو افكار ---------- ۱۵۱
دالهي ارادې په هكله داهل سنت والجماعت اودمخالفينونظريات ---------- ۱۵۲
په قضا ءاوقدردايمان غوښتنې ---------- ۱۵۲
دقضاءاوقدردعقيدې اغېزې ---------- ۱۵۲

اتم څپركى

دايمان نوا قض (له مينځه وړو نكي)اهل قبله اواحكام يې

لومړى بحث ---------- ۱۵۳
د نواقضو معنى ---------- ۱۵۳
دايمان دنواقضو ډولونه ---------- ۱۵۳
۱-دايمان اعتقادي نواقض ---------- ۱۵۳
۲-دايمان قولي نواقض ---------- ۱۵۵
۳-دايمان عملي نواقض ---------- ۱۵۶
زنديق ---------- ۱۵۶
لغوي معنى ---------- ۱۵۶
اصطلاحي معنى ---------- ۱۵۶
حكم يې ---------- ۱۵۶
دزنديق دتوبې قبولتيا ---------- ۱۵۷
تكفير ---------- ۱۵۷
پېژندنه ---------- ۱۵۷
دتكفيرپه هكله دپخوانيوعلماوويناوتې ---------- ۱۵۷
دتكفيرډولونه ---------- ۱۵۷
ديوچادكافرگرخولوشرطونه ---------- ۱۵۸
دتكفيرموانع اوخنډونه ---------- ۱۵۸

دويم بحث

اهل قبله او احكام يې

دمسلكونواومذهبونوترمنځ فرق ---------- ۱۵۸
لويوگناهونودښتانوپه اړه داهل سنت والجماعت اونوروكسراه ډلوباورونه ---------- ۱۵۹
دتكفير په قضيه كې داهل سنت تكلاره ---------- ۱۵۹

لومړی څپرکی

دثقافت مفهوم اوداسلام اعتقادي نظام

پیلیزه

هرېوملت خانته معتقدات ،فکري ،ټولنیزاواقتصادي ارزښتونه لري او په خپل ثقافت اوکلتور ویاړي ،ولسونه خپل اوسنی حالت خپلې ماضي پورې تړي که داسې ونه شي نویوقوم به په نوروکلتورونوکې ورډوب نوم اونښان به یې پای ته ورسېږي اوس مهال چې نړۍ دیوکلي بڼه غوره کړې له نورووولسونوسره مخامخ کېږواوسنی وخت دتمدني شخړوموج دی که لږغفلت صورت ونیسي په لږ وخت کې به ټول ملت الله دې نه کړي په نابودی محکوم شي مور په بشپړایمان اوپیاوړي شخصیت سره په دغه تمدني شخړه کې بریاحاصلولی شو .

لومړی بحث

اسلامي ثقافت

په اوس وخت کې چې دشراوطغیان شیطاني لښکرو بشریت په تورتم کې راایسارکړی دی مسلمان ته لازمه ده چې دشردټولو سرکښه خواکونو به وړاندې دهدایت خلانده مشال په لاس کې واخلي خپل عقل اوفکرداسماني وحی په وسیله پاک اوسوتره وګرځوي دګمراهی .انحراف ،هوی اوهوس له غلامی خخه بشریت ته نجات ورکړي .داسلام رسالت له بشرې سپېځلي فطرت سره اړخ لګوي په همدغې الهي نګلارې سره مورداوسني متجاوز ،باغي اووحشي ناوړه تمدن سره مقابله کولای شو .

لغوي پېژندنه

په عربي ژبه کې دثقافت لفظ په ګڼومعنو راغلی چې خینې یې معنوي اوخینې یې مادي دي ،په معنوي چاروکې دزېرکتیا ،ذکاوت ،هوښیارتیا ،ژرتررژره دعلم د لاسته راوړلوپه معنی سره ده ،په حسي ـ اومادي چاروکې دکاږه دسمولو ،برابرولو ،غلبې اواصلاح په مفهوم سره هم راغلی دی.[1]

اصطلاحي معنی

Culture په فرانسوي ،المساني اوانګلیسي ـ ژبوکې کې دزراعت مفهوم افاده کوي ،البته دټولنپوهنې دپوهانوپه تعریف کې لاندې شیانوته شاملېږي.

- فنون ،علوم ،معارف ،فلسفه اوعقاید

[1] ابن منظور ،محمد بن مکرم ،لسان العرب ج ۱ ،ص ۵۰ ،دار احیاء التراث العربي بیروت لبنان

• دافرادوسلوک اوتصرفات اودټولنيزواړيکولارې چارې[1]

داسلامي ثقافت پېژندنه

اسلامي ثقافت داسلامي عقايدو .افکارو .احکامو . قوانينو . اساساتو .علومو .اختراعاتو . ژبې .تاريخ .ارزښتونو .ويارونواودمشترکواهدافوله مجموعې څخه عبارت دی . په لنډ ډول يې داسې هم تعريفولی سو .اسلامي ثقافت د قران کريم اونبوي سنتو په رڼاکې عملي چلند ته ويل کېږي[2]

داسلامي ثقافت اهميت

هرکله چې اسلامي ثقافت دالله جل جلاله په سترکتاب اودپيغمبرصلی الله عليه وسلم په نبوي سنتو ټينګ اوکلک چلند ته ويل کېږي .نواهميت يې څرګنددی داځکه چې په قران کريم اونبوي سنتوټينګ عمل خپلې مهال به فرض اوخپلې وخت به دمستحب بڼه غوره کوي چې بابه دعباداتو . اخلاقواو معا ملاتوسره اړيکه نيسي ــ لکه لمونځ .روژه .زکات .حج له موراوپلارسره احسان اونيکي .له خپلې ميرمن سره سه چلند .صله رحمي اودګاونډي دحقوقورعايت کول احسان .صبرشجاعت .سخاوت .ترحم .عاطفه .کورنی نظام .اقتصادي چارې اخيستل اوپيرودل .پورااجاره .شرکت اومضاربت . شوری .دملي امانتونوساته .دعدل اوانصاف ټينګښت . بين المللي اړيکې دجګړې اوسولې دقواعدواواصولومراعاتول اوداسې نور... درسول الله مبارک اودراشدينوخلفاؤدورې ته په کتنې سره موږته څرګنديږي چې اسلامي شريعت له عقيدې .عباداتو .اخلاقو .ټولنيزاواقتصادي نظام اوسياست څخه ترکيب دوتاليې وهمکرينه راوروسته دوروکې دين يوازې شخصي ژوند اخلاقو اوعباداتوپورې منحصر باتې نو دنبوي چارې اومعاملات له دين څخه جلاشوي نوامت دزوال کندې ته پرېوت کېږي اسلامي امت دوباره خپل تېر برم ته ستنېدل غواړي نولاره يې په اسلام بشپړ عمل کول دی.

داسلامي ثقافت مضامين

داسلام اعتقادي نظام .تلاوت اوتجويد .داسلام عبادتي نظام .نبوي سيرخلې سيرت اواسلامي تاريخ . .داسلام اخلاقي نظام . داسلام ټولنيزنظام .فکري پوهنه .اديان اومذاهب .داسلام سياسي اواداري نظم .داسلام اقتصادي نظام .قران عظيم الشان اومعاصرعلوم .اسلامي تمدن دي

سرچينې يې

دوحی لومړی پيل په قراءت علم اويوهې سره شوی دبشريت لومړي پلاراده عليه السلام ته الله تعالی علم وکړی ؤ قران عظيم الشان اسلامي ثقافت په درې پنستونودروی . توحيد . رسالت اواخرت داچې الله تعالی دنړۍ کائناتو خالق . مالک . حاکم پادرراوساتند وی دی اودمحمد صلی الله عليه وسلم رسالته

[1] محمد ... ۱۹۹۰م، الجزء الأول ... من العدد ... من مواجهة ... ظار العو ... ين . ۱۲موسسة الرسالة ... لبنان.

[2] ... ۱۹۸۰م، ... العلماء ... S.الاتحاد العالمي للمنظمات الطلابية.

وخلاند ه شخصيت ترقيا مته پورې دټول بشريت لياره رهبر ، لارښود ماډل اودبلکه په حيث دی .
داسلامي ثقافت دغه درې واړه بنسټونه (توحيد ، رسالت اواخرت) فرداوټولنه دمادي ژوند له پستيو څخه
راوباسي دحقيقي خوشالي کمال ، اخوت ،
عدالت ، شرافت ، تعلق بالله اواطاعت رسول دکمال لوړوپوړيو ته يې رسوي په همدې توګه اسلامي
ثقافت دژوند ټولو برخو ته شامل دی لکه ټولنيزاوکورنی نظام ، اقتصاد ، سياست جګړه سوله اونړی وال
مسايل اوداسې نور...[1]

داسلامي ثقافت سرچينې

اسلامی ثقافت دوه ډوله سرچينې لري لومړی اصلي سرچينې دويم فرعي سرچينې

لومړی- اصلي سرچينې

اسلامي ثقافت اصلي دوه سرچينې لري

الف- قران عظيم الشان قرانکريم داسلامي ثقافت لومړی سرچينه ده چې الله تعالی يې له تحريف اوتبديل څخه دساتنې ضمانت کړی دی ټول بشريت لياره بشيرالهي پيغام او قانون دی چې ټولوانسانانوددنياواخرت دکاميابي ضمانت کوي چې کوم خاص قوم ، نسل ، سيمې ، هېواد ، وخت اوزمان پورې مربوط نه ؛ بلکې ترقيامته دملتونو لارښود اودټول ژوند قانون دی چې ټولو تعصباتو ته دپای ټکی ږدي بشريت دفکري وحدت په مړي تړي اويوه ستره ټولنه جوړوي چې دنړی هېڅ يوه مفکوره اوتهذيب ورسره په دغه برخه کې سيالي نه شي کولی

ب- نبوی سنت :دويمه اصلي سرچينه يې نبوي سنت دی چې ټولوقولي ،عملي اوتقريري احاديثوته شاملېږي رسول الله صلی الله عليه وسلم دقران عظيم الشان مفسراومعلم ؤهغه دالله تعالی اسماني پيغام تطبيق کړی دی اوهغه دقران مجيدعملي ژوندی بلکه شخصيت ؤدمؤمنانوله مورحضرت عايشې رضی الله عنهاڅخه دهغه داخلاقويه هکله پوښتنه شوې وه هغې ورته په خواب کې ويلي ؤچې دهغه اخلاق قران عظيم الشان ؤ،نوپردي اساس د حرايه غارکې دوحی نزول بيادام المؤمنين ترحجرې پورې چې هلته دده مبارک ساه وتلې ده تقريبادنبوت درويښت کاله ژوندسنت رسول تشکيلوي.

دويم -فرعي سرچينې

داسلامي ثقافت فرعي سرچينې لاندې برخوته شاملېږي

۱- اجماع :داصول فقهي دعلماؤپه اصطلاح کې دپيغمبرصلی الله عليه وسلم له وفاته وروسته داسلامي امت دمجتهدو علماؤپه يوه شرعي حکم باندې اتفاق کولوته اجماع ويل کېږي .البته اجماع هلته صورت نيسي چې په قرانکريم اونبوي سنتوکې صريح حکم شتون ونه لري.اجماع داسلامي فقهي له مصادروڅخه

[1] - حسن (۱۹۸۰ م) بسيط العقائد بين الاسلام العالمي للمنظمات الطلابية

یوه سرچینه اودشرعي احکامولپاره دلیل اوشاهدګڼل کېږي په اوس وخت کې دنویوراپېښوشویوقضایاوڅه هکله دامت نامتوعلماءبه دې هکله ستررول لوبولی شي .دنویووسایلوپه ایجادسره خودانلاین مجازي ناستوله لاري دغه کارډبراسانه شوی دی .

۲- **قیاس**:قیاس :قیاس په لغت کې موازنې ته وایي اوپه اصطلاح کې په حکم کې غیرمنصوص مسئله منصوصي مسئلې سره پیوست کولوته وایي ددواړوواقعاتودعلت داشتراک له امله دمشترک حکم جنیت غوره کوي

اسلامي تاریخ :تاریخ دملتونواساس اوپیل تشکیلوي که نورملتونه تاریخ لري: نواسلامي امت هم دمجداوعظمتونودویاړتاریخ څخه برخمن دی زموږافتخاراودتاریخ پیل داسلام دخلاندە لسرله څرک پیلیږي په همدې اساس نبوي سیرت داسلامي امت معلم اولارښوونکی دی

داسلام دلومړي نسل تاریخ داسلام دتطبیق یوښه تصویردی چې دابوبکرصدیق رضی الله عنه څخه ترعمر اوعاطفه . دعمرفاروق رضی الله عنه څخه دعدالت دحضرت عثمان رضی الله عنه څخه دحیاء دحضرت علی رضی الله عنه څخه دشجاعت اومېرانې دحضرت عمار رضی الله عنه څخه دثبات اواستقامت دصهیب بن سنان رومي رضی الله عنه څخه دقربانی دخالد رضی الله عنه څخه داتلولی دابوذرغفاري رضی الله عنه څخه دزهد .دحضرت حمزه رضی الله څخه عنه دمېرانې درسونه زده کولی شو.

۴-**اسلامي میراث** :داسلامي میراث څخه مطلب اسلامي فقه . اصول فقه . صرف نحوه اوبلاغت .قراءاتو. تفسیراوداصول تفسیراوداصول حدیث علم دی.

٦- **انساني ګټورې پوهنې او تجربې**:په اموي دورکې دګټوروپوهنوداساس ډېره کښودل شوه اوپه عباسي کې دورکې خپل اوج ته ورسېده دمامون بیت الحکمت یې سترە بېلګه ده چې هلاکواوجنګیزدجلې په سیندلاهوکړه په دغه دورکې دګڼو ملتونودفنونواومادي علومو څخه استفاده وشوه اوپه نوې بڼه دعلومواساسات کښودل شوه لکه دطب . جغرافیې . فلکیاتو . حساب .الجبر .هندسې .کیمیا. تاریخ ریاضي . فزیک اوداسې نور....

۷-**ژبه**:ژبه دملتونوترمنځ دتفاهم وسیله ده اوداسلامي ثقافت فرعي سرچینه تشکیلوي په همدې توګه دژبوتنوع اوبېلتون دالهي قدرت نښه ګڼلی کېږي قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې فرمایي ﴿ ومن ءایٰته. خَلْقُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَٰفُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَٰنِكُمْ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ

همدته ماخذ ۱۱۲ مخ

لِلْعَٰلَمِينَ ﴾ الروم ژباړه: او دهغه جل جلاله دقدرت له نښانو څخه داسمانونو اوځمکې پیدایښت اوستاسې دژبواو ستاسې درنګونو بیلابیلوالی دی په باوري ډول په دې کې دپوهانو لپاره ډېرې نښانې دي داسلامي امت مشترکه ژبه عربي دقران کریم ژبه ده .دقران مجید زیات الفاظ له انسان سره اړیکه نیسي لېکن دغه سترکتاب دبلاغت. فصاحت اوادب له حیثه یوه سترہ معجزه ده دقرانکریم هر لفظ اغیزه ناک دی چې دکایناتو له اصلي حقیقت څخه یې پرده پورته کړې هره موضوع اوهرمضمون یې دژبې اوادب لوړمعیاراوستراعجازدی چې هېڅوک ورته نه شي رسېدلی قران مجید عربي ژبې ته همېشه زوند وبخښه دنړۍ هېڅ یوه ژبه ورسره مقابله نه شي کولی دنړۍ په نوروژبوکې وخت پروخت بدلون راځي دیووخت ژبه دبل وخت سره بشپړتوبیرلري قران عظیم الشان عربي ژبې ته نړۍ وال حیثیت یه برخه کړدځمکې په ټوله کره کې مسلمان ولسونه دالله تعالی اسماني پیغام شپه اوورځ لولي اودجوماتونو له مناروخځه یې دتوحید . رسالت اواخرت انګازې پورته کېږي. دقران کریم له املا دډېروعجبسو هېوادونودژبې دالفبا زیاتره توري عربي وکرزبدل لکه . فارسي . پښتو . اردو . تاجکي . ازبکي ترکمني . ملایي اوداسې نور.. زیا تره عجم هېوادونه په عربي ژبه بدل سوه لکه عراق . مصر . سوریه . لبنان فلسطین . الجزائر . تونس . مراکش المغرب . سو ډان . اونورافریقا یې هېوادونه دروانحله دوی داصحابوکرامو سره دزیاتې راشه درشې اوتعامل له املا عرب وکرزبد ل.

۸: شعراوادب:دقران کریم له نزول نه دمخه دعرب قوم شعریه زلفو . خطـ . خال . شوند و .رخسار اوعاشقي مشتمل ژاوس دالله تعالی به ننا اوصفت .درسول الله په نعت . اخلاقي فضا یلو . حکایاتو .سلوک اومعرفت بدل شو. قران عظیم الشان دشرم. حیا. اوپاک لسنې تصورات وړاندې کړل له شکه یرته قران کریم نه شعراونه نثر بلکې جلا مقام لري الهي معجزکلام دی په خیل اسلوب بلاغت . فصاحت . محاورو. تشبیهاتو اواستعاروکې سارې نه لري.

۹ -رسم اورواج: قران عظیم الشان بخوابی رسمونه او رواجونه له منځه وړي وړل یوازې هغه عرف یې برخانې پرېښود چې داسلام له اصولوسره یې ټکرنه ژاوله بشرې فطرت سره یې سمون درلوددمثال په توګه به عرب قوم کې دغم پرمهال دوېښتونکول اودکړېوان خپرول دخپل مخ اوتندې وهل اودغم لپاره دهېرکوسخو به کرایه نیول . دحج په موسم کې خان برېنډ ول . دسخینه ژ په سینکار راوتل اونور .. شامل

ق

قران کریم پردغه ټولودبطلان کړسه راووبسته اودبنه یې دتبرج جاهلیت نوم کېښود همدارنګه دسادې سر مهال دشمان اوښکې .دریا . اظهار .قومي تعصب . په ژبه اورنګ فخر . تمسخر . ملنډې .بښت . جعلي . حرباتي . فحاشي . اه.بې حیا یې دغه ټول بې منکرات وبلل اوددې برخاتو یې معروفات په ګوته کړل

قران عظیم الشان دمسلمانانو لپاره دالله تعالی اوپیغمبر طریقه ترقیامنه دایمي اوتلپاتې تګلاره وګرځوله اوبه همدې توګه يې زمور دتمدن اوتهذیب لپاره ځلورخواوې وټاکلې

۱۰-**تولنیزاوکورنی نظام** :قرانکریم دکورني ،نظام لپاره دحلالې رشتې دحدودوپه ټاکلو ،دمېړه اومېرمن دحقوقو په مشخص کولو زورواچاوه،حرامې رشتې يې په ګوته کړې په جنسي برخه کې يې دډېرېوسېخلي نظام دبنسټ دبره کښېوده دمسخرو،ملنډو،عیب لټونې ،بدګومانۍ ،تهمتونو اوبد نامۍ دروازې يې دتل لپاره وتړلې کورنۍ ژوند يې دهررنګه شکونو ،شبهاتو اواختلافاتو څخه پاک کړ ،کورونوته دننوتلو پرمهال يې اجازه غوښتل لازمي وګرځول دافرادودتشخص لپاره يې قبیله ضروري اوتقوی يې ورته دبهترې معیار وټاکله په انساني حقوقو اومسؤلیتونوکې يې ټول خلک یوشان وبلل.

داروپا طبقاتي دغلامۍ نظام يې رنګ کړاودانساني حقوقود مساوات اعلان يې وکړ ،البته په اسلامي فقه کې چې دغلامانو کوم ذکر راغلی هغه دجګړې بندیان دي ددوی دخلاصون لپاره يې هم مناسبې لارې چارې سنجولي دي په فحش ویناؤ اوښکنځلو يې بندیزلګو لې دمور اوپلار اودلویانو په درنا وي اوبه کشرانو دشفقت تاکید يې کړ ی دی دغه ټول دقران عظیم الشان برکت دی .

۱۱- دخوراک اوڅښاک طریقه اولباس: خوراک اوڅښاک دانسان بنسټیزه اړتیا ده قران عظیم الشان بشریت ته یوازې روحاني غذانه دی ورپه ګوته کړې ،بلکې دخوراک اوڅښاک طریقه يې هم ورښودلې ده قرانکریم خواړه اودڅښلو شیان په دوو برخووېشلي دي رواوناروا،رواهغه دي چې انسان ته ګټوراونارو هغه شیان دي چې انسان ته زیان رسوونکي دي.

قران مجید دحلالواوحرامو دایره دژوند ټولو معاملاتو ته پراخه کړه برابره خبره ده که هغه فردي ،اجتماعی ،اقتصادي اوسیاسي واوسي دغه يې معروف اومنکر (ښواوبدونه) وېشلي دی ،نوپردې اساس حرام اوحلال یوازې په خوراک اوڅښاک کې نه؛ بلکې ژبې ،غوږونو ،لاسونو اوپښو ټولوته شامل دي لنډه داچې دحلالواوحرامو پربنسټ دیواخلاقي تهذیب دوجود ډبره اواساس یوازې اویوازې دقران عظیم الشان کارنامه ده داسلام دخلاندې لمرترڅرک دمخه عرب قوم دمردارو حیواناتو غوښې خوړلې ،وینې به يې څټلې اوبخولې ،برښدپه ګرزېدل په هسدې توګه خنې خوراکونه نارینه ډ پورې مختص ډ شراب څښل ،غلا ،لوټ تالان اوزنا ددوی عام رواج ډ دلباس په هکله داسلام لارښوونه داده چې دبدن پټونکی ،پاک اوساده واوسي پیغمبر صلی الله علیه وسلم په عامه توګه سپین لباس خوښولو ،دوربښو لباس او قیمتي لباس اغوستل يې ناروا وګرزول دجامو په ټاکنه کې داب اوهوا اوولسي رواج بشپړدخل وي ،مګرمور وینو چې هغه کې دساده کې اوپاکیزګۍ نظام له عبادت سره تړاو لري په هسدې توګه ذوقي سکالا اوسلیقه يې خانګړې ډول لري.

۱۲- **فنون**: داسلامي مفسرينو په خيال په قران کريم کې دټو لو فنونو بنسټونه اينبودل شوي دغه عظيم الشان الهي پيغام دغوراوفکردخپرني اوتحقيق لورته هڅونه کوي که لږ فکر وکړو پوازې په قرانکريم کې دټولوعلوموا وفنونو ليارې اصول شسته لکه دقراءت فن . دتجويد فن . دکتابت فن . دکاغذ جوړلوفن .مينا توري اوهندسي خطونه . دجلد سازي فن . په خوش اوازي سره دقرانکريم دلوستلو فن اوداسې نور... قران کريم دبت يا لنې . لهولعب اوهر رنګه شرک نفي کړې ده دتصويرونو جوړول . مجسمه سازي دعرب قوم مهارت و اسلامي ثقافت دذ ي روح سيانو تصوير وبستل منعه کړل ،مګرد.ونو . بوټو. اوګلانو تصويرونه يې رواوبلل

موخې يې

داسلامي ثقافت سترهدف دصالحې ټولنې اومتوازن فرد جوړول اوله مرګه وروسته په اخروي ژوند کې بري . دجنت حصول اوالله تعالى رضاء ترلاسه کول دي.

دمضامينوتاريخي مخينه يې

داميرحبيب الله خان دسلطنت په دوردهېوادپه پلازمينه کې دحبيبيې ليسه امريکايانو جوړه کړې وه چې بسونکې يې ټول خارجيان ژپه ولاياتوکې يوازې ترشپږم ټولګې پورې بسوونخيوشتون درلود،مګرلوړې زده کړې په ظاهرشاهي دورکې پيل اوپه (۱۳۲۵) هجرى لمريز کال دکابل پوهنتون داساس ډبره کښبودل شوه دپوليتخنيک پوهنځى روسانوجوړکړ اوروسي متخصصين په کې استادان ؤدانجنيري اوزراعت پوهنځي امريکايانوچلولې په ديارلس سوه اوه پنځوسم هجري لمريزکال دغوايي دمياشتې په اوومه نېټه دکمونستي عسکري کودتاپه نتيجه کې دهېوادددلوړوزده کړومؤسساتوته روسي ژبه اودمارکسيزم کمونستي فلسفه دټولوعصري پوهنځيودنصاب برخه وګرځېده .په(۱۳۷۱)هجري لمريزکال داسلامي انقلاب په بري سره دکمونستي مضامينوپرخاى دهېوادپه ټولوتحصيلي مؤسسوکى داسلامي ثقافت مضامين خاى پرخاى شول .په افغانستان دصليبي يرغل (دناټواوامريکايي) لښکرودرانوتلوپه نتيجه کې دوخت دامريکايي تالي ځټي وزيرله خوادغه مضامين له دووساعتونوڅخه يوساعت ته راټيټ کړى شول اوپه تدريجي توګه يې ختمول غوښتل ،البته داسلامي ثقافت دخنومخلصواستادانودهلوڅلواودوخت دستري محکمې دمشرتابه له خوادغه توطئه شنډه شوه اوس دشکر خاى دى دغه ځانګه پياوړي متخصيصين پوهاندان اوډاکتران لري دامريکايي لسکرو په ماتې اودمجاهدينو په غلبې سره نوره وغوړېده اوپياوړې شوه الحمدلله.

داسلامي ثقافت لرليد (VISION)

دمتخصصواسلام ته ژمنواومعتدلوکدرونودرلودل چې وکولى شي داسلامي سالمې روزنې په نتيجه کې ماډل شخصيتونه ټولنې ته وړاندې کړي چې په دنيا اواخرت کې بشردسعادت ترپراوه رسوي.

داسلامي ثقافت ځانګې رسالت (MISSION)

داسلام دسپېڅلى دين به لارښوونوباوراويقين دافغان ولس سره خانګړتياده دديني اعتدال ،دايمان اوتقوى دټينګست ،دقانون دحاکميت ،عدالت اوضم اوبه هېواد کې دسالمې اداري رامنځته کولو به موخه دلوړه زده کړه سا[illegible] دي. دغه ضرورت هلته پوره

...ton.com: The Digital Library

کېږي چې له اسلام څخه صحیح فهم اوله اسلامي عقیدې څخه دقیقه پوهه موجوده واوسي ترڅوددینې متخصصوکدرونو اومسلکي اشخاصو په وسیله دژوند دېبلا بېلو برخو لپاره ماډل اونمونه شخصیتونه ټولنې ته وړاندې کړی شي..

روزنیزې موخې یې

دشرعیاتوپوهنځیوپه چوکاټ کې داسلامي ثقافت څانګه دهېواد په بېلابېلودولتي اوخصوصي پوهنتونونوکې ولس اوټولنې ته دخدمت په منظورداسلامي فرهنګ دترویج په خاطردلاندې اهدافودتحقق لپاره کارکوي .

۱-په بېلابېلوتحصیلي رشتوکې داسلامی عقید ي داساساتوپوهاوی.

۲-اسلامي اساساتواوارزښتونوته په التزام دځوان نسل روزل ..

۳-دمعتدلواومتعهدوکدرونوروزل چې له افراط اوتفریط څخه لېرې وي اوددنیا اواخرت دسعادت ترمنځ یووالی رامنځته کړي .

۴-داسلام دکلي مسایلو دتوضیح په خاطر دنقلي اوعقلي دلایلو وړاند ې کول اوهمدارنګه دهرحکم اوهرې موضوع حکمتونه توضیح کول .

۵-دمحصلینوددیني فهم دسطحې لوړول ترڅودټولنې په فردي اوټولنیزه وده کې اغیز من واقع شي .

٦-دعلمي تحقیقاتي مهارتونو وده اودسالم اسلامي فکرپراختیا اوله الله تعالی سره دانساني اړیکو سم تنظیم اودنړۍ دارزښتناکه نعمتونه څخه سالمه ګټه اخیستل

ترلاسه شوې پایلې

۱- داسلامي ثقافت دبشپړ مفاهیمو سره اشنایي داسلامي نړۍ لید پېژند نه اودهغو اياتونواونبوي احادیثو بیان چې داسلامي عقید ې په هکله راغلي دي .

۲-دعباداتو داحکامو ډولونو . شرطونو . حکمتونو اومصلحتونوپوهه

۳-داسلامي دټولنیز نظام دحکمتونو اومصلحتونو پوهاوی اوپه همدې توګه دنکاح اوطلاقو داحکامو اودنسخې اومېړه دحقوقوڅرګند ونه

۴-داسلام داخلاقي نظام دمفاهیمو زده کړه اوهمدارنګه داسلامي اخلاقو دبنسټونو . فضایلو اورزایلو بیان اوتوضیح اوپه همدې توګه له عقاید و اوعباداتو سره داسلامي اخلاقو اړیکه ...

۵-دسیاست له مفهوم سره دخلکو بشپړه اشنایي همدارنګه داسلام سیاسي نظریه اوداسلام دسیاسي نظام دبنسټونو درعیت اواسلامي حاکم دحقوقواومسؤلیتونو شرحه اوتوضیح

٦-داسلام داقتصادي نظام دمفاهیمو اوبنسټونو اود اوسنیومعاصرو اقتصادي نظامونو سره داسلام داقتصادي نظام دېرتلبزې څېړنې بیان

۷-دقران عظیم الشان دکلي مباحثوپېژندل اودقران کریم دعلمي اعجاز پوهاوی

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

...n.com: The Digital Library

۸- داسلام دخلانده لمرتر څرک دمخه تمدنونوته لنډه کتنه اوداسلامي تمدن بشپړه پېژندنه . خصوصیات . اثاراودمسلمانانو دپر مختک اسباب اوعوامل اودزوړتیا او زوال لاملونه یې اوبیاخلې هغه مقام ته دخان رسولو معیارونه

خانګړتیاوې یې

- اسلامی ثقافت رباني اوالهي سرچینه لري چې له وحی څخه خړوبېږي
- دهرځای اوهروخت دولسونو درهبری صلاحیت لري
- لارښوونې یې شاملې دي دژوند ټول اړخونه ترپوښښ لاندې نیسي
- عقایداو قوانین یې ثابت او غیر متزلزل دي
- له علمي حقایقو سره سمون لري اوورسره په ټکر نه دي
- له هرعیب څخه سپېڅلتیاچې هېڅ رنګ نقصان په کې په سترګو نه ښکاري

داسلامي ثقافت پروړاندې پراته ګوابنونه

دتاریخ په اوږدوکې مسلمانان له ګڼو ګوابنونو سره مخامخ شوي دي چې مهم یې

۱-فوځي یرغلونه

اسلامي امت له پیله له پوځي یرغلونو څخه رنځ وړي .د(۴۹۰ هـ) کال نه تر(٦٦١ هـ) کال پورې صلیبیانو په شام اومصرسیرغل وکړ .دغه دصلیبي جګړوپه نوم یادېږي بیاپه اوومه هجري پېړۍ کې په عراق اوشام دتاتاریانواوچنګېزیانویرغل .چې دعباسي حکومت په ړنګېدلو .دبغداددسوزېدلو .دزرګونوعلماؤپه وژلواودمیلیونونوکتابونوپه له منځه تللومنتج شو .بیااروپاپانود(۱۷۷۸)م نه تر(۱۹٦۲)م پورې په اسلامي هېوادونودوام داره یرغل راوړ .چې په نتیجه کې یې دمسلمانانو ثقافت له منځه وړاودمسلمانانومادي شتمنی یې چوراوتالاترغه کړې .مصر .شام .اوهندوستان دانګلیس له لورې تونس .مراکش او الجزایردفرانسې له خواولېبیادایتالیې اواندونیزیادلکزامبورک له خواستعمره شوې .

په همدې توګه دمرکزي اسیاپه هېوادونواوافغانستان دروسانو پوځي تېرۍ په مرکزي اسیاکې یې اوولس میلیونه اوپه افغانستان کې یې ددوه میلیونومسلمانانووینې وبهولې دمسلمانانودین .ناموس .شته اومال یې تالا کړل داسلامي امت په زړه فلسطین کې دیهودانو مېشت کېدل اوورسره دانګلستان .فرانسې اوامریکا مالي .سیاسي اوعسکري مرستې په عراق اوافغانستان پوځي یرغل له یوغم نه وروسته په دوام داره ټوګه ل غم په کې شامل دي .

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

۲-فکري یرغلونه

دغه یرغل غیرمسلح دی چې افکاراوخیالات تربریدلاندې نیسي— په نتیجه کې دین،ثقافت،اخلاق اوافکارله منځه وړل کېږي چې وسایل یې په لاندې ډول دي:

الف-اعلام: دخپرونې وسایل راډیو،تلویزیون،سینما، تیاتر،مجلې،اخبارونه بروشرونه، اوانترنېتې منحرف لادینه سایټونه اوداسې نور....چې په اسلامي معتقداتو پسې بدپروپاکندکوي ددین اودینې احکامونه ایرې شکونه اوشبهات راپاروي اوهمدارنګه فسق،فجور،بې حیایي،بربنډ توب، موسیقي،اختلاط،زنا،لواطت،ننځا،عیاشي اوفحاشي ته بلنه کوي اوس مهال زیاتره فضایي شبکې باطل افکاراوداسلام په هکله شکونه اوشبهات خپروي.

ب- استشراق: دلویدیځ پوهانویوه ډله ده،چې دختیځ علوم(عربي ژبه اوقران کریم)یې زده کړې دي داسلام په هکله دخلکوپه زړونوکې شکونه اوشبهات اچوي په علمي ډول داسلام مقابله کوي اوهمدارنګه یې خایه اونارواپروپاګندلاس پورې کوي اسلام هم په بت پالودینونوکې شمېرې اووایي،چې دوی کوڼې ته عبادت کوي،یه داسې حال کې چې اسلام سراسر توحیددی ددوی زیاتره لیکنې له یې خایه تعصب اودښمنۍ څخه ډکې دي زیاتره مستشرقین داستعمارلاسپوڅي اوجاسوسان دي په اسلامي هېوادونوکې هم اکاډمیک شخصیتونه ددوی مرسته کوي په منځنۍ ختیځ کې یوزراوشپږسوه مستشرقین په کاربوخت دي

سره له دې چې لویدیځوال په خپله له نصرانیت څخه بېزاره دي،مګردوی دمسلمانانویه نصراني کولوکې زیارباسي اوهلې خلې کوي چې په اسلامي هېوادونوکې کلیساګاني ودانې کړي ددغه کارلپاره په ملیاردونو ډالربودیجه ټاکي دتنصیرمهم وسایل :تعلیم،روغتیا،راډیو، تلویزیون،مجله،اخباراودفقیرانواوسیلاب خپلولاس نیوی دی.

۳-سیکولرېزم: په اسلامي هېوادونوکې دسیکولرېزم اوبې دینۍ لورته دخلکو بلنه اودسیاست ،اقتصاد،قانون،ټولنې او تعلیم څخه دشریعت ګوښه کول شامل دي'

۴-لادینه ډلې ټپلې: دوی دلادینه ډلوټپلو،نړۍ والوکنفرانسونواودخپرونې دېبلابېلووسایلولاړې دغرب فرهنګ ته وده ورکوي چې ددغوکنفرانسونومحورې تکې کورنۍ اوښځه،جنسي— حقوق داولاد غورځول،هم جنس بازي،دښځینه اونارینه دحقوقوبرابري،په میراث کې مساوات،دزنااو لواطت جوازاودزوجاتو دتعددمخنیوی شامل دی'

دفکري یرغل اغېزې

- په قران کریم،نبوي سنتو،اسلامي عقیدې اوداسلامي شریعت په اړه شکونه رامنځته کول.
- په مسلمانانوکې قومي اومذهبي اختلافات ایجادول.
- دبدعاتو،خرافاتواوباطلو مذاهبواوتګلارویه پښودرول.

...tion.com: The Digital Library

- دمسلمانانوروحي شکست اودلويديخ به فاسد فرهنګ ويارواوافتخار .
- دعربي ژبې کمزورتيا،او دنورو لهجو پياورتياويه استعماري ژبو ويار .
- دواک له ساحې دشريعت کوښه کول، تعليمي فساد،اودمختلط تعليم ترويج.
- ښځينه فساد،دکورڼګبدل اودښځينه ژبې پردکي اوبې حيايي [1]

له چېلنجونو اوګوابنونو سره دمقابلې لار

له ثقافتي اوفرهنګي چېلنجونو اوګوابنونو سره مقابله ګڼ اړخونه رانيسي چې مور ورته په لاندې توګه کتنه کوز .

۱-به اسلامي عقيدې اواخلا قو دخوان نسل روزل له الله تعالی سره مضبوطه اړيکه اودهغه په مرستې باور

۲-داسلام دشمولي اونړۍ والې تګلارې څرګندول اوپه خپل فرهنګ اوخلا نده تاريخ ويار .

۳-به ديني،فرهنګي، سياسي، اقتصادي اوپوځي برخه کې پرمختګ دوروسته پاتې والي له ټولواسابوسره مقابله اودجهل، ناپوهی اوبېسوادی سره بشپړه مبارزه .

۵-دمسلمانانو ترمنځ ديووالي اتحاداواتفاق هلې خلې که په ولسي سطحه وي اوکه په بين المللي .

٦-راډيو اوتلوېزيون ته بشپړه پاملرنه اودخپل هويت ساتنه ،ددعوتي اوخيري ټولنو مادي اومعنوي ملا تړ .

دويم بحث

داسلام اعتقادي نظام

انسان دژوند په ډګرارته نړۍ لمر،سپوږمی،ستوري،په خمکه کې ځيانده سيندونه،دنګ دنګ غرونه اورنګارنګ حيوانات اوژوي ګوري،په دغه ارته نړۍ کی خپل ځان ددغوموجوداتو پروړاندې کمزورۍ احساسوي ځني وخت لمر،سپوږمی،اوستوري په الوهيت نيسي،ځني وخت بيااور،سيندونه،غرونه،وحشي ژوي اوکبرجن انسانان خپل معبودان ګڼي ؛مګرکله چې دانسان دمعرفت اوپوهې ساحه لږارته اوپراخه شي ددغو ټولوشيانوپه ناتوانی پوهيږي.

انسان ته الله تعالی دري ډوله ځواکونه ورکړي دي :حواس ، عقل اووحی ،په حواسو کی دانسان اوحيوان ګوم فرق نشته دانسان لوی امتياز په عقل دی ؛مګرعقل دښواوبدو دخيراوشر په انتخاب کی مستقل نه دی دانسان دلارښوونی لپاره دبشريت له پيله دوحی نزول پيل شو دبشريت دلومړي پلارادم عليه السلام له وخته په ګڼو ملتونوکې دپيغمبرانواواسمانی پيغامونولږی روانه شوه چی پای يې په محمدصلی الله عليه وسلم اوقران عظيم الشان سرته ورسېد.

دعقيدې مسايل هغه شيان دي چې زړونه پرې ډاډه کيږي اوپه داسې يقين بدلون مومي،چې هيڅ رنګه شک اوتردد ته په کې ځای پاتې نه شي.عقيده علمي اړخ تشکيلوي اوشريعت عملي برخه رانيسي— داسلامي عقيدې له اساساتو موږقرانکريم اونبوي سنتوخبرکړي يو.

---

[1] همدغه اثر ص ۳٦۱

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

The Digital Library

دعقيدې لغوي پيژندنه

عقيده دعقد له مادې څخه اخيستل شوې په لغت کې مضبوطې غوټې، ژمنې او تړون ته وېل کيږي د عربي ژبې په محاوره کې راغلي دي عقدالحبل : يعنې رسۍ يې کلکه وتړله په همدې توګه لزوم کلکوالي، سختوالي، تاکيداوتينګښت ته هم وېل کيږي په قران عظيم الشان کې تينګې ژمنې او تړون ته عقد وېل شوی هلته چې فرمايي: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَوۡفُواْ بِٱلۡعُقُودِ ﴾ المائدة:١ ژباړه: اې مؤمنانو! عهدونه اوتړونونه موپوره کړئ..

اصطلاحي معنى يې: عقيده په غيبي امورو تينګ باور، تصديق اواقرارته وېل کيږي چې په قران عظيم الشان اونبوي احاديثوکې يې مورته خبرراکړل شوی :نوپردې اساس اسلامي عقيده دهغومنل شويوقضاياوڅخه عبارت دده چې عقل، زړه اودبشرسليم فطرت يې مني.

اويابه اصطلاح کې عقيده هغه علم دی چې په عقلي ، نقلی اويقيني دلايلو ددينې عقايد واثبات اودشکونواوشبهاتو له منځه وړل ترڅېرنې اوبحث لاندې نيسي .

دغه علم دکافرانو له شکو نواودرواغوڅخه پرده پورته کوي زړونه يې ډاډ اواطمينان ترلاسه کوی خرنګه چې دالله تعالى توحيد ددغه علم له مهمموضوعاتو څخه دی :نوځکه ورته دتوحيدعلم هم وايي .پردې اساس عقيده نظري اړخ دی چې ترهرڅه دمخه له انسان څخه دداسې تينګ او مضبوط باوراو يقين غوښتنه کوي چې شک تردد او اشتباه ته په کې ځای نه وي په دې هکله دومره څرکند نصوص موجود دي او دغه دټول اسلامي امت اتفاقي قضيه ده همدغه دپيغمبر صلى الله عليه وسلم او دټولو پيغمبرانو ددعوت دلومړي پراواساسي او بنسټيزمسايل دي [1]

اهميت يې

عقيده ددين اساس،بنسټ اوداسلام لومړی رکن تشکيلوي داځکه کچېرې دين په صحيحوبنيادونوتينګ شي الله جل جلاله ته به دقبول وړوي :البته که عقيده فاسده اوله اضطراب سره مخامخ وي :نودانسان ټول اعمال به فاسداوغيرمقبول وي کوم انسان چې اسلامي عقيده نه لري او خپل خالق نه پېژني په نړۍ کې به درانده په څېرژوند ترسره کوي هغه په دې نه پوهېري چې دځه شي لپاره پيداشوی يه همدې توګه دخپل ژوند به رازونو به نه پوهېري قران عظيم الشان يه دې هکله داسې فرمايي ﴿وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يَتَمَتَّعُونَ وَيَأۡكُلُونَ كَمَا تَأۡكُلُ ٱلۡأَنۡعَٰمُ وَٱلنَّارُ مَثۡوًى لَّهُمۡ﴾ محمد،ژباړه: اوکافران ددنيامزې اخلي اودخاروپوپه شان خوراک خاک کوي دهغوی اخرنی هستوګنځی اوردی.[2]

[1] الحسن، محمد عبدالرحمن (١٤٢٩هـ م) التوضيحات الجلية على العقيدة الطحاوية اول چاپ، ورک ص ١٠٠ داراس
[2] حسن (١٩٩٠م) مبسط العقائد الاسلامية ٦ الاتحاد العالمي للمنظمات الطلابية

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

ketabton.com: The Digital Library

دتوحیددعلم مثال دزړه دی که زړه روغ وي؛نوټول بدن به جوړوي هغه څوک چې الله تعالی نه پېژني نه
دژوند هدف اونه دژوند وروستی پړاؤ (اخرت) پېژني نه حلال پېژنی اونه حرام دغسې انسان خنا وراوله
خناورو بتروي همدغه حقیقت دیومثال په توګه څرګند وو:

یوه پردي باغ ته یو شخص راوستل شو هلته یې میوې اونورخوراکي توکي ترستر ګوښول دغه شخص دباغ
مالک هم ونه پېژاند اونه یې دهغه لارښوونوته پام وکړ دمالک له اجازې پرته یې هلته تصرفات پیل کړل
یوه ونه له بیخه باسي بله کري نه ګټوره ونه پېژني اونه مضره ؛مګردده پرخلاف بل شخص باغ ته راوستل
شو ترهرڅه مخه یې دباغ څښتن اودهغه اوامروپېژ ندل دهغه دلارښوونو سره سم یې په تصر فاتو پیل وکړ
ګټوري اومضر ې ونې یې وپېژندلې.

ددغه مثال په رڼاکې الله تعالی دخمکې څښتن اوپیغمبران دالله تعالی استاز ي اواسماني کتابونه دهغه
پیغامونه دي چې ښه اوبد حلا ل اوحرام په کې په ګوته شوي دي . مؤمن مسلمان هغه دی چې خپل خالق
پېژني اودلارښوونو سره یې سم چلېږي دده پرخلاف کافر هغه دی چې نه خپل خالق نه دژوند مقصد اونه
منزل اونه ښه اونه بد. نه حلال اونه حرام پېژني په خپل سرکارونه کوي دالله تعالی اودهغه دپیغمبرانو څخه
په مخالفت اودښمنی لاس پورې کوي .

داسلامي عقیدې زده کړه له خوړو .اوبواوهواڅخه هم زیات مهمه ده؛ ځکه چې دخوړودنشتوالی له کبله
به دیوشخص ژوندپای ته ورسېږي؛ مګردعقیدې دخرابتیا له امله به یې اخروی ژوند تباه اوبرباد اوتل به په
دوزخ کې پروت وي .څوک چې خپل خالق ونه پېژني هغه به دړانده په څېر په نړی کې ژوندترسره کوي
نه به پوهېږي چې دڅه شي په خاطر پیداشوی اودخمکې پرمخ یې دپیدایښت موخه څه ده؟ژوندیې پای
ته رسېږي نه پوهېږي چې دژوندپیل یې دڅه په خاطر وو؟اوله نړی نه دتللوپه صورت کې یې دسفر
مسیرکوم لوري ته دی ؟ددنیاپه لږ ژوند اونعمتونوبه دوکه کېږي اوټول غم اواندېښنه به یې په دنیوي وسایلو
منګولې لګول وي

څوک چې داسلامي عقیدې څښتن نه وي هغه د دنیا په ژوند دوکه کېږي ټول غم او قصد به یې ددنیوي
سامانونو لاسته راوړل وي په دې نه پوهېږي چې داحلال دي او که حرام ټولې هلې خلې به یې د شخصي
ګټو دلاسته راوړلو لپاره وي په دی کار سره په ټولنه کې انانیت وده کوي ټولنیزژوند له مینځه خي او ټول
معاملات فاسدېږي په همدې توګه ټولنیز ژوند دشخړواو اخ اودب دګر ګرځي هرکله چې ټولنه له اسلامي
عقیدې څخه پرته په اعتقادي فسا داخته شي اعمال به فاسد او ګناهونه به دېر شي په دغه مهال الله جلت
عظمته په هغو مسلمانانو دعذاب دنازلولو پربکړه کوي چې خپل دین یې ضایع کړی دی الله پاک دغه
مطلب ته داشاری په ترڅ کې فرمایي: ﴿ ظَهَرَ ٱلْفَسَادُ فِي ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي ٱلنَّاسِ لِيُذِيقَهُم بَعْضَ
ٱلَّذِي عَمِلُوا۟ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴾ الروم زباړه:دهغوبدیوله کبله چې خلکوپه خپلولاسونوکړې دي به وچه

---

۱ - الباني عبدالمحمد (۱۳۹۵) کتاب الی حماد ۲۱ مخ حامد رسالت ټولنې افغانستان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

اولمده کې فسادښکاره شوی دی ترڅوالله پاک دخینوکړنوخوند.وروخکې کېدای شي چې هغوی سم لاوګرځي.

له همدې امله اسلامي علماءوعقيدې ته ډېرارزښت ورکاوۍداصحابوعقيده په کتاب الله اودرسول الله صلی الله علیه وسلم په احادیثواستواره وه چې په لاندې نکاتوکې ښودل کېږي.

۱_ټول پیغمبران دصحیحې اوسالمې عقیدې دښودلواوتینګښت په خاطراستول شوي ؤ

۲_دټولواعمالوقبولتیاترسمې عقیدې پورې ارتباط نیسي

۳_عقیده دبنده اورب ترمینځ اړیکې تنظیموي

٤_ددنیوي ټکمرغی اساس دالله عزوجل معرفت دی داډ،سکون،اطمینان اوراحت له الهي معرفت نه پرته شتون نه پیداکوي

٥_اسلامي عقیده دبشرټولوذهني پوښتنوته مثبت ځواب وایي

٦_اسلامي عقیده په دنیااواخرت کې دبرې اوکامیابی وسیله ده

۷_قران عظیم الشان اونبوي سنتودعقیدې اوایمان موضوعات په بشپړه توګه واضح کړې دي

داسلامي عقایدوډولونه

اسلامي عقاید په څلوروبرخووېشل شوي چې هره برخه يې ځانګړي شاخونه لري .

لومړی برخه : الهیات ، چې موضوع يې دالله تعالی ذات ، صفات ، اسماء اوافعال دي

دویمه برخه : نبوات ، دغه برخه پیغمبرانو پورې اړوند وشیانو ته شامله ده لکه دپیغمبرانو صفات عصمت اوسپېځلتیا ، دنده، اورسالت ته اړتیا ،معجزات ، کرامت اواسماني کتابونه ددې برخې ملحقات دي

دریمه برخه : روحانیات ، چې ددې مبا حث ترغیرمادي نړۍ پورې تړاو لري لکه ملایک پېریان اوروح

څلورمه برخه : سمعیات ، چې ددې برخې مسایل تربرزخي اواخروي ژوند لکه دقبرحالات دقیامت نبنی. حشر اوله قبرونو دوباره راپاڅېدل دمحشرحالات ، حساب اوجزاء پورې اړیکه نیسي [۱]

دایمان اساسات

مور هم دقران عظیم الشان اونبوي سنتو دترتیب مطابق دایمان پورتني بنسټونه په ترتیب سره ذکرکووقران عظیم الشان دایمان بنسټونوته داشاري په ترڅ کې فرمایي

﴿ ءَامَنَ ٱلرَّسُولُ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيۡهِ مِن رَّبِّهِۦ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَۚ كُلٌّ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَكُتُبِهِۦ وَرُسُلِهِۦ لَا نُفَرِّقُ بَيۡنَ أَحَدٖ مِّن رُّسُلِهِۦۚ وَقَالُواْ سَمِعۡنَا وَأَطَعۡنَاۖ غُفۡرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيۡكَ ٱلۡمَصِيرُ ﴿٢٨٥﴾ بقره .ژباړه:پیغمبر صلی الله علیه وسلم برهغه هدایت ایمان راوړیدي چې د هغه درب له خوا پر هغه نازل شویدی او څوک چې ددې پیغمبر منونکي دي. هغوی هم دا هدایت د زړه په مینه منلی دی دوی ټولو الله ، د هغه پرښتې ، د هغه کتابونه او د هغه پیغمبران منلي دي او د هغوی وینا داده چې :" مور د الله په پیغمبرانوکې یو له بله توپیر نه

[۱] امام حسن البناء العقايد الاسلامية ص ۱۰۰

کوو ، موږ حکم واورېده او اطاعت مو ومانه زموږ څښتنه! مونږ ستا څخه د ګناه د بخښنې غوښتونکي یو او همدا ستا لوري ته زمونږ درتګ دی."

په دغه ایات کریمه کې دایمان څلور بنسټونه بیا ن شوي دي په الله تعالی. ملایکو. اسماني کتابونو او پیغمبرانو .دوه نورېې دقرانکریم په ګنو سورتونوکې ذکر شوي دي دهغو دجملې څخه ﴿ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ ﴾ زباره: او پراخرت باور لري

﴿ وَكُلُّ شَيْءٍ عِندَهُ بِمِقْدَارٍ ﴿٨﴾ ﴾ الرعد ژباړه: د هر شي له پاره يې يوه اندازه ټاکلې ده.

له پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه دایمان په اړه پوښتنه وشوه چې (ماالا یمان ؟ قال ان تؤمن بالله وملا ئکته وکتبه ورسله والیوم الاخروالقد رخیره وشره من الله تعالی والبعث بعدالموة. یعنې ته یعنې چې ته په الله تعالی . ملایکو. اسماني کتابونو .پیغمبرانو. داخرت په ورځ اودخیر اوشر په تقدیر ایمان اوپه بیاخلې ژوندون باورولرې

موضوع یې

اسلامي عقیده اودتوحید علم له یولړموضوعاتوڅخه بحث کوي چې په لاند ې توګه دي :

۱ - په الله تعالی ایمان دهغه ذات اوصفات اودهغه جل جلا له توحید اوله شرک نه پاک اوسو چه اومخلصانه عبادت

۲ - په ملایکودایمان لرلو اوددوی له کارونو .وظیفواوله موږ سره یې په دنیا اواخرت کې دارېکو څرنګوالی

۳- دبشري تاریخ په اوږدوکې دانسان دلارښو ونې لپاره دالله تعالی له خواپه را استول شویوکتابونوایمان

۴ - دالله تعالی په پیغمبرانو ایمان ددوی په رښتینولی . امانت داری . معجزاتو اوددوی دنبوت ددلایلواو په خانګړې توګه دمحمد صلی الله علیه وسلم دنبوت دځرګندودلایلو پېژندل.

۵ - داخرت په ورځ اوپه دغه ورځ دمؤ منانواوکافرانو لپاره په برابرې شوې جزااوسزا په (جنت اودوزخ) ایمان

۶- دالله تعالی په تقدیرایمان[1]

غایه او مصلحت یې :داسلامي عقیدې نهایي موخه اومصلحت په لاندې ټکوکې راخلاصه کوو

۱- داسلامي عقیدې صحت اوددارینونېک بختي ترلاسه کول .

۲-ددین داساساتوساتنه اودمنکرینودشبهاتو اوشکونوڅخه خان ژغورل .

رامنځته کېدل یې :دقران عظیم الشان دنزول سره سم داسلامي عقیدې دعلم دښت دېره کېنودل شوه او نبوي احادیث یې دشرحې په توګه رول لوبوي دپیغمبر صلی الله علیه وسلم مبارکه زمانه چې داسلامي قانون اواسلامي عقیدې دښت اېښودلودورؤ.

---

[1]- زندانی عبدالمجید (۱۳۹۵) کتاب التوحید ۱۵ مخ حامد رسالت کابل افغانستان

رسول الله صلی الله علیه وسلم ددې علم بشپړ تفصیل داسلام مخالفینو او هم خپلو
دپوښتودخوابونوپه ترڅ کې بیان کړي ؤ دنبوت دخلاتده دورې څخه وروسته دراشدینو
ګانواودلویواصحابودوره هم دغسې تېره شوه تردی پورې چې اسلام ختیخ اولویدیخ ،شمال اوجنوب
وغځېداوګنوملتونواوولسونوداسلام خلاتده دین ومانه اوډېرغیرعرب قومونه داسلام غېرې ته رانوتل
دګنوملتونو. علومواو تمدنونو سره داسلام اشنایي ددې لامل وګرځېده چې په دیني علومو دبحث او
استدلال لړی پراختیا ومومي او دعقایدو علم هم له هغه څخه بې برخې پاتې نه شي ددویمې هجري پیړی
په لومړیوکې ددې علم دپراختیادبنسټ ډېره کښودل شوه .

دزده کړې حکم یې

داسلامي عقید ې اودتوحید دعلم زده کړه په هرمسلمان نارینه اوښځینه تردې برېده فرض عین دی چې
ددین په هکله یې په اجمالي توګه قلبي اوعقلي قنا عتونه حاصل کاندي. ددې علم په اصولواوبنسټونوچې
په امنت باالله کې ذکرشوي ببله شک اوتردید څخه ایمان عیني فریضه ده قران عظیم الشان دغه مطلب ته
داشارې په ترڅ کې فرمایي ﴿ فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ ﴾ ۱۹ محمد.ژباړه: نوای پیغمبره !ښه وپوهیره چې
له الله تعالی نه پرته بل هیڅوك د عبادت وړنشته .
په دغه ایات کریمه کې په علم اواګاهانه یوهې ترکیز شوی دشک او وسوسې په صورت کې باید
مسلمانان علماؤ ته مراجعه وکړی او خپل شکونه او شبهات دې معالجه کړي !البته کوم وګړي چې دعلم
او پوهې له نعمت څخه برخمن دي دتوحید دعلم په بشپړو تفصیلاتو پوهه لاسته راوړل پرې عیني فریضه
تشکیلوي ددغې سترې دندې په سرته رسولو سره دعامو خلکو له غاړې څخه مسؤلیت ساقطېږي .
دډېر افسوس ځای دی چې زیاتره مسلمانان په ببلابېلو برخوکې تخصصي- پوهه لري البته په اعتقادي او
ديني مسایلو کې چې دمسلمانانو ددنیوي اواخروي ژوندبریالیتوب ورپورې مربوط دی ناپوهان دي .

مصادراو سرچینې یې

داسلامی عقیدې سرچینه قران عظیم الشان اونبوي سنت دي .داسلام دلومړي دورمسلمانانو خپله عقیده
اودژوند نظام له قرانکریم اونبوي سنتوڅخه اخیستې ؤ نو ځکه دټول بشریت سرداران وګرزېدل.

قران عظیم الشان داسلامي عقیدې دائبات سترپیغام

دتوحید علم دقران کریم بنسټیزه موضوع ده هریو سورت یې په الله تعالی . ملایکو .پیغمبرانو . تقدیر
اوداخرت په اړوند ومسایلوراڅرخي په خانګړې توګه مکي سورتونه چې محوري موضوع یې همدغه
دعقید ې په اثبات کې قراني تګلاره

قرانکریم دتفکرلپاره خانګړی پروګرام وړاندې کوي . عقل راوښوي اودکاینانو پراخه ډګرورته مخې ته
ږدي داچې قران عظیم الشان عام انسانان رابولي !نودکاینانو نظام . خمکه . لمر . سپوږمی . ستوري .

وربخي . دانسان نفس اودخمكي اودسمندربه نل كي بې شمېره مخلوقات دالهي قدرت په نوګه معرفي كوي

خانګړتياوې يې

اسلامي عقيده په علم اوسوهه ولاړه ده دحس،عقل اووحي خخه كاراخلي اوحقيقت نه برتې خان رسوي نونوكاينانوته خالق،مدبراوتنظيمونكي ثابتوي اومهمه خانګړتيايې توحيددي دانسان تخليق ناهدفه نه بولي دالله تعالى دقانون جوړولو،داقتداراعلى اولوړحاكميت حقداربولي اوله انسان خخه دحاكميت صلاحيت احلي دالله تعالى پروړاندې دانسان حيثيت دخليفه اونوكربولي،علم اوعقل ته درناوى كوي دحس،عقل ووحى لپاره جلا حدودتاكي اودزوندتول اړخونه به نظركې نيسي-اسلامي عقيده يولړخواص لري چې له نورو معتقداتواوافكاروخخه يې جلاكوي اوهغه دادي:

۱-ربانيت او الهي سرچينه درلودل

داسلامي عقيدې سرچينه الهي وحي او دبشر دافكاروهجسوعه نه ده قران عظيم الشان دغه مطلب نه داشاري په ترڅ كې فرمايي: ﴿ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ ۖ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴾ يونس ژباړه: زه يواخې په هغه خه يسې تلونكې يم چې ماته يې وحي كېږي اوكه زه له خپل رب نه سروغړوم نودلويې ورخې له عذاب نه وېرېږم.

بويردى اساس داسلامي عقيدى سرچينه دالله تعالى سپېخلي ذات دى چې دايسان لورته يې دهغه پيغام په وسيله مور ته لاړښوونه كړې چې دجبريل امين په وسيله په محمد صلى الله عليه وسلم نازل شوى رسول الله صلى الله عليه وسلم ټول بشريت ته ددغې سپېخلې عقيدې معلم او مبلغ و .

۲-له بشري فطرت سره سمون

داسلامي عقيدې امتيازي شان له انساني فطرت سره سمون دى دغه عقيده هغه احساس ته چې انسان عبادت او بندګي ته هخوي مثبت خواب وايي هغه احساس چې دانسان په زړه كې خاى لري اوددې دپاره مهمه برخه تشكيلوي چې هم دې ته انساني فطرت ويل كېږي هركله چې په الله تعالى باوردښتر په فطرت كې خاى لري نو يردې اساس داسلامي عقيدې ټول حقيقتونه له بشري فطرت سره برابر اوهيڅكله ورسره په ټكر نه دي.

﴿ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ
الشان دغه مطلب داسي روښانه کوي
النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ ۳۰ الروم
ژباړه:نوای محمده اپه دانګ ییلې توګه خپل مخ ددغه دین په لوربرقراروساته اوددالله په هغه فطرت کلک
شه چې نول خلک یې برې پیداکړي دي دالله پیدایښت بدلون نه مومي همداسم دین دی خودهرخلک نه
پوهیږي.

۳- معقولیت(له عقل سره سمون)

اسلامي عقیده بشرې عقل مخاطب ګرځوي اودمکلفیتونو محوریې بولي اودکایناتودعجایباتوتدبراو
تفکرته یې رابولي قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشاری په ترڅ کې فرمایي ﴿ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَٰوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ ۱۹۰ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ
وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَٰوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ۱۹۱ آل
عمران.ژباړه:بې شکه چې داسمانونواوخمکې په پیدایښت اودشپې اوورځې په اختلاف کې عقل
لرونکیوته دپرې لویې نښې دي.دعقل خښتنان هغه کسان دي چې الله پاک په ولاړه،ناسته اوپرځ
وهلویادوي داسمانونواوخمکې په پیدایښت کې فکرکوي اووایي ای زمونږربه !داخیزونه تاابیزه نه دي
پیداکړي ته پاک یې داورله عذاب څخه مووژغوره

که چېرې کله هم انسان په خپل عقل سره په دغوموجوداتوکې غوراوفکر ته ادامه ورکړي اړومرو به یوې
نتیجې ته ورسیږي چې هغه دالله تعالی جلت عظمته له لویې او عظمت څخه عبارت ده :نواړومروبه
دشهادت په کلمه اقرارکوي چې داسلام راوړلو عنوان تشکیلوي.

داسلامي عقیدې دامتیازاتود جملې څخه کایناتو ،انسان اوژوند ته یوه شامله کتنه ده دانسان بشپړه پیژنده یې
وړاندې کړې دانسان اصل ، پیدایښت دژوند بهلابهل پړاوونه مرګ اوژوند اوله مرګه وروسته به چې انسان له
کومو پړاوونوتیریږي تردې پورې چې وروستنې منزل جنت او یا دوزخ هم ور ښه ګوته کوي په همدې
دکایناتواصل اوحقیقت ظاهراو وروستنی غایه انسان ته ورښیي په همدې توګه ددغې عقیدې یو امتیاز
داهم دی چې ددنیا اواخرت حقیقت یې انسان ته ورښودلی او دواړوو ترمینځ یې موازنه ساتلې ده قران
عظیم الشان دغه مطلب ته داسی اشاره کوي

﴿ وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِن كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ
وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ۷۷ ﴾ القصص ژباړه:اوکومه شتمني چې الله درکړې
ده په هغې سره اخرت خپل کړه اوددنیوي ژوندبرخه هم مه هېروه اوښېګڼه کوه لکه څنګه چې الله پاک
ښېګڼه کړې ده په خمکه کې دفساددراپورته کولوهڅه مه کوه بې له شکه چې الله پاک فسادکوونکي نه
خوښوي

The Digital Library

۲-اسانتیا اووضاحت

داسلامي عقیدې ته خانګړتیا اسانتیا او خوځندوالی دی داځکه چې هرځوک کولی شي چې دبلابلو عقلي . علمي او اجتماعي مسواکانو سره سره بې په زده کړې لاس پورې کړي اسلامي عقیده په خوځندو حقایقو ولاړه ده چې بنسټ یې توحید تشکیلوي دانسان اوده دځښتن ترمینځ اړیکه تنظیموي داسلامي عقیدې اساني او خوځندې نسبې نسانې په لاندې توګه دي .

الف-دغه اړیکه چې اسلامي عقیده یې دبنده او خیل ځښتن ترمینځ ټینګوي خوځنده اړیکه ده خیل ځښتن ته دبندګۍ او عبودیت مراتب برخای کول چې په هیلو . دعاء . زاري او غوښتنې سره یې وروړاندې کوي .

ب-دتاریخ په بیلابیلواړخونوکې ډیرو خلکو منلې په ډیر لږ وخت کې دجلاجلا رنګونو او زیږ خلکو دزور و ناوتریخوالی نه پرته وړته غاړه ایښې .

ج-په لږ وخت کې یې په ټوله ځمکه کې خیرېدل په دې دلالت کوي چې دغه عقیده ډیره اسانه اوله هررنګ پیچلتیا څخه پاکه ده

د-په همدې اساس دغه کوم پیچلي رموزاو اشارات نه دي چې وضاحت ته اړه ولري او نه تسې عقلي او فلسفي فرضیې دي چې لږ خلک یې ددرک او پوهې احساس وکولی شي

۵-له بشري غوښتنو سره یې سمون داسلامي عقیدې بل امتیاز داهم دی چې دبشریت غوښتنو ته مثبت خواب وایي او په ډیرو شو لاړو چارو دغه غوښتنې پوره کوي ددې عقیدې دمثبتو مظاهرو له جملې څخه: دغه عقیده چې پوځل زړه ته ورسیدله په وجدان کې ځای نیسي او داعمالو په توګه یې اغیزې

دانسان په ټولنیز ژوند کې خوځندې پرتې

- ددغې عقیدې دمثبتو اغیزو له جملې څخه یو داهم دی چې د انسان او کاینانو تر مینځ پردې لرې کوي په دې توګه چې دکاینانو قوانین او حقیقت انسان ته خرګندې ي .
- دغه عقیده ژوند په ډکر دانسان ټولې پوښتنو ته جواب وایي او ټولې ستونزې یې حل کوي .

۶- ثبات اوټینګښت

دبشري عقیدې حقیقتونه کوم داسې نظریات او افکارنه دي چې بشري داساس ډیره ابسې وي او نه یې په پوهاوي . ایکلونو اوټخښونو بسټ اسیودل نسرې دغه عقیده دالله عزوجل له لورې نازله شوې دعقیدې ثبات ددې په هرپو رکن کې خوځندې پرتې خوددې عقیدې دثبات مفهوم دا ده دې چې ټول بشرې فعالیتونه نه ټه وړوړې بلکې دلته هرڅه په ټاپه اندازه دې داسلام په ټاپو حقایقو کې انسان کولی شي ژوند ده دسنا ه ټ ځ ځښت او ودې لاس پورې کړي داد الله عزوجل فضل او مهربانې ده چې خپلو بندګانو ته ې ده دې ډکلې اړت ډکر پوهې اسې تر څنګ په هروخت او هرځای کې ټول انسانې فعالیتونه سر مخ پوهې .

...com: The Digital Library

۷- وسطیت

اسلامي عقیده به دغې خانګړتیاسره دالله عزوجل دمنکرینو او ماده پالونکو او دهغه چاسره چې به ګنوخدایانو باوري دي بشپړه مبارزه کوي اودیو ذات بندګی ته یې رابولي او همدغه دتوحید اساس او بنسټ دی هلته چې فرمایي ﴿ قُلْ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ۝ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ۝ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌ ﴾ الإخلاص زیاړه:ای محمده وایه:الله یودی.الله بې پروادی.نه یې خوک زبرولي اونه له چانه زبرېدلی.اونه یې خوک سیال اوبرابردي.

۸- واقعیت

اسلامي عقیده یوه واقعي عقیده ده په خیال او اتکل یې اساس نه دی اینښودل شوی دانسان له واقعیتونو سره خنګ په خنګ حرکت کوي او تطبیق یې دانسان له وسې وتلی کار نه دی هلته چې فرمایي:

البقرة

زیاړه:الله به هیڅادهغه له توان څخه پورته بارنه ږدي هرڅانته هسې څه دي چې ګټلي یې دي اودهغه څه مسؤلیت یې په غاړه دی چې کړي یې دي.

۹- په دلایلو استحکام

اسلامي عقیده په دلایلو اواسنه لال ولاړه ده دالوهیت په قضیه کې مږ وینوچې قران عظیم الشان له کایناتو،بشري نفس او له تاریخ څخه دالله جلت عظمته په وجود باندې دلایل راوړي په همدې توګه بعث بعد الموت (له مرګه وروسته ژوند)او نور ټول قضایا اومسایل په ډېرولوړوعلمي اومعقولو دلایلو سره مطرح کوي.

موخې اواهداف یې

دغفلت له درانه خوبه دانسان راویښول ترڅودخپل وجودپه ستروحقایقوکې فکروکړي

دغه علم ته دمسلمانانو پاملرنه

داسلام لومړي دوربه قران کریم روزل شوی ځارنسل و.نو له همدغه مسلمانان دنړۍ دملتونو سرداران و مکرخه وخت یې چې قران عظیم الشان اواسلامي عقیدې ته یې شاوکړزوله.ددوی په عملونو یې ناوړه اغیزه پرتې وبسټله فساد اوبې دینۍ پراخې ساحې ونیولې په نتیجه کې استعمار ددوی څخه کې اشغال کړې اوبه دلت محکوم شول

دزده کړې پراونه یې

به اسلامي امت کې دتوحید اواسلامي عقیدې په علم ګڼ پراونه تېر شوي چې موږ ورته په لاندې دول ګوته کوو.

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

۱- درسول الله مبارک سپېخلی قراني دورچې د وحی له رنې سرچینې خړوبېده قران عظیم الشان دستر و کاپناتو براخه ډګر دالهي قدرت دنښانو په توګه وړاندې کاوه اودبشر ـ وجداني اوفطرتي احساس يې راويسولو

۲ دفلسفې اودجدل دور هلته چې بېلابېل ملتونه په اسلام کې داخل شول کښې فلسفې دامت افکارونه داخلې شوې او سرچینه رنه پاتې نه شوه او امت په بېلابېلو ډلو ټپلو ووېشل سو.

۳- دجمود دور هلته چې علمي خپړنې به ټپه ودرېدلې دحق اوباطل فرق جانښو کولای اسلامي امت نور په کاوډيو اواختلافاتو سر شو.

۴ـ اوسنی داسلامي ويښتابه قراني خلانده دور چې نوی ساينس اودين دواړه سره اوړه په اوړه يرمخ بيايو

په عقيده کې دخلکو درجې

خلک دعقيدې په قوت اوکمزورتياکې توپير لري دغه حقيقت ديومثال په ترڅ کې خرکند وو.يوشخص ديوهېوادنيه اړه چې ليدلې يې نه وي ،مګرله يوريستينې شخص څخه خبرواوري ،نواروميږونه ورباندې باورکوي ،مګرکه چېرې داخبردحوتنولـه خولې واوري باور يې نورهم زياتېري اوکه چېرې دهغه خای عکس وويني ،نودشک لپاره خای نه پاتې کېږي اوکه په خپلو سترګو يې وويني اودهغه هېراد په جادو اوسرکونوکې وګرزي نومحال دی چې له هغې څخه واوړي

ددې مثال نه درک اويوهېږي سره دالله تعالی دوجود دقضيه اوداسلامي عقيدې بنسټونه ديولک خلږويشت زره انبيا ؤله خولې بيان شوې دنړۍ پرل ملتونه له الله تعالی سره اتنادي لوی مشکل يې شرک دی عرب قوم هم دالله تعالی څخه منکر نه ؤ دالوس هم نصرانيان ،يهوديان ،هندوان اوبودايان الله تعالی مني مګر دټولوليږه سترنزه شرک دی نودټولې نړۍ دملتونواجماع شک ته مجال نه پرېږدي .دکاپناتو هره ذره دالله تعالی دوجوددليل دی ،نوپردې اساس دعلم اويږهې څخښتانوايمان له نايوهانوفرق لري .

اسلامي عقيدې ته دبشراړتيا

په داسې حال کې چې دټولوپيغمبرانوژبې ،هېوادونه اووختونه سره جلا ؤمګردټولو يو پيغام ؤ او يوې خبرې ته يې خلک رابلل .دا اوس مثال چې دعلم او پوهې دوردې لوی لوی ملحدين او پوهان يې اعلانوي چې له دين څخه پرته روند امکان نه لري دارډاپوهنې اوټولنيپوهانوخخه غوښتنه کوي چې مور ته يودين جوړکړئ ترڅو انساني نفس ته سپېخلتيا په برخه اواخلاقي نظام بشپړکړی شي .البته چې داوامرواونواهيو څخه ازاد دين وي امانه اساسات اوقوانين ولري .

خوحقيقت دادی چې دبشر په لاس جوړشوی دين او عقيده هېڅکله نه شي کولی چې احلاقونه سمون له برخه کړي او دنفسونو داصلاح لامل وګرځي دوی ناپوه او دوکه شوي مغرورخلک دي .دغه يو ثابت علمي حقيقت دی چې انسان تل ايمان او عقيدې نه اړو عقيده او ديانت دسروريانو د حملې څخه وله ساتي اهله دحسکې يرمخ هېڅ قوم له عقيدې برته ژوند نه دی نرسره کړی هرقوم نه الله پاک

...tation.com: The Digital Library

پيغمبران رالېږلى قران عظيم الشان فرمايي: ﴿ وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴾ فاطر زباړه: اوهيڅ داسې امت نه دى تېرشوى چې هغوى ته وېرووونكي نه وي راغلى.

په پورتني ايات كې له وېرووونكي څخه مقصد نبى ،رسول اويا ددين عالم او پوه مراددى چې ددين دوارت به توګه رول ترسره كوي چې خپل ولس دشرک ، كفر ، معصيت ، انحراف ، شرک ، ظلم او فساد له عواقبو خخه ويروي دژوند په ډګر انسان قوانينو او اصولو ته اړتيا لري ترڅودبشر – غوښتنې كړه وړه او سلوک تنظيم كړي له همدې امله بشرد خوراک اوڅښاک څخه زيات عقيدې ته اړدى ،دغه يوڅرګندحقيقت دى چې دبشر سترګې له رښا څخه پرته ليدل نه شي كولى په همدې توګه بشري عقل دوحى له رښاڅخه پرته سه او بد درک كولى نه شي مادي علوم دبشرمادي اړتيا وې پوره كوي ،البته روحي اړخ له الهي وحي پرته امكان نه لري وده وكړي .

عقام اوفضيلت يې

دهرعلم شرف اوارزښت دهغه دموضوع ترمحتوى پورې مربوط وي مثلا د طب علم له تركاني څخه خكه غوره دى خكه چې دبحث موضوع يې انسان دى داسلامي عقيدې علم غوره او بهترعلم دى خكه چې دبحث اوخېړنې موضوع يې دالله تعالى ذات ،نومونه او صفات او دپيغمبرانو درسالت ،نبوت اواخرت موضوعات دي ،دنورو علومو په تناسب ددې علم مثال په بدن كې د سردى ،دغه علم ددين اساس اوښت تشكيلوي ،نو پردې اساس يو شخص ترهغه مؤمن نه كرځي ترڅوچې يې د توحيد علم نه وي پېژندلى.

نومونه او اصطلاحات يې

دغه علم ګڼ نومونه او القاب لري چې مور ورته په لاندې توګه كتنه كوو

۱- توحيد

دغه علم ته دتوحيد علم هم وايي خكه چې په دې كې دالله تعالى دتو حيد څخه بحث كېږي.

۲- ايمان

چې له دې نه دعقيد ې مسا يل مقصد دي له همدې امله دجبر يل په مشهور حديث كې دپيغمبر صلى الله عليه وسلم نه دايمان په باره كې يو سئنه شوې هغه ورته دعقيد ې اساسا ت ورپه ګوته كړي ؤ په قران عظيم الشان كې هم دعقيدې دبشپړو اساساتوذكر راغلى دى

۳- فقه اكبر

دعقيد ې علم ته لويه پوهه ويل شوې خكه چې عقيد ه ددين اصل او بنست جوړوي او احكام ددين فروع تشكيلوي .

الحبيش محمد عبدالرحمن (۱۲۲۹هـ ق) الوضيحات الجلية على العقيدة الطحاوية اول توک ص ۱۰۰ دارالمر جوزة دعاء المملكة العربية السعودية

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب كوونكى: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

داهل سنت والجماعت دعقيدې امامان

په دې کې هېڅ شک نشته چې داهل سنت والجماعة دعقيدې لومړی پېښوا،قايداولاربنودمحمدصلی الله علیه وسلم دی تردې مبارک وروسته خلورواړه راشدين خليفه ګان اودده ملګري اواصحاب کرام دي تردوی وروسته امام ابوحنيفه ، امام شافعي ، امام مالک ، امام احمدبن حنبل اوشيخ الاسلام تقی الدين ابن تيميه ، امام بخاري اوګڼ شمېرنورفقهاء اومحدثين اوترقيامته ددوی ريښتيني پيروان دامت رباني علماء،پوهان اوداسلامي دعوت ستوري دي

داهل السنة والجماعت پېژندنه

دغه مرکب لفظ دی سنة په لغت کې لارې ته وايي دلته ورڅخه درسول الله مبارک ، ويناوې ، افعال اوتقريرات جسمي اواخلاقي صفات مراددی ،جماعت کثرت اوزياتوالي ته وايي .

اصطلاحي پېژندنه يې

داصحابوکرامو ،تابعينو ، فقهاؤاودمسلمانانوټولګي ته ويل کېږي چې ديوامام اوقايدترمشرتابه لاندې اسلامی شريعت اوحدودنافذ اوجاري کوي[1]

لقبونه يې :

اهل سنت والجماعت دغه القاب لري ۱ ـ ناجيه ډله ۲ ـ منصوره اوغالبه ډله ۳ ـ السلف الصالح ډله

خصوصيات يې

داهل السنة والجماعة عقيده خپې امتيازات لري چې نورې ګمراه ډلې ورڅخه برخمنې نه دي هغه دادي :

۱ - **دسرچينې وحدت** : دوی قرانکريم اونبوي سنت اودسلفواجماع دخپلوعقايدوسرچينه بولی قياس اورايه په دې کې اعتبارنه لري .

۲ - **صحت**:په صحيحو ،فطري ،عقلي اونقلي دلايلو يې عقيده استواره شوې ده

۳ - **خرګندتياواسانتيا**: په دې توګه چې عام اوخاص ، ښځې اونر ،لويان اوماشومان ټول پرې پوهېږي

۴ - **ثبات اواستمرار**:په دې توګه چې په هېڅ صورت کې نه په کې زياتی اونه په کې کمی شوی دتل لپاره په ثبات اودوام ولاړه ده .

اعتقادي بنسټونه يې

اهل السنة والجماعت درسول الله مبارک اودصحابوکرامودتګلاري تسلسل دی بنسټونه يې دا دي:

۱ - بردې خبره اقراراوباورچې الله تعالی واحداولاشريک دی له ده نه پرته بل حقيقي معبودشتون نه لري.

۲ - بردې خبره ټينګ يقين چې الله تعالی داسماء حسنی اوکاملوصفاتوڅخه دی چې له تحريف ، تعطيل ،تشبيه ، تمثيل اوتکيف نه پرته ورته ثابت دي

---

[1] ابن حزم ، الملل والنحل دويم ټوک ۲۷۱ مخ

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

...tion.com: The Digital Library

۳ - پردې خبره ټینګ ایمان چې محمدصلی الله علیه وسلم دالله تعالی پیغمبراوهغه خاتم الانبیا
اودپیغمبرانوسرداردی ترقیامته پورې دټول بشریت دلارښوونې لپاره استول شوی دی .
۴ - په ملایکو . پیغمبرانواواسماني کتابونوباور اودخیراوشریه تقدیرباندې
۶ - پردې بشپړیقین چې قرانکریم دالله تعالی کلام دی چې په محمدصلی الله علیه وسلم دوحی په ترڅ
کې نازل شوی دی .
۷ - په کرام کاتبینوایمان چې دبندګانوکړه وړه اووینا وې ثبتوي . په ملک الموت اوعذاب قبر،په قبرکې
دنکیر،ومنکرپه سوال اوخواب باورچې درلوب . دین اونبي صلی الله علیه وسلم په هکله په پوښتنه کوي
۸ - داخرت دورځ په دوباره ژوندون . حساب . ثواب . عذاب .پول صراط اودمیزان په تلې ایمان
۹ - دجنت اودوزخ په شتون په حوض کوثراوشفاعت ایمان
۱۰ - پردې خبره یقین چې مؤمنان به په اخرت اوجنت کې الله تعالی وینې .
۱۱ - کامل ایمان له اقرار . تصدیق اوعمل څخه عبارت دی
۱۲ - دامت دکبیره ګناهونوڅخه ستان چې عقیده یې روغه رمته وي تل ترتله به په دوزخ کې نه وي
۱۳ - دمسلمانانومشران چې دالله تعالی په کتاب اونبوي سنتوپرېکړې کوي برخلاف یې وتل روانه دي
۱۴ - درسول الله مبارک له اصحابوسره مینه به له افراط اوتفریط څخه خالي وي .
۱۵ - پردې خبره باورچې درسول الله نه وروسته دخلافت لومړی مستحق ابوبکرصدیق رضی الله عنه دی
۱۶ - پردې خبره یقین چې یوپیغمبردنړی دټولواولیاوڅخه غوره دی
۱۷ - دقیامت په علامو .دد جال په راوتلواوله اسمان دعیسی علیه السلام په راکوزېدلواوله لویدیزه دلمرپه
راختلو . اوله خمکی ددابة الارض په راوتلواوداسلام په حقانیت اوله اسلامه برته ټولوادیانوپه بطلان باور

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

Ketabton.com: The Digital Library

دویم څپرکی

نړۍ لید اود اعتقادي نظام برخې

پیلیزه

انسان دځمکې پرمخ ژوندکوي ارته نړۍ لمر،سپوږمی،ستوري ،په ځمکه کې څپانده سیندونه دنګ دنګ غرونه اورنګارنګ حیوانات اوژوي ګوري،په دغه ارته نړۍ کی خپل ځان ددغو موجوداتو پر وړاندې کمزوری احساسوي ځینې وخت لمر،سپوږمی،اوستوري په الوهیت نیسي،ځینې وخت بیااور،سیندونه،غرونه،وحشي،ژوي اوکبرجن انسانان خپل معبودان بولي مګرکله چې دانسان دمعرفت اوپوهې ساحه لږه پراختیا وموميي ددغو ټولوشیانوپه ناتوانی پوهیږي.

انسان ته الله تعالی درې ډوله ځواکونه ورکړي دي :حواس ، عقل، وحی ،په حواسو کی دانسان اوحیوان کوم فرق نشته دانسان لوی امتیاز په عقل دی ،دانسان دعقل دلاربنوونی لپاره دبشریت له پیله دوحی دنزول لړۍ پیل شوې ده.

لومړی بحث

نړۍ لید

دځمکې پرمخ ګڼ ملتونه دبهلابهلوافکارووګړي دي اوهرځوک یوه مفکوره لري هرفکري مکتب که هغه اسلامي وي اوکه غیراسلامي دنړۍ اوخان په اړه یوه نظریه لري همدغې مفکورې ته نړۍ لیدوایي،ددې په خاطرچې حق له باطل څخه بېل کړای شوموږاسلا مي نړۍ لیدلولو، ددې بحث ترلوستلو وروسته به لوستونکي وکولی شي په لاندې ټکو پوهه ترلاسه کړي.

۱-دنړۍ لید پېژندنه: دکایناتوپه هکله دانسان طرزفکرته نړۍ لید ویل کېږی[۱]

ایډیالوژي او نړۍ لید:دیودین بشپړ سیستم اوعملی احکاموته ایدیالوژي اواعتقادي سیستم ته یې نړۍ لید وایي ایډیالوژي دنړۍ لیدځخه رامینځته کېږي،نړۍ لید دانسان،کایناتو،ټولنې اوتاریخ په اړه تحلیل اوتفسیرکوي نړۍ لیددی چې ایدیالوژي رامینځته کوي که نړۍ لیدونه مختلف وي نوهلته به ایډیالوژی مختلفې وي.

دانسان اوحیوان فرق: نړۍ پېژندنه فکراوعقل پورې اړیکه نیسي-ددې پرعکس حیوان یوازې محسوسه نړۍ ګوري ډېرحیوانات دي چې له انسان څخه پرمختللي حواس لري دعقاب باصره قوه اودمېږی اوسپي شامي (بویولو)ځواک اودموږک دسامعې (اوربدلو)قوه ډېره پیاوړې ده ؛مګراحساس اوپوهه جلا شیان دي چې ترانسان پورې ارتباط نیسي.

---

[۱] - محمد مسعود(ب ت):بینش اسلامي،ص ۵۰ خیابان داروبخش تهران ایران

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

ketabton.com: The Digital Library

معياري نړۍ ليد: دنړۍ په اړه بايد انســان داســې طرزفکرانتخاب کړي چې جامع اوهراړخيزوي موږ بايد ديو نړۍ ليد دحقانيت لپاره يوه تله ولروموږ لاندې يوځو تکي ذکرکوو چې ديو معياري نړۍ ليد په غوره کولوکې به له موږ سره مرسته وکړي.

ديومعياري نړۍ ليد تکي

دلاندې معيارونو نړۍ ليد دانسان غوښتنو ته مثبت ځواب ويلی شي

- له کاياناتو باهدفه دقيق معلومات
- روښانه ،سم عقلي اومنطقي ملاتړ
- ستراولوړهدف
- دکمال په لوري دانسان رهبري
- دنيي وجداني اجرايي ضمانتونه

که چېرې دکاياناتو په هکله اساسي اودقيقه پوهه اوهدف و نه لرو پردې باندې نه يو بهترين نظام ټينګښت مومي او نه انسان دکمال لوړو پوړيو ته رسېدلی شي.[1]

که موږ دمثال په توګه مادي لادينه تګلارې ترڅېړنې لاندې ونيســو هغوی دالله تعالی څخه انکار کوي او ژوند بې هدفه بولي انسان غير مسؤل او ژوند هم تردنيا پورې محدودګڼي اويواځې دانسان مادي اړتياوې په نظرکې نيسي-له همدې امله هلته استبداد حاکم اودوينوتويولو بازارګرم وي .له اسلامه پرته هېڅ يونړۍ ليد نه سېپښلی هدف لري اونه انســان دکمال لوړو پوړيو ته رســولی شي هلته دانســان بنيه دبشر-؛ مګرپه حقيقت کې لوی ځناور وي [2]

دنړۍ ليد ډولونه

۱:سهي (اسلامي)نړۍ ليد ۲:فاسد (جاهلي)نړۍ ليد

الف-سهي(اسلامي) نړۍ ليد

سمه عقيده هغه ده چې په هروخت کې پيغمبرانووړاندې کړې او سرچينه يې وحی او دکاياناتوخښتن دی له اسلامي عقيدې پرته ټول عقايد اومذاهب باطل دي اعتقادي سمون نه په يهوديت نه په نصرانيت او نه دفلاسفه ؤ په ويناؤ کې موندلی شو.

ب-فاسد(جاهلي) نړۍ ليد

فاسدنړۍ ليد هغه دی چې دبشري افکارواودودونومجموعه اوسي اودهماغه چاپېريال دخلکودخيال څخه نمايندګي وکړي دعقيدې فساد دتحريف،تبديل اوتغيرڅخه هم رامينځته کېږي لکه ديهوديانواونصرانيانو عقيده چې په پيل کې په توحيد ولاړه وه؛مګرووسته په کې بدلونونه رامينځته شوه

---

[1] - معيني جيم(۱۳٦۱هـ ش) اشنايي با فرهنګ اسلامي ص ۵۲ تهران ايران

[2] -همدغه ماخذ ۵۲ مخ

PDF ترتيب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسلامی نړی لید پېژندنه

اسلامی نړی لید دحس،عقل اووحی په څواک دالله تعالی،انسان اوکایناتو دپېژندنې څخه عبارت دی.[۱]

موضوع يې

دالله تعالی ذات،اسماء اوصفات ،دانسان اوکایناتوخبرنه ده .کاینات اوانسان دالله جل جلاله دقدرت اثاراونښې دي[۲]

۱-الله جل جلاله داسلامي نړی لید په رڼاکې

الله تعالی جل جلاله

- دټولوموجوداتوخالق،مالک،حاکم،پالونکی،واجب الوجود،ازلي او ابدي ذات دی.
- له ده پرته بل حقيقي معبود نشته تل اوهميشه ژوندی دی،فنا نه لري
- د ټولوکاياناتومنتظم دی خوب اوپرکالي پرې نه راځي
- د اسمانونو اوځمکوواکمن
- په حال ماضي اومستقبل دعلم څښتن
- د لوړاوپراخه اقتداراوسلطنت خاوند
- په ذات اوپه صفاتوکې تنها،بې نيازه ذات
- نه مور،نه پلار،نه اولاداونه سيال لري.
- په ښکاره اوپټورازونوعالم
- خورا لوړمهربان ذات اوسپيڅلی بادشاه دی.
- له هرعيب نه پاک،د بندګانو ساتندوی دی
- عزتمند،دکاياناتواو ساکښانوخالق،رازق اومصوردحکمت خاوند
- د اسمانونواوځمکوخالق
- د بارانونواورونکی،د باغونواونباتاتوراټوکونکی،دويالو بيونکی.
- د غرونو پيدا کوونکی
- دارتياؤپوره کونکی
- دکړاؤنولرې کونکی
- په خمکه کې دانسانانو اوسوونکی
- د بادونوالوزونکی
- ټولوساکښانوته روزي رسوونکی

۱- محمد مسعود(ب ت)،بينش اسلامي،ص ۵۰ خيابان داروبخش تهران ايران

۲- الاشقر سليمان(۱۹۷۹م)العقيدة في الله،ص ۱۰ مكتبة الفلاح الكويت

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په خپل اقتدارکي چاته اړنه، ټول ورته محتاج
- په هرڅه د علم اوقدرت،دمرګ اوژوند،دعزت اوذلت واکمن
- يواځې د عبادت اواطاعت لايق ذات دی

لازمه ده چې قانون يې ومنل شي هيلې اوامیدونه ورپورې وتړل شي له داسې ستراوسپېځلي ذات څخه انکار،کفر،شرک اولويه تباهي او بربادي اوپه کفراخته وګړي دځمکې د مخ لعنتي خلک دي.

۲-انسان

په ذاتي ډول دکمال لوړو پوړيو ته درسېدلو فکر ورکړ شوی،بېلابېلې مادی اوروحاني اړتياوې لري ديو پروګرام، قانون او پلان غوښتونکی دی [۱]

انسان دالهي نړۍ لید په رڼا کې

- اشرف المخلوقات دی
- الله جل جلاله پيدا کړی اوبهرته دهماغه سپېځلي ذات په لوري وردرومي
- پيدايښت يې پوچ نه ،بلکې دسترارزښتناکه هدف په خاطردی
- دانسان مقام دخليفه اودالله تعالی پروړاندې دمسؤل دی
- دبندګانو له بندګۍ څخه ازاد اوسرلوړی دی
- حاکميت دالله تعالی حق دی

۳-نړۍ داسلامي نړۍ لید په رڼا کې

- ازلي نه ده ،بلکې حادثه (رامنځته شوې) ده
- دنظم او حکمت څخه برخمنه ده
- دخوځښت اوبدلون په حال کې ده
- له وحدت اونظم څخه برخمنه ده
- دتفکراوتدبر سرچينه ده
- ديو هدف په لوري روانه ده [۲]

دزده کړې حکم يې

داسلامی نړۍ ليدزده کړه اوپوهه په هرمکلف مسلمان (نارينه اوښځينه) عيني فريضه ده کوم وګړي چې دعلم او پوهې له نعمت څخه برخمن دي ددې علم په بشپړو تفصيلاتو پوهه لاسته راوړل پرې لازمي دي په اسلام کې ديو شخص تردا خلېد و وروسته دتوحيد زده کړه په لومړي توب کې قرارلري په مکه مکرمه کې پيغمبرصلی الله عليه وسلم پوره ديارلس کاله دفکراو عقيدې په جوړولو تېرکړي ۏ ډېردافسوس خای

۱ محمد مسعود [illegible] ص ۵۱ [illegible] دانش و بخش تهران ايران
۲ محمد مسعود [illegible] ص ۵۲ [illegible] دانش و بخش تهران ايران

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی چی زیاتره مسلمانان په بهلابهلو برخوکې تخصصي پوهه لري؛مگر په اعتقادي او ديني مسايلوکې چی دمسلمانانوددنيوي اواخروي ژوندبريالیتوب ورپوري مربوط دی ناپوهان دي[1]

سرچينې يې

داسلامی نړۍ لید سرچينه قران عظيم الشان اونبوي سنت دي،داسلام دلومړي دور مسلمانانو خپله عقيده اودژوند نظام له قرانکريم اونبوي سنتوڅخه اخيستې ؤ؛نوڅکه دټول بشريت سرداران وگرزېدل[2]

اهداف اوموخې يې

دغفلت له درانه خوبه دانسان راويښول اودې ته يې هڅول چې خپل حواس اوعقل په کارواچوي ترڅودخپل وجودپه ستروحقايقوکې فکروکړي داسلامي نړۍ لید موخه دغوپوښتنوته مثبت ځواب ويل دي :

- له کوم ځايه راغلی ؟
- دځه په خاطر؟
- پيداکونکی يې څوک دی ؟
- صفات يې څرنگه دي ؟
- دغه کاينات څنگه رامينځته شوي دي؟
- دانسان دپيدايښت موخه څه ده ؟
- په کاينناتو کې يې مقام څه شی دی ؟
- ددغې څرگندې نړۍ څخه پرته بل دغيبو عالم شته اوکه نه ؟
- له انسان نه پرته بل عاقل مخلوق شته ؟
- ولې په مړينه محکوميږي ؟
- تر مړينې وروسته بل ژوند شته ؟
- له مرگه وروسته به ورسره څه کيږي ؟
- نبوت ته اړتيادځه په خاطر؟
- پيغمبرانوله ځان سره څه راوړي ؟
- دهغوی دصداقت اوريښتينولی دليل څه شی دی ؟
- حق او باطل کوم شيان دي ؟

له اسلامي نړۍ ليده پرته بله هيڅ يوه نظريه نشته چې دغوپوښتنو ته مثبت ځواب ووايي ترڅودانسان دقناعت وړ وکړي.

---

[1] - شهيد عبدالواحد(اب ت) عقايد اسلامي ص ۱۷،اصلاح افکار کابل افغانستان
[2] - محمد مسعود(اب ت)بينش اسلامي،ص ۱۷ خيابان داروبخش تهران ايران

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

اهميت يې

اسلا مي نړۍ ليد دانسان لپاره له اوبواوهوا څخه هم ډېرزيات اهميت لري له دې نه پرته انسان په حيرانتياکې ژوندسرته رسوي نه پوهېږ ي چې له کوم ځايه راغلی اودځه په خاطر راغلی.اساسي دنده يې څه شی ده اوکوم لوري ته به درومي ؟

دغه علم دعباداتو،اخلاقواو معاملاتو لپاره دبنياداوتهداب حيثيت لري داسلامي نړۍ ليد علم يوشخص له شرک الحاداوګناهونوځخه ژغوري اوپه انسان کې دالله جل جلا له وېرې ته وده ورکوي اودشبهاتوله فتنوځخه يې سا تي اوله جهل څخه نجات ورپه برخه کوي اودباطلوافکاروپروړاندې يې مقا بلې ته تياروي

فکري پولې يې

اسلامی نړۍ ليدانسان ته فکري خط ورکوي چې په هغه کې درې شيان اساسي رول لري ۱- حس ۲- عقل ۳- وحی[1]

الف -دحواسو رول:داسلام سپېځلی دين حواس ستر الهي نعمت بولي په ډېروا ياتونو کې دکاينناتو واقعيت بيان شوی اوله هغه څخه ګټه اخيستنه هرمؤمن ته وړاندې شوې ،البته اسلامي نړۍ ليددحواسو دناتوانی په صورت کې عقل ته رجوع کوي.

ب-دعقل رول:اسلامی نړۍ ليدعقل دانسان لويه پانګه اودټولومکلفيتونومحوربولي له همدغه امله يې انسان ته په څارويوفضيلت په برخه کړی دی پردې اساس عقل يوه پوله لري چې هلته په ټپه ودرېږي نوله همدې کبله اسلامي نړۍ ليددرېيم شی (وحی) دژوند لارښودګنې ،موږدغه حقيقت ديومثال په ترڅ کې داسې روښانه کوو:په بازار کې مودموبايل ټېلفون واخيست ډېرښايسته ژوپه سترګومې دموبايل دټولې ښکلا نندارە کوله عقل راته وويل چې څومره هوښيارانجينر ډيزاين کړی دی ماپه خپلو سترګو نه هغه انجنير ليدلی اونه هغه کارخانه. عقل ماته وايي چې دغه مصنوع ارومرويوصانع لري اوس چې له عقل څخه پوښتنه کوم خواب نه شي راکولی ددېرغوراوفکر په نتيجه کې ددغه موبايل دکمپنی،ادرس اوکتلاک موترلاسه کړدهغه په کتنې سره مو دهغه دسم استعمال لارې چارې زده کړې.

موږ چې کله ارته نړۍ په سترګو ګوروعقل راته وايي چې دغه ښايسته نړۍ اومنظم نظام ارومرو يوخالق لري چې دغه نظم يې رامينځته کړی دی اوس عقل راته وايي چې زه ښه اوبد نه پېژنم چې ښه کوم دي اوبدکوم دي ؟ دکاينناتو څښتن انسان په تياره کې نه دی پرې اينبی دښواوبدودخيراوشرښوونه دالهي استازواواسماني پيغامونوپه وسيله شوې ده وروستنی الهي پيغام(قران عظيم الشان) مې ولوست څان مې پرې پوه کړاوحقيقت ته ورسېدلم دکاينناتو خالق، ښه اوبد ،خيراوشراودژوند هدف اودژونداوردە سفرواتنونه يې راته په ګوته کړل.[2]

[1] الحوالی جابر ابوبکر (۲۰۰۱م) عقيدة المؤمن ،ص۷،دار السلام للطباعة والنشر والتوزيع
[2] شلتوت محمد احمد(بې تا)دراسات في العقيدة الاسلامية ،ص ۱۰ارالعلم جده

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج -دوحی رول:داسلامي نړی لید دستروامتیازاتو دجملې څخه دوحی دنعمت څخه ګټه اخیستل دي څکه ډېرخلک حس اوعقل په نیمه لارکې پرې ایښي دي اسلامي نړی لیدپه غیبي اموروکې دحس اوعقل دناتوانی په صورت کې وحی ته رجوع کوي محسوسات دحواسوپه وسیله معقولات دعقل په وسیله اوغیبیات(زمونږ له سترګو پټ شیان)دوحی په وسیله درک کوو په دې توګه هغه پوښتنې چې ماټریالستان اوفلاسفه ورڅخه لاځوابه پاتې اوبې لارې شوي په اسلامي نړی لیدکې دوحی پراساس ورته ځواب ویل شوی دی[۱]

داسلامي نړی لیدځانګړتیاوې اوخواص

اسلامی نړی لید له نورو افکارو اوباورونو سره توپیر لري چې په لاندې ټکوکې یې وړاندې کوو

۱-ربانیت:داسلامي نړی لید سرچینه د الله تعالی سپېڅلی ذات دی چې داسما ني وحی په وسیله یې خپل پیغمبرصلی الله علیه وسلم ته ورښودلې ده :نو پردې اساس دپلرونو او نېکونو دافکا روڅخه نه خړوبېږي داسلام څخه پرته ټول عقاید،نظریات اوافکاراو دژوند نظامونه دانساني او بشري فکرڅخه سرچینه اخلي[۲]

۲-ثبات:داسلامي نړۍ لید اساس اوبنسټ الهي وحی ده دپیغمبر صلی الله علیه وسلم په وفات سره یې لړی بنده شوې ده :نوداسلامي عقید ې اوبشپړدین احکام ثابت دي چې هېڅکله بدلون نه مومي.

۳-دبشر له ذاتي او فطري غوښتنو سره سمون

دانسان زیاته پوهه ذاتي ده دمثال په توګه داولاد په وړاندې دمورعاطفه ،لوړه اوتنده ،ګرمي اویخني ، شهواني احساس اوپه بدن کې روح ،مینه اومحبت ،کینه اوعداوت ،غم اوخو شالي اوپه الله تعالی باور ټول فطري احساسات دي چې زده کړې او تعلیم ته اړتیا نه پیداکوي دکایناتو رنګارنګ نړی له ستوروډک اسمان ،لمر،سپوږمی،څمکه اوپه څمکه کې رنګارنګ نباتات ،سیندونه ،غرونه په زرګونه ډوله حیوانات دبدلون منظم نظام دکایناتو بشپړنظم اودهغې ذره ذره قوانین دانسان خیالي بلند پروازي اوعملي ناتواني دغه ټول شیان انسان دیوصانع اوخالق په وجود مجبوروي ددغه تک شنه اسمان چت اودځمکې تک شین فرش دشپې اوورځې منظم بدلون دیوخالق اوپیداکونکي ادرس راښئي[۳]

۴-وضا حت: اسلامي نړی لیددنوروملتونو دمعتقداتو په تنا سب ځرګند دی اودنورومذهبونوپه خپرددیني رهبرانوپه واک کې قرارنه لري دلته یې هرڅوک دبلابلو عقلي ،عملي اوا جتماعي مستواګانو دبېلتون سره سره په زده کړه لاس پورې کوي دغه نړی لید په پټوسترګوخلک نه رابولي بلکې په بشپړاوپوره بصیرت سره خلکوته بلنه ورکوي دتاریخ په بېلابېلواړخونوکې ډېروخلکومنلې په ډېرلږ وخت کې دجلاجلارنګونواو دژبوخلکو دزوراوتاوتریخوالی نه پرته ورته غاړه ایښې،په لږ وخت کې په ټوله څمکه کې خپره شوې ده[۴]

---

[۱] همدغه ماخذ،ص ۱۱

[۲] خطیب محمد احمد(۱۹۹۰) دراسات فی العقیدة الاسلامیه ص ۹مکتبه الفلاح اردن

[۳] محمد العزالي او حنبکه میدان حسن (بې ټ)الثقافة الاسلامیه المعاصرة الاول ص ۲۰

[۴] خطیب محمد احمد دراسات فی العقیدة الاسلامیه ص ۷ مکتبه الفلاح اردن

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

Pashtoon.com: The Digital Library

۵-اسانتیا : اسلامي نړۍ لیدډېراسانه اوله هررنګ پېچلتیا څخه پاک دی په همدی اساس دغه کوم پېچلي رموزاواشارات نه دي چې وضاحت ته اړه ولري او نه تشې عقلي او فلسفي فرضیې دي چې لږ خلک یې ددرک او پوهې احساس وکولی شي بلکې هر څوک پرې پوهېدی شي.

٦-شمول: اسلامي نړۍ لید فرد اوټولنې،دنیا اواخرت،ژونداومرګ،روح اومادې ته شامل دی[1]

۷-وسطیت (میانه روي) اسلامي نړۍ لیددالحاداوشرک ترمینځ موقعیت لري ملحدین اوماده پال وګڼي دمحسوسوکاياتوڅخه وراخواپه یوذات باوري نه دي ددوی پرخلاف بت پالونکي،غوا،خوسی،ونې،بوټي ،سیندونه اوغرونه انساني اوغیرانسا ني څواکونه په الوهیت کې شریک بولي اسلام له دواړوسره مبارزه کوي اودیوسپېڅلي ذات بندګی ته یې رابولي په همدې توګه اسلامي عقیده دتعطیل او تشبیه دګمراه ډلوترمینځ مینځنی مقام لري دتعطیل دعقیدې څښتنان دالله تعالی داسما ؤاوصفا تو څخه انکار کوي او دتشبیه دعقیدې پیروان یې له مخلوق سره مشابه ګرځوي ؛مګراهل سنت والجماعت دالله تعالی ټول اسماء او صفات له تعطیل ، تشبیه اوکیفیت څخه پرته مني[2]

۸-په دلا یلو ټینګښت : اسلامي نړۍ لیدپه څرګند ودلایلو ولاړدی هېڅاته هم په پټو سترګودعوت نه ورکوي قران عظیم الشان چې کله هم خلک دعقیدې اساساتوته رابولي دکاياتواودانسان په نفس کې عقلي دلایل وړاندې کوي اوهېڅکله بې دلیله ،رندې او کنې پیروی ته څوک نه رابولي ؛بلکې ټول قضایا اومسایل په ډېرولوړوعلمي او معقولودلایلوسره مطرح کوي[3]

په بشري ژوند داسلامي نړۍ لید اغیزې

اسلامي عقیده اوباورونه دبشر په انفرادي اواجتماعي ژوند اغیزې لري چې په لاندې ټو ګه ورته کتنه کوو:

الف -په فردي برخه کې

۱-اخلاص : اخلاص دعمل دقبولتیا لپاره اساسي شرط دی مؤمن مسلمان دالله او بنده ګانو سره په اړیکو کې مخلص انسان وي.

۲-دالهي تائید احساس: دلته مودمرستې څخه موخه الهي تائید او ساتنه ده که دښمن هرڅومره او څواکمن او زور اور وي مؤمن مسلمان دالله تعالی په مرسته او نصرت بشپړباوري وي په پوره ډاډاو اطمینان اومېرانې سره ددښمن مقابله کوي[4]

۳-دعلم هڅې: مؤمن مسلمان دجهل پربنسټ دالله تعالی په بندګی لاس نه پورې کوي ددین او ددنیا په جاروکې جهل او ناپوهي رنځ دی په ټولوچاروکې به یې هڅې دپوهې پراساس وي[5]

---

[1] همدغه ماخذ، ص ۱٦

[2] خطیب محمد احمد (۱۹۹۰) دراسات فی العقیدة الاسلامیه ص۸ مکتبه الفلاح اردن

[3] همدغه ماخذ، ص ۱۰

[4] یاسین محمد نعیم (بې تا)،التربیة الاسلامیه ص ۱۸ اردن عمان

[5] همدغه ماخذ ص ۱۹.

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴-له خرافاتوڅخه لېرې والی :اسلامي نړۍ ليدعقل ته لارښوونه کوي اوله ړندو ميراثي افکارو اوعاداتو څخه يې ازادوي اوانسان په کاياناتوکې غوراوڅېړنې ته هڅوي.

۵-ازادي :اسلامي نړۍ ليد له مؤمن څخه غواړي چې دالله عزوجل څخه پرته به دهېڅا بندګي او غلامي نه کوي او نه به دبل چا قانون ته سرټيټوي.

٦-دعزت احساس:اسلامي نړۍ ليدانسان په خپلې روزۍ اودمرګ په نېټې ډاډه کوي دغه باورله انسان څخه اتل جوړوي دالله تعالی په لارکې دمسلمان مړينه شهادت او تبعيد(له وطنه شړل) يې سياحت او زندان يې رياضت(دالله ذکراوفکر) دی[1]

۷-شجاعت : مؤمن مسلمان پردې پوهېږي چې مړينه اوژوند يې دالله تعالی له خوا دي چې هغه جل جلاله ديو چا دمرګ پربکړه نه وي کړي څوک يې په وژلونه شي محکومولی.

۸-دسرښندنې حس:داسلامي نړۍ ليد له کبله انسان خپل ځان ،مال ،اولاد ټول دالله تعالی په لاره کې قربانوي داسلام دلومړي دور دلښکرو اعلی سر قومندان خالد بن وليد رضی الله عنه دروم امپراتورته ديوپيغام په ترڅ کې ويلي ؤ:زه دداسې يولښکر په ملګرتيا ستاسيمې ته راغلې يم چې هغوی دالله په لارکې مړينه ترژوند غوره بولي[2]

۹-ژوند دهدف پېژندل:په نړۍ کې مؤ من مسلمان په سمه لاره ژوند تيروي اوکافرسرچپه ژوندته ادامه ورکوي قران عظيم الشان فرمايې ﴿ أَفَمَن يَمْشِي مُكِبًّا عَلَىٰ وَجْهِهِۦٓ أَهْدَىٰٓ أَمَّن يَمْشِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾ ﴾ الملك، ژباړه: څوك چې پرمخې روان وي هغه د زياتې سمې لارې ميندونکی دی او که هغه چې هسکه غاړه سم په يوهوارسړك باندې وي؟

۱۰-دمسؤليت روح: اسلامي نړۍليد دانسان کړه وړه دالهی او امرو په چوکاټ کې تنظيموي په دی صورت کې انسان خپل ځان او نفسي غوښتنې په قابو کې ساتي.

۱۱:ډاډ او اطمينان :داسلامي نړۍ ليد په رښاکې دمؤمن روح اوزړه ډاډه وي او پردې پوهېږي چې په دنيا اواخرت کې ورڅخه الله تعالی راضي دی څوک چې په اسلامي نړۍ ليد باوري نه وي هغه به حلال اوحرام څنګه وپېژني له اسلامي عقيدې پرته انسان هغه حيوان ته ورته دی چې دځمکې په سرژوند کوي په دی نه پوهېږي چې دځه په خاطرځمکې ته راغلی له دنيا څخه به خالي لاس اوناکام درومي[3]

ب-په ټولنيزه برخه کې

۱-اعتقادي تړاؤ:داسلامي نړۍ ليد پيروان خپلې اړيکې دعقيد ې پر بنسټ ټينګوي هلته دجنس،رنګ، ژبې ، سيمې اومادي ګټو ټولې اړيکې له مينځه ځي

---

[1] - افغانی شمس الحق (۱۳٦۵م) علوم القران ص ۱۰مکتبه ډهکی نعلبندی پشاور پاکستان

[2] - همدغه ماخذ ص ۱۰

[3] همدغه ماخذ ص ۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-صداقت :دداسې فا ضله ټولنې ایجادول چې په سپېڅلتیا،صداقت امانت، شرافت اوعدالت سینګاره وي هلته چې وګړي یې له الله جلت عظمته څخه وېرېږي

۳-اتفاق اواتحاد:داسلامي نړۍ لید په لړکې به دخلکو زړونه په یوذات، یوه کتاب یوه پیغمبر او یوي قبلي راجمع شي ، ایماني و رورګلوي تحقق پیداکوي ؛نوددې ایات کریمه مصداق به وګرزي ﴿ كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ ﴿١١٠﴾ ﴾ آل عمران،ژباړه:تاسې دامت غوره ډله یې چې دخلکودښېګنې لپاره راوېستلي شوي یاست [1]

۴-محبت:داسلامي عقیدې امت دمحبت ، یووالي اوورورګلو ی دفولادین اواوسپنیز دېوال په څېرمضبوط دی چې دځمکې پرمخ دعدل اوانصاف دقیام لپاره مبارزه کوي.

۵-عدل :داسلامي امت ستر هدف دځمکې پرمخ دعدل اوانصاف اقامه اودظالمانوله ناولومنګولوڅخه دملتونوازادي ده .

٦-سوله:دطواغیتواوسرکښانودغلامی څخه دخلاصون په نتیجه کې به مسلمانان دامن او امان درشل ته ورسېږي په اسلامي هېوادونو کې بدامني ،جګړې او بې اتفاقي ددوی دناوړه دسیسونتیجه ده

۷-نجات:دغه امت دخپلو شخصي- ګټواومصالحو لپاره ژوند نه ترسره کوي ؛بلکې هدف یې دبشریت نجات،هدایت اوددنیا اواخرت نېکبختي ده [2]

اسلامي نړۍ لید ته دنه اهمیت ناوړه پایلې

۱-تنګ ژوند:چې ژوند ی بېلګه یې او سنی مادي تمد ن دی چې له هر رنګ مادې اسا نتیا ؤ سره هلته خلک ځان وژني

۲-ځان پا لنه:په دې توګه چې هرڅوک دخپل ځان ګټو پسې ګرزي اګر که بل چا ته زیان ورسېږي

۳-جرمونه : داځکه چې هلته انسان غیرمسؤلا نه ژوند تېروي ؛نو په وحشت اوجنایاتو لاس پورې کوي

۴-ځان وژنه:په لویدیزو هېوادونو کې ځان وژونکي نیستمن نه ؛بلکې شتمن خلک دي

۵-تباهي اوبربادي:دغسې انسان دروحي سکون او ډاډ څخه برخمن نه وي ژوند یې هم له بد بختی ډک او مړینه یې هم په سپکه او ذلیله تو ګه وي [3]

---

[1] - افغانی شمس الحق (۱۳٦۵م) علوم القران ص ۱۵ مکتبه دهکی نعلبندی پشاور پاکستان

[2] - همدغه ما خذ ص ۱۹

[3] - افغانی شمس الحق (۱۳٦۵م) علوم القران ص ۲۵ مکتبه دهکی نعلبندی پشاور پاکستان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

فاسد (جاهلي نړۍ لید)

جاهلي نړۍ لید ګڼ ډولونه ډولونه لري موږ ورته په لاندې توګه کتنه کوو

۱-**تجربوي**:دغه نړۍ لید دهرې ستونزې دحل لپاره یولړحل لارې وړاندې کوي او بیایې تجربه کوي اوحقیقت ته پرې ځان رسوي دمثال په توګه یو ساینس پوه لومړی په یوه فرضیه فکرکوي بیایې په لابراتوارکې تجربه کوي اویوعلمي حقیقت په لاس راوړي ؛البته دغه حقیقت ترهغه داعتبارور وي ترڅوپه دې هکله قوي اونوې تجربه نه وي رامینځته شوي دغه نړۍ لید دژونداهداف ښه اوبدخیر اوشرانسان ته نه شي وربښودلی.

۲- **فلسفي نړۍ لید** :چې بېلابېل فلسفي مکتبونه لري چې په لاندې توګه یې څېړو:

الف ـ عقلاني نړۍ لید

دوی په فلسفي چاروکې عقل اساسي محوربولي چې ددغه مکتب زیاتره وګړي دیونان پخواني فلاسفه اوله پنځلسمې میلادي پېړۍ نه تر ننه پورې دلویدیز معاصر پوهان دي.دعقلاني نړۍ لید نیمګړتیا داده چې دوی یوازې په عقل اعتماد کوي عقل هم یوه پوله لري چې له هغې نه تجاوز نه شي کولای موږ دغه مطلب دیومثال په ترڅ کې څرګندوو:یوڅوک ستادکور دروازه درټکوي عقل درته وایي چې ددروازې ترشا څوک شته داچې څوک دی لوی دی اوکه کوچنی ښځه ده اوکه نرعقل تاته دقناعت وړځواب نه شي درکولی دلته لازمه ده چې دغه شخص دوه کاره وکړي چې یوددروازې خلاصول اوبل دشخص لیدل دي خوعقل تاته دده دخالق ادرس نه شي درښودلی دابه دوحی به وسیله صورت نیسي.

ب-حسي نړۍ لید(ماټریالېزم)

ددغې فلسفې ښوونځی په اتلسمه میلادی پېړۍ کې دیهودي کارل مارکس او انګلز په وسیله رامینځته شوافکارپې په لاندې توګه خلاصه کولی شو:

- دوی دمحسوساتو نه پرته بل هېڅ شی په رسمیت نه پېژني
- نړۍ له نظم اوانضباط سره ټاکلی هدف نه لري
- دتصادف په توګه رامینځته شوېده
- دغه نړۍ خالق نه لري اوپخپله رامینځته شوې
- انسان یوحیوان دی غوښتنې لرې دپوره کولو لپاره یې بایدله هرې وسیلې ځخه کارواخلي
- انسان دهېڅاپروړاندې مسؤلیت نه لري دژوندپه ټولوقضایاؤکې ازاداودقانون سرچینه ده .
- ژوندیوازې په دنیاکې دی اخرت له سره شتون نه لری

نودماټریالستي مفکورې لنډیزدادی : له هېڅ نه پیدایم ژوندمې پوچ اوبې هدفه.دژوندهدف مې دنفسي خواهشاتو پوره کول اودهېڅ په لوري تلل دي[1]

[1] - علي جريشه(۱۲۰۵هـ ق) الاتجاهات الفكرية المعاصرة ص ۵۰ جامعة الدعوة والجهاد

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) Ketabton.com: The Digital Library

مشخصات يې

- سياسي نظام په دکتاتوری ،زور،زياتي اودبشردحاکميت پراساس ولاړوي.
- قوانين دحاکمې طبقې ګټې په نظرکې نيسي.
- دټولنې رهبري دچلبازو،فريبکارواووينه څښونکواوفاسدوخلکو په لاس کې پرېوزي.
- ټولنيزژونددشهوت پالنې اوخان غوښتنې پراساس ټينګښت مومي
- ګوندي حاکمه طبقه دژوندد ټولومزاياوخخه برخمنه ؛مګرټيټه طبقه يوه مړی ډوډی نه شي ترلاسه کولی

نيمګړتياوې يې

ډېرماده پال خلک له دې امله په ګمراهی اخته شول چې داشياؤپه وظايفوکې يې اختلاط رامينځته کړ موږنه شوکولی عقلي امورپه لابراتوارکې په پنځه ګونوحواسو سره ثابت کړو پردې اساس دالله تعالی،ملايکو،اسماني پيغامونو موضوع عقل اووحی پورې اړيکه نيسي ــ په داسې مسايلوکې دمادې اومشاهداتي امورو داخلول دګمراهی سبب ګرزي.

ج-شرک

دجاهلی نړی ليدلبله کثيفه اوناولې څېره شرک دی چې بنسټونه يې په تخمين،اټکل او ګومان باندې ولاړدي لکه يوسړی لمر،سپوږمی،اواورګوري اوهغه ته دمعبود نسبت وکړي اوخپل ځان يې پروړاندې خواراوذليل وبولي دغه فکري تګلاره دبېلابېلو خدايانو په شتون باوري ده.

ا-مشخصات يې

- عقيده يې له هرشي نه په وېرې،ګومان او اټکل جوړه شوې ده
- ذلت په حال کې ژوند تېروي کله قبر،کله بت ته اوکله دانسان پښوته لوېږي
- دخس اوخاشاکو په څېر ذليل ژوندکوي اودحوادثو پروړاندي داستقامت څخه لاس په سرکېږي
- دميراثي رواجونو په بندکې ژوندتېروي.
- دغه طرز فکرټګانواودجالانوته دخلکو پرژوندد لوبوزمينه برابروي

اوس مهال دمشرکانه جاهليت استازولي نصرانيت،بودېزم او هندوئېزم سرته رسوي.[1]

د-رهبانيت

دجاهلي نړی ليدناولې څېره رهبانيت دی چې دژوندنعمتونه دبدبختی سبب ګڼی دژوندله ډګره غاړونواوسمځوته تېښته کوی په يوکنج کې کښېنې اوله ټولنې خپلې اړيکې غوڅوي اوله ټولنيزو دندو څخه خان ساتي اوله خلکوسره په خوشالی اوغم کې ګډون نه کوي.

---

[1] فاضل فضل الرحمن(۱۳۶۹ هـ ش) اسلام او جاهليت ،ص ۳۲نشر مکتب الخدمات پشاور

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیمګړتیاوې یې

- ټولنه له بېکاره خلکو ډکېږي دغه فکر دټولنې د وروسته پاتې والي سترعامل ګڼل کېږي.
- دالله تعالی ښه بندګان له ټولنې ګوښه کېږي دټولنې چارې دبدکاروخلکولاسونوته ورځي.
- دغه طرزفکرستمګرواوظالمانو ته دظلم زمینه برابروي خپل غیرانساني اقتدارپرې ټینګوي.[1]

هه- تیوکراسي: په دغه نړۍ لید کې عقل ته ځای نه وي په پټواوړندوسترګو دپاپ پیروي کېږي دوی دعقلانیت اوعلم پرضدپالیسي غوره کړه هلته دوه غبرګونه مارکسیزم اوسیکولریزم رامینځته شول

دویم بحث

داسلام داعتقادي نظام برخې

دالله تعالی،انسان اوکایناتو پېژندنه

۱-الله جل جلا له

الله تعالی په خپل عظمت،لویې،واکمنۍ اوپه خپلوښایسته نومونواولوړوصفاتو کې له هېڅ مخلوق سره مشابهت نه لري اونه مخلوق له الله تعالی سره مشابه کېدای شي ذات یې ازلي اوصفات یې قدیمي دي او د کمال دصفاتو څښتن داسبابو خالق دخاص اوکامل وجود خاوند چې سپېڅلی ذات یې په هېڅ صورت دحس وړ نه ،بلکې پېژندنه یې په مخلوقاتوکې صورت نیسي- څرګنده خبره ده چې په دغو ټولو صفاتو موصوف یوازې دالله جل جلاله سپېڅلی ذات دی بشرې فطرت پردې باوري دی چې داشیاؤخالق دمخلوق په شان نه وي [2]

دالله تعالی په نومونوکې جامع نوم الله دواجب الوجود ذات نوم دی چې دالوهیت دبشپړوصفاتوڅښتن په خپل حقیقي وجودکې یواځینی ازلي اوابدي ذات دکمال دبشپړو صفاتو خاونددی دعربي ژبې څېنې پوهان یې مشتقي اود(الاله)څخه یې ماخوذبولي همزه ورڅخه حذف اولام په لام کې مدغم ددواړو لامونو څخه مشدد لام اوالله ورڅخه جوړشوی [3]

واجب الوجود

واجب چې ذات یې لازم اوضروري، مطلق ،تل ترتله، همېشه مستقل چې چاته اړ،ونه اوسي هغه دالله جلت عظمته سپېڅلی ذات دی.

ممکن الوجود

ممکن هغه شي ته وایي چې شتون او نه شتون یې دواړه سره برابروي.،معنی داچې په خپل ذات کې یو بل ته اړ وي. دمادي نړۍ هېڅ شی مستقل اوازاد نه دی ،نودممکناتو لپاره واجب الوجود مطلق ذات په کاردی چې هغه الله تعالی دی.

---

[1] - مصباح الله عبدالباقی (۱۳۹۳م)غربي تمدن شالید حقیقت او فلسفي بنسټونه ص ۴۹

[2] - مولنا ګوهر رحمان(ب ت) توحید اوسنت ،ص ۱۶۵مکتبه دار العلوم تفهیم القران مردان

[3] - جوهري(ب ت) مختار الصحاح ج ۲ ص۱۳۳بیروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

ketabton.com: The Digital Library

د(اله) معنی

په عربي ژبه کې (اله)معبود ته ویل کېږی که هغه حق وي اوکه ناحق د(اله)کلمه په عربي ژبه کې لاندې معناګاني لري

۱-أَلَهَ یَأْ لَهُ دعبد یعبد په معنی یعنې عبادت یې وکړدلته(اله) د معبود په معنی سره ده

انسان دهغه چا عبادت کوي چې دغیبي خواک اود مافوق الاسباب اختیاراتو څښتن وي دلغت او تفسیر له کتابونو څخه معلومېږي چې د(اله) اصل مفهوم په هغه غیبي ذات باندې کېږي چې کارساز،حاجت روا،پناه ورکوونکی اود بشپړواختیاراتوواکمن وي.[1]

۲-اِلهَ یأله(اذاتحیرّلان العقول تأله فی عظمته)دغه اصطلاح هلته رایادولی شي چې یوځوک دچا په لویي اوعظمت کې اریان شي.

۳-اله یأله ای لجأیلجأ:معنی داچې پناه یې ورته وي وړله

۴-الهت الی فلانٍ (ای سکنُت الیه)یعنې دفلاني پروړاندې مې ارام او ډاډحاصل کړ

۵-اِلهَ الفصیل بأمه:یعنې داوښې جونګی خپلې مورپورې کلک ونښت

۶-(لاه یلیه لیهاً اذاحتجب وارتفع)کله چې یوځوک په پردوکې پټ اود لوړشان څښتن وي[2]

په اسلام کې دحق(اله)مفهوم

دپورتنیومحاوروپه نتیجه کې حق (اله)هغه څوک وي چې عبادت یې کېږي اودعبادت کوونکي خالق،رازق مدبراودلوړاقتدارځښتن وي دحوادثواوستونزوپرمهال ورته خلک پناه وړي او خپل حاجتونه ورڅخه غواړي[3]

همدارنګه ریښتینی(اله) هغه څوک وي چې خلک ورسره مینه محبت لري تعظیم اوعاجزي ورته کوي او ویره ورڅخه لري اوانسان یې پروړاندې سکون اوډاډترلاسه کړي دامن ،پناه،مینې اومحبت،دهیلواوامیدونو ،بندګی اوتعظیم مرکزدتولې نړۍ څښتن ټول هغه ته محتاج اوپه مرسته یې غوښتلو مجبور،له بشرې حواسوپټ،دذات په پېژندلوکې یې عقل اریان ،خالق،مالک،رازق، دغیبي علم څښتن بشپړواکمن،کارساز،حاجت روا ،قانون ورکوونکی دعظمت اولو یی اودالوهیت دبشپړوصفاتوځښتن تل ترتله لامثاله ذات واوسي

---

[1] - مولنا کوهر رحمان(ب ت) توحید اورسنت ص ۱۷۲مکتبه دار العلوم تفهیم القران مردان

[2] - ابن منظورمحمد بن مکرم(ب ت) لسان العرب ج ۳۱ص ۴۸۴مکتبة الرسالة بیروت لبنان

[3] - قرطبي(ب ت)الجامع لاحکام القران ج۱ ص ۱۵ بیروت لبنان

PDF ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دالله تعالی پېژندنه

دالله ذات په موضـــوع باندې دبحث نه دمخه پردې خبره پوهېدل ضروري دي چې دالله عزوجل وجود مادي نه ؛بلکې له مادي نړۍ وراخوا يو حقيقي ذات دی په عام ډول ديوشي دوجود پېژندنې لپاره چې له موږسره چې کوم وســايل دي هغه حواس دي دکاينناتو علم دحواســو په وســيله معلومېږي ؛البته دماوراء طبيعت دپېژندنې لپاره حواس کافي نه بلکې په عقل سره پېژندل کېږي.[1]

دماده پالو ســاينس پوهانو ترټولو لويه غلطي داوه چې هغوی دســاينس حدود،ونه پېژندل گومان يې وکړ چې ســاينس هره مسئله حل کوي دالله تعالی سپېځلی ذات له دې خورا ډېر لوړدی چې بشري عقل ورته ورســېږي اويا يې انســاني افکاردرک کړي که دانســان عقل هرځومره پر مختگ وکړي اودانســان خيال اوفکرهرځومره پرمخ ولاړشي دالله تعالی دادراک څخه دهغه صــلاحيت ډېرلږاومحدوددی دالله ذات خو لا پربرده بشري عقل دموجوده اشياءوله کشف څخه هم ناتوانه اوناخبره دی دانسان خپل بدن ورته مجهول او نامعلوم دی.

دالله تعالی دپېژندنې وسايل

لومړی- عقل

لکه څرنگه چې دټولو اســلامي احکامو سرچينه وحی(قران کريم اونبوي ســنت)دي په همدې توگه داسلامي عقايدوبنسټ هم په پورته دووشيانوباندې شوی ؛مگرله دې سره سره سليم عقل دټولواسلامي عقايدو دصحت تائيداوملاتړکوي له همدې کبله الله تعالی عقل ته دخطاب شرافت ورکړاوانسان يې دعقل په سيله په خپلو احکاموماموروگرځاوه.[2]

دانســان دبدن هريوغړی جلا دنــده لري دعقل دنــده تــدبراوتفکردی ټول کاينــات لــه اتوم نه واخله تر لويوکهکشانونواوله حجرې نه بياتر لويو اجسامو پورې دعقل اوفکر ارت ډگرتشکيلوی قران عظيم الشان دانسان فکردکاينناتوارتې نړۍ ته په کتلودغوراوفکرلورته رااړوي اوداسلام دښمنو ملحدوځواکونوپروړاندې دپېغمبرانو داســتدلال يــادونــه کوي هغوی دالله تعالی دتوحيد په دلايلوکې کاينات وړاندې کول لکه لمر،سپوږمی اوستوري. ابراهيم اوموسی عليهم السلام دوخت دطواغيتواوسرکښانو پروړاندې له همدغه اسلوب څخه کاراخيستی ؤ.

دويم -وحی (اسماء اوصفات)

دالله تعالی په ســپېځلو نومونومورقران عظيم الشــان اونبوي ســنتوپوه کړي يو.الله اســم ذات دی اونوريې صفتي نومونه دي دغوته اسماء الحسنی هم وايي هغه چې په نبوي احاديثو ثابت دي اونهه نوي نومونو ته رسېږي (عن ابی هريرة رواية قال لله تسعة وتسعون اسما مئةالا واحدا لايحفظها احد الا دخل الجنةوهو

---

[1] سيد سابق(١٩٨٧م)العقايد الاسلامية ص ١٩دار الكتاب العربی بيروت لبنان
[2] سيد سابق(١٩٨٧م)العقايد الاسلامية ص ٢٠دار الكتاب العربی بيروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

وتريحب الوتر) يعني دالله تعالى نهه نوي نومو نه دي چاچې دغه نومونه حفظ اويادكړل هغه اورمروجنتي دى اوهغه به جنت ته ولاړشي الله تعالى طاق دى اوطاق خوښوي

په دغه مبارک حدیث کې د(وتر)څخه مراد توحیددی یعنې الله تعالى لا مثاله اوبې ساری ذات دی چاچې دغه نومونه زده کړل اوخپل ذهن ته يې وسپارل او باور يې پرې وکړ الله به يې جنت ته داخل کړي.

انسان دالهي قدرت بله ستره نښه

دبشري سترو ستونزو دجملې څخه دانسان پېژندنه ده نه يوازې داچې روحاني برخه يې ناخرګنده ده ،بلکې دفيزيالوژيکي اړخ ډېرې برخې يې نا معلومې دي،په نړۍ کې چې څومره فکري مکتبونه دي دانسان دپرمختګ ،سوکالۍ،ازادۍ او سرلوړۍ دعوه کوي ايا کېدای شي درنځوردارتياؤ دپېژندنې څخه پرته ورته يوه نسخه وليکو له همدې کبله ډېر فکري مکتبونه دانسان په هکله نيمګړې پوهه لري په نتيجه کې يې ټولې هلې خلې برباد شوي دي.

په دغه برخه کې به موږ په اسلام او نورو فکري مکتبونوکې په پرتليزه توګه پردې بحث وکړو چې انسان څوک دی؟يوازې مادي اړخ لري اوکه روحاني هم ؟ايا انسان بې هدفه او دمادي اسانتياءو دلاسته راوړلو لپاره پيداشوی دی؟ ايا انسان ازاد او خپلواک دی اوکه ترجبر او زور لاندې قرار لري؟راتلونکی به يې څنګه وي،چېرته به درومي،مقام ،حقوق اومسؤليتونه يې کوم دي؟ اوداسې نور...[1]

دانسان دلفظ معنی

انسان دانس څخه دی دملک اوبېري پرخلاف دليدلووړاويا خويې معنا مينه اومحبت دی ،دانسان فطرت تولنيزاواجتماعي دی دحجرات په سورة کې دانساني پرګنوپرمختلفوډلودوېشلومقصديودبل سره پېژندګلوی ښودل شوی الله تعالى فرمايي

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقۡنَٰكُم مِّن ذَكَرٖ وَأُنثَىٰ وَجَعَلۡنَٰكُمۡ شُعُوبٗا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓاْۚ إِنَّ أَكۡرَمَكُمۡ عِندَ ٱللَّهِ أَتۡقَىٰكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٞ ١٣ ﴾ الحجرات:ژباړه:ای خلکو! مونږ تاسې له يوه نارينه او يوې ښځې نه پيدا کړئ او بيامو تاسې قوموونه او قبيلې وګرځولئ ترڅوچې تاسې يوتر بله سره وپېژنئ په حقيقت کښې دالله په نزد له تاسې نه تر ټولو زيات عزتمند هغه څوک دی چې په تاسې کښې ترټولو زيات پرهيزګار وي . په باوري دول الله په هر څه پوهيدونکی او باخبره دی .

تعارف دانس اومحبت بنسټ دی اوهمدې ته تمدني ژوندويل کېږي[2] اويا خودانسان لفظ له نسيان څخه اخيستل شوی اونسيان هېرولوته وايي دانسانانوپلارادم عليه السلام څخه هم دالله تعالى وعده هېره شوې وه انسان هم ځيني وخت خپل اصل هېروي چې په نتيجه کې ورځخه لوی ځناورجوړشي په جناياتولاس پورې کوي الله تعالى فرمايي﴿ وَلَا تَكُونُواْ كَٱلَّذِينَ نَسُواْ ٱللَّهَ فَأَنسَىٰهُمۡ أَنفُسَهُمۡۚ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ١٩ ﴾

[1] - قرضاوي يوسف (١٣٧١هـ ش) دالله جل جلاله دوجود اثبات ص ١٧ لجنة الدعوة الاسلامية

[2] - ابن منظورمحمد بن مكرم(ب ت) لسان العرب ج ١٩مكتبة الرسالة بيروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب كوونكى: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

الحشر ژباړه: دهغوکسانو په څیرمه کیږئ چې الله یې هیرکړ :نوالله پر هغوی دهغوی خپل ځانونه هیرکړل همدغه خلک فاسقان دي .

اوسنی مادي وحشي تمدن زمونږ ددغې ادعاء څرګنداوروښانه دلیل اودپورته ایات کریمه مصداق دی[1]

انسان داسلامي نړۍ لید په رڼا کې

- ښه صورت اوښه ښایسته مخ،عقل او فکر لري
- ښایسته اخلاق او ځپانده احساسات لري
- له شرافت او کرامت څخه برخمن دی
- سلیم منطق اوفصیحه ژبه لري
- دالله تعالی دبندګۍ لپاره پیداشوی دی
- باهدفه ژوند لري
- په تصادفي ډول نه دی رامینځته شوی
- وجود یې نیمایي ملکوتي او نیمایي مادي دی ماتریالستان یې یوازې مادي بولي
- فطرت یې له الله تعالی سره اشنا دی
- الله تعالی پوهه اودپوهې دتبادلې ځواک ورکړی
- ازاد اود اختیار څښتن دی
- دځمکې او اسمان مخلوقات ورته تابع او دده دخدمت لپاره دي
- دخیراوشردواړه څواکونه لري
- دالهي وحي امین دی
- له ضعف نه یې وجود پیل شوی درشد اوکمال په لوري درومي
- دځمکې دخلافت او ابادولو لپاره ګومارل شوی
- دالله تعالی په ذکرسره ارام مومي
- دعلم او عمل ظرفیتونه یې نامحدود دي
- له فاني نړۍ نه په تللو ورته دتلپاتې نړۍ دروازه پرانستل کیږي
- په اخروي نړۍ کې یې ژوند تل ترتله دی
- دهغه یوکوچنی عمل هم له مینځه نه ځي ؛بلکې ترمرګه وروسته یې عوض ورکول کیږي
- دښه عمل نتیجه یې ښه اود بد عمل یې بده نتیجه ده
- که ایمان ته لاس رسی پیداکړي دځمکې خلیفه اوامین دی
- مکرددې پرعکس لوی ځناوراو وینه څښونکی ګرځي

---

[1] - ابن منظورمحمد بن مکرم(ب ت) لسان العرب ص ۸۰۷ مکتبة الرسالة بیروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په اسماني مکتب کې يې مقام له ملايکو هم لوړدی
- په مادي مکتبونوکې له ځناوروواووحشي ژويو هم بتر حيثيت لري
- بشري حقونه ورته په برخه دي
- انسان کولی شي په مستقيمه توګه له خپل رب سره اړيکه ټينګه کړي اودخپلو ستونزواوحاجتونو

دحل غوښتنه ورڅخه وکړي.

که چېرته ونه روزل شي اوترڅارنې لاندې ونه نيول شي او دايمان په رڼا روښانه نه شي دتورې شپې په څېر تياره منجمد اوبې روحه اوله هېڅ انساني فضيلت څخه برخمن نه دی حريص،ځان پالونکی،جاهل به اوسي

انسان دالحادي نړۍ ليدپه تياروکې

لومړی انسان ځناوراوبيايه شادي اودميليونونوکلونوورروسته په انسان بدل شوی انسان دلومړي ځل لپاره په تياره کې دنياته راغلی لومړی انسان وحشي-اوغيرمهذب ژاوورروسته يې بيا پرمختګ کړی دی.همدارنګه يې ماتر يالستي نظريه يوازې مادي پېژني اوله روح څخه انکارکوي اوهم يې دغرايزو اوجنسي تمايلاتو تر سلطې لاندې مجبور بولي ،دغه نظريه مردوده اوپه هېڅ يوعلمي ارزښت تکيه نه لګوي دطب دعلم په پرمختګ سره په دغې نظريې پورې ټول ساينس پوهان اوعلمي شخصيتونه خاندي.

په کايناتوکې يې ځانګړنې

انسان دځمکنيو موجوداتوله جملې څخه نا اشنا مخلوق دی بدني منظم ترکيب اوجوړښت يې سړی حيرانوي د بدن څېړنه يې اوږد عمر په خپل برکې نيسي- دټول بدن په غږوکې يې تخصص ديوشخص لپاره ناشونی کاردی البته دروحاني برخې پېژندنه اوتحليل يې دلوی سمندر حيثيت لري[1]

په کايناتويې ځانګړنې په لاندې توګه دي

- مقام يې دخليفه ټول کاينات يې دخدمت لپاره پيداشوي دي
- دالله تعالی پروړاندې مکلف مخلوق دمکافاتواو مجازاتووړګنلی شي
- په دوه کټه ګوريومؤمنانواوکافرانووېشل کېږي
- مؤمنان مسؤليت لري چې کافران دالله تعالی واکمنۍ ته تسليم کړي
- کافران په درې ډوله دي ۱-اهل ذمه ۲-معاهدين ۳-محاربين
- دمسلمان سترە موخه دالله رضا او داخرت بری او دنيايې دوسيلې حيثيت لري او دکافر ستر هدف دنيا ګټلی شي

[1] شعله جاوید ۱۳۹۰ هـ ش اسلام دفطرت دين ص ۲۱۸ داصلاح دارالترجمه کابل

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

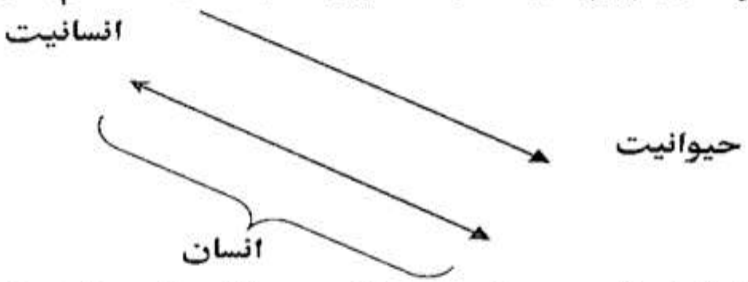
(c) ketabton.com: The Digital Library

دژويو وېش

مور کولی شو مکلف اوغير مخلوقات په لاندې برخو ووېشو

وظيفه يي	وظيفه يي ۱ غريزه يي	غريزه يي
لکه ملايک	لکه انسان	لکه حيوانات

په بل عبارت په انسان کې دوه متضاد ميلانات شتون لري کېدای شي چې پرمخ ولاړشي اودانسانيت لوړو پراوڼو ته ورسېږي اويا سقوط وکړي او په حيوانيت کې غرق شي

دانسان انتخاب دی کوم چې کوم يو ځانته غوره کوي [۱]

دانسان اړتياوې

انسان درې ډوله ضرورتونه لري .فردي .اجتماعي .عالي

۱-**شخصي- اړتياوې**: مادي اومعنوي دي دانسان مادي ضرورتونه هغه دي چې په فردي توګه په مادي برخه کې ورته انسان اړتيا لري اوهغه په څلوروکټه ګوريووېشل کېږي:

۱:مايعات ۲:جامدات ۳: ګازات ۴:جنس

۲-**معنوي اړتياوې**: له خپل ځان سره اړيکه (لوړشخصيت درلودل) له خپل خالق سره اړيکه اوله خلکوسره اړيکه.

۳-**اجتماعي اړتياوې**: کورنۍ اړيکې،مکتب،مدرسه،پوهنتون،قانون اوعدالت ،امنيت،سياست اواقتصاد.

۴-**عالي او عقلي اړتياوې** :له کوم ځايه راغلی يم؟چېرته به ځم؟دنيادځه په خاطر ده؟ پای به يې څه وي؟چا پيداکړی يم؟دغو پوښتنوته ايمان مثبت ځواب ويلی شي اوبس ،ځکه چې دايمان په نتيجه کې انسان:د روحي ارامتيا ځخه برخمن ګرځي.دژوند هدف پېژني.دخپل مسير (اخرت)اودژوندد سفرپه پېژندلوبريالی کېږي

[۱] معيني جيم(ب ت) اشنايي بافرهنګ اسلامي ص۳۳ تهران ايران

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

© Ketabton.com: The Digital Library

دانسان مسئوليتونه

انسان ګڼ مسؤليتونه لري موږ ورته په لا ندې توګه کتنه کوو

۱-دالله تعالی پروړاندې

هغه سپېڅلی ذات چې دانسان دنېک بختۍ ټول مادي اومعنوي وسايل يې ورته برابرکړي دي .دغه مسؤليت دوو برخوته وېشل کېږي :

- دالله تعالی علمي اواګاهانه پېژندنه .
- دهغه جل جلاله بندګي،د اوامرواطاعت اوله نواهيوڅخه يې ځان ساتل .

۲-دخپل ځان پروړاندې

- جسمي مسؤليتونه : دجسم پاکه تغذيه ، پاک ساتل ، له رنځونو وقايه اومعالجه ده .
- روحاني اومعنوي مسؤليت : دغه ډېره درنه ذمه واري ده ،که چېرته په دې کې نيمګړتيا رامنځته

شي روح په رنځ اخته کېږي اوانسان په ځناوربدلون مومي. په ټولنه کې دظالمانو اوجنايت کارانوشتون دانسان دروحانيت دمړينې له امله دی

۳-دټولنې پر وړاندې: انسان ټولنيزمخلوق دی ،په يوازې توګه ژوند نه شي ترسره کولی کورنۍ دټولنې لومړی يونټ تشکيلوي .دکورنۍ دشتون نه پرته به دانسان وجود ممکن نه وي اوکه وي ،نوهغه به دځناوروپه څېروي. ټولنيزمسؤليتونه په دوو برخووېشل شوي دي

- کورنۍ پورې اړوند : لکه دموراوپلار ،مېرمن ،اولاداودنورو خپلوانوپروړاندې
- دټولنې دنوروانسانانواودنظام پروړاندې:چې په بشپړ تفصيل سره زموږ ديني لارښوونې ورڅخه ډکې دي .پردې اساس که چېرې موږ دالهي ارزښتناکه مادي اومعنوي نعمتونو درناوی ونه کړو ژوند به مو پوچ اوبې ارزښته وي اوهېڅکله به دانسانيت د سترمقام درشل ته ونه رسېږو

دانسان دتخليق موخه

دانسان جوړښت اوبنه دالله تعالی دقدرت دسترونښانودجملې څخه ده هېڅکه نه شي کېدای چې دغه سترمخلوق دی بې هدفه اوعبث پيداشوي اوسي الله تعالی دانسان تخليق مقصد په خپل سپېڅلي پيغام کې په ګوته کړی دی هلته چې فرمايي ﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾ الذاريات ژباړه:ماپيريان اوانسانان له دې پرته دبل څه کارلپاره ندي پيدا کړي چې هغوی زمابندګي وکړي

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اسلام کې دبنده گی حس یوازې دعبادت خانې په ګوټ کې ناسته نه ؛بلکې په ټول ژوندکې له خپلې خپل سری نه لاس اخیستل اوپه بشپړه توګه خپل ځان الله جل جلاله ته سپارل دي دالهي لارښوونوپه رڼاکې دټول ژوندتنظیمولوته عبادت ویل کېږي.[1]

دنیا دوسیلې په حیث:هرکله چې دنیاداخرت اودالله تعالی درضاءدحصول ذریعه جوړه شي ؛نوبهترین شی دی دنیا اواخرت کې بشریت ته سوکالي اوکامیابي راوړي؛ مګر کله چې هدف جوړه شي فتنه ورته ویل شوېده

دنیا دهدف په توګه:داسلامي شریعت په اصطلاح کې دنیا اندک،تیټ اوپست ته ویل کېږي هرکله چې دنیادهدف په توګه غوره شي انسان له ذلت او بدبختی سره مخامخ کېږي پرهمدغه اساس قراني څرګندو لارښوونوددنیادمحبت څخه منعه فرمایلې ده[2]

دهدف په توګه دانتخاب پایلې:دزرګونوانسانانوقتل،دښارونو ورانول دجګړواوربلول دانسانانواوملتونوخرڅول،چوراوچپاول دمخدراتوانتشارداخلاقي فساداودبېلابېلورنځونوخپرېداددنیادمینې اومحبت له امله دي

دانسانانوډولونه:قران عظیم الشان یې مورته څرګندوي چې هرکله انسان درشداوبلوغ پړاؤته ورسېږي په خپل اختیاراوارادې سره په دوډلووېشل کېږي یوه ګمراه اوبل په سمه لارروان اویاپه بل عبارت مؤمن اوکافرقران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې داسې فرمایې ﴿ إِنَّا هَدَيْنَٰهُ ٱلسَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ﴿٣﴾ الإنسان: ژباړه:مونږهغه ته لاره وښودله ،یابه شکرکوونکي شي اویاکفرکوونکی.[3]

---

[1] - جوهري(ب ت) مختار الصحاح ص ۱۵ بیروت لبنان
[2] - جرېشه علی(ب ت)حرمات لاحقوق دمام المملکة العربیة السعودیة
[3] - عثمان رأفت (۱۹۹۱م) الحقوق والواجبات فی العلاقات الدولیة فی الاسلام ص ۱۰۲دارالضیاء القاهره مصر

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(...com: The Digital Library

درېيم څپرکی
طبیعت اوکاینات

پیلیزه

دشلمې پېړۍ تر پیله ساینس پوهان دنیوتن اودکارت په نظریاتو متکي وو .کاینات اوفضایې ساکنه،بې نهایته اوازلي ګڼله .باوریې درلودچې دمادې خپرې ذرې له ازله په فضاکې دتکامل په حال کې دي .دهمدغو ناسمونظریاتوپه نتیجه کې ماټریالستانو ماده پرشعورمقدمه وګڼله ؛مګردکاینا تودقیق نظام ماده پال وګړي دېته اړکړي دي،چې دکاینا توپه سترځواک اعتراف وکړي .دوی دغه سترځواک دطبیعت په نوم یادوي .کله چې له دوی څخه دکاینا تو داسراروپه هکله پوښتنه وشي ؛نواریان ولاړوي اووایي طبیعت پیداکړي یودکارل مارکس اوانګلز په څېراشخاص چې ساینس پوهان هم نه ؤ ،دغه نظریات یې دخپلې مدعاداثبات لپاره په کارول اوباوري ول .چې دغه کاینات هېڅ خالق نه لري ماده پخپله ازلي اوابدي ده .دکاینا توشتون یې تصادفي باله اوویل به یې ،چې موږ طبیعت پیداکړي یو .له هېڅ نه پیدایو ،ژوندمویې هدفه اودهېڅ په لوري درومو..[1]

لومړی بحث
دطبیعت حقیقت

ا وس پوښتنه داده چې ښه نوطبیعت څه شی دی ؟طبیعت همدغه خومحسوسه نړۍ ده؛لکه لمر،سپوږمی،ستوري،ونې کانې،بوټي،هواګاني،حیوانات اوبه ،سمندرونه اوداسې نور...ماده پال وګړي پردې باوري دي چې انسان دکېمیاوي تعاملاتوپه نتیجه کې منځته راغلی دی اودغه تعاملات په تصادفي ډول پخپله سرته رسېدلي دي.[2]

دطبیعت اوانسان مقایسه

طبیعت خوله محسوسوکاینا توڅخه عبارت دی ،دماټریالستانومعبودطبیعت نه عقل ،نه اراده،نه پوهه اونه علم لري انسان عقل اوپوهه لري ؛.انسان اراده لري ؛طبیعت اراده نه لري .انسان غوږونه لري ؛طبیعت غوږونه نه لري .انسان سترګې لري ؛طبیعت سترګې نه لري انسان احساسات لري ؛مګرطبیعت احساس نه لري[3]

طبیعت دانسان په خدمت کې

ساینس پوهان طبیعت دخلوروشیانو څخه جوړبولي :اوبه ، هوا، خاوره ،چې نباتات ورڅخه راتوکېږي .اور (چې انسان یې دتودوخې لپاره په کارراولي)الله تعالی طبیعت انسان ته تابع ګرځولی دی حقیقت دادی چې دملحدینواومادې پالو زړونه راوړنده دي .ایاعقل ته داخبره دمنلو وړده چې کاینانونه دې

معین حمد [illegible] باکستان اسلامی [illegible] ص ۵۵ تهران ایران
[illegible] ۲۰۰۲م [illegible] ص ۳۹۳ المکتبة العصریه صیدابیروت لبنان
[illegible] ۲۰۰۲م [illegible] ص ۲۹۲ المکتبة العصریه صیدابیروت لبنان

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

رونداوکړي طبیعت شتون ورکړي؟هېڅ یوعاقل انسان ته دغسې بې ځایه له خرافاتو ډکې افسانې دقبول وړنه دي[1]

پرهمدې اساس ماټریالستان له جاهلوبت پالوبتردي،ځکه چې دوی دمادې هرې ذرې ته دالوهیت مقام ورکوي.لمر،سپوږمی،ستورې،ځمکه،معدنونه،نباتات اوحیوانات دانسان دګټې لپاره پیداکړی شوي دي قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې داسې فرمایي ﴿أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ ﴿٢٠﴾ **لقمان**: ژباړه:ایا تاسې نه وینئ چې الله تعالی داسمانونواوځمکې شیان ستاسې له پاره مسخرکړي دي اوخپل ښکاره اوپټ نعمتونه یې پرتاسې تمام کړي دي؟خوحال دادی چې له انسانانوځخه ځینې خلك دي چې دالله په باب شخړې کوي،بې له دې چط له هغوی سره څه علم وي،یا هدایت یاکوم روښنایي ښودونکی کتاب.

درامنځته کېدو لاملونه یې

ددغه ناسم فکردرامنځته کېدوعوامل اواسباب چې په اروپایي ټولنه کې یې دالحاد اولادینه مسلک په خپرېداکې مرسته وکړه مهم یې په لاندې توګه دي :

- دکلیسادديني رهبرانوظلم اوددین تحریف اوبدلون.
- په غیرمعقول شکل خپل فکرپه خلکوتحمیلول اوورته ديني رنګ ورکول .
- خلکوته ګناهونه بخښل اوورته دجنت ټکسونه لیکل.
- په مسیحیت کې بت پالنه اوشرک راننوتل
- دکلیسااوعصري پوهانوترمنځ ټکر
- شهوت پالنه اوله ديني قیودوڅخه پرته ژوندسره دخلکومینه[2]

نړی،دالحادي تصورپه تیاروکې

الحادي نړی لیدماده پرستانه تصوردی،چې دالله جل جلاله وجود نفی کوي اوژوندبې هدفه ګڼي .ژوندتردنیا پورې محدودګڼي اوانسان غیرمسؤل بولي،دغه طرزفکردنړی وجوددتصادف پربنسټ ګڼي لنډه داچې دماټریالېزم فلسفه داده،چې له هېڅ نه پیدایم ژوندمې پوچ اوبې هدفه اودهېڅ په لوري خم؛ نوژوند=هېچ=پوچ=هېڅ

کاینات اونوی ساینس:په شلمه پیړۍ کې بشریت دیوه سترعلمي بدلون شاهدؤدځمکې،فضاء اوانسان په اړه ژورې خېرنې وشوې ،چې تردې وړاندې یې چاتصورهم نه شوکولی.دهغودجملې څخه یوه دبیګ بینګ(BigBAng په نامه یاده شوه،بله دعالم دسریع اومسلسل پراخېدوپه اړه اودربیمه یې دبلیک هول په

---

[1] -همدغه ماخذ ،ص ۹۵

[2] - الجزایري جابر ابوبکر (۲۰۰۱م) عقیدة المؤمن ، ص۱۳،دارالسلام للطباعة للنشر والتوزیع القاهره مصر

Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

ketabton.com: The Digital Library

نوم يادېږي داسې لوی ستوري ومونډل شول چې دجاذبې قوه يې دومره زياته وه چې نورورڅخه نشي-
وتلی دلومړی نظريې په باب اوسنې ساينس پوهان وايي چې دغه عالم دسترې چاودنې په ترڅ کې
راپيداشوی.اسمانونه اوځمکه سره نښتي اويوه وړه کتله وه،چې لويه چاودنه وشوه بيا وروسته
عناصراومرکبات پيداشوه دغه نظريه پرتخمينونوولاړه نه ده ددې لپاره په (۲۰۰۱م) کال داروپاډېرمحققين
راغونډشول اوپه فرانسه کې يې دهمدغې نظريې پربنسټ ديوعملي تجربې کارپيل کړپه يوه تونل کې چې
نيږدې دېرش کيلومتره ۆداسې نسبي شرايط برابرکړل چې دبيگ بينگ(BigBAng) هغې چاودنې ته
ورته چاودنه ترسره کړي دماده پالو اوکمونستانونظرياتواوافکاروته يې په رسمي توګه دپای ټکی کېښود[1]

دسترانفجاردنظريې تاريخچه

دسترانفجاردنظريې دکشف افتخارساينس پوهان ښاغلي ا ډوان هبل امريکايې ساينس پوه ته بخښې هغه
په خپل مجهزتلسکوب سره دکاياناتوانبساط په ثبوت ورساوه؛البته زيات بريالي مشاهدات په (۱۹۹۲م) کال
دناسادستلايټ په وسيله امريکايي ساينس پوهانو ديوګروپ په وسيله سرته ورسول.ددغومشاهداتونه
وروسته ټولوساينس پوهانو په بشپړاتفاق سره دغه نظريه ومنله اونړی والورسنيوراواخيسته[2]

کاينات اوقران کريم

قران عظيم الشان دعالم دپيدايښت په اړه فرمايي ﴿ أَوَلَمْ يَرَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَنَّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَٰهُمَا ۖ وَجَعَلْنَا مِنَ ٱلْمَآءِ كُلَّ شَىْءٍ حَىٍّ ۖ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾ ﴾.الأنبياء
ژباړه:ايامغه کسان چې(دپيغمبردخبرې له منلونه يې)انکارکړی دی؛غورنه کوي چې دغه ټول اسانونه
اوځمکه يوله بله سره نښتي وو،بيامووېردوی دواړه بيل کړل.اوله اوبو نه مو هرژوندی شی
پيداکړوایاهغوی(زمووېردغه خلاقيت)نه منې؟

دسترانفجاردنظريې کشف اوپورتنې ايات داسلامي اوغيراسلامي ساينس پوهانوپام ځان ته
راواړولواوسني محققين اوساينس پوهان دکاياناتوپه هکله هماغه څه وايي چې څوارلس پېړۍ مخکې قران
عظيم الشان ويلي دي له سترانفجارنه وروسته ددرې دقيقو په جريان کې هايدروجن اوهليم دعناصرولويه
برخه جوړه کړه .داځکه چې نن ټول ستوري اولمردهمدغودووغازونودهستوي تعاملاتو په نتيجه کې
خلېږي؛البته دسترانفجارنه لږوروسته بشپړه فضا تشکيل شوه هغه مهال
کهکشانونه،ستوري،سياري،سپوږمکی اوهېڅ يوه سماوي کتله نه وه ټول عناصرچې زيات مقداريې
هايدروجن دګازي کتلو په بڼه ۆقران عظيم الشان همدغه مطلب ته داشاري په ترڅ کې فرمايي ﴿ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰٓ إِلَى ٱلسَّمَآءِ وَهِىَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ٱئْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَآ أَتَيْنَا طَآئِعِينَ ﴿١١﴾ ﴾ فصلت ژباړه:بيا هغه

[1] حکمت ۱۳۹۰هـ ش) ساينس او دقران علمي اعجاز ص ۱۱ دميثاق ايثار خپرندويه اداره
[2] احمد شلبي ابوبکر (۲۰۰۱م) موسوعة المفهومات ص ۱۰ دارالسلام للطباعة للنشر والتوزيع القاهره مصر

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

سمانو خواته متوجه شوچې په هغه وخت کې محضې لوګی ډهغه اسمان او ځمکې ته وویل (منځته
شئ،که تاسې وغواړئ اوکه ونه غواړئ دواړو وویل مورږامنځ ته شودفرمان منونکو په توګه
دغې نظریې څرګندونه چې کاینات ساکن نه؛بلکې دپراختیاپه حال کې دي یو لوی انقلاب رامنځته
رهمدغې فلسفي نظریې دقران عظیم الشان سره مطا بقت درلود هلته چې فرمایي ﴿ وَٱلسَّمَآءَ بَنَيۡنَٰهَا بِأَيۡيْدٖ
إِنَّا لَمُوسِعُونَ) الذاریات :ژباړه :اواسمان مورږ په خپل قدرت سره جوړ کړی دی او مورږ ددې پراخه کوونکي
و. امریکایې نامتوساینس پوه ادوان هبل دخپل مجهزتلسکوپ په وسیله خپل معلومات اعلان کړل اوهغه
راچې کاینات دپراختیاپه حال کې دي هغه یوه شپه چې اسمان صاف ډپه خپل مجهزتلسکوپ سره
دکهکشانونونداره وکړه ګوري چې کهکشانونه یوله بل نه فاصله نیسي همدغه چټک انبساط دفراردقوې په
حیث دکایناتو دلغزش مخه نیولې ده،که نه تراوسه به د کایناتوجاذبې قوې اوهستوي قوې په کې سقوط
کړی وای قران عظیم الشان فرمایي﴿ وَٱلسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ ٱلۡمِيزَانَ ۝٧ الرحمن: ژباړه :اسمان یې
اوچت کړاوتله یې کښبودله.[1]

دتصادف دنظریې درد دلایل

دلته مورږ دکائناتوددقیق تنظیم په باره کې چې دتصادف دنظریې له منځه وړونکي دي یوځو مثالونه
وړاندې کوو:

۱:دکایناتومنظم نظام دتصادف نظریه ردوي هېڅکله کېدای نشي— چې په تصادفي ډول په کایناتوکې
ددومره کېمیاوي عناصرودجملې څخه دې داوبودجوړښت لپاره دوه اتومه هایدروجن اویواتوم اکسیجن
انتخاب اوپخپله دې سره یوځای شي .

۲:پروټین دژوندیو حجراتواساسي مرکب اوله پنځوعناصرویې جوړښت موندلی
دی،کاربن،هایدروجن،نایتروجن،اکسیجن اوګوګړ.پروټین کېمیاوي توکی دی چې ژوندپه کې شتون نه
لري ؛مګردغه دغیبي ذات دتدبیر نتیجه ده چې له مړو موادوڅخه یې ژوندی موجودجوړکړ،چې عقل ورته
اریانېږي[2]

۳:دهرنبات اوحیوان جلاجنیتکي جوړښت په علمي توګه دتصادف نظریه ردوي

۴ :پوستکی د بدن دفاعي خواک او معده په نړۍ کې ستره کارخانه او مغزستر تېلیفوني سنترال دی،چې
سل زره ملیونه عصبي تارونه ورته راغلي دي. داکارناڅاپه اودتصادف پر اساس نه شي کېدای[3]

۵:که دلمرشعاع داوس په نسبت دنیمایي په اندازه وای ؛نودځمکې هرڅه به کنګل اوکه زیاتې وای
دځمکې هرڅه به ایره شوي وای.

---

[1] - فیض خلیل الله(ب ت) ساینس جدید وقران ازخلقت تاعدم کاینات ص ۳۰ مؤسسه انتشارات خاور
[2] - عابدنجیب الله (۱۹۹۴م)کاینات له تحت الثری نه تر عرشه ص ۳۰دار الکتب چاپخای پشاور
[3] - معیني جیم(ب ت) اشنایی بافرهنګ اسلامي ص۸۶ تهران ایران

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

ketabton.com: The Digital Library

٦:که په هواکې داکسیجن سلنه د ۲۱ پرځای ۵۰ وای نوپه یوې برېښنایې جټکې سره به ټول ځنګلونه سوځېدل.[1]

۷:که اوبه تبخیرکېدای اوفراریې کولی اوله هوانه سپکې وای :ژوندبه له سره شتون نه درلود

۸:که چېرې داتوم الکترونونه له پروتونونو سره پیوست وای : نو دځمکې کره به دیوې هګۍ په اندازه وای

۹:که عناصرویوتربله سره پیوستون نه کولی:نونه به خاوره وه ،نه به اوبه وې نه ونې اوبو تې نه حیوانات

۱۰:که دځمکې محوري حرکت په شپه اوورځ کې څلېرویشت ساعته نه یازیات اویاکم وای ژوندبه ممکن نه ؤ.

۱۱:که دفضاء لوړوالی له اوسنی اندازې څخه ټیټ وای:نودملیونونو په شمېرکې هغه شهابونه چې په خارجي هواکې له منځه ځي،یوه برخه به یې دځمکې له کرې سره ټکرکېدای اودسوځېدوړځیزونه به یې لمبه کول.

۱۲:که لمرخپلې نیمایې هغه شعاع چې لرې یې،له لاسه ورکړي موربه ټول له یخه کنګل (منجمد) شو

۱۳:که شپه لس ځلې له خپلې اوسنی اندازې نه اوږده وای:نوداوړي سره لمربه دځمکې دمخ ټول نباتات سوځول اودشپې له خوابه ټول نباتات کنګل (منجمد) کېدل.

۱۴:که دسمندرونواوبه خوږې وای،ټوله نړۍ به بدبویي په سراخیستې وه اودځمکې پرمخ به ژوندممکن نه ؤ:ځکه همدغه ددریابونومالګه ده چې داوبودخرابېدواوبدبویې مخه نیسي-اوکه کلورین له سودیم سره نه یوخای کېدلی مالګه به منځ ته نه وه راغلې اوکه مالګه نه وای ژوندبه نه ؤ.

۱۵:که ځمکه دعطارددکرې غوندې وای،چې یوازې یوطرف یې لمرته دی:نو هېڅا ژوندنه شوکولی.

۱۶:که چېرته ځمکه دلمرپه اندازه لویه وای،دجاذبې قوه (۱۵۰) برابره لوړیده په دغه صورت کې بیاپه ځمکه کې په هېڅ صورت دژوندشرایط نه برابرېدل.

۱۷:که چېرې په اوبوکې اکسیجن نه وای ټول بحري حیوانات به تس نس شوي وای[2]

۱۸:که چېرې نباتاتوکاربن ډای اکسایدنه اخستلی اوپه اکسیجن یې نه بدلولی :نوټوله فضابه ککړه شوې وای

دویم بحث

دایمان ارکان

رکن دیوشي قوي اومضبوط لوري ته ویل کېږي چې دیوشي وجودورپو رې مربوط وي ،چې په نشت سره یې هغه شی نشت وګڼل شي .اسلامي عقایدځلوروبرخوته شاملېږي چې له

[1] محمد بن علي (۱۹۸۲م) کشف شبهات الى الاسلام ص ۱۱۷ مؤسسة الرسالة بيروت لبنان

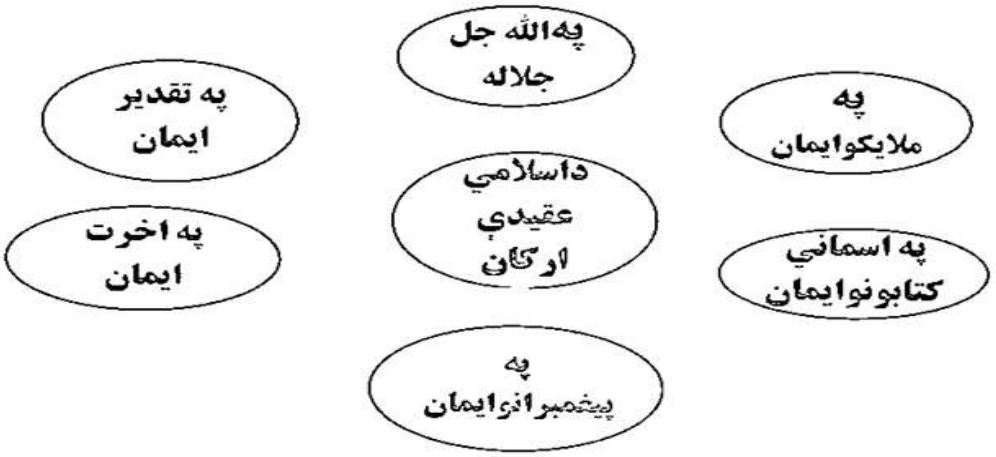
[2] سفر بن عبدالرحمن (۱۹۹۷م) العقائد الاسلامية ص ۲۲ دار الكتاب العربي بيروت لبنان

[3] حسن بن علي (۱۹۹۰م) بسط العقائد الانتماد العالمي للمنظمات الطلابية ص ۲۳ .دارالقران الكريم للعناية ونشره

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

الهياتو ،نبواتو ،روحانياتواوسمعياتوڅخه عبارت دي دالهياتوپه برخه کې دالله تعالی ذات ،صفاتو ،نومونواوافعالواودنبواتوپه برخه کې دپيغمبرانو ،ددوی له صفاتو ،پاکوالي ،اړتياوو ،دندو ،کرامت ،معجزواواسماني کتابونوڅخه يادونه کېږي اودروحانياتوپه برخه کې غيرمادي مخلوقات؛ لکه ملايکې ،پېريان اوروح اودسمعياتوپه برخه کې د برزخ ،اخروي ژوند ،دقبرحالاتو ،دقيامت علامو ،بيا خلي ژوند ،حساب ، سزا ،جنت او دوزخ په هکله بحث کېږي دايمان ارکان په لاندې شکل کې ښودل کېږي:

ايمان ډېرلوی نعمت دی دالله تعالی پروړاندې عزتمندانسان مؤمن مسلمان دی دخلکودرجات اومراتب هم دايمان دقوت اوکمزورتياپربنسټ دي همدارنګه دايمان په عظمت اولوړتياهغه څوک پوهېږي چې داخرت په ورځ ايمان ولري ؛نوپه همدې اساس يوه ذره ايمان ددنياوامافيهاڅخه غوره دی داڅکه چې يوڅوک دذرې په اندازه ايمان څخه برخمن وي که هرڅومره ګناهونه يې کړي وي دتل لپاره به په دوزخ کې ونه اوسي ؛نوپرهمدې اساس يوڅوک چې دايمان اومؤمن په فضليت پوه شي هڅه به يې داوي چې دايمان په زده کړه اوپه نېک عمل اوپه حق دصبراوتوصيې اودايمان له ځنبټانوسره په مذاکرې اوناستې پاستې لاس پورې کړي عبدالله بن رواحه رضی الله عنه به چې درسول الله مبارک داصحابوکراموسره مخامخ شو ،ورته ويل به يې (تعال نؤمن ساعة) يعنې راشه يوڅه وخت دايمان مذاکره وکړو

دايمان مثال دتخم دی چې تخم نه وي دفصل شتون له امکانه وتلې خبره ده دايمان نه پرته اسلام شتون نه لېداکوي چې تخم هرڅومره اصيل وي بوټي به په هماغه اندازه پياوړي اوښېرازه وي همدارنګه دايمان مثال دتاداوډی اوس مهال په تعميراتوکې دتاداوپوڅوالي ته ستراهميت ورکول کېږي نوموړهم دخپل ملت ايماني تربيې اوجوړونې ته بايدزياته پاملرنه وکړو.

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

لغوي معنى

ايمان دمصدر صيغه اود(ا،م،ن)له توروځخه جوړشوى اودوه مفهومه لري ۱-دزړه باوراوتصديق ۲-دامن اوحفاظت په معنى، ايمان دبنده کړه وړه دي پردې اساس هرچاچې په مؤمن به شيا نو (په الله جل جلا له ، ملايکو ، اسماني کتا بونو ، پيغمبرانو ، داخرت په ورځ او دخيراو شر په تقد ير)ايمان راوړخپل ځان يې دکفر ،بې دينى اودالله تعالى دغوسې اوغضب څخه په امن وگرځاؤهمدارنگه يې خپله وينه مال اوځان هم محفوظ وگرزول له همدې امله مؤمنان يودبل په حفاظت اوساتنه کې دي ،مؤمن دالله تعالى صفتي نوم هم دى معنايې دادى چې له خپلوبندگانو سره خپلې ژمنى ريښتينى گرزوي اوپه اخرت کې له عذابه نجات ورپه برخه کوي ،په توحيد او رسالت باندې داقراراو تصديق نوم ايمان دى په همدې سره سړى داسلام په دايره کې داخليږي.

اصطلاحي پېژندنه يې

ايمان داچې يوشخص اقرار او تصديق ولري چې دلته يو لوى ذات شته چې له هر عيب نه سپېځلى اودټولوکايناتوخالق مالک حاکم باداراوساتندوى دى ،اهل سنت والجماعت دايمان په تعريف کې گڼ اراء او نظريات لري چې مو ږ ورته په لا ندې توگه کتنه کوو

لو مړى ډله محدثين اوجمهورفقهاء

لکه امام مالک ، شافعى ، احمد بن حنبل ، امام بخاري داؤد ظا هري او امام اوزاعي يې له درې شيانو مرکب بو لي

۱:دشهادت دکلمې اقراراواعلان چې داپه حقيقت کې داسلامى شريعت دمنلو اوعمل اظهاردى په دې سره دغه شخص داسلامي ټولنې غړى گرزي او ټول حقوق ور په برخه کيږي يوچابه چې په اسلام کې ځان شاملولو :نورسول الله صلى الله عليه وسلم به دشهادت دکلمې داعلان امرورته کاوه

۲:دزړه تصديق:کچيرې يوځوک دشهادت په کلمه اقراروکړي :مگر په زړه کې يې تصديق نه وي اعتقادى منا فق گڼل کيږي دتل لپاره به په دوزخ کې وي

۳:عمل:کامل ايمان په عمل سره تحقق مومى ايمان قوي کيږي په طاعت سره اوکمزورى کيږي په معصيت سره مثال يې دونې ده که چيرې ونه يوازې ريښې ولري نه ښاخونه نه يې پانې اونه يې ميوه وي په دغه صورت کې به ريښې وچې اوله مينځه ولاړې شي

دويمه ډله : حنفي فقهاء

دحنفي فقها ؤ په نېزد ايمان عبارت دى له: ۱:د زړه تصديق ۲-په ژبه اقرار، عمل دايمان اساس نه :بلکې فرعه او شاخ يې تشکيلوي

په ايمان کې دخلکو يوپربل فضيلت

خلک په ايمان کې يو پربل ددوو وجوهاتوله امله فضيلت لرى

۱- دعلم له حيثه:دهرچاچې علم زيات وي په هماغه اندول به يې ايمان مضبوط او پياوړى وي

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-دعمل له پلوه:دهرچاچې عمل غوره وي ایمان به یې هم مضبوط اوقوي وي

دایمان په تعریف کې دجلاجلاویناؤحقیقت

شیخ الاسلام امام تقی الدین ابن تیمیه رحمة الله علیه داهل السنة والجماعة خپل مینځی اختلاف په څینې امورو کې لفظی بولي نه حقیقي ددوی ترمینځ دنظریاتوببلتون په حقیقت کې دایمان په نوعیت پو ري ترلې دی چې یویې کامل او بل یې نیمګړی او یا په بل عبارت هغه ایمان چی سړي ته داورله ننوتلوځخه نجات ورکوي او بل هغه چې سړي ته په اورکې دتل ترتله پا تې کیدوځخه خلاصون ورپه برخه کوي احنا فوله هغه ایمان څخه بحث کړی دی چې یو شخص له تل تر تله په اورکې داوسېدو څخه ژغوري ځکه چې ددوی په وخت کې معتزله گمراه ډله اوسبد له هغوی دگناه مرتکب کافر باله ددوی پر خلا ف یې عمل له ایمان څخه جلا وگڼه ،هم دارازدمحد ثینو په وخت کې مر جئه گمراه ډله او سبد له دوی ایمان یوازې تصدیق باله او عمل یې مهم نه گڼلوددوی پر خلا ف یې له کامل ایمان څخه بحث وکړاودایې څرگنده کړه چې په تش ایمان نجات نه ترلاسه کیږ ي ؛بلکې عمل ته هم ضرورت شته. دایمان په رڼا کی عمل کول سړ ی اورته له ننوتلو څخه ژغوري .

داسلام لغوی معنی

په لغت کې اسلام ډېرې معنی گانې لري دهغه له جملې څخه : غاړه ایښودل . انقیاد. تسلیمی . په امنیت اوسلامتی کې داخلېدل.

په شرعی اصطلاح کې

داسلام معنی دالله تعالی اوفرمان بر داري ده خپل ځان الله تعالی ته سپارل اسلام دی په همدې توگه له خپلې خپلسرې اوخپلواکې څخه لا س اخیستل دالله تعالی بادشاهی اوحکمرانی ته دسرتیټو لو اوخپلې ټولې معاملې اوچارې الهي لاربښوونو ته دسپارلو معنی اسلام دی الهي لاربښوونو ته دځان سپارلو اوځان حواله کولو مطلب دادی الله تعالی جل جلاله چې دخپل کتاب قران مجید اوخپل وروستي پیغمبر محمد صلی الله علیه وسلم په وسیله چې کومې لاربښوونې رااستولي هغه له ولې ؟اوځنگه ؟پرته منل اودژوند په ټولوچارو اومعا ملاتوکې یوازې دقران عظیم الشان اونبو ي سنتو پیروی اواطاعت کول دي له همدې امله خپل ژوند الله تعالی ته سپارل اسلام دی ؛مگرددې برعکس دخپل پلار نېکه درسم اورواج. دخپل عقل اویادکفر ي نړی وال بهیر سره په ځان برابرولو په دې توگه چې په اقتصادي برخه کې سودی تگلاره خپله شي په اخلاقي برخه کې بربنډ تیا . موسیقي اوبې حیایي ترویج اوداسلام جنایي قانون اوحدو دمعطل اواسلام یوازې دجومات په محدوده کې محصورپا تې شي په دغه ټولو صورتو نو کې دغه کار اسلام نه ؛بلکې بې دیني ګڼلی کېږي .

داسلام حقیقت

له انوم نه نیولې ترلویو کهشانونو پورې ،په لمر سپوږمی ځمکې ، ستورو حیواناتو . نباتاتو مایعاتو اوپه ټولو شیانو دالله تعالی دتکوینې نظام واکمنې ده دېته الهي سنن وایي چې ساینس یې په فورمولونو سره تشریح کوي لکه دځمکې حرکت . دبارانونو اورښت دعناصرو یو ترېله ترکیب دانسان په بدن کې دزړه

(c) kotabton.com: The Digital Library

،کولمو ، مغز، خپگر ، گوردو اودبدن دنورو اندامونودندې اوخوځښتونه دغه ټول تکويني نظام دی په تکويني لحاظ ټول کاينات دالهي امر تابع ،منقاد اومسلمان دي قران عظيم الشان دغه مطلب داشاري په ترڅ کې فرمايي ﴿ أَفَغَيْرَ دِينِ ٱللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُۥٓ أَسْلَمَ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾ ﴾ آل عمران،ژباړه :په داسې حال کې چې د اسمانونو او ځمکې ټول شيان خوښ وي که ناخوښ يوازې د الله تعالی د فرمان تابع (مسلمانان) دي او د هماغه جل جلاله لورې ته د ټولوورګرځېدل دي.

دانسان غيرارادي برخه لکه دزړه ، کولمو ، ځيګراوکولموحرکت دالله تعالی دتکويني نظام ترپو بنسټ لاندې ده په دې کې معمولي تغيردژوند دپای ته رسېدو لامل ګرزي؛ مګرارادي برخه يې اوهغه داچې څرنګه فکر اوعقيده ولري ، له خلکو سره څرنګه چلند وکړي ، دژوند اقتصادي ، سيا سي ، اخلاقي اجتماعي له مور ، پلار ، مېرمن ، اولاد دخپلوانو اونوروخلکو سره اړيکې جګړه اوسوله اودنورملتو نو سره اړيکې اوروابط څنګه تنظيم کړي ؟دژوند ددغې بر خې دتنظيم لپاره الله تعالی پيغمبر ان رالېږلي اوخپل اسماني پيغامونه يې پرې نازل کړي دي په دغه لړکې دپيغمبرانو سردار خاتم النبين محمد صلی الله عليه وسلم يې ترقيامته په نړۍ وال رسالت سره ماموروګرزاوه اوخپل وروستی اسماني پيغام قران عظيم الشان يې پرې نازل کړ ترڅو په اختياري ډول ملتونه رهبری کړي اوديونړۍ وال تمدن داساس ډبره کښېږدي ،نوپه دنياواخرت کې به بريالی وګرزي؛مګر ددې برعکس به له خسرسان اوزيان سره مخامخ شي چې دې ته تشريعي اسلام وايي .

دقانوني اوحقيقي اسلام ترمنځ توپير

قانوني اسلام

که چېر ته يوڅوک په ژبه کلمه ووايي او په مؤمن به شيانو (په الله تعالی ،ملايکو،اسماني کتابونو،پيغمرانو،اخرت اوتقدير) اقراروکړي له دغه شخص سره به دمسلمان تعامل کېږي اخلاقي اوټولنيز حقوق به ورپه برخه وي، ازدواجي تعلق دميراث وېش اوداسې نور تمدني روابط يې پا يښت پيدا کوي دزړه دتصديق په معاملې الله تعالی ښه پوهېږي ؛البته په اخرت کې دنجات دارومدار په اقرار اودزړه په تصديق دی په دنيا کې په قانوني لحاظ دژبې اقرار کافي دی؛مګرپه حقيقي اسلام کې دژبې اقرار اوتصديق دواړه لازمي ګڼل کېږي په اخرت کې دانسان دنجات دارومدار په اقرار اوتصديق دواړو دی که اقرار وي اوتصديق نه وي دغه دنفاق ايمان دی په اخرت کې پرې هېڅ فايده نه مرتب کېږي .په دنيا کې پرتې خلکو ته دوکه ورکولی شي؛ مګرالله تعالی په وړاندې دغسې ايمان هېڅ ارزښت نه لري.

داسلام اصلي معيار

اصلي معيار اوتله قران عظيم الشان مور ته رابنو دلې ده هلته چې فرمايي ﴿ قُلْ إِنَّ صَلَاتِى وَنُسُكِى وَمَحْيَاىَ وَمَمَاتِى لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٦٢﴾ لَا شَرِيكَ لَهُۥ وَبِذَٰلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿١٦٣﴾ ﴾ الأنعام ژباړه: ووايه ، زما

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمونځ ، زما د عبادت ټول مراسم ، زما ژوند او زما مرګ هر څه د الله رب العلمين له پاره دي چې د هغه هېڅوك شريك نشته ، د همماغه امر ماته شويدی او تر ټولولومړی داطاعت سر ټيټوونكی زه يم

ددغه ايات كريمه په تشريح كې پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي(من أحب لله وابغض لله واعطى لله ومنع لله فقد استكمل الايمان)يعنې دچاچې دوستي اومحبت دښمني اوعداوت وركړه اومنعه يوازې اويوازې دالله تعالى لپاره وي؛نوپه يقيني توګه بشپړ اوكامل مؤ من وګر زبد .[1]

دا يمان او اسلام فرق

كامل ايمان او اسلام يوشی دی ځينې پوهان وايي اسلام عام او ايمان خاص دی اسلام په ظا هري اعمالو اوايمان زړه پورې مربوط دی ايمان په شپږو مؤمن به شيانو (په الله تعالى ،ملايكو ، اسماني كتابونو ،پيغمبرانو په تقديراواخرت) باورد رلودل اواقرارکول دي اواسلام ظاهري اعمال دي اوارکان يې (دشهادت كلمه ،لمونځ روژه زكات اوحج)دي

مګر له شرعي حيثيته ايمان اواسلام سره ټرلي دي اسلام له ايمان نه پرته نه شي رامينځته كېدی اونه كامل ايمان له اسلامه پرته شتون پيداكولی شي ،داسلام معنی دالله تعالى طاعت او فرمان برداري ده الله جلت عظمته ته خپل ځان سپا رل اوله خپلې خپل سری نه لاس په سركېد ل دالله تعالى با دشاهی اوحكمرانی ته دسر ټيټولو معنی اسلام دی.

ددې پرعكس چې يوځوك قران عظيم الشان اونبوی سنت خپل لاربنود،نه بولي دپلار نيكه غلطورسمونواودودونو پسې خي او يادنړی وال كفري بهيرسره ځان برابروي اود بشر په لاس په جوړوشوتګلاروقانع وي دغه شخص مسلمان نه؛ بلكې دروغژن اودمسلمانی دعوه يې با طله او مردوده ده

سړی پردې نه مسلما نېږ ي چې دده نسبت مسلمان موراو پلارته شوی او نه په ميراثي توګه اسلام چا ته په برخه كېږ ي داسلام مطلب دادی چې محمد صلى الله عليه وسلم كومې لاربنوونې له ځان سره را وړي هغه دې ومنل شي او دهغی مطا بق دې په عمل لاس پو رې كړا ی شي

دايمان قوت اوكمزورتيا

دقران عظيم الشان اياتو نه او نبوي مبا رک احا ديث په دې دليل دي چې ايمان قوت اوضعف مني دايمان اساسات دټولو خلكو مشترک دي كموالی په كې نه شی رامينځته كېدی؛ البته دايمان په نوعيت كې كموالی او زيات والی راځي دمثال په توګه دعقل په اعتبارخلک يو شی دي؛ مګر نوعيت يې فرق كوي.

امام بخاری رحمة الله عليه وايي: چې ما دحد يثو له زرو تنو استاذانو سره ملا قات كړی ټولوويلي چې ايمان مضبوط كېږ ي په طا عت سره اوكمزوری كېږي په معصيت سره همدارنګه دعالم او جاهل ايمان بوشی نه ګڼل كېږي حضرت ابو درداء رضی الله عنه فرمايي ديو شخص دپوهې ځخه دادی چې دخپل

---

[1] - درحماني ژباړه خطبات ص ٧٢

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب كوونكی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایمان حال واخلي چی ایا ایمان یې کمزوری شوی اوکه قوي شوی حضرت عمر رضی الله عنه به خپلوملګروته ویل راشئ چې ایمان قوي اومضبوط کړو ،نودالله عزوجل په ذکراویادولو به یې لاس پورې کا وه دایمان په قوت او ضعف دقران اوسنت دومره ګڼ دلا یل دي مو ږ دلته همد غه بشپړګنو .

دایمان دقوت اسباب

حقیقت دادی چې دهریوه هدف اومقصد لپاره الله تعالی اسباب او لارې پیداکړي دي ایمان دانسان ستر ضرورت دی دایمان دپیاوړتیا او قوت لپاره هم اسباب اووسایل دی چې موږ ورته په لاندې توګه کتنه کوو.

۱-علم

- **دالله تعالی د اسماء حسنی پېژندنه**:دالله تعالی دسپېڅلو نومونو په الفاظو اومعناګانو پوهه اوالله تعالی ته پرې دعاء اوزاري دایمان وسیله ده پردې اساس هرڅومره چې دالله تعالی په اسماؤاوصفاتو پوهه زیاته شي په هماغه اندازه په ایمان اویقین کې قوت اوپیاوړتیا رامینځته کېږي.
- **درسول الله پېژندنه**:درسول الله دصورت اوسیرت پېژندنه دهغه په نبوت دقناعت وسیله ده دهغه لوړ عالي اخلاق اوستر صفات پخپله دهغه دنبوت دلیل دی.
- **په قرانکریم کې تدبراوتفکر**:دقران عظیم الشان په الفاظو اومعناګانو کې فکر اوسوچ په احکامو اوقوانینوکې یې ژور فکراوپه حکمتونواومصلحتونو یې پوهه درلودل ایمان ته قوت په برخه کوی.
- **دنبوی احادیثو پوهه** :هرڅومره چې دمؤمن مسلمان دالله په کتاب اوپه نبوی احادیثو علم زیاتوالی مومي په هماغه اندول یې ایمان دیقین تر پړاوه رسېږي.
- **په کایناتوکې غوراوفکر**:داسمانونو اوځمکې دموجوداتو په نظام کې غوراوفکرایمان ته پیاوړتیا بخښي داځکه چې دمخلوق عظمت دخالق دجلال اوکمال دلیل دی له اتوم نه تر کهکشانونو اوله حجرې نه تر لویوحیواناتو پورې دغه منظم نظام دالله تعالی دعظمت دلیل ګڼل کېږي.
- **دالله تعالی ذکراویاد**:په ژبه ،زړه اوعمل سره دالله تعالی ذکراویاد په ایمان کې ځواک اوقوت رامینځته کوی.
- **داسلام دمحاسنوپېژندنه**:داسلام دین ټول په جمال اوښکلا متصف دی عقاید یې،عبادات یې،اخلاق اومعاملات یې ټول معقول،ګټور اوښایسته دي.
- **دالله تعالی په بندګی کې کوښښ** :دالله تعالی په بندګی کې زیاروېستل اودالله تعالی له مخلوق سره ښېګڼه ایمان پیاوړی کوی .
- **دالله تعالی لورته بلنه**:دالله لورته دعوت په حق امر اوددین په لاره کې په ستونزو صبر ایمان ته قوت په برخه کوي.
- **دکفر او شرک څخه ډډه کول**:دکفر ،شرک اوالحادي تګلارو څخه لېرې والی اود هغوی له پیروانو څخه کرکه اونفرت ایمان ته پیاوړتیابخښي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- **دفرايضو او نوافلو پرځای راوړل** :دفرضي اونفلي بدنی او مالي عباداتو پرځای کول دالله تعالی درضاء اوخوشالی لامل ګرزي.
- **الله تعالی سره مناجات اودقران کريم تلاوت**:په ګوښه ځای کې الله تعالی ته زاري اوفرياددزړه په مينه دالهي سپېځلي کلام قران عظيم الشان تلاوت استغفاراوتوبه هم دايمان دپياوړتيا داسبابوځخه دی په علم کې زياتوالی ،دالله تعالی دنومونو پېژندنه او په معنا يې پوهه ، دالله تعالی په اياتونوکې تدبر، درسول الله مبارک سيرت لوستل ، په کايناتواوانساني نفس کې تدبراوفکر، دالله تعالی ډېرذکراودعاءدجهادلپاره دبدني ځواک تيارول ،دالله تعالی پروړاندې خشوع اوعاجزی اوددين دمحاسنوپېژندل يقين ته پياوړتيا بخښي

۲- عمل

نېک عمل اوطاعت هم دانسان يقين مضبوطوي داځکه چې عمل دايمان عملي تطبيق دی دالله تعالی په بندګی کې زياراوله مخلوق سره ښېګڼه ،دعوت الی الله له کفراوشرک ځخه ډډه،دفرايضواونوافلوپرځای کول،الله تعالی سره مناجات،دقران کريم تلاوت اوپه ګوښه ځای کې الله تعالی ته زاري اودالله تعالی دين ته بلنه.

۳- ذکر

دالله تعالی ذکراودقران عظيم الشان تلاوت دالله تعالی په مخلوقاتوکې غوراو فکراو دالله تعالی په عظمت،قدرت اولوړوصفاتوپوهه حاصلول سترذکرګڼل کېږي.

۴- دنېکانوملګرتيا

له نېکانوسره دملګرتياپه نتيجه کې دانسي—اوجني شيطانانواغيزکمېږي ؛مګرددې پر خلاف له ماده پالو اوبدينه خلکوسره په نړۍ اړيکو سره ايمان کمزوری کېږي دريښتينورباني علماؤسره ناسته ولاړه اودهغوی نېک صحبت ته غوږ ايښودل ايمان ته پياوړتيا بخښي

دايمان ضعف(کمزورتيا)

دايمان دکمزورتيارنځ هغه لويه بلااوافت دی چې زيات مسلمانان پرې اخته دي دزړه سختيا ، له عبادت ځخه لذت نه اخيستل دقران کريم دتلاوت ځخه نه اغېزمن کېدل په اسانی سره په ګناهونو لاس پورې کول دايمان دکمزورتيا نښې دي پردې اساس دزړه دسختوالي موضوع ډېره حساسه ده هرمسلمان ته په کاردي چې دخپل زړه حال واخلي اودعلاج لپاره يې ژرترژره اقدام وکړي داځکه چې موږ الله تعالی له سخت ،رنځور، ړانده،منحرف اومهرشوي زړه ځخه وېرولي يوموږ به په لنډ ډول دايمان دضعف نښوته اشاره وکړو

دايمان دضعف اوکمزورتيا نښې

ايمان دقوت او کمزورتيا نښې لري موږ به دايمان دکمزورتيا نښوته ګوته ونيسو.

- دګناهونو او ناروا کارونو سرته رسول :ځينې خلک په ډېرې اسانتيا سره په ګناهونو لاس پورې کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې بيايې دګناهونو کول عادت وګرزي او دګناه په کولو شرم نه احساسوي

- دزړه دسخت والي احساس : مرګ ، او دمړو دجنازو څخه هېڅ عبرت نه اخيستل
- دعباداتو په سرته رسولو کې بې پروايي : دلمانځه پرمهال يې ذهني تمرکز نه وي په ذکراو اذکارو لاس پورې کوي مګرله خپل ذکرڅخه غافل وي
- په عباداتو کې سستي او کوتاهي: دعباداتو په اجراء کولو کې سستي هم دايمان دضعف نښه ده په دې توګه چې دلمانځه حرکات رکوع،سجده اوقيام يې له خشوع سره نه وي
- دقران کريم څخه نه اغېزمن کېدل : دکمزوري ايمان څښتن دتل لپاره دقران کريم دياتونو داورېدولوڅخه دزړه تنګسيا احساسوي قران کريم سره کومه علاقه نه ښئي که په تلاوت يې لاس پورې هم کړي ژريې بندکړي .
- له ذکراودعاءڅخه لذت نه اخيستل:دکمزوري ايمان څښتن له ذکراودعا څخه خوند نه اخلي چې لاسونه اوچت هم کړي ژرترژره يې تيتوي همدغه دمنافقانو صفت دی.

دالهي حدودو او محرماتو دماتېدلو پروخت بې پروايي :دمنکراتو او فواحشو دڅرګندېدلو پرمهال ايماني غيرت په جوش نه راتلل دايمان دکمزورتيا نښه ده ډېرخلک دشخصي ــ انتقام په خاطرهررنګه غبرګون څرګندوي ،مګرددين په هکله بې تفاوته وي

- دشهرت او منصب سره مينه او له خلکو څخه دعزت غوښتنه :دغسې خلک تل دمنصب ، چوکۍ او شهرت وړې وي دتل لپاره له خلکو څخه داحترام غوښتونکی وي
- بخل او دمال سره بې کچه مينه : مؤمن مسلمان مال ته په جيب کې ځای ورکوي نه په زړه کې ،مګر دغسې وګړي له مال سره قلبي مينه لري دحلال او حرام پروانه ساتي
- دوينا او عمل نابرابري :دوينا او عمل ترمنځ تکرهم دايمان دکمزورتيانښه ده په خوله يوڅه وايي او عمل يې بل ډول وي دغسې خلک اسلام ته سترزيان اړوي همدغه خلکو اسلام ته ستره صدمه رسولې ده
- دمسلمانانو په شکست خوشالي :ځوک چې دمسلمان په غم دخوشالي احساس کوي دکمزوري ايمان څښتن دی .
- اسلامي امت دقضاياؤ په هکله بې پروايي:داسلام ددښمنانو له خوادمسلمانانو په وژلو ،ترور،چور او چپاول او دهغوی دناموس په بې عزتۍ بې احساسه او سپدل دايمان دکمزورتيا ستره نښه ده .
- ددينې فعاليتونو پروړاندې بې پروايي :داسلام دغلبې ،خپرونې او ښوونې په اړه بې پروايي دايمان کمزورتيا ګڼل کېږي
- دنياپورتې زړه تړل - ټول غم او فکر يې يوازې دنياو ددنيادشتمنيو راټولول وي له دنيا سره بې کچه مينه دايمان دکمزورتيا نښه ده

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دایمان دضعف اوکمزورتیا اسباب

دایمان دکمزورتیا عوامل په لاندې ډول ذکرکېږي

۱-دایماني فضـــاء څخه لېرې والی :دایماني چاپېریال او ایماني ملګرواوورونوڅخه لېرې والی دایمان دکمزورتیا لامل ګرزي دمثال په توګه یوتن په لېرې سفرځي له ایماني محیط اوورونوڅخه فاصله نیسي که چېرې دغه وضعیت دوام وکړي په زړه کې یې وحشت ،غربت اوتیاره ځای نیسي اوزړه یې سخت کېږي

۲-له صالح مربي څخه لېرې والی :یوځوک چې دیونېک او پرهېزګاره عالم څخه علم او پوهه ترلاســه کوي اوله هغه سره یې ټینګ ایماني پیوندوي دیوڅه وخت په فاصــلې نیولو سره دده په زړه کې بدلون رامینځته کېږي دپیغمبر صلی الله علیه وسلم درحلت نه وروسته اصحابو کرامو همدغه کمی احساس کړی ؤ اوس مهال مسلمانان صالح مربي او پالونکي ته ترټولو زیاته اړتیالري .

۳-ددیني او شرعي علومو دزده کړې څخه مخ اړول :دایمان دضــعف داســبابو څخه دقران کریم او نبوي سنتو اوداسلامي امت دپوهانواوعلمي شخصیتونودعلمي لیکنو دلوستلوڅخه لېرې والی دی دنبوي احادیثولوستل درسول الله مبارک دصحبت او ملاقات یادراتازه کوي

۴-په ګناهونو ډک چاپېریال کې استوګنه : په یوداسې ګنده او چټل محیط کې استوګنه چې حیاءاوپت په کې لیلام وي دغسې چټله ټولنه ایمان له مینځه وړي .

۵-دنیوي شیانو پورې دزړه تړاؤ :دنیا اودنیوي پستوشیانو سره مینه دایمان دکمزورتیا لامل ګرزي

٦-اوږدې هیلې درلودل :دایمان دضعف داسبابو څخه اوږدې هیلې درلودل دي

دایمان دضعف دعلاج لارې چارې

ټول اسلامي امت پردې خبره متفق دی چې ایمان قوي کېږي په طاعت سره اوکمزوری کېږي په معصیت او ګناه سره دغه دســترګولیدلی حالت دی چې یوشــخص بازارته ځي هلته یې بربنډې او لوڅې ښــځې ترسترګوکېږي که چېرې همدغه وضعیت دوام ومومي په زړه کې یې بدلون رامینځته کېږي مګرقبرستان ته په تللواو هلته دمرګ یادول زړه نرموي دانســان زړه دطاعت او معصــیت په نتیجه کې دښــه اوبد په لوري دبدلون وړتیا لري موږ به په دغه برخه کې په لنډ ډول دایمان دضعف دعلاج په لاروچارو بحث وکړو.

- دقران عظیم الشان په معناکې فکراوسوچ
- دذکر په حلقاتو کې ګډون
- دنېکوچاروپه کولودوام
- دشرعي اودیني علومو حصول
- دبدو اعمالو دنتایجو څخه وېره
- دمرګ ډېریادول
- دتوپان اوزلزلې پرمهال وېره
- دهیلولنډول

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

pajhwok.com: The Digital Library

- دنیاته ارزښت نه ورکول
- دالهي شعایرو درناوی

دهنددنیمي وچې امام شاه ولي الله رحمةالله علیه ددیني شعایرو اساسات: الله ،رسول الله،کتاب الله اوبیت الله ښودلي دي:نوپردې اساس داسلام ټول دین عقاید ، عبادات او معاملات ، اخلاق ، حق پالونکي علماء اوپوهان دالله دسپېځلي پیغمبرریښتیني وارثان او ټول جوماتونه او مساجد دبیت الله شاخونه او په شعایرالله کې شمېرل کېږي

دایمان غوښتنې

ایمان تشه فلسفه نه ده چې له عملي ژوند سره یې اړیکه نه وي ایمان ځینې غوښتنې لري چې مور ورته په لاندې توګه کتنه کوو.

- په الهی نظام ټینګ باور:مومن مسلمان باید په هغولاربنوونو باندې کلک باور ولري چې الله جل جلاله په خپل سپېځلي کتاب قران عظیم الشان او یا پیغمبر صلی الله علیه وسلم په مبارکو نبوي حدیثونوکې دوی ته خبر ورکړی دی او ټول هغه څه باید باطل وګڼي چې له دغو دواړو سرچینو سره په ټکر کې وي.
- الله او رسول ته تسلیمي:مومن مسلمان باید له خپل هوی او هوس څخه لاس په سر شي په بشپړه توګه باید دزړه په مینه اورغبت سره خپل ځان دالله جل جلاله اورسول الله (ص) لاربنوونو اواوامروته وسپاري.
- دفرایضو سرته رسول:دفرایضو اداء کول دایمان غوښتنه ده څوک چې فرایض نه اداء کوي اودایمان دعوی ولري په باوري ډول دروغژن ګڼل کېږي.
- دواجباتوسرته رسول اوله ناروا ووځخه ځان ساتل :مومن مسلمان باید الهی اوامر پرځای کړي اوله نواهیو څخه ځان وساتي هغه څوک چې واجبات نه ترسره کوی اوله نارواءو څخه ځان نه ساتي مثال یې هغه چاته ورته دی چې یوځوک دحاکم په توګه مني ؛مګر له اوامرو اوفرمانونو څخه یې سرغړوي.
- توبه اواستغفار:له مومن مسلمان سره شیطان مل دی هغه تل هڅه کوي ترڅو انسان بې لارې کړي په دغه صورت کې به مومن مسلمان الله تعالی ته رجوع کوي او توبه به وباسي.
- په نېکیو امر اوله بدیو منعه:په ښو چارو امر او دبدو چارو مخنیوی دمومن مسلمان ستره ځانګړنه ده دښو چارو خپرول اودټولو مفاسدو مخنیوی دمومن مسلمان لویه ذمه واري ده.
- دالله دین ته بلنه اوجهاد:ددین لورته بلنه اوددین دغلبې اوسر لوړی لپاره هلې ځلې کول دایمان غوښتنه ده هره نظریه اومفکوره خپرول قایمول اوحاکمول غواړي اسلام هم دخپرولو اوحاکم ګرزولو دی.
- دمومنانوسره ولاءاودکافرانوځخه براء (له مومنانوسره دوستي اوله کفاروځخه کرکه) دایمان غوښتنه ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمؤمن مسؤليتونه

مؤمن مسلمان ځانګړي وجايب اومسؤليتونه لري چې مونږ ورته په لاندې توګه کتنه کوو.

۱-دالله تعالی معرفت: مؤمن مسلمان مسؤليت لري چې په علمي اواګاهانه ډول الله تعالی وپېژني کور کورانه ايمان داعتبار وړ نه ګڼل کېږي

۲- دالله دپيغمبر پېژندنه:دمؤمن دويم مسؤليت دپيغمبر معرفت او دده د رسالت دصدق او ريښتينولی پېژندل دي.

۳-دخپل ژوند دحکمت اومصلحت پېژندل:مؤمن مسلمان بايد په نړۍ کې دخپل ژوندهدف او مصلحت وپېژني چې دځه لپاره دنيا ته راغلی؟او کوم لوري ته به درومي؟

۴- دالله تعالی ددين اونظام پېژندل:مؤمن مسلمان بايد دالله تعالی دين وپېژني چې دژوند په بهلا بهلو برخو کې کومې لارښوونې ورته لري.

۵- دخپل مصير اومنزل پېژندل:مؤمن مسلمان داخرت لپاره تيارۍ کوي دبلې دنيالپاره کار کوي په نړۍ کې خپل ځان مسافر بولي او مسؤلانه ژوند تر سره کوي اوپه دې يې باوروي چې په قيامت کې به ورسره د ذرې ذرې حساب کېږي.

دالله تعالی دوجوداثبات دلايل

دالله تعالی وجوديوثابت حقيقت دی دسليم ذهن خښتنان يې په ثابتولوکې دلايلوته هم اړتيانه پيداکوي انسان که خپل ځان اوچاپيريال ته وګوري ديوسترڅواک احساس به يې ترسترګوشي څکه دلته نظم،حرکت ،بدلون اوسکون وينو دغه ټول دواحداولاشريک ذات پروجوددلالت کوي په قران عظيم الشان او نبوي احاديثو کې دالله تعالی دوجود په هکله ګڼ دلايل راغلي دي ،په دې توګه کولی شو ووايو چې دکاياناتو هر شی دالله تعالی پر وجود دلالت کوي او ټول يې دقدرت اثار دي. دلته ټول شيان مخلوق او خالق يې الله تعالی دی. شاعر خومره ښه ويلي دي:

وفی کل شئ له اية + تدل علی انه واحد

يعنې په هر شي کې دقدرت اثار او نښې څرګندې دي ، دکاياناتو هره ذره پردې دلالت کوي چې هغه جل جلاله په ذات او صفاتو کې تنها اولاشريک دی.

انسان ته الله تعالی دوه ډوله ځواکونه ورکړي دي ،يو سترګې او بل عقل ؛مګر دواړه درنا ځخه پرته ليدل نه شي کولی .په همدې توګه چې له يو شخص سره حق ته درسېدو لپاره اراده او تصميم نه وي هېڅکله به حق ته ونه رسېږي؛ لکه يو شخص بازار ته ځي ؛مګر دهېڅ شي دپېرودلواراده ورسره نه وي. له پيسوسره پوځای کورته خالي لاس راستنېږي .مونږ دغه درې واړه حقايق په لاندې فارمولونو کې وړاندې کوو:

فارمول: (سترګه + نور=دمادي نړۍ ليدل) فارمول: (عقل + وحی =سمه پوهه اواحساس)

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

...ton.com: The Digital Library

فارمول: (الهي هدايت (وحي) + دانسان اراده =ايمان او حق ته رسېدل) دانسان تر ټولو خطرناک رنځ دغفلت دی دالله تعالی دمعرفت په اړه ډېردلايل دي او هغه عبارت دي له[1]

۱-قراني حسی دلايل: قران عظيم الشان دانسان فکرد کاينناتوارتې نړی ته په کتلودغوراوفکر لورته رااړوي هلته چې فرمايي ﴿ قُلِ ٱنظُرُواْ مَاذَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ وَمَا تُغۡنِي ٱلۡأٓيَٰتُ وَٱلنُّذُرُ عَن قَوۡمٖ لَّا يُؤۡمِنُونَ ﴿١٠١﴾ يونس: ژباړه:دوی ته ووايه "په اسمانونواوځمکه کې څه دي ،هغه په غړيدلو سترګو وګورئ" اوکوم خلک چې له سره ايمان راوړل نه غواړي دهغوله پاره نښانې اواخطارونه مدافع ګټورې کيدای نه شي.

که چېرې په بشپړ غور او دقت سره يوشخص کاينناتو ته وګوري نو ده ته به دالله تعالی دتدبير ،تقدير،نظام او حکمت نښې له ورايه څرګندې شي .بې له ستنو لوړ اسمان په خپل مدارکې په زرګونه ټريولونه ستوري او دهرستوري سرعت، ځمکه ،وچه ،لمده ،غرونه ،هواره،خوړونه،ويالې،سيندونه،دځمکې چارچاپېره دهوا غلاف،وريځې او پورته طبقات دځمکې له پاسه دنباتاتو ګڼ انواع ،جوړښت او دندې يې ،دسمندرونو او سيندونو په تل کې په زرګونه ډوله بحري حيوانات په زرګونه ډوله الوتونکي دوچې حيوانات اودبېلابېلو رنګونو انسانان دغه ټول دالله تعالی دقدرت نښې دي .که چېرې انسان په دغو خورو ورو الهي نښانو کې فکر او تدبر وکړي، دالله جل جلاله له عظمت څخه به يې بدن ولړزېږي دشپې او ورځې دقيق او منظم بدلون، داوبو منظم تبخير او دوباره راکوزېدل دغه ټول دعليم او خبير ذات دقدرت نښې دي [2]

۲-قراني عقلي دلايل داچې قران عظيم الشان دبشريت دلارښوونې لپاره استول شوی او مخاطب يې عاقل انسانان دي، قراني دلايل دانسان له عقل سره برابر دي زيات ايا تونه انساني عقل په کاينناتوکې فکر ته هڅوي اودانسان په بدن کې دتفکرلورته بلنه ورکوي په دې هکله په قرانکريم کې ګڼ ايا تونه دي. [3]

۳-الزامي عقلي دليل :ماده پال وګړي وايي، چې دغه کاينات له نشت څخه پخپله پيدا شوي دي دوی دخاورينې کړې پرمخ دټولو موجوداتوله خالق څخه انکارکوي دغه نظريه باطله ده ؛ځکه چې عدم (نشتوالی) نه شي کولی چې يوموجود رامنځته کړي په فلسفه کې دغه يو منل شوی حقيقت دی ،چې علت پر معلول او صانع پر مصنوع مخکې والی لري عدم (نشتوالی) کاينات نه شي رامنځته کولی. همدغه مطلب ته قران عظيم الشان داسې اشاره کړې ده.﴿ أَمۡ خُلِقُواْ مِنۡ غَيۡرِ شَيۡءٍ أَمۡ هُمُ ٱلۡخَٰلِقُونَ ﴿٣٥﴾ ﴾طور ژباړه:ايادوی له کوم خالق نه پرته پخپله پيداشويدي؟يا پخپله دخپل ځان هستوونکي دي؟ پردې اساس ثابته شوه چې اصل ديوذات وجوددی ،چې هغه دالله تعالی سپېځلی ذات دی چې په هغه باندې فنا نه راځي .قران عظيم الشان دغه مطلب داسې بيانوي ﴿ وَتَوَكَّلۡ عَلَى ٱلۡحَيِّ ٱلَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحۡ

---

[1] . نورحسانی محمدشریف(۱۳۹۳هـ ش) قران پوهنه ،ص ۴۴ اصلاح افکارجلال اباد افغانستان

[2] . ژباړه:عبدالمجيد(۱۳۹۴هـ ش)اسلامي عقيده دويمه برخه درحسانی محمد شريف ژباړه خپرندويه ټولنه الفاروق مطبعه کابل افغانستان ص۹حامد رسالت

[3] . قرضاوي يوسف (۱۳۷۱هـ ش) دالله جل جلاله دوجود اثبات ،ص ۴۰ لجنة الدعوة الاسلامية

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

بِحَمْدِهِۦ وَكَفَىٰ بِهِۦ بِذُنُوبِ عِبَادِهِۦ خَبِيرًا ﴿٥٨﴾ الفرقان. ای محمده! پرهغه ذات توکل وکړه چې ژوندی دی اوهیڅکله مړکیدونکی ندی دهغه له ستاینې سره دهغه پاکي بیان کړه دخپلو بندګانو له ګناهونو خبر یوازې د همغه باخبرتوب کافی دی .[1]

۴-دسبب دلیل :که تاسې ته څوک ووایي چې په دې ښار کې دوکان دی، دوکاندار نه لري، پخپله ورته سودا راخي او پخپله خرڅوي او یا یوه کارخانه ده ،چې نه یې څښتن شته او نه انجینراونه مستري ټوله کارخانه په خپله تیاره شوې ده او په خپله چلیږي. ایا دداسې شخص په لږونتوب کې به څوک شک وکړي ؟لکه څرنګه چې یوتعمیرپرته له معماراولیک پرته له لیکوال اومصنوع پرته له صانع څخه نه شي رامنځته کیدی ؛نوپرهمدې اساس دغه ځمکه ،لمر ،سپوږمی ستوري ،عناصراواجسام له خالق اوایجادوونکي نه پرته څنګه رامنځته شول؟

۵-د فطرت دلیل: رب ورکړي استعدادته فطرت وایي .دبشري پوهې زیاته برخه فطري ده ؛دمثال په توګه نوی زیږیدلی ماشوم د دمورسینه اخلي اومورداولادپروړاندې دمینې اومحبت عاطفه لري .لوږه اوتنده ،درداوغم ،خوشالي اوخپګان ،یخني اوګرمي ،جنسي– غریزه ،مینه اومحبت ،بغض اوکینه، ،مال سره محبت ، له ازادی او ژوندسره مینه اودانسان په بدن کې دروح شته والی ټول فطري شیان دي چې زده کړې ته اړتیا نه پیداکوي .همدارنګه دکایناتودخالق اوپیداکونکي دوجوداحساس هم دبشر په فطرت کې ځای لري .په دغه احساس اوشعورکې دکوچني ماشوم نه واخله بیاتربانډ چې اومتمدن ،عالم اوفیلسوف اونابغه پورې ټول سره مساوي دي [2]

قران عظیم الشان فرمایي :﴿ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَتَ ٱللَّهِ ٱلَّتِى فَطَرَ ٱلنَّاسَ عَلَيْهَا ۚ ﴿٣٠﴾ الروم: ژباړه: نوای پیغمبره (خپلو پیرواتو سره دي په یولوری کیدوسره خپل مخ د دغه دین خواته برقراروساته ،پرهغه فطرت محکم شه چې پرهغه باندې الله تعالی انسانان پیدا کړي دي .

دغه سپېڅلی فطرت کله ناکله دموراوپلاراوچاپیریال دناوړه اغیزولهامله خراب شي پیغمبرصلی الله علیه وسلم همدغه مطلب داسې بیانوي: له ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی ،چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي هریوماشوم په اسلامي فطرت زیږون مومي؛ نوموراوپلاریې یایهودي ګرځوي اویانصراني

۶-دعنایت دلیل: عنایت یعنې څه؟هرکله چې سیلاب له غره څخه راکوز شي ،هرڅه په مخه کوي ،کورونه او کښتونه ویجاړوي اوس ګورو چې دسیلاب پرمخ کې بند اوبرښناکوټ جوړشوی شاوخوایې ونې کرل شوي او کانالونه ورڅخه ایستل شوي اوله دغواوبو څخه اغیزمنه ګټه اخیستل شوې. په دغه صورت کې موږ ګورو چې له دقیقې انجینری،پلان او ترتیب څخه استفاده شوې ده. که موږ سپوږمی ،ستوري اودکایناتودهرې ذرې دقیق نظام ،دبارانونومنظم اورښت، دځمکې اجزاء ،داوبو جوړښت ،بحري

---

[1] همدغه ماخذ ص ۴۰

[2] محمد بن ناصر بن عبدالرحمن (۱۹۹۶م) اسالیب الدعوة الاسلامیة المعاصرة ص ۵۵

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

حيوانات ،الوتونکي اود هريوه جلا ساختمان که په غورسره وګورو ،موږ به اروميروپه يوذات باوراويقين ته سوي.

۷-دتسخيراوتدبيردليل:موږ چې دغه نړۍ په خپلوسترګووينو دظوابطواوقواعدو ترسيوري لاندې ده دلته يومدبرخواک دواک اثاراونښې په خپلوسترګوګورودکاياناتوهره ذره ديوقانون اوظابطې پر بنسټ تنظيم شوې ده .دلته هيڅ شی بېهوده اوعبث په سترګو نه ښکاري؛ بلکې هر شی ديوهدف په لوري په خوځښت کې دی[1]

۸-دښکلااوجمال دليل :که چېرې يوشی پيداشي خودهغه په وجودکې دغړيونظم ،ګډوډوي اودښکلا ښار ،ونه لېدل شي موږحکم کووچې ددغه شي خلقت نيمګړی دی ؛ دمثال په ډول څمکه په نظرکې ونيسئ، چې الله جل جلاله داسې پيداکړې ده چې دانسان دسکونت اواستقرارصلاحيت لري غرونه يې دميخونوپه توګه په کې خای پرخای کړي دي که چېرې دځمکې قشرتوله تيره ياتوله وچه اوياټول سمندروای، دشنه کولواوزراعت صلاحيت به په کې نه واى هرهغه ژوندی موجودچې دځمکې پرمخ ژوندکوي دمناسب اوحکيمانه جوړښت لرونکی دی که چېرې دانسان جسمي جوړښت ته ځيرشو،په هغه کې دارياتياوړنقشې طرحې ،نظم ،نسق اودغړوتناسب لېدل کيږي دانسان دغړواسکليټي جوړښت ،دهاضمي جهاز،دوينې ددوران جهاز،دتنفس جهاز،تناسلي جهاز،عصبي دستګاه ،بولي جهاز،دځګلو، بويولو،اوربدلواوليدلوحواس داهريوپه خپل وارسره دالله تعالی دقدرت اثاردي ،چې عقلونه ورته تسليمږي[2]

۹-دهدايت دليل :داهدايت عام دی اودکاياناتوهرشی ترې برخمن دی که ژوندی موجودوي اوکه جامد،عاقل وي اوکه غيرعاقل؛ بلکې دغه هدايت هرشي ته شامل دی ټول شيان دظوابطواوالهي سننومحکوم دي.موسی عليه السلام دمصردکتاتورواکمن پروړاندې ويلي ؤقران عظيم الشان يې دارنګه حکايت کوي.﴿ قَالَ رَبُّنَا ٱلَّذِیٓ أَعۡطَىٰ كُلَّ شَیۡءٍ خَلۡقَهُۥ ثُمَّ هَدَىٰ ﴿٥٠﴾ ﴾ طه.ژباړه: موسی ځواب ورکړزموږ رب هغه ذات دی چې هرشي ته يې دهغه خپل ساختمان ورکړ،بيايې ورته لاروښودله.

هو! دکاياناتوپه قلمروکې هيڅ شی داسې نه شته چې الله تعالی ورته يومسيرنه وي تاکلی اويوه دنده سرته ونه رسوي له اتوم نه واخله ترلويوکهکشانونوپوري اوله حجرې نه تر لويوحيواناتواونباتاتوپورې هريومشخصه دنده لري [3]

[1] نشريه ني ماحول ص ۴۲
[2] همدغه ماخذ ص ۶۳
[3] همدغه ماخذ ص ۱۱۲

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰-دوحی دلالت :دالله تعالی دوجودله دلایلوڅخه یودلیل دپیغمبرانوسیاست دی چې دادم علیه السلام نه ترمحمدرسول الله صلی الله علیه وسلم پورې یې په پر له پسې توګه جریان درلود.هیوادونه .قومونه اوژبې یې سره جلاوي مګردتولوپیغام یوؤ،چې هغه له توحیداودالله عزوجل له بندګی څخه عبارت دی .[1]

۱۱-دتاریخ دلیل: دتاریخ په اوږدوکې داسې نه دي شوي. چې په یوښارکې دې معبدنه وي لیدل شوی. دغه دملتونو اجماع دالله تعالی دوجودستردلیل ګڼل کیږي[2]

۱۲- دنظم دلیل :دالله جل جلاله دوجودداثبات په دلایلو کې چې دهرلیدونکي پام ورته رااوړي: نظم دی. دیومشترک کاردرامینځته کولو په خاطردګډو شیانو همکاري ته نظم وایي.پردې اساس دنظم درامینځته کېدو په خاطر لاندې شیان اړین دي:شمېر،اړیکه ،هدف ،مرسته ،ناظم،دنظم لپاره ناظم ضروري دی ،چې چېرته نظم وي په پوهه دلالت کوي. بې نظمي دجهل نتیجه ده .

ایا نړی نظم نه لري؟ له اتوم نه نیولې ترکهکشانونوپورې او بیا له حجرې نه ترلویوحیواناتو پورې ټول دنظم څخه برخمن دي په کایناتو کې نظم ډېردقیق اواریانونکی دی دبشر-اوسنی پرمختګ دعقل نتیجه ده اوعقل دالله تعالی مخلوق دی[3]

دپروتین او اتوم په جوړښت کې نظم

۱-پروتین:

پروتین دژوندیو حجراتو اساسي مرکب او له پنځوعناصرو څخه یې جوړښت موندلی: لکه کاربن ، هایدروجن ، نایتروجن ، اکسیجن ، ګوګړ.له دې سره سره پروتین کېمیاوي توکی دی، چې ژوند په کې شتون نه لري:مګر دغه دغیبي ذات دتدبیر نتیجه ده چې له مړو موادو څخه یې ژوندی موجود جوړ کړ عقل ورته اریانېږي ،دغه نظم له کومه شواو چارامینځته کړاوخنګه یې امکان پیداکړ.چې د (۱۱۸)عناصرودجملې څخه پنځه انتخاب او پروټین ورڅخه جوړکړی شو؟ ځواب دادی چې الله جل جلاله.

۲-اتوم: اتوم چې دمادې لومړی یونټ اوپه ډېروپرمختللو میکروسکوبونو هم نه لیدل کېږي .اتوم ډېر مرموزاو نااشنا جوړښت لري پروتون مثبت،نیوترون خنثی اوالکترون دمنفي چارج درلودونکی دی. پروتون او نیوترون په هسته کې موقعیت لري اوالیکترون دمنفي چارج درلودونکی دی په الیکتروني خوځښت کې تر ټولو سست دهایدروجن دالیکترون دوراني حرکت دی ،چې په یوه ثانیه کې(۳۰۰۰)کیلومتره سرعت لري.

---

[1] همدا نه ماخذ، ص ۱۷۲

[2] همدا نه ماخذ، ص ۱۸۰

[3] معتضي جيم(ب ت) انتشارات پاژوهنګ اسلامي، ص ۶۸ تهران ايران

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

Kotabton.com: The Digital Library

۱۳-دحرکت دلیل: تول اجسام به یا دحرکت په حال کې وي او یا دسکون ساکن اجسام دحرکت لپاره قوې ته اړتیا لري په حرکت کې تر تولو مهم دحرکت عامل دی. هېڅکله کېدای نه شي چې دموټر حرکت ومنو او له چلونکي څخه یې انکار وکړوځکه ترڅو چې چلونکی نه وي موټر په خوځښت نه راځي.[1]

۱-نړۍ او خوځښت: موږ مخکې اشاره وکړه چې توله مادي نړۍ په خوځښت اود هدف په لوري روانه ده دکهکشانونو ،ستورو،سیارو،لمر،سپوږمۍ،ځمکې او داتوم په مدار دالکترون حرکت درواخله قران عظیم الشان دغه مطلب ته د اشارې په ترڅ کې فرمایي ﴿ وَسَخَّرَ ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ ۖ كُلٌّ يَجْرِى لِأَجَلٍ مُّسَمًّى

ژباړه: اوهغه لمر اوسپوږمۍ د یو قانون تابع ګرځولي دي ددې تول نظام هرشی تر یو تاکلي وخت پورې چلېږي

۲-دحرکت عامل اوسبب :په کایناتو کې حرکت او خوځښت یو منل شوی حقیقت دی ،چې ماټریالستان (ماده پالونکي) هم پرې قانع دي؛ لېکن دلته دحرکت عامل دخېرنې وړدی، په دې هکله دوه نظریات دي:

بهرونی (الهي تصور) موږ پردې باور اویقین لرو چې دحرکت عامل اوسبب دمادې له داخل څخه نه دی ،بلکې دغه له بهرون څخه دیو سپېڅلي ذات دتدبیر نتیجه ده.

داخلي (مادي تصور) ماټریالستان وایي چې دغه دمادې داخلي تضاد دی ،چې مادې ته یې خوځښت ورکړی دحرکت سرچینه پخپله دمادې له مینځ څخه ده[2]

دماټریالېزم له نظره دمادې دحرکت سبب داخلي ګنډل یوه تشه فرضیه اوپوچه غیر علمي نظریه ده. موږپه فزیک کې دغه قانون لرو چې ساکن اجسام د بهرونی قوې څخه پرته په حرکت نه راځي. همدغه حرکت څنګه په یو خاص وخت کې رامینځته شو؟ اوهم دغه سپېڅلی نظم له کومه ځایه شو؟ ایا کېدای شي له انفجاره نظم رامینځته شي؟ اورومروځواب منفي دی.

دستورو پوهان وایي چې ځینې سیارې اوستوري په یوه ثانیه کې لس کیلومتره ځینې دري سوه اوځینې څلورسوه اوځینې دري زره کیلومتره واټن وهي داتول موږ ته دیو مقتدرحکیم اوعلیم ذات ادرس راپه ګوته کوي[3]

۱۵-دنسبت دلیل: دنړۍ تول شیان لاندې څو څانګړنې لري ۱ــ محدودیت ۲ــ خوځښت ۳ــ تړون ۴ــ حاجت ۵ــ نسبیت موږ به هریو په تفصیلي توګه وڅېړو[4]

---

۱. همغه مه فاضلی ص ۸۳.
۲. دهغه ګډه دی ان ( ) ماټریالستی څه وایی ص ۹۳ تهران ایران
۳. محمد بن ابراهیم بن عبدالله الحمد (۱۴۱۶ه) اسالیب الدعوة الاسلامیة المعاصرة ص ۶۳
۴. محمدی ملیانی (۱۳۸۶) اشنایی باوهابیت اسلامی ص ۸۲ تهران ایران

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف-محدوديت: هېڅ يوموجود غيرمحدود او بې نهايته نه دی؛ داځکه که چېرې موږ يو مادي موجود په نظر کې ونيسو

- دغه موجود حادث دی(موجود نه ؤ وروسته رامينځته شوی) اوبې نهايت نه دی (چې پيل او پای ونه لري)
- ماده حد او اندازه لري؛ يعني کميت او کيفيت لري وخت او ځای په برکې نيسي.

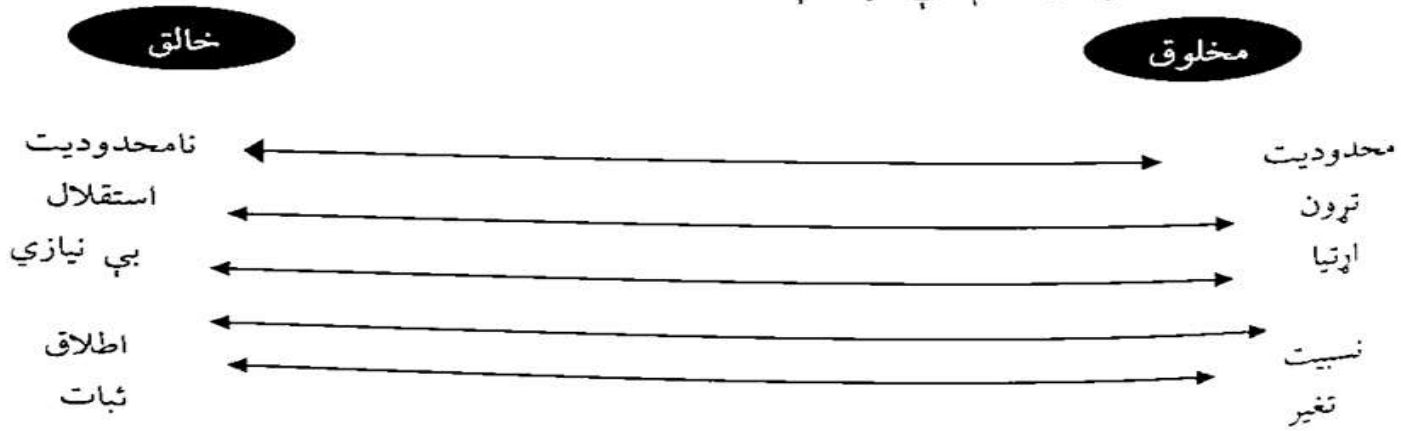
ب-خوځښت او بدلون: دنړی ټول شيان دبدلون او حرکت په حال کې دي تردې چې جامد شيان هم اليکتروني حرکت لري پردې اساس نړی ټوله په حرکت کې ده ،هېڅ يو شی په يو حال ثابت نه دی.

ج-يو تر بله تړون : ټول شيان يو بل پورې مربوط دي ،په دې توګه که هغه بل شی نه وي دغه شی به هم خپل شتون له لاسه ورکړي؛ دمثال په توګه انساني ژوند هوا پورې تړل شوی ،که چېرته هوا نه وي نو ژوند به هم نه وي ؛همدارنګه دځمکې وجود لمر اوسپوږمۍ پورې مربوط دی که سپوږمۍ او لمر نه وي ځمکه به په يو منجمد تور جسم تبديله شي او ژوند به په کې تل ترتله پای ته ورسېږي. همدارنګه که په اوبو کې اکسيجن او يا هايدروجن ونه اوسي؛ نو اوبه به شتون له لاسه ورکړي او داسې نور.

د-يو بل ته اړتيا: داچې موجودات يوبل ته اړدي ، په کاياناتو کې به هېڅ شی له الله تعالی نه پرته بې نيازه پيدانه کړې هر شی بل ته محتاج دی.

هه-نسبيت: په کاياناتو کې هر شی نسبي توصيف کېږي که موږ ديوې کوتې دچت دلوی والي خبره کوو موږ سره نسبي مطرح ده له دې نه به بل چت لوی اوسي داتوم جوړښت کهکشان ته ورته دی ؛خو اتوم دمالیکول او مالیکول ديو جسم او جسم دغرونو او غرونه دځمکې او ځمکه د لمريز نظام او لمريز نظام دکهکشان اوکهکشان بيا دنورو کهکشانونو په تناسب کوچنی دی. پردې اساس دکل او جزء ترمينځ لوی والی او کوچنی توب نسبي دی ،چې کل کوم خواص لري جزء يې هم لري [1]

موږ پورته خصوصيات دمحسوسو مادي موجوداتو ذکر کړل ؛مګر دکاياناتوځښتن دغه خصوصيات نه لري موږ دغه حقيقت په يو رسم کې وړاندې کوو.

[1] معيني جيم(ب ت) اشنايي بافرهنګ اسلامي ص۸۳ تهران ايران

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرکله چې دالله تعالی دمعرفت دلایل څرګند دي ،نو اوس پوښتنه داده چې خلک ولې ایمان نه راوړي خواب دادی چې دخلکوترمنځ دانسانانو په لاس ځنې جوړې شوې پردې دي چې موږ ورته په لنډ ډول کتنه کوو:

۱- **دحس دایره**:ځینې خلک وایي چې زه په سترګو یوشی ونه وینم منلی یې نه شم دغه خلک په عقلي لحاظ له ماشومانو سره ډېر مشابهت لري ،هغه له محسوساتو پرته په بل څه نه پوهېږي حقیقت دادی چې دانسان دحواسو ساحه ډېره محدوده ده ،مثلاً فضاء له ډېرو اشکالو ډکه ده ،مګر موږ یې نه ګورو .له دېوال نه اخوا شی نه وینو ، دمادې الکتروني حرکت دځمکې جاذبه ،وضعي او انتقالي حرکت یې ،دمقناطیس او برېښنا خواک په سترګو نه وینو ، دلمر بېلابېلې وړانګې ، حیواني او نباتي حجره ، په اوبو کې ګډه مالګه او بوره ، دځمکو تل ،لوړ اسمانونه او ډېر ښاروونه مو لیدلي نه دي ،مګر شتون لري .دانسان دباصرې (لیدلو)حس له عقاب او دشامې (بویولو)حس یې له مېږي نه هم کمزوری دی ،همدارنګه ټوله فضاء له اوازونو ډکه ده مګر موږ یې نه اورو زموږ دحواسو ادراک زموږ په شاوخواکې دموجوده شیانو څخه هم عاجز او کمزوری دی.

۲- **غفلت**:غفلت او ناپوهي دانسان فکر فلجوي ،زړونه شنه او دانسان دمعرفت او ادراک قوت له کاره لوېږي ،ټول غم یې دخپټې ډکول او دشهواني غوښتنو پوره کول وي دوی دجهنم خس او خاشاک دي دوی له څارویوځخه څکه بتر دي چې هغو ی دعقل له نعمت څخه برخمن دي [۱]

۳- **دپلرونو ږنده پیروي**:درېیم شی چې دهغه په وسیله انسان خپل شخصیت له لاسه ورکوي دپلرونو او نیکونو کورکورانه او ږنده پیروي ده هرکله چې یو انسان په کفري اوالحادي چاپېریال کې را لوی او یا دملحدو خلکو شاګردي وکړي او هغوی ته دخپل ځان واګي وسپاري ددې مصداق بت پاله ،مشرکې ،ناولې او چټلې ټولنې دي چې له هېڅ منطق څخه برخورداره نه دي کله غوا ،کله سپی ، کله لمر ،کله سپوږمی ،کله کانړو او بوټو ، ستورو ، اور اودانسان تناسلي اندام ته په لمانځنه بوخت وي [۲]

۴- **عناد اوکینه**:کینه کښې خلک خپل غوږونه بندوي ،چې حق وانه وري اوله حق نه خپلې سترګې پټوي: بې له شکه عنادي انسان ته زردلیله قناعت نه شي ورکولی دمکې بت پالو درسول الله صلی الله علیه وسلم په رسالت دعناد له امله انکار کاؤ قران عظیم الشان ارته ټرې دالله تعالی د قدرت نښه بولي په خپل ځان او په کاینناتو کې په غورکولو سره به انسان دالله تعالی معرفت ته ورسېږي.[۳]

۱- سیاسی اسلام (۱۹۸۷م) العقائد الاسلامیة ص ۱۹۸ دار الکتاب العربي بیروت لبنان
۲- همدغه ماخذ ص ۱۰۲
۳- همدغه ماخذ ص ۱۰۳

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکی

توحید اودالله تعالی صفات

پیلیزه

توحید داسلامي عقیدې اساس ،داسلام دعمارت مرکزي ستن اوداسماني پیغامونودنزول ستره موخه ده.له توحیدڅخه مقصددادی چې انسان دالله تعالی الوهیت ،ربوبیت،اسماءاوصفات ومني اوپردې باوري وي چې له ده څخه پرته هېڅوک داطاعت اوعبادت وړنه دی.توحیددانسانانواعتقادته ویل کېږي،په الوهیت سره دالله تعالی یواځې کول اودمحمدصلی الله علیه وسلم په نبوت اورسالت اقراراوتصدیق توحید بلل کېږي،کلیمه طیبه په توحیداورسالت دایمان اعلان ګڼل کېږي.په دې بحث کې دتوحید معنا،دلااله الا الله ارکان دتوحید موخه ،اهمیت ،شرطونه ،ډولونه ،اودالله تعالی صفات بیان شوي دي.[1]

لومړی بحث

توحید

دتوحید معنی: په عربي ژبه کې توحیداختصاص اویواځې ګرځولو ته وایي[2]

اوپه شرعي اصطلاح کې په ربو بیت ،الوهیت ،اسماؤاوصفاتوکې دالله تعالی اختصاص ته توحیدویل کېږي.[3]

د توحیددکلیمې معنی: له الله نه پرته بل دعبادت اوبندګۍ مستحق نشته اومحمد صلی الله علیه وسلم دالله تعالی استازی دی.

دتوحیدارکان

انفي: له ټولو طواغیتو (دکفردټولومشرانو) اودماسوی الله له بندګۍ څخه انکارکول دي،نوپردې اساس چې یوڅوک دتوحیدپه سپیڅلي کلیمه اقراروکړي،مګرپه نورودینونواواسلام ضدافکارواونظریاتو هم باوري اوسي،دایمان اواسلام دعوه یې باطله ده.دمثال په توګه چې یوڅوک یهودیان اونصرانیان او ټولې کفري الحادي ډلې په حقه وګڼي اویا دهغوی په تګلاره خوښ واوسي،دغه شخص کافراوله اسلام څخه وتلی دی .

۲-اثبات: یواځې الله تعالی ته دالوهیت،عبادت اوحاکمیت ثابتول دي،دمکې بت پالوپه الله تعالی باوردرلود،مګردهغه جل جلاله دعبادت اوحاکمیت څخه یې سرغړولو،نوپه همدې اساس یې قران عظیم الشان کافران بولي [4]

---

[1] سعد سابق(۱۹۸۷م)العقاید الاسلامیة ص ۲۵دار الکتاب العربي بیروت لبنان
[2] ابن منظور،محمد بن مکرم(ب ت) لسان العرب ص ۵۱۵ مکتبة الرسالة بیروت لبنان
[3] الاشقر سلیمان (ب ت) العقیدة فی الله ص ۱۵۷مکتبة الرسالة بیروت لبنان
[4] جوهري(ب ت) مختار الصحاح ص ۱۹۲بیروت لبنان

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتوحيدموخه: دتوحيد هدف يواځې الله تعالى ته بندګي اوپه همده اعتماد اوبروسه ده،له يوچاسره دوستي اودښمني اوهرعمل دده درضاء لپاره سرته رسول دي، هريونېک عمل چې اساس يې توحيد نه وي؛ دالله تعالى په نېزد ارزښت نه لري

دتوحيدحکم: زده کړه يې په هرمسلمان عيني فريضه ده ؛البته په باسواده طبقه په تفصيلي اوپه عوامو خلکوپه اجمالى توګه.[1]

دتوحيداهميت: دانسانانو اوپېريانودپيدايښت هدف اوپه اسلامى دعوت کې لومړى مقام لري.دنېکو اعمالودقبول .دګناهونودبخښلواوپه قيامت کې دشفاعت لپاره اساسي شرط دى.په قبرکې ترهرڅه دمخه دتوحيد پوښتنه کېږي

دتوحيدشرطونه

- علم اوپوهه :مومن مسلمان بايدپه علمي اواګاهانه ډول په الله تعالى باوري وي ايمان يې بايد په کورکورانه او جاهلانه توګه ونه اوسي .
- يقين :په دې توګه چې دزړه دتل څخه کلک باورولري اوپه رګ رګ کې يې دغې عقيدې ځاى نيولى وي
- قبول اومنل :څينې خلک علم لري ؛مګرالله تعالى داوامرومنلو ته تيارنه وي توحيدله مؤمن مسلمان څخه بشپړه تسليمي غواړي .
- اخلاص په دې ډول چې رياءته په کې ځاى نه وي اوپه بشپړاخلاص سره يې دغه عقيده منلې وي
- محبت په داسې توګه چې ايمان ته يې نسبت دمينې اومحبت پربنسټ وي[2]

دتوحيدډولونه

توحيدګڼ ډولونه لري چې موږ ورته په لاندې توګه کتنه کوو:

- دربوبيت توحيد
- دالوهيت توحيد
- داسماؤاوصفاتوتوحيد

دتوحيددغه اصول په دغه ايات کريمه کې يوځاى ذکرشوي دي ﴿رَبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَمَا بَيۡنَهُمَا فَٱعۡبُدۡهُ وَٱصۡطَبِرۡ لِعِبَٰدَتِهِۦۚ هَلۡ تَعۡلَمُ لَهُۥ سَمِيّٗا ٦٥﴾ د ربوبيت توحيددايات کريمه په دغه برخه

[1] حسن البنا، مجموعة الرسائل، مقالات، ص ۱۲۵، مکتبة الهادى ډهکى نعلبندى پشاور پاکستان
[2] سعيد حوى، الاساس في السنة، ص ۱۰، دمشق سورية

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکى: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

(رَبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَمَا بَيۡنَهُمَا)اودالوهيت توحيديي په (فَٱعۡبُدۡهُ وَٱصۡطَبِرۡ لِعِبَٰدَتِهِۦۚ)اوداسماؤاوصفاتوتوحيديي په (هَلۡ تَعۡلَمُ لَهُۥ سَمِيّٗا)کې ذکر شوی دی مطلب داچې په اسماؤاوصفاتوکي ساری نه لري[1]

۱-دربو بيت توحيد

په خالقيت مالکيت اوتدبيرکې دالله تعالي يواځې گرځول اوپردې ټينگ باوردرلودل ،چې دالله جل جلاله نه پرته په دې کايناتوکې نه خالق،نه مالک اونه مدبرشته

الف-دربو بيت په توحيد کې دشرک نښې

عرب قوم،يهودو،مجوسو(اورپالونکو)اونصرانيانو الله تعالی دکاياناتودخالق،مالک،مدبر،رازق اوفرياداورېدونکي په توګه منلو؛يواځې دالوهيت په توحيدکې په شريک نيولواخته ؤاوس مهال په اسلامی امت کې دربوبيت په توحيدکې دشرک نښې په لاندې توګه دي:

- ډېرجاهل اوناپوه مسلمانان پردې معتقد دي چې په نړۍ کې ځينې نېک خلک په کاياناتو کې تصرف کوي دوی دصالحانو يودفترلري چې له همدې ځخه اوامرصادرېږي اودخلکودکاميابی اوناکامی پربکړې کوي .
- ډېری ناپوهان پردې باورلري،چې داولياؤاوصالحانو روحونه ددوی ترمړينې وروسته تصرف کوي،ناروغانوته روغتيابخښي اوخلکوته اولادونه ورکوي.همدغه باطل فکرډېرجاهلان په قبرپالنې اخته کړي دي.
- له پېريانووېره اوورته فريادونه کول اوهغوی ته نذرونه وړاندې کول.
- دالله تعالی دطاعت پرخلاف دځينو خلکواطاعت اوپردې باوردرلودل چې دوی په پټ اوښکاره پوهېږي
- نامسلمانوحاکمانوته بشپړه تسليمي اودزړه په مينه دهغوی دقوانينو منل همدغه دربوبيت په توحيدکې دشرک يوځونښې دي چې سترلامل يې له دين نه لېرې والی اوپه قران کريم اونبوي سنتوجهل اوناپوهي ده[2]

۲-دالوهيت توحيد

په عبادت،بندګی،اوحاکميت کې دالله تعالی يواځې کول اودالله جل جلاله نه پرته دنورو معبودانوله بندګی ځخه ځان ساتل دالوهيت توحيددی[3]

---

[1] قرطبي(ب ت)الجامع لاحكام القران ج ۱ ص ۱۵ بيروت لبنان
[2] ابن تيميه(۱۹۶۲)رسالة العبودية ص ۱۴۸دمشق سورية
[3] قرطبي(ب ت)الجامع لاحكام القران ص ۲۱بيروت لبنان

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف-دالوهيت دتوحيدغوښتنه

دالوهيت دتوحيد غوښتنه دالله عبادت اوبند گيده،عبادت جامع اوهرارخيزلفظ دی تولوهغواعمالواووياءوته شاملږي چې الله تعالی پرې خوشالږي

ب-دعبادت ډولونه

- قلبي عبادت:لکه وېره،هيله،مينه،توکل،انابت(رجوع)استقامت،محبت
- دژبې عبادت:لکه تسبيح،تکبير،تهليل،ثنااوستاينه اودعا ء
- داندامونوعبادت:لکه لمونځ،روژه،زکات،حج ،نذر، جهاد،صله رحمي،په نېکی امراودبدوچارو

مخنيوی،دالله جل جلاله اوبندګانو دحقوقوساتنه اودهغه دبشپړقانون حاکميت.دالوهيت توحيددالله تعالی حق دی،داځکه چې الله تعالی خالق،رازق،مالک اوحاکم دی:البته عبادت درې ترکيبي اجزاء لري محبت ،اطاعت ،تعظيم.دزياتروتش په نامه مسلمانانوالله تعالی سره پېژندګلوی نشته: نوزيات خلک په بغاوت اوسرکشی اخته دي يواځې لاس په نامه ږدي اودعبادت شکل اوصورت جوړوي:مثال يې هغه نوکر ته ورته دی چې خپل بادارته تشه سلامي کوي:مګرامرمنلو ته تيارنه وي [1]

ج-دالوهيت په توحيد کې دشرک اثا راو نښې

په اسلامي امت کې اوس مهال دالوهيت په توحيدکې دشرک اثاراونښې په لاندې توګه دي:

- دالله تعالی داسماؤاوصفاتو څخه انکارکول اوپه تعطيل اوتشبيه باوردرلودل.
- دبل چا په ربوبيت اوالوهيت باور،داسماني کتاب اوپېغمبرتوهين.
- په بل قانون پرېکړه اوپه بل نظام خوښي او اسلامي قانون ته دفرسوده خطاب کول.
- دغيرالله څخه وېره اودالله تعالی دطاعت پرخلاف يې اوامرو ته غاړه ايښودل.
- له الله تعالی نه پرته بل چاته هيلې اوميدونه درلودل،بل چاته عاجزي کول.
- غيرالله ته رکوع اوسجده دقبرونو پروړاندې قرباني،دزيا رت په نوم نذر.

دغه چارې په څرګندډول په قبرپرستوقومونوکې په خپلوسترګوويتوچې خپل مذهبي مشران دمعبودپه حيث مني دخيراوشرواکمن يې ګڼي اوپه پښوکې يې پرېوځي [2]

داسماؤاوصفاتوتوحيد

ا-لنډمفهوم يې :په دې خبره ټينګ باوردرلودل چې الله تعالی دکمال دټولوصفاتو څښتن اودټولوعيبونوڅخه پاک دی هغه صفتونه چې الله تعالی خپل ځان ته ثابت ګرځولي اوپه قران کريم اونبوي سنتوکې ذکرشوي، دالفاظواومعنی ګانوله تحريف،تعطيل ،نفی اودکيفيت د تحديداودمخلوقاتوله صفاتوسره له تشبيه نه پرته يې منل دي [3]

---

[1] - جوهري(ب ت) مختار الصحاح ص۸ بيروت لبنان
[2] -الجزايري ابوبکر .العقايد الاسلامي ص ۲۰
[3] - سيد سابق(۱۹۸۷م)العقايد الاسلامية ص ۵۰ دار الکتاب العربي بيروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

٢-شرطونه يې: دمخلوق دصفاتوله مشابهت نه پرته دالهي صفاتو منل ،دالله تعالى دذات په خبرهېځ ذات اونه يې دنوم په شان هېڅ نوم اونه يې دافعالو اوصفاتوپه شان افعال اوصفات شته دالله تعالى اودمخلوق دصفاتوت منځ يواځې لفظي اشتراک دى ذات يې ازلي اوصفات يې ازلي دي

- موږ ته لازمه ده چې الله تعالى ته هغه اسماء اوصفات ثابت کړو ،چې په قران کريم اونبوي سنتوکې يې يا دونه شوې ده ؛نو پردې اساس دالهى صفاتواواسماؤدثبوت بنسټ وحى ده. دالله تعالى له مخلوقاتوسره دالله جل جلاله دصفاتو په مشابه گرځولو ،په قران اوسنتودثابتوصفاتوڅخه په انکا راوپه تشبيه اوتمثيل باور درلودلو سره يو شخص کافر گرځي
- دالله تعالى په منصوصي اسماؤاوصفاتو دکيفيت اوحقيقت له معلومولو پرته يقين درلودل ؛مثلا په عرش داستواء په باره کې دپخوانيوعلماؤمسلک داؤچې استواء معلو مه ده کيفيت يې مجهول دى ايمان پرې واجب دى اوپوښتنه يې بدعت ده .
- د الله تعالي نومونه يوازې په نهه نوي نومونو کې منحصر نه دي په رواياتو کي د نورو نومونه ذکر هم شته. دالله ذات کامل اوصفا ت يې کامل دي، څنګه يې چې دشان سره مناسب وي. دالله تعالى صفات به له تشبيه ،تعطيل،تکيف، بدلون اوتاويل څخه پرته منئ[1]

دويم بحث

دالله تعالى دصفاتو ډولونه

دالله تعالى صفات په دووبرخو وېشل شوي دي

١: ثبوتي ٢ : سلبي

لومړى- ثبوتي صفات : هغه دي چې الله تعالى ته ثابت دي،چې څوک يې الله تعالى ته په ثبوت باورې نه وي مومن نه ګڼل کېږي.

ډولو نه يې: دالله تعالى ثبوتي صفات درې برخوته وېشل کېږي

١ - ذاتي صفات : چې له ازل نه ترابده الله تعالى پورې لازم اونه جلاکېدونکي دي لکه علم،حيات،قدرت، سمع،بصر،مخ،کلام،ملک،قدم،عظمت،غناء،رحمت ،حکمت، اراده ، قدرت اوداسې نور..

دځينو ذاتي صفا تو شرحه

١- قدرت : الله تعالى قادر اوتواناذات دى اودهېڅ يوکار دکولو څخه ناتوانه نه دى موجوده نړۍ ددومره عظمت سره دهغه دستراولوى قدرت نښه ده، دهغه بې اندازې قوت دومره دى چې هروخت وغواړي اراده وکړي کولى شي ،ټول موجودات ختم اوبيايې پيداکړي،په اسمانونو،شپې،ورځې،لمر اوسپوږمى، ژوند اومرګ کې لږسوچ اوفکرموږدالله تعالى سترقدرت ته متو جه کوي.

٢- اراده : الله تعالى چې څنګه وغواړي ،دخپلې غوښتنې سره سم په نړۍ کې تصرف کوي دلته دکاياناتو په ذره ذره الهي اراده حاکمه ده.

---

[1] - نعيم ياسين(ب ت) الايمان اركانه حقيقته نواقضه مكتبة الرسالة الحديثه عمان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب كوونكى: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ - **علم** :الله تعالی په هرشي عالم دی ،برابر ه خبره ده که هغه له ماضي،حال اومستقبل سره اړیکه ونیسي: دالله په سپېځلي ذات کې جهل اوناپوهي خای نه لري دهغه پوهه په زمان اومکان پورې مقیده نه ده: بلکې دټولوشیانوپه جزئیاتو اوکلیاتوعالم دی ،موجوده نړۍ یې په ځانګړي نظم سره دبې انتهاءعلم روښانه دلیل دی .

٤ - **ژوند**:الله پاک ژوندی اوژوند دهغه ذاتي صفت دی ،تل ؤ؛ تل دی؛ تل به وي.دحیات صفت یې مطلق دی هېڅوک یې په اصلي حقیقت دنورو صفاتو په شان نه پوهېږي .حقیقت دادی چې دنړۍ وجود دتلپاتي اوهمېشني ذات نه پرته امکان نه لري .

۵ - **کلام**:الله تعالی متکلم دی ،خنګه یې چې دشان سره مناسب دی. الله پاک دغه صفت په قران کریم کې خپل خان ته ثابت کړی دی .

٦-**سمع اوبصر**- :خرنګه چې الله تعالی اوربدونکی دی، لیدونکی هم دی، لیدل اواوربدل یې هراړخیزاوشامل دي خنګه یې چې له شان سره منا سب دي؛ زموږ پرې په غیبوایمان دی [۱]

۲-فعلي صفات

فعلي صفات هغه دي چې الله تعالی یې دخپلې خوښې سره سم سرته رسوي لکه قدرت ،استواء ،نزول ،تلل ،خندااوخوشالی تدبیر ، غضب ،رزق ،ژوندي کول اومړه کول ،عزت اوذلت لازمه ده چې دهغې دمعنی په نظر کې نیولوسره چې دالله تعالی دشان سره مناسب دي ایمان ولرو.

ډولونه یې

اودابیاپه دوه قسمه دي

- **فعلي متعدي**: لکه په چارحمت اومهربانی کول ، روزي ورکول
- **فعلي غیرمتعدي**: لکه کوزېدل ، تلل اوراتلل .

دویم-سلبي صفات

سلبي صفات هغو صفاتو ته ویل کېږي ،چې الله عزوجل ته ثابت نه دي ثبوت یې دکفر لامل ګرځي ،لکه ړوندوالی ،کون والی ،جهل اوناپوهي ،لوږه اوتنده، فساد ،بخل ناتواني ،رنځ اوتکلیف ،اوداسې نور..

دسلبي صفاتوډولونه

دالله تعالی سلبي صفتونه هم په دوه ډوله دي .

- دالله تعالی دذات څخه جلا سلبي صفت لکه الله تعالی دذات څخه داولادنفی کول .
- دالله تعالی دذات سره متصل لکه خوب ، مړینه جهل اوناپوهي درواخله ...

[۱] محمد سلیمان (۱۹۸۷م)العقاید الاسلامیة ص ٦٠ دار الکتاب العربي بیروت لبنان

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

مور يو لنډ جدول دځينو ثبوتي اوسلبي صفاتو وړاندې کوو

ګڼه	ثبوتي صفات	سلبي صفات
۱	وجود	عدم او نشتوالی
۲	ازلیت	حدوث اونوی رامنځته کېدل
۳	بقاء	فنا
۴	پخپل ذات قایم	بل چاته اړ
۵	وحدانیت	تعدد
۶	علم	جهل
۷	ژوند	مرګ
۸	اورېدل	کوڼ والی
۹	لیدل	ړوندوالی
۱۰	کلام	ګونګ والی
۱۱	حکمت	ناپوهي
۱۲	اصلاح	فساد
۱۳	قدرت	ناتواني
۱۴	سخا	بخل
۱۵	له تکلیف اورنځ نه پاکي	تکلیف او رنځ
۱۶	له خوراک اوڅښاک نه پاکی	خوراک څښاک
۱۷	مور اوپلار نه پاکي اوسپېځلتیا	مور اوپلار ورته ثابتول
۱۸	مېرمن څخه سپېځلتیا	دمېرمن ثبوت
۱۹	زوی او لورنه پاکي	داولادثبوت
۲۰	له شریک نه پاکوالی	دشریک ثابتول
۲۱	دقهري شفاعت نه ثبوت	دقهري شفاعت ثابتول
۲۲	عزت	ذلت
۲۳	نه ستوماني	ستوماني
۲۴	ژوند	مړینه
۲۵	عدل	ظلم
۲۶	قدرت	بې واکي
۲۷	دسیال نه شتون	دسیال شتون
۲۸	دمکان اوزمان داحتواء څخه پاکوالی	مکان اوزمان ورته ثابتول

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتوحيد مراتب

خينو پوهانو په دغه مسئله کې تفصيلي بحث کړی اوتوحيديې په لاندې مراتبو وېشلی دی:

۱ – **دذات توحيد** :معناداچې الله تعالی په خپل ذات کې بی ساری اوبې سيالـه دی ،داخلاص په سورة کې دتوحيد ددغې برخې بشپړه څرګندونه شوې ده.

۲ – **دصفاتو توحيد** : معنی داچې الله تعالی دکمال اوجمال ،دعلم،قدرت اوتلپاتې ژوند په صفاتو متصف دی اوپه دې کې ورسره هېڅوک شريک نه دي .

۳ – **دخالقيت توحيد** :معناداچې په ټولوکاياناتوکې دالله تعالی نه پرته بل څوک دکاياناتو موجداوخالق نشته. دغه حقيقت په عقلي دلايلو استواردی

۴ : **دربوبيت توحيد** :معنی داچې خيراوشراودټولوکاياناتوتدبيريوازې دالله تعالی په لاس کې دی. په دې کارکې ورسر ه هېڅوک شريک نه دي .

۵ - **دحا کميت توحيد** :معنی داچې تشريعي حاکميت يوازې الله تعالی ته ثا بت دی ،دانسان په ارادې برخه کې دښواوبدولاربنود،دخيراوشر،دحلا لواوحراموواکمن الله تعالی دی په دې کارکې ورسره هېڅوک شريک نه دي .

٦ – **دتشريع توحيد** :معنی داچې هېڅوک په اسلامي ټولنه کې دازادتقنين صلاحيت نه لري ،قوانين به داسلامي شر يعت په رڼاکې جوړېږی .

۷ – **داطاعت توحيد** :معنی داچې دلته به دالله تعالی حکم په حاکم اومحکوم ،په امراومامور،په شتمن او نيستمن ،په ټولوبه يوشان جاري وي دمشرانواوامربه هلته دمنلو وړ وي چې دالهي قانون سره سمون ولري .

۸– **په عبادت کې توحيد** :له دې څخه مطلب دادی چې محبت،اطاعت،بندګي اوتعظيم به يواځې الله تعالی ته کېږي. په دې حق کې ورسره هېڅوک شريک نه دي.

په بشري ژوندد توحيددکليمې اغيزې

- په دغې سپېڅلې کلمې باوري انسان هېڅکله دتنګ نظر څښتن نه وي هغه په يو داسې ذات يقين لري چې دځمکې او اسمان څښتن او د ټولې نړۍ پالونکی دی له دې نه وروسته دکاياناتوهېڅ شی ده ته پردی نه ښکاري ؛بلکې ټول کاينات دخپل څښتن ملکيت بولي.
- دغه کليمه په انسان کې عزت او سرلوړي رامنځته کوي. ددې سپېڅلې کلمې ويونکی پردې پوهېږي ،چې يواځې الله تعالی دټولو ځواکونو څښتن دی او له هغه پرته هېڅوک ګټه رسونکی نشته. مرګ او ژوند،عزت اوذلت دده په واک کې دي په دغه صورت کې دهغه غاړه او سر دمخلوق پروړاندې نه ټيټېږي او نه له چا نه مرسته غواړي په زړه کې يې يواځې دالله تعالی لويي وي .
- له عزت نفس سره دغه کليمه په انسان کې عاجزي پيداکوي ،هغه هېڅکله مغرور اوکبرجن نه وي،خواک،پيسې مال ،دولت او منصب دده په زړه کې لويي او غرور نه شي پيداکولی البته له کفر او شرک سره کبر اوغرور مل وي.

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ددې کلیمې ویونکی پاک نفسه او سپېځلی انسان وي، هغه په عادل او واکمن ذات باوري وي .ددې په مقابل کې مشرکان،ملحدین او کافران،چټل،خبیث او ځناور صفته شخصیتونه وي ،چې دانسان له مړینې لذت اخلي. ټول غم او فکر یې دمادي لذتونو او خوندونو لاسته راوړل او دانسانانو تباه کول وي.
- ددې کلیمې ویونکی هېڅکله نا امیده اوزړه ماتی نه وي .تل خپل رب ته هیله من وي .که .ددنیا دخلکو ټولې دروازې بندې او دټولو اسبابو رسی وشلېږي، بیا هم دالله تعالی له مرستې او ملاتړ څخه نا امیده نه وي :البته دغه دزړه ډاډ او سکون دتوحید دعقیدې له پیروانو څخه پرته بل چاته نه په برخه کېږي.لادینه وګړي ډېر ژر ناهیلي او په ځان وژنه لاس پورې کوي.
- په دې کلیمې باوري انسان دعزم،حوصلې،صبر او توکل څښتن وي او پردې یې ټینګ یقین وي، چې ددې ترشا دځمکې او اسمان دځښتن قوت دی.دغه تصور په ده کې دغره په شان استقامت او کلکوالی رامنځته کوي .که دنړۍ ټولې ستونزې او غمونه پرې امبارشي له خپل عزم او تصمیم څخه لاس نه اخلي.
- دغه کلیمه له انسان څخه اتل جوړوي ،دیو شخص دبې زړه توب لپاره دوه شیان دي :لومړی دځان مال اواولادمینه :دویم له الله نه پرته دبل وژونکي تصـو،دلا اله الاالله باوردغه دواړه شـیان له زړه څخه وباسي.
- دلا اله الاالله عقیده په انسان کې قناعت رامینځته کوي دحرص،کینې او حسد ناوړه احساسات یې له زړه څخه لېرې کوي. هغه نېک انسـان اونوروته ګټه رسـوونکی وي .دده په مقابل کې مشرـکان اودهریان دنورودبرې په رڅه اوحسـدکې ځان وژني اودهغوی په راپرزولو کې له هېڅ رنګ بدتدبیرڅخه لاس نه اخلي.
- ددغې عقیدې څښتن دالهي قانون پابند وي او پردې یې یقین وي چې الله تعالی په هر یوه پټ او ښـکاره شي عالم اوخبردارډی. هېڅکله هم په ناروا لارو چارو لاس نه پورې کوي.همدغه سـپېځلي کلیمه داسـلام اسـاس او تاداؤ دی .ددې کلیمې دباورله ږنګېدلو وروسته داسـلام هېڅ شی نه پاتې کېږي داسلام ټول نظام پرهمدغه بنسټ ولاړدی.[1]

[1] .درحماني محمد شریف ژباړه .داسلام اساسي بنوونې ۵۰ مخ

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی

دالله تعالی داسماؤ اوصفاتو په هکله داهل سنتو اونوروګمراه ډلو باورونه اوپه ملایکو ایمان

پیلیزه

دیونان فلاسفه اوپه اسلامي امت کې څنې ګمراه ډلې دالله تعالی دصفاتوڅخه انکارکوي دوی دومره نـاپوهان دي چې دیوخالق په وجوداعتراف کوي ؛مګرهغه له صفاتوڅخه خالي بولي لکه علم ، قدرت ، سمع ، بصر، اراده اوداسې نور... داسې خالق چې له مخلوق څخه په تیته مرتبه کې قرار ولري څنګه د(الله) په توګه ومنل شي، بل لورته څنې ګمراهان الله تعالی ته جسم ، سترګې ، غوږونه ، ژبه اونورحواس ثابتوي

لومړی بحث

دالله تعالی داسماؤ اوصفاتو په هکله داهل سنتو اونوروګمراه ډلو باورونه

نعیم بن حمادرحمة الله علیه فرمایي څوک چې الله تعالی له مخلوقاتوسره مشابه وګرځوي نوهغه کافروګرځېداوڅوک چې دالله تعالی له صفاتوڅخه منکرشو ؛نوکافروګرځېدقران عظیم الشان یې په ډاګه اعلانوي ﴿ لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ ۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿١١﴾ ﴾ الشوری ژباړه:دکائناتو هیڅ شی هغه ته ورته څېرمه نشته ، هغه دهرڅه اوریدونکی اولیدونکی دی ،

نصرانیانوعیسی علیه السلام اوبت پالوخپل بوتان له الله تعالی سره یوشان وبلل همدارنګه دخالق مشابه ګرزول دمخلوق سره لکه دیهودیانوپه شان چې الله تعالی ته فقر، عجز ، اوپښېمانتیاثابتوی[1]

امام ابوحنیفة رحمة الله علیه فرمایي : الله تعالی دمخلوق سره مشابه نه دی اونه مخلوق دالله تعالی سره مشابهت لري بیاورپسې زیاتوي چې دالله تعالی صفات نه دمخلوقاتودصفاتوپه شان دي دالله تعالی علم اوقدرت اولیدل زمونږدلیدلوپه شان نه دي دهغه ذات اوصفات دواړه کامل اولامثال اوکیفیت یې مونږته معلوم نه دی زمونږپرې په غیبوایمان دی .[2]

دالله تعالی داسماؤاوصفاتوپه اړه داهل سنت تګلاره

اهل سنت والجماعت دالله تعالی داسماؤاوصفاتوپه هکله لاندې اراء اونظریات لري .

- دالله تعالی ټول نومونه حسنی (ښایسته)دي دهغه په نومونوکې (الله)ذاتي اونورېې صفتي دي .
- دالله تعالی نومونه اوصفات توقیفي (دوحی) پربنسټ ثابت دي
- دالله تعالی ټول صفتي نومونه کامل اوله هرې نیمګړتیاڅخه خالي دي دالله تعالی صفتي

---

[1] شرح اعتقادأهل السنة والجماعة ۲ - تبرک ۵۳۲ مخ

[2] دوکتور خمیس محمدبن عبدالرحمن : التوضیحات الجلیة علی العقیدة الطحاویة ج ۱ص ۲۲۴

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومونه ډېرزيات دي دالله تعالی ثبوتي صفات دمدحې اوکمال صفات چې هرځومره ډېروي دالله تعالی په لوړتیااوعظمت دلالت کوي دالله تعالی دصفاتوظاهرموږته معلوم دی :مګرکیفیت یې موږته مجهول اونامعلوم دی . دالله تعالی دذات اوصفاتوترمنځ اړیکه دلزوم اویوتربل دپیوستون اونه بیلتون دی

دویم بحث

دایمان داساساتو دویم رکن په ملایکو ایمان

پیلیزه

ملایکې دالله تعالی فرمان منونکې لښکرې دي، له نورڅخه پیدا زمونږ له نظره پناه ،نه نارینه اونه ښځینه . نه خه خوري ،نه څه څښي په بېلابېلو چارو مقررې دي چې کوم کارورته سپارل شوی هغه سرته رسوي .هروخت په تسبیح لګیادي، شپه اوورځ دالله تعالی پاکي بیانوي.هروخت دالله تعالی څخه په وېره کې دي دملایکو صحیح حساب الله تعالی ته معلوم دی.مشهورې مقربې ملایکې څلوردي دلته هرڅه دالله تعالی په امردملایکو په وسیله ترسره کېږي په ملایکو ایمان دقران عظیم الشان اونبوي سنتو په لارښوونوکې دایمان د امورو دجملې څخه دی دپېژندنې یواځینی لاریې وحی ده، پردې اساس ترهرڅه دمخه دعلم سرچینې دقران عظیم الشان په رڼاکې ترڅېړنې لاندې نیسو:

۱-دعلم دپیدایښت لار

الله تعالی دانسان فطرت دتفکر پر اساس جوړکړی ، علو مواو پوهنو ته درسېد لوړ تیا یې وربخښلې، همد غه ځواک دی چې انسان له نورو حیو اناتو څخه جلاکوي .

۲-دعلم مفهوم

هرکله چې انسان دحسي ــ غږو په وسیله دخا رجي نړۍ سره اړیکه ټینګه کړي ،ده ته یو حالت په برخه کېږي ،چې مخکې یې نه درلود،دمثال په توګه مو ږ یو شخص وینواو مخکې مو لید لی نه ؤ داسې احساس کوو چې په مو ږ کې یو نوی شی رامینځته شوی چې مخکې مو نه درلود. هرکله چې دهغه شخص تصویر زمو ږ په ذهن کې نه ؤاوس دهغه تصویر په ذهن کې له ځان سره لرو؛ دې ته علم ویل کېږي دقران کریم په رڼا کې علم شپږ سرچینې لري :

۱: حس او تجر به :قران عظیم الشان حس او تجر به دعلم دلا سته راوړلو دوسیلې په عنوان یادوي؛ هلته چې فرمایي ﴿ أَفَلَمْ يَنظُرُوٓاْ إِلَى ٱلسَّمَآءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَٰهَا وَزَيَّنَّٰهَا وَمَا لَهَا مِن فُرُوجٍ ﴿٦﴾ ق ژباړه:ښه نو دوی هېڅکله دځان له پاسه اسمان ته ندي کتلي ؟ په څه ډول موږهغه جوړ او سینګارکړ اوپه هغه کې هیڅ درزنشته .

دغه ایات دتو حید په مسأله بحث کوي همدغه دبر هان نظم ارزښتنا که دلیل دی انسان ته وایي :ستر ګې دټ پرانیزه .دکاینا توپه هره ذره کې به دالله جل جلا له دعجا یباتو نښې په خپلو سترګوویني. پردې اساس ټول ساینس په حس او تجربې بناء دی ساینس دکاینا توپو هې ته وایي :نو ټول کاینا ت دالله جل جلا له دمعرفت ډکرکټل کېږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- **عقل** : دقران عظيم الشان په رنا کې عقل دعلم دلا سته راوړلو دويمه سر چينه ده.هلته چې فر مايي ﴿ وَٱللَّهُ أَخْرَجَكُم مِّنۢ بُطُونِ أُمَّهَٰتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْـًٔا وَجَعَلَ لَكُمُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَٰرَ وَٱلْأَفْـِٔدَةَ ۙ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾ ﴾ النحل ژباړه: الله تاسې ستاسې د مېندو له ګيډو نه په داسې حالت کې راوايستلئ چې تاسې په هيڅ نه پوهيدلئ. هغه تاسې ته غوږونه درکړل، سترګې يې درکړې، او فکر من زړونه يې درکړل. ددې لپاره چې تاسې شکرويستونکي شئ.

په دغه ايات کريمه کې دعلم دوسايلو يادونه شوې، چې لو مړۍ يې سامعه (داورېدلو) قوه ده چې په هغې سره نقلي علوم اورودويمه باصره (دليدلو) ځواک چې دهغې په وسيله حسي نړۍ ګوروا وپه پاى کې عاقله قوه چې په فؤاد سره يې تعبير شوى. په هغې سره له حس نه وراخوا نړۍ درک کولى شو.

۳- **تاريخ او تاريخي اثار**:قران کريم تاريخي مسايل مطر ح کوي ،دتېروملتونوحالات په ډېر دقيق صورت په کې وړاندې شوي .دهغوى دژوند رو ښا نه او تيارې بر خې اودهغې نتا يج دعبرت ددرس په بڼه بيانوي ،همدارنګه دتېروقومو نو داڼا رو يادونه کوي .دهغو ى دپرمختګ او زوال اسباب ذکر کو ي،ترڅو راتلونکي نسلو نه ورڅخه پندواخلي.

۴- **فطرت او پټ شعور** : دعلم ځلو رمه سرچينه قران عظيم الشان فطر ت او پټ احساس رابنيي .انسان چې کله درشد تر پراوه ورسېږ ي يو لړحقا يق له زده کړې پر ته پخپله تر لاسه کوي،لکه مينه ،محبت ،جنسي غريزه ،خوراک،ځښاک،يخني اوګرمي اوداالله جل جلا له معرفت .

۵- **مکا شفه او شهو د** :مو جودات په دووبر خو وېشل شوي :يو حسي نړۍ او بله دغيبودنيا. ځيني وخت الله تعالى خپلوخاصو بندګانو ته يو ځانګړى ځواک وربخښي ،چې په هغې سره دغيبو نړۍ ګوري. رسول الله صلى الله عليه وسلم ته دمعراج په شپه دجنتونو اودوزخونو ، دسدرة المنتهى او پورته غيبي نړۍ دننداري ښودنه شوې وه.

٦- **اسما ني وحي**: دقرا نکريم په رناکې دعلم وروستنۍ سر چينه دوحى اسما ني پيغا م دى قران عظيم الشان دغه مطلب ته داشارې په تر خ کې فرمايي﴿ ذَٰلِكَ مِمَّآ أَوْحَىٰٓ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ ٱلْحِكْمَةِ ۗ ﴿٣٩﴾ ﴾ الإسراء: ژباړه دا هغه د حکمت خبرې دي، چې ستا رب تا ته وحى کړې دي

دسمعياتو دپېژند نې او پر هغو دايمان لپاره مهم قران عظيم الشان اونبوي سنت دي[1]

ملا يکې داسلام په رنا کې

په ملا يکو ايمان داسلامي عقيد ې دارکانو او بنسټونو له جملې څخه دى انکار ورڅخه څرګند کفر ګڼل کيږي[2]

[1] [illegible]
[2] همدغه مأخذ ص ۲۲۵

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکى: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-په ملایکو دایمان مفهوم

ددوی په وجود ټینګ باور چې دوی عزتمند مخلوق دی ،الله تعالی دخپل عبادت او بندګی اودچارو دسرته رسولو لپاره پیداکړي دي[۱]

۲-په لغت کې

ملایک دملک جمع ده دلام او میم په فتحې سره دالوکة څخه اخیستل شوې ،الوکة رسالت ته وایي ،دوی هم الهي پیغامونه پیغمبرانوته له ځان سره راوړي اویا خومضبوط اوقوي مخلوق ته ویل کېږي.

۳-په شرعي اصطلاح کې

ملایکې له یولړغیبي ، نا محسوسو نوراني مخلوقاتو څخه عبارت دي چې له حیواني تما یلاتوڅخه پاکې دي په بېلا بېلو شکلونو ځان بد لولی شي، داستو ګنې ځای یې اسمانو نه دي دالله تعالی دسپېځلي ذات نه پرته یې حقیقت هېچا ته معلو م نه دی.

۴-په ملا یکو دایمان دلا یل

دملایکو وجود یوثا بت حقیقت دی او دلایل یې له شمېره وتلي دي. مو ږ ورته په لنډ ه تو ګه کتنه کوو:

لومړی قران عظیم الشان: الله تعالی په خپل سپېځلي کلا م کې دملا یکو دپیدا یښت په هکله مو ږ ته خبر راکړی

دویم نبوي سنت: تولو پیغمبر انو دملا یکوپه باره کې خبر ورکړی ،پیغمبر صلی الله علیه وسلم هم په ملایکو ایمان دایمان رکن بللی دی پخپله دالله سپېځلی کلا م(قران عظیم الشان) هم دملا یکو داثارو دجملې څخه دی دالله جل جلاله او نبي صلی الله علیه وسلم ترمنځ واسطه جبریل ؤ[۲]

۵-دپیدایښت ماده یې

مکلف مخلوقات چې عقل ورکړل شوی په درې ډوله دي :

- ملایک چې له نور څخه پیداکړی شوي دي .
- پېریان چې له ملایکووروسته له اور څخه پیداکړی شوي دي.
- انسان چې له خاورو څخه پیداکړی شوی دی .[۳]

۶- حقیقت اوصفات یې

مونږ نه شوکولی دملایکو حقیقت معلوم کړو، دعقیدې په مسا یلوکې لا زمه ده چې مونږ په شرعي څرګندودلایلو اکتفاوکړو، ددوی ځینی صفات په لا ندې دلایلوکې راغلي دي:

- له نورڅخه پیدایښت

---

[۱] - همدغه ما خذ ص ۲۴۶

[۲] - الخمیس محمد عبدالرحمن (۱۴۲۹هـ ق) التوضیحات الجلیة علی العقیدة الطحاویة دویم ټوک ص ۱۰۰۴داراین جوزي دمام المملکة العربیة السعودیة

[۳] - نعیم یاسین(ب ت) الایمان ارکانه حقیقته نواقضه مکتبة الرسالة الحدیثه عمان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

- لوی جسمونه
- په بېلابېلو شکلونو څرګندېدل
- دمتفاوتووزرونو درلودل
- نا اشنا خواک درلودل
- په دوی کې ځینې مقربې ملایکې دي
- ددتولدا وتنا سل اوله ښځینه توب او نارینتوب څخه سېځلتیا
- دالله تعالی پروړاندې د بېلابېلو مرتبودرلودل
- د حسن او جمال صفت درلودل
- د خوراک ،څښاک او ستړیا څخه پاکي اوداستو ګنې ځای یې اسمان دی
- دوی دحیاء څښتنا نې دي
- دوی دنظام څښتنانې دي
- ملایکې ډېرې زیاتې دي چې شمېرېې یواځې الله تعالی ته معلوم دی .

۷- خویونه یې

ملایک ډېرښه خویونه لري چې په قرانکریم کې یې ذکرشوی، ځینې یې په لاندې توګه دي

- عزتمند مخلوق دی
- دالله تعالی دحکم عملي کونکي اودګناهونو څخه ځان ساتونکي دي
- حیاناک مخلوق دی
- مؤمنانو ته بخښنه غواړي [۱]

۸- دندې یې

ملایکې په اسمانونواوځمکو مقررې دي په کاینانو کې هرحرکت اوخوځښت دالله تعالی په امردملایکو په وسیله صورت مومي قران عظیم الشان همدغه مطلب داسې بیانوي ﴿فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا ۝٥﴾ النازعات: ژباړه:بیا (دالهي حکمونوسره سم)دچاروتنظیم کوي

قران کریم اونبوي سنت دملایکو په اصنافو ډک دي چې په مخلوقاتو مؤظفې اوبېلابېلې چارې سرته رسوي .ځینې په غرونو، ځینې په وربڅو اوباران، ځینې دښځینه ؤپه رحم ،دنطفې په تدبیر اودخلقت په بشپړتیا کومارل شوي ؛همدارنګه دانسان په ساتنه اوده دکړو وړو په ثبت، دارواحو په اخیستلو، په قبرکې په سوال او خواب ،دستورو اواسماني سیارو، په لمر ،سپوږمۍ ،عرش اوکرسي ،په جنت اودوزخ هم ملایکې مقرر دي دنوې دندې اساس ملایکې دالله تعالی ستړي لښکرې اوعزتمند مخلوق دی. مقربې ملایکې جبریل ، میکائیل ، اسرافیل او ملک الموت دی دجبریل دنده پیغمبرانوته وحي راوړل ، دمیکائیل دنده

[۱] تعلیم یاسین (ص ۵۰) الایمان او کلمه څخه نوافضه ص ۵۱ مکتبة الرسالة الحدیثه عمان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

بارانونه اونباتات دي ،دملک الموت دنده دارواحو اخيستل اوداسرافيل دنده شپلی اودنړی دموجوده نظم دپای ته رسېدو دخطر دزنګ وهل دي. قران عظيم الشان دملايکودبهلابهلوډولونوڅخه ډک دی[1]

۹- په ملايکو دايمان اغيزې

- دالله جل جلاله په عظمت اورحمت داحساس زيات والی .
- په جهادکې مېړانه، په دې فکرچې ملايکې ورسره ددښمن په مقا بل کې يې مرسته کوي.
- دالله عزوجل په اوامرو استقامت اوپردې يقين ،چې په خپلوافعالو اووينا ډوکې يې ملايکې څاري دامن،دډاډاواطمينان احساس .[2]

پېريان او شيطانان

دپېريانو په وجود يقين هم داســلامي عقيدې برخه ده پېريان دغيبي شـيانو له جملې څخه دي چې الله تعالی او پيغمبر صلی الله عليه وسلم مؤمنان دهغوی په باورما مورکړي دي .پردې اساس د پېر يانو په وجود يقين لازمي دی ،په دې برخه کې به په لاندې موضوعاتوپه ترتيب سره بحث وکړو:

۱-دجن مفهوم

په لغت کې هغه شي ته ويل کېږ ي چې له حواسو پټ وي په اصطلا ح کې جن دالله تعالی داسې مخلوق دی چې دانسـان اوملک په منځ کې قرار لري اوداختيا رڅښـتنان دي ،غيرمادي صـورت يې نه ليدل کېږي ،ددې توان لري چې په بل قالب کې دښواوبدواشکا لوپه بڼه ځان څرګندکړي[3]

۲-دپېژندلولارې چارې يې

اســماني وحی يواځينی سرچينه ده چې موږددغو موجوداتو له عالم سره اشــنا کو ي قرانکريم او نبوي احاديـث يې موږتـه څرګنـدوي، چې پېريـان له څه شي پيداشــوي دي؟ ددوی دجلا اوبهلو قبلوکړنلاره اوددوی دمکلفيت نوعيت څرنګه دی؟.

۳-ددوی دوجود دليل

الف -قران عظيم الشان :په قران کريم کې دجن دلفظ يا دونه(۳۲)ځله په ګڼو سورتونوکې شوې ده، الله تعالی فرمايي ﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ الذاريات [4]

ب-نبوي حديث:پيغمبر صـلی الله عليه وسـلم په هډوکو او خر شـنو داسـتنجاء څخه منعه فرمايلي ده او ويلي يې دي ،چې داسـتاسـودپېريانووروڼوخوراک دی دمسـلمانانو ټولې ډلې دپېريانو په شـتو ن اعتراف کوي .په همدې توګه عام اهل کتاب دپېريانو په وجود قايل دي[5]

---

[1] -همدغه ماخذ ص ۵۳
[2] -همدغه ماخذ ص ۵۴
[3] -نذير داد محمد(ب ت) عقايد اسلامي ص ۲۵۳انتشارات رسالت کابل افغانستان
[4] -ابن کثير عماد الدين (ب ت) تفسيرالقران العظيم ج٦ ص ۲۹بيروت لبنان
[5] -خطيب محمد احمد(۱۹۹۰م) دراسات في العقيدة الاسلاميه مکتبه الفلاح اردن

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج:دپېري او ملک ترمینځ فرق:ملایکې نوراني مخلوقات دي، نه څه خوري، نه څه څښي او له تول
اوتناسل څخه سپېځلي دي. دالله تعالی عبادت کوي، معصیت ورڅخه نه لیدل کېږي ؛مګرپېریان ل
اورڅخه پیدا شوي ،خوراک او څښاک کوي ، ښځینه او نارینه لري او تولد اوتناسل لري اوپه معصیت هم
لاس پورې کوي.[1]

۳- حقیقت اوصفات یې

دپېریانوحقیقت په قران عظیم الشان کې بیان شوی، مونږ به دلته ځینې معلومات راوړوچې ددوی حقیقت
اوصفات روښانه کوي:

- دپېریانودتخلیق ماده داورشعلې دي .
- له انسان نه مخکې پیداشوي دي.
- دلیدلوقابل نه دي .
- دانسان په شان مکلف مخلوق دی .
- دانسان اوحیوان په شکل په بېلابېلو بڼوڅان څرګند ولی شي.
- دانسان په شان ژوند،مړینه او قیامت لري.
- نارینه او ښځینه ،تولداوتناسل لري .
- شعوراوارادہ لري اوله دې پرته ډېرچا لاک دي شاقه چارې سرته رسولی شي .[2]
- خوراک کوي .
- مؤمنان ،کافران ،صالح اوفاسدافرادلري.
- دغیبوعلم نه لري.
- انسان ته زیان رسوي [3]
- پېریان په کنډوالو ،غیرمسکوني ځایونو،ډېرانونواوچټلوځایونواوبنارونوکې اوسېږي زیاتره په کثیفو ،ناولو، ګنهګارواومجرموانسانانوکښېنې اوله پاکو انسانانو سره غرض نه لري [4]

په پېریانواوشیطانانوکې دقوت اړخ هم شته ؛خوقران عظیم الشان دشیطان اودشیطان دپلویانو دسیسې
اومکرکمزوری بولي.[5]

۱- عبدالله سلیم (۱۹۸۷م)العقاید الاسلامیة ص ۱۳۵ دار الکتاب العربی بیروت لبنان
۲- عبدالمطلب محمد احمد (۱۹۹۰م) دراسات فی العقیدة الاسلامیة ص ۱۱۲ مکتبه الفلاح اردن
۳- عبدالله دادمحمد (بې نې) عقاید اسلامی ص ۲۵۳ انتشارات رسالت کابل افغانستان
۴- عبدالله حبیب الله (۱۳۹۲هـ ش)کتابات له محدث الزمن تر سورشه ص ۱۴۹
۵- عبدالله سلیم (۱۹۸۷م)العقاید الاسلامیه ص ۱۲۵ دار الکتاب العربی بیروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) kebabon.com: The Digital Library

ابليس او شيطان

دشيطان په وجود باورهم داسلامي عقيدې برخه ده، داځکه چې شيطان دغيبي امورولە جملې څخه دی. چې الله جلت عظمته اورسول الله صلي الله عليه وسلم مورږ دهغه دپېروی څخه منعه کړي يو په قران کريم کې دغه لفظ (۸۸) ځله راغلی دی. دشيطان ،ابليس اوطاغوت الفا ظ (۱۰۸) ځله راغلي دي. پردې اساس دشيطان په شتون باورلازمی شی دی،په دې لړکې به مورږلا ندې مطالب په ترتيب سره ذکرکړو.

۱-دابليس او شيطان معنی

الف- ابليس په لغت کې: عربی کلمه ده، له ابلاس څخه اخيستل شوې معنييې (دالله جل جلا له له رحمته نا اميد) سره راغلی البته ابليس دشيطانانو پلارګڼل کېږي .

ب-په اصطلا ح کي: دابليس اصطلاحي معنی: هغه پېری چې ادم عليه السلام ته دتعظيم څخه يې انکاروکړاودالله تعالی دلعنت مستحق وګرزېد ،ترقيامته يې ورته مهلت ورکړ اودګمراهی ټول وسا يل يې ورپه برخه کړل [1]

ج- شيطان په لغت کې: دپېريانواوانسانانوپه هرسرکښې اونا فرمان باند ې يې اطلا ق کېږي .

د-په اصطلاح کې: له سرکښو پېريانو څخه عبارت دی، چې دانسان په بنه دځرګندېدوتوان لري.

۲ - دتخليق(پيدايښت) ماده يې

شيطان دپېر يانودنسل څخه دی،له همدې امله دپيدايښت ماده يې داورلمبه ده .قران عظيم الشان فرمايي﴿ وَٱلْجَآنَّ خَلَقْنَٰهُ مِن قَبْلُ مِن نَّارِ ٱلسَّمُومِ ﴿٢٧﴾ الحجرژباړه:اوله هغه نه مخکې مورږ پيريان داورله شغلې نه پيدا کړي ول.

۳-دشيطان اصل

څرنګه چې دانسانانو اصل ادم عليه السلام دی،په همد ی توګه دابليس اصل هم پېری دی .قران عظيم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې فرمايي﴿ كَانَ مِنَ ٱلْجِنِّ ﴾الکهف) ژباړه: دی دپيريانودجملې څخه ؤ [2]

لکه څنګه چې ملايک دالله تعالی منونکې لښکرې دي، دخير ،نېکۍ اواصلاح لورې ته بلنه ورکوي همدارنګه شيطانان متمردمخلوق دی، چې خلک دالله تعالی دښمنی ،شر، فساداوتباهی ته دعوت کوي. کړه وړه يې دملايکودکړووړوسره متضاددي، دملايکو ماموريت دخلکوترمنځ وحدت، دوستي ، محبت يووالی او هدايت دی دشيطان فعاليتونه سرکشي-، نا فرماني،اختلاف ، فساد،تباهی او بې لاري ده. همدغه شياطين دي چې فاسداو ناکاره اعمال خلکو ته بنه ښکاره کوي [3]

---

[1] سيد سابق (۱۹۸۷م)العقايد الاسلامية ص ۱۳۹دار الکتاب العربی بيروت لبنان
[2] نادير داد محمد(ب ت) عقايد اسلامي ص ۲۶۲ انتشارات رسالت کابل افغانستان
[3] سيد سابق (۱۹۸۷م)العقايد الاسلامية ص ۱۴۰ دار الکتاب العربی بيروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴-دشیطانانوډولونه

لکه څرنګه چې په پېریانوکې شیطان وي ؛همدارنګه په انسانانوکې هم شیطانان وي په یو روایت کې راغلي دي: یوځل ابوذرغفاري رضي الله عنه لمونځ کاوه رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل ابوذره ! دانسي—او جني شیطانانوڅخه پناه غواړه ابوذر رضي الله عنه عرض وکړای دالله رسوله ! په انسانانوکې هم شیطانان وي؟ رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل هو! همدغه مطلب ته په قران عظیم الشان کې اشاره شوې ﴿ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنسِ وَالْجِنِّ ﴿١١٢﴾ ﴾الأنعام:ژباړه: او موږ خو تل همداسې شیطان انسانان او شیطان پیریان د هر پیغمبر دشمنان ګرځولي دي

۵-ددوی دلې

- مرده الشیاطین :معنا داچې په کبر، لویی او سرکښي کې او ږداخته ؛نوپردې اساس په ټولو کافرانو دانسي شیطان اطلاق صحت لري .

طاغوت :زموږ پوهانودطاغوت معنادګمراهی دسرلښکرکړې ده پخپله نه یوازې داچې ګمراه ؛بلکې دګمراهی اوکفرمشراوقاید.

٦-دشیاطینو پروړاندې دانسانانو ډولونه

- محفوظه ډله چې الله تعالی دشیاطینو له شر څخه ساتلي دي ؛لکه پیغمبران
- هغه ډله چې شیطان یې دګمراهي هڅه کوي لکه مؤ منان.
- د شیطان لاس پوڅي انسي شیطانان؛ لکه عام کافران او منافقین[1]

۷:دشیطانانوځانګړتیاوې

شیطانان لاندې ځانګړتیاوې لري:

الف – تخلیقي ځانګړنې یې

۱- **له اوره پیدایښت** :الله تعالی فرمایي﴿ وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِن قَبْلُ مِن نَّارِ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾ الحجر: ژباړه او له هغه نه مخکې موږپیریان داورله شغلط نه پیداکړي وو.

۲- **په سترګو نه ښکاربدل:** قران عظیم الشان دغه مطلب داسې روښانه کوي﴿ إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ ﴿٢٧﴾ ﴾الأعراف ژباړه: هغه اود هغه ملګري تاسې له یو داسې ځای نه وینې چې له هغه ځایه تاسونه وینې

۳-**قبیح، بد شکل او ښکرونه** :په منځنیو پېړیوکې نصرانیانودشیطان انځورداسې وړاندې کاوه :تک تورشخص، لوړې وریځې، ښکرونه ، ځیرونکې منګولې ،له خولې څخه وتونکې لمبه او شا ته لکی .

---

[1] - اشقر عمر سلیمان (۲۰۰۷م)عالم الجن والشیطان ص ۸۰ دارالنفایس للنشر والتوزیع اردن

[2] -نذیر داد محمد(ب ت) عقاید اسلامي ص ۲٦۱ انتشارات رسالت کابل افغانستان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب:معنوي څانګړتياوې

۱- څان لوی ګڼل اوکفر:الله تعالی فرمايي ﴿ أَبَىٰ وَٱسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٣٤﴾ البقرة.ژباړه خوابليس انکاروکړ، هغه د خپلې لويي په غرورکې اخته اودکافرانو له ډلې څخه شو .

۲-نافرماني : الله تعالی فرمايي ﴿ إِنَّ ٱلشَّيْطَٰنَ كَانَ لِلرَّحْمَٰنِ عَصِيًّا ﴿٤٤﴾ مريم: ژباړه شيطان خو له رحمن څخه سرغړوونکی دی..

۳-لعن اورجم : الله تعالی فرمايي ﴿ فَإِذَا قَرَأْتَ ٱلْقُرْءَانَ فَٱسْتَعِذْ بِٱللَّهِ مِنَ ٱلشَّيْطَٰنِ ٱلرَّجِيمِ ﴿٩٨﴾ النحل: ژباړه : نو کله چې ته په قران لوستلو پيل وکړې نوله رټل شوي شيطان نه الله تعالی ته پناه وړه

۴-سرکشي :طغيان او له حدڅخه تجاوزدشيطان په اوصافوکې راځي

۵ - شکست:دحق پروړاندې ناکامي اونابودي دشيطان ځواکونوته تل شکست په برخه وي

۸-دشيطان اهداف اومقا صد

الف- نهايي هدف :دشيطان وروستی هدف دادی چې خلک له جنت څخه محر وم او دوزخ ته يې بو خي الله تعالی فرمايي ﴿ إِنَّ ٱلشَّيْطَٰنَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَٱتَّخِذُوهُ عَدُوًّا ۚ إِنَّمَا يَدْعُوا۟ حِزْبَهُۥ لِيَكُونُوا۟ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلسَّعِيرِ ﴿٦﴾ فاطر: ژباړه :په حقيقت کې شيطان ستاسي دښمن دی ؛نوتاسې هم هغه خپل دښمن وګڼئ هغه خپل پيروان خپلې لارې ته ددې لپاره رابولي چې هغوی د دوزخيانوله جملې نه شي .

ب-نيژدې اهداف

- دکفر او شرک په لومه کې دخلکو راګيرول.
- دخلکو هڅو نه ترڅو طاغوت ته پرېکړې يو سي.
- په ګنا هونو کې دخلکو غورزول.
- په بدعاتودخلکواخته کول ،داڅکه چې دبد عت زيا ن دين ته رسېږي.
- دخلکودعباداتواوطاعاتو فاسدول اوالله جل جلا له ددين په وړاندې خندونه ايجادول [1].

[1] نظيرداد محمد(ب ت) عقايد اسلامي انتشارات ص ۲۶۵ رسالت کابل افغانستان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی
په اسماني کتابونو او پیغمبرانو ایمان

سریزه

په اسماني کتابونوایمان دایمان دریم اوپه پیغمبرانوځلورم رکن دی الله تعالی دبشریت دهدایت اولارښوونې لپاره دتاریخ په بهلابهلو پراوونوکې ډېرلوی اووارې کتابونه نازل کړي دي، چې په دې کې الهي قانون اودژوندتېرولوصحیح طریقه بیان شوې وه،الهي استازو(پیغمبرانو) ددې کتابونومفهوم ولسونوته خرګندکړاوپخپله یې عملي نمونه ول. په ټولواسماني کتابونوایمان راوړل ضروري دي ؛ځکه چې اصلي مرکزي اومحوري خبره یې یوه وه ،چې هغه دالله تعالی بندګي اوله کفراوشرک څخه ځان ساتل دي؛ مګر اوس مهال له قرا ن نه پرته په اصلی بڼه بل اسماني کتاب شتون نه لري، حقیقت دادی چې کوم صنعتي شرکت له خپلو مصنوعاتو سره خپل استازی او لارښوونکي یادښتونه ونه لېږي، هغه نااهله اود نیمګړې اداري څښتن ګڼل کېږي دیوشرکت لارښوونې شاته غورځول اومصنوع دخپل هوس اوخوښې پر بنسټ په کارول ترټولولویه ناپوهي ده،ایا دابه ډېرلوی حماقت نه وي،چې انسان الهي لارښوونې شاته وغورځوي،خپل هوی او هوس اودکفارو پیروی پسې ولاړشي؟

لومړی بحث
په اسماني کتابونوایمان

انسان دژوند په ډګرهراړخیز نظام ته چې په دنیا او اخرت کې یې له نېکبختی سره غاړه غړی او دکمال لوړو پوړیو ته یې ورسوي سخته اړتیا لري، په دې کې بایدښه اوبد، اهداف اواهدافو ته درسېدو لاري چاري ضرورتونه، ستونزې اود حل لارې یې ،مسؤلیتونه اومکلفیتونه په ګوته شوي واوسي .اوس پوښتنه داده چې بشري عقل ددې صلاحیت لري،چې دداسې یو صالح نظام په رامینځته کولو بریالی شي؟ نه هېڅکله [1]

۱-انسان دوه اړخیزموجود: انسان مادی اوروحاني مخلوق دی داسلام سپېڅلی دین دواړه اړخونه موازی پرمخ وړي

۲-قانون ته اړتیاولې؟: انسان ټولنیزمخلوق دی، جلاجلااړتیاوې لري په ځاني توګه خپلې اړتیاوې نه شي پوره کولی انساني استعدادونه اوخواهشات هم مختلف دي دانساني اړتیا ؤاواستعدادونو اختلاف +دامکاناتو کموالی اومحدودیت =اختلاف اودښمني نتیجه:دقانون دشتون لزوم [2]

[1] - ابن تیمیه تقي الدین مجموعة الفتاوی (۱۹۶۰م)اول ص ۱۵ توک دمام السلکة العربیة
[2] - سید سابق (۱۹۸۷م)العقاید الاسلامیة ص ۱۵ دار الکتاب العربی بیروت لبنان

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقوانينو ډولونه

۱- بشري قوانين ۲- الهي قوانين(وحی)

دمقنن صفات

کامل عقل ،بشپړ علم،زړه سوی اوترحم،داشتباه څخه پاکوالی ،دغه صفات دکاياناتودخالق نه پرته په بشرکې نه موندل کېږي داځکه چې :[۱]

په بشري قوانينوکې

۱-دشخصي غرايزودخالت ۲-دژوندپه ټولوبرخو،نه حاکميت ۳-له سپېڅلتياڅخه نه برخمنتيا۴-سرچينه يې عقل ده.

عقل

انسان عقل لري ؛خو عقل دښواو بدو په پېژندنه کې مستقل نه دی ؛لکه څرنګه چې سترګه له رڼا څخه پرته لېدل نه شي کولی ،په همدې توګه دانسان عقل دوحی له رڼا نه پرته خطا کېږي .له بلې خوادچاعقل؟ عقلونه هم مختلف دي ؛نوټولنه دګډوډۍ په لوري ځي ؛نوپردې اساس وحې اواسماني کتاب دنړی والو دوحدت اونېکبختي ضامن دی ؛نو اسماني کتاب ته اړتياده.[۲]

اسماني کتاب (وحې)

- سرچينه يې دکاياناتو څښتن ده.
- دخلکو په ژوند کې ځای لري .
- دانسان مادي او روحاني لارښوونې ترپوښښ لاندې نيسي .
- دانسان ددنيا او اخرت دکاميابۍ ضامن دی.
- دانسان بشپړه روزنه کوي اوواقعي کمال ته يې رسوي.
- انسان له تيارو نه درناخوا ته راوباسي.
- دبشر ټولو غوښتنو ته مثبت ځواب وايي.
- سراسر حق او باطل ته په کې ځای نشته .[۳]

دکتاب پېژندنه

لغوي معنی : کتاب دمصدرصيغه دمکتوب په معنی سره ده، دپيوستون مفهوم افاده کوي ليکوال اوخياط ته کاتب ويل کېږي؛ ځکه چې هغوی توري اوجامې رايو ځای کوي فوځي لښکرته هم کتيبه وايي.

اصطلاحي پېژندنه :دتوروخپل مينځي پيوستون ته کتاب ويل کېږي.

۱- رحماني محمد شريف (ب ت) اسلامي سياست پوهنه ص ۱۱۴اصلاح افکار ننګرهار

۲- سيد سابق (۱۹۸۷م)العقايد الاسلامية ص ۴۳ دار الکتاب العربی بيروت لبنان

۳- طالبي(ب ت) بينش اسلامي ص ۲۷ خيابان داروبخش تهران ايران

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- **شرعي معنی** :کتاب دالهي کلام څخه عبارت دی ،چې په هغه کې هدایت اورنا وي ،چې دوحی په ترخ کې دوخت پیغمبرته لږل کېږي ،ترڅوولسونه رهبري اوددنیا اواخرت بري ته یې ورسوي.[۱]

۳- **دولونه یې**:اسماني کتابونه دوه ډوله دي مدون اوغیرمدون ،مدون څلورلوی کتابونه دي اوغیر مدون صحیفې دي

اوس مهال نه صحیفې شته اونه یې ژبه ؛مګرپه اسماني لویوکتابونوکې نن یوازې قران عظیم الشان په خپل اصلي حالت کې لفظ په لفظ اوحرف په حرف محفوظ پاتې دی اوترقیامته به همداسې وي داځکه چې دلکونوانسانانوپه سینوکې محفوظ دی[۲]

په نورودرې اسماني پیغامونو(تورات ، انجیل ،زبور)کې ډېرځه بدل شوي،اصلي ژبه یې نشته. بې لارې خلکودهغې په تعلیماتوکې ډېرې هغه خبرې ورننوښتلې دي چې ددین له اصلي تعلیماتوسره اړخ نه لګوي اوډېرې هغه خبرې یې ورڅخه وښتلې، چې دهغوی دغوښتنوخلاف وې .له همدې امله نن دحق دین دپېژندلواوپرهغه دعمل کولویواځنی محفوظه اومستنده ذریعه قران عظیم الشان دی، ترقیامته دټول بشریت لپاره لارښودپیغام اودنجات یواځنی وسیله ګڼلی شي .له همدې کبله له هغه نه بې پروایي اودهغه داصولو،قوانینواولارښوو نوپرخلاف دنورواصولواولارښوونوسره سم دژوندعیارول ګمراهي ،بغاوت اوکفرګڼلی شي.

۴- **دارتیا حکمت یې**:دانسان لارښوونه: که رهبري شي دکمال لورو پورېو ته به ورسېږي اوکه نه دانحطاط او زوال په لاره به درومي اوله څناوروبه بترواوسي.[۳]

۵- **دایمان حکم یې** :ایمان پرې لازم اوانکارورڅخه کفردی چې په لاندې ټکو کې یې راخلاصه کوو

- په دې خبره ټینګ باورچې الله جل جلاله په خپلوپیغمبرانواسماني پیغامونه نازل کړي دي چې نومونه اوشمېرېې یوازې الله تعالی ته معلوم دی .
- په هغو اسماني پیغامونو چې په قران کریم کې یې یادونه شوې ده ؛لکه دابراهیم اوموسی علیه السلام صحیفې، تورات، انجیل اوزبورپه دې ټولو له تحریف اوتبدیل نه دمخه اجمالي ایمان په ژبه اقراراوپرزړه تصدیق لرل.
- په قران عظیم الشان مفصل ایمان، په ژبه اقراراوپه زړه تصدیق اوپریکړوته یې ځان سپارل اوپردې باوردرلودل ،چې دالله تعالی کلام اووینادە په محمد صلی الله علیه وسلم نازل شوی ترڅومسلمانانوته دژوند قانون اوله تیاروڅخه درنهاپه لوروپستونکی اوسي،په ده کې داسمانونواوځمکودپیدایښت اودتېروملتونواوقومونودپرمختګ اوزوال کیسعقیدې،حلالواوحرامو ،ادابو ،اخلاقو ،عباداتواومعاملاتو ،کورني

---

۱. حبنکه حسن عبدالرحمن(ب ت) العقیدة الاسلامیة ص۲۶واسسهادارالقلم دمشق
۲. حبنکه حسن عبدالرحمن(ب ت) العقیدة الاسلامیة واسسهادارالقلم دمشق
۳. حکیم میم (۱۳۲۱هـ ش)اشنایی بافرهنګ اسلامي ص۱۰۲تهران ایران

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظام،اقتصاد،سیاست اوحکومت ،شوری،عدل اوانصاف ،جنایي سزاگانو،جنگ اوسولې اونړی والوړیکوپه هکله احکام اوقوانین بیان شوي دي.[۱]

۶- **دایمان دلایل یې**:قران عظیم الشان اونبو ي سنت په اسماني کتابو نود ایمان ستر دلایل دي ،قران عظیم الشان دغه مطلب داسې روښانه کوي ﴿ءَامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَٱلْكِتَٰبِ ٱلَّذِى نَزَّلَ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَٱلْكِتَٰبِ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ مِن قَبْلُ ﴿١٣٦﴾ النساء ژباړه: ای مؤمنانو ! پرالله او پررسول او پر هغه کتاب ایمان راوړئ چې الله پرخپل پیغمبر نازل کړی دی. او پرهر هغه کتاب چې له دې نه مخکې یې نازل کړیدي .

په همدې توګه دجبریل په مشهور حدیث کې هم دایمان اساسات بیان شوي دی[۲]

۷- **دنزول موخه یې**

- دالله تعالی معرفت اوبندګي اود بشریت رهبري.
- له تیارو،ظلم اوجهل څخه د بشریت نجات.
- انسان ته دښه اوبد،مضراوګټور پوهه ورښودل .
- په دنیااو اخرت کې د سوکاله ژوند لورته یې رهبري.
- ددیني عقایدو،عباداتو، نصایحو ، ادابو، دثواب اوعذاب لارښود.
- دشخړواواختلا فونودحل قانون [۳]

۸- **اتفاقي ټکي یې**

- د سرچینې یووالی په دې توګه چې ټول کتابونه دالله تعالی له خوانازل شوي ؤ
- دهدف وحدت په دې توګه چې دټولواسماني کتابونوموخه دالله تعالی بندګي وه
- اعتقادي وحدت :اسلامي عقیده دادم علیه السلام نه تردې وخته پورې یوه وه.
- دعباداتو پرځای کول ؛لکه لمونځ ، روژه ، زکات ،حج اودنفس تزکیې ته هڅونه.
- ښه اخلاق؛لکه عفوه ،په کړاوونوصبر،له موراوپلارسره احسان ،وفا ، صله رحمي ، میلمه پالنه
- دفساد سره مقابله برابره خبره ده ،چې اعتقادي فسادوي اوکه اخلاقي.
- جهاد ته هڅونه ،ددین لپاره ځاني اومالي سرښندنه وړاندې کول
- دعدل ټینګول.[۴]

---

۱. شیخ حسن عبدالرحمن (ب ت) العقیدة الاسلامیة واسسها ص ۵۳۶ دارالقلم دمشق
۲. شیخ محمد احمد (۱۹۹۰م) دراسات فی العقیدة الاسلامیة ص ۸۰ دار عمار للنشر عمان
۳. الشیخ سلیمان (ب ت) الرسل والرسالات ص ۲۳۵ دار الکتاب العربی بیروت لبنان
۴. همدغه ماخذ ص ۲۳۶

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- دایمان گټې یې

- له فکري او اعتقادي خلل اواشتباه څخه دبشریت ساتنه .
- په سمه اوځرګنده لاردملتونوروانول .

په قران کریم کې ذکر شوي اسماني کتابونه

هغه کتابونه چې ایمان پرې لازم او په قران کریم کې یې یا دونه شوې عبارت دي له:

۱-صحیفې :په قران عظیم الشان اونبو ي مبارکواحادیثوکې دصحیفو یادونه شوې ده .

۲-تورات : دتورات لفظ عبراني دی دتعلیم ، شریعت او قانون په معنی سره دی اوله هغه الهی کتا ب څخه عبارت دی ،چې الله تعالی په موسی علیه السلام نازل کړی ،دقران عظیم الشان په ګنو ځایونوکې دتورات یادونه شوې.

الف-دتورات لارښوونې

- دالهي احکامو،دعباداتو،اخلاقواوحدودومجموعه وه ،چې بني اسرائیل پرې مامورشوي ؤ
- دمحمدصلی الله علیه وسلم دراتلو دزېرې ذکراودهغه دځینوصفاتویادونه .
- دوسله والې مبا رزې اودځاني اومالي سرښندنې ذکر.

ب-اوسنی تورات

داهغه تورات نه دی ،چې پرموسی علیه السلام نازل شوی ؛ځکه چې سندي تسلسل نه لري دتورات اصلي نسخه له مینځه تللې اواوه ځله ضایع شوې ده په ده کې باطل عقاییددي چې دپیغمبرانودتعلیماتوسره سمون نه خوري .[1]

۳ - زبور: زبورلیکلی پیغام ته وایي اوله هغه الهی پیغام څخه عبارت دی ،چې په داؤدعلیه السلام نازل شوی دقران عظیم الشان په ګنوایاتونوکې دزبورذکرراغلی دی.

۴- انجیل:انجیل یوناني کلمه ده ،دزېرې په معنا ده اوله هغه الهي پیغام څخه عبارت ده،چې په عیسی- علیه السلام نازل شوی دقران عظیم الشان په ګنوایاتونوکې دغه مطلب ته اشاره شوې ده.

الف-دانجیل لارښوونې

- د عباداتو اواخلاقولارښودؤ .
- نور،هدایت اودتورات تصدیق کونکی ؤ.
- دمحمد صلی الله علیه وسلم دراتللوزېرې او دځینو صفاتو ذکر په کې ؤ.
- دخا ني او ما لي سر ښند نې لورته تشویق او ترغیب په کې ؤ.[2]

---

[1] حبنکه حسن میدان الرحمن (ب ت) العقیدة الاسلامیة واسسها ص ۵۴۱ دارالقلم دمشق

[2] همدغه ماخذ ص ۵۵۲

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب-ترپورته کېد و وروسته: په ژوندی بنه اسمان ته دعیسی علیه السلام ترپورته کېدلووروسته په انجیل کې بدلون رامنځته شو تورات ته عهدقدیم انجیلونواودپیغمبرانوپیغامونواووياؤباندې دعهدجدیداطلاق کېږي دعهدجدیدانجیلونه دنصرانیانوپه نېزدځلوردي:

- انجیل متی
- انجیل لوقا
- یل یو حنا
- انجیل مرقس

هلته نورانجیلو نه هم شته ؛لکه انجیل بر نابا اوگن له پامه غورځېد لې نورانجیلو نه

ج-دعدم صحت دلایل یې :موږ به په اجمالي توگه ددغوانجیلونو بطلان او عدم صحت بیان کړو

- دغه نه دعیسی علیه السلام په لاس لیکل شوي دي او نه دوحی په توگه نازل شوي .
- ددوی ترمینځ سل ځایه تکراوتنا قض لیدل کېږي.
- نسبت یې اشخا صوته کېږ ي نه اسماني وحی ته .
- دالله تعالی دذات او پیغمبرانو په هکله په کې ناوړه وینا وې په کې په سترگو ښکاري
- دعقل اونقل پرخلا ف په باطلوافکارواوعقایدومشتمل دي .
- له علمي حقایقوسره یې تکراوتنا قض دی چې ځینوعلماؤورته اشاره کړ ې ده .
- دسیاسي،اجتماعي اواقتصادي مسایلوپه هکله څه نه لري.

د-دتورات او انجیل پیروي:دغه کتابونه محرف دي بدلون په کې رامنځه ته شوی بله داچې دغه کتابونه دخاص وخت اوخاص ملت لپاره راغلي ؤ، داسې مثال لري ؛لکه ستوري کله چې لمرراوخېژي نوبیادستورورېنا نه وي یهوداونصرانیان گمراه قومونه دي په هېڅ صورت یې پیروي جوازنه لري[1]

۵-قران عظیم الشان

قرانکریم داسماني پیغامونووروستنی کتا ب دی ،چې دپیغمبرانودسردارمحمد صلي الله علیه وسلم درسالت سترہ اوتلپاتي معجزه گڼل کېږي.

ا-پېژ ندنه یې: قران اعظیم الشان دالله تعالی هغه معجزکلام دی، چې دمحمد صلی الله علیه وسلم زړه نه دجبریل امین په وسیله راکوزشوی ،په پاڼوکې لیکل شوی اوموږته په تواترسره رارسېدلی تلا وت یې عبادت اودرسول الله صلی علیه وسلم درسالت سترہ تلپا تې معجزه ده په عربی ژبه دمسلمانانولپاره دژوند بشپړقانون دی ،نه نثردی اونه شعر؛ بلکی ځا نگړی شان لري اوپه نزول سره یې داسماني پیغامونولړی پای ته رسېد لې ده.[2]

[1] جنگه حسن عبدالرحمن(اب ت) العقیدة الاسلامیة واسسها ۵۸۷ دارالقلم دمشق
[2] رحماني محمد شریف(اب ت) قران پوهنه ص ۱۴ اصلاح افکار ننگرهار افغانستان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) kandahar.com: The Digital Library

۲-امتیازات یې: قرانکریم درسول الله صلی الله علیه وسلم درسالت ستره اوتلپاتې معجزه ده په ده کې ستراعجازي خصوصیات خای پرخای شوي دي داپه هراعتباربې مثله کلام دی امتیازي خصوصیات لري چې په نورواسماني کتابونوکې نشته اوهغه په لاندې توګه دي:

- الهي کلام:قران کریم دالله تعالی ویناده.اوس په نړۍ کې داسې کتاب له سره شتون نه لري چې دالهي کلام اعزازورته حاصل وي .
- داسماني پیغامونوخلاصه :قران عظیم الشان دټولواسماني پیغامونودلاربنوونوخلاصه ده. چې دټروشویوټولو اسماني کتابونودتعلیماتوتصدیق اوتا ئیدکوي .
- دساتنې ذمه واري: قران عظیم الشان یواځینی الهي اسماني کتا ب دی ،چې دسا تنې او حفا ظت ذمه واري یې الله تعالی کړې ده ،قران کریم دغه مطلب داسې بیا نو ي ﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا ٱلذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَٰفِظُونَ ﴿٩﴾ الحجر ،ژباړه:دا ذکر(قران)دامور نازل کړیدی اومور په خپله ددې ساتونکي یو.
- عموم :قران کریم دنړۍ دټولوملتونودلاربنوونې لپا ره راغلی ترکوم خاص قوم پورې اختصاص نه لري؛ بلکې دټول بشریت لاربنود ،شامل اوکامل الهي پیغام دی.
- معجزکلام :قران عظیم الشان داسلوب ،نظم ،فصاحت اوبلاغت اوقانون په اعتبارابدي معجزه ده چې نړۍ وال یې چیلنج کړي دي
- وروستی لاربنودپیغام:قران کریم دټول بشریت لپاره دهدایت وروستی پیغام دی چې له ده نه وروسته بل کتاب خمکې ته نه راځي .
- بشپړ لاربنود :قران کریم دبشري ژوندمکمل قانون دی چې دژوند هره برخه رهبري کوي
- اسانتیا:دقران عظیم الشان په زده کړه اوحفظ کې اساني ده هر څوک یې یادولی شي.
- فصیح اوبلیغ کلام:قران عظیم الشان یوفصیح اوبلیغ کلام دی نه شعردی اونه نثر؛بلکې قران دی.
- له تضاداوټکرڅخه سپېځلتیا:دقران عظیم الشان دلاربنوونوترمینځ کوم اختلاف اوټکرپه سترګونه ښکاري؛ بلکې دمضامینوترمنځ یې بشپړه هماهنګي موجوده ده ددې برعکس په دنیاوي فلسفوکې دپوهانودافکارواونظریاتوترمنځ تضادلیدل کېږي .
- اغیزمن کلام: قران کریم یواغیزناک کلام دی چې دانسان په زړه اودماغ اغیزه پرې باسي کله چې قاري قران لولي ،نواورېدونکی شخص که پرې پوهېږي اوکه نه ورڅخه متاثرکېږي. دقران عظیم الشان همدغه اعجازپه کافرانواومشرکینوخوب حرام کړی و. داصحابوکراموګن شمېردقران عظیم الشان په اوربدلومسلمان شوي دي دعمرفاروق رضی الله عنه واقعه مشهوره ده هغه دخپلې خورڅخه دقران په اوربدلواسلام ومانه ؛همدارنګه دعربونامتوشاعرلبیدهم دقران په اوربدلوداسلام دایرې ته داخل شوی دی
- له ساینس سره نه ټکر:قران کریم په یوداسې معجز اندازسره نازل شوی (که بشریت هر څومره په

صابوني محمد علي (١٩٨٠م) التبيان في علوم القران ص ٧٥ بيروت لبنان مؤسسة مناهل العرفان

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساینس اوتکنالوژی کې ترقي وکړي ورسره یې تکر نه راځي داځکه چې قرانکریم دالله تعالی ویناوکاینات دهغه عمل دی ؛نودالله تعالی دویناوعمل ترمینځ تکرنه وي.

دحقانیت اودعدم تحریف دلایل یې

له تحریف،تغیر اوبدلون څخه دقران عظیم الشان مصؤنیت دټول اسلامي امت اتفاقي خبره ده څنی نامسلمان مفکرین هم پردې باوري دي چې قران کریم ستراسمانی کتاب دی چې هیڅ رنګ تغیراوبدلون په کې نه دی رامنځته شوی تردې وخته په بشپړتواترسره موږ ته رارسیدلی دی.

دتحریف معنی په عربي ژبه کې تغیراوبدلون ته وایي اوپه اصطلاح کې دقران عظیم الشان په الفاظو،حروفو، حرکاتوکې بدلون،کموالي اوزیاتوالي ته تحریف ویل کیږي[1]

دتحریف ډولونه

- لفظي تحریف په کمولوسره
- لفظي تحریف په زیاتولو سره [2]
- معنوي تحریف چې له خپل حقیقت څخه یې معنی تغیرکړی شي.

دنه تحریف دلایل یې: داسلامي امت پوهانوپه قرا ن کریم دګوتې وهلو اوبدلون د،ردپه هکله ګڼ دلایل ذکرکړي دي دهغودجملې څخه:

۱-قراني دلیل :ددغه سترعظیم الشان کتاب دساتنې ذمه واري پخپله الله تعالی کړې ده چې دهوی اوهوس دځښتنانو له تحریف څخه به یې ساتي هلته چې فرمایي﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩﴾ ﴾ الحجرژباړه: پاتې شو دا ذکر،دا موږ نازل کړیدی او موږ په خپله ددې ساتندویان یو.

په دغه ایات کریمه کې دذکرڅخه قران کریم مراددی چې له تغیراوبدلون څخه به یې ساتنه کوي که داخبره نه وای ؛نوتراوسه به داسلام دښمنانو خومره شیان په کې ننویستي وای دتېرواسماني پیغامونوتورات، انجیل اوزبوردساتنې ذمه واري الله تعالی نه وه کړې ؛بلکې دغه مسؤلیت ددوی علماؤته سپارل شوی ؤ؛نوله همدې امله دالله تعالی وروستی پیغام قران عظیم الشان له هررنګه ویناؤڅخه صاف، سپېڅلی اومحفوظ پاتې شو په بل ځای کې له دې کتاب سره دباطل دپیوستون نفی شوې ده هلته چې فرمایي:

﴿ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ ﴿٤١﴾ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ ۖ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٤٢﴾ ﴾

ژباړه: حقیقت دادی چې دایوپیاوړی کتاب دی باطل نه مخامخ پرې راتلای شي نه دشاله خوا داد ښځکمت والاستایل شوي ذات نازل کړی شوی کتاب دی.

---

[1] مناظرابی المیزان فی تفسیر القران ۱۲ ټوک ۱۰۸ مخ

[2] الخولي صیانة القران من التحریف ۱۹۸ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

:نوپردې اساس تحریف اوبدلون دباطل څرګند ه نښه ده قران مجید دخپل نزول له وخته ترقیامته پورې له هررنګه بدلون څخه محفوظ دی[1]

۲-نبوي سنت :پیغمبر صلی الله علیه وسلم دخپل وفات درنځ پرمهال دخپل یوفرمان په ترڅ کی داسې ویلی ؤ (فقد ترکت فیکم مالن تضلوا بعد إن اعتصمتم به کتاب الله)[2]ژباړه: په یقیني توګه مې په تاسې کې هغه شی پرېښي که تاسې پرې منګولې ښخې کړې هېڅکله په تاسې ګمراه نه شئ چې هغه دالله تعالی کتاب دی.

درسول الله په مبارک ژوند کې دقران کریم هم په لیکلې بڼه اوهم دحفظ په ډول دسلګونو اصحابوکرامو په مبارکوسینوکې موجودؤ په روایاتوکې راغلي دي چې دهرې رمضان په میاشت کې به جبریل امین رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دقران دورکاؤ یوځل به جبریل اوبیا به رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته اورولو قران کریم ترقیامته درسول الله صلی الله علیه وسلم درسالت ستره تلپاتې معجزه ده که چېرې تحریف په کې رامنځته کړی شي :نوبیابه څنګه معجزه پاتې شي ؟

:نوپردې اساس درسول الله صلی الله علیه وسلم اوداصحابو کرامو زیات اهتمام قران عظیم الشان ته ؤپخپله رسول الله صلی الله علیه وسلم سید الحفاظ دی له قران مجید سره داصحابوکرامو مینه په تاریخ کې بې ساري ده دنبوت په سپېڅلي دورکې پیغمبر صلی الله علیه وسلم ددې سترپیغام په زده کړه حفظ . لیکلو اوتعلیم پخپله اشراف درلوداوترهغه راوروسته دهغه ځای ناستي خلیفه ګان دقرانکریم حافظان اوښوونکي ؤدغه سترپیغام ترننه په بشپړامانت سره سینه په سینه انتقال شوی[3]

۳-تاریخي دلایل :دمسلمانانو ژوندته که چېرته یوځوک وګوري دنبوت له وخته هغوی له قران سره یو ځای ژوند کاؤ هغه واکمن اوحاکم قانون اوداسلامي دولت دنظام لارښوداودعبادت رمزؤپه پنځه وخته لمانځه کې تلاوت کېده اوپه عملي ژوند کې تطبیق ؤدمثال په توګه لمونځ درواخله ارکان اوشرطونه یې له دغه سترکتاب څخه خړوبېږي نارینه اوښځینه لویان اوماشومان یې عملي کوي په همدې توګه روژه ، زکات ، حج ،اخلاق ، معاملات، کورنی نظام، محرماتې ښځې، درضاع مسئله اوطلاق، په اقتصادیاتوکې سوداواحتکاراوپه سیاست کې شوری اودامانتونوساتنه اوپه عقوباتو اوجنایاتوکې دقتل ،ډاکې اودشرابوحرمت اودجګړې قوانین اودنړۍ وال سیاست احکام اوقوانین اوداسې نور...درواخله.

پردې اساس داله عقله لېرې خبره ده چې دهغه کتاب په تحریف دې لاس پورې کړی شي چې په بېلا بېلوتاریخي پراؤنوکې دمسلمانانو په زړونواوعملي چلند کې دې موجودوي ،داسې خونه وه چې قران کریم دې داوس په شان په تاخچوکې پرګردونوکې پټ پروت وي اوخلک دې په کې په ګوتووهلولاس پورې کړي :بلکې دقرانکریم تلاوت سترعبادت اودټول امت په زړونوکې ځای لري دکاغذ دایجاد نه وروسته

---

[1] طباطبایي: المیزان فی تفسیر القران ج ۱۷ ص ۳۹۸
[2] قشیري مسلم بن حجاج ،صحیح مسلم
[3] محمدشریف رحمانی قران پوهنه ص : ۹۵

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو به داسي هېڅ کورنه وي چې دغه سترپيغام دې په کې ونه اوسي دقرانکريم حيثيت خودیو هېواد داساسي قانون څخه ډېرستردی په اساسي قانون کې هېڅوک ګوتې نه شی وهلی په تغير سره يې يوملي پاڅون صورت نيسي- اوس مهال خو په لکونو حافظان لري اوپه اسلامي هېوادونوکې دې کارته سخت اهتمام صورت مونـدلی که په قران عظيم الشان کې تحريف رامنځته شوی وای تراوسه به داسلام سرسختودښمنانو خومره په پروپاګندونو اوډډورو لاس پورې کاوه.

دايمان غو بښتې يې

- ايمان: دهغه په باب شک او شبهه نه کول او پرې بشپړايمان درلودل.
- تدبر: يو ازې لوستل نه ؛بلکې په هغه کې تدبراوتفکرکول .
- فيصله :دشخړودحل اوفصل لپاره الهي کتاب ته مراجعه کول.
- تطبيق: ټول کتاب په ټول ژوندکې تطبيقول او دژوندانه دلارښو دپه توګه يې منل .
- تبليغ: نوروخلکو ته يې رسول .

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم بحث

دايمان دارکانو څلورم رکن په پيغمبرانوايمان

په پيغمبرانو ايمان داسلامي عقيدې څلورم رکن دی ترڅو الهي پيغامونه ولسونو ته ورسوي اوله تيارو څخه يې درنا لوري ته راوباسي. په نړی کې هريوصنعتي شرکت دخپلو مصنوعاتوسره دخلکودښوونې لپاره خپل انجينران اوکارپوهان لري ،ترڅود خرڅ کړشويومصنوعاتوداستعمال لارې چارې ورته ورزده کړي الله تعالی پيغمبران دبشر ـ دهدايت اولارښوونې لپاره استولي ،ترڅوولسونه له تيارواوفساده درنا ،اصلاح اوسمون لوري ته رهبري اوله خپل خالق سره يې اشنا کړي. ؛نو پردې اساس مؤمن خپل خالق دهغه استازی اولارښودپيغام اوپه کايناتوکې خپل مقام پېژني اودخپل رب له لوري په رنا کې خپل ژوندته ادامه ورکوي

نبوت اورسالت

۱-درسالت لغوي معنی

درسالت معنی پيغام اودارسال معنی پيغام رسول اومراسله دپيغاماتوتبادلې ته ويل کيږي. رسالت په اصل کې دسفارت اونمايندگی مترادف لفظ دی[۱]

۲-دنبوت لغوي معنی

دنبوت لفظ ن ،ب ،و،ت نبوة په عربي ژبه کې

- لوړځای ته ويل کيږي ؛نودنبي معنا دلوړې اوسترې مرتبې څښتن .
- په بل اعتباردنبأ څخه اخيستل شوی چې دخبرپه معنی سره راځي پيغمبران هم دوحی له پيغام سره بشريت ته راځي اودالله تعالی له خوادشرعي احکاموپه تبليغ اوتعليم ماموروي.[۲]

۳-دنبوت شرعي حيثيت :

نبوت دالله تعالی اوبندگانوترمينځ سفارت اونمايندگي ده ترڅودهغوی داخروي اودنيوي چارونقصان اونيمگړتياوې لرې کړي.[۳]

دنبوت خاصيتونه

- نبوت اورسالت نه الوهيت اونه دالله تعالی څوی توب اونه کوم فلسفيانه علم دی ؛بلکې دالله تعالی له خواسفارت ،نمايندگي اوپيغام رسول دي. دفلسفې بنسټ عقل اوفکردی ؛ليکن دپيغمبري علوموادمعارفوسرچينه الهي وحی ده .
- نبوت دعيسوي راهبانواوهندي جوګيانودتګلارې نوم نه دی ،چې خلکوته دنفس وژنې اودد نيا دترک کولوښوونه وکړي ؛بلکې پيغمبرخلکوته ددنيادتعميراودژوندانه داصلاح اوسمون لارښونه کوي .

---

[۱] - ابن منظورمحمد بن مکرم (ب ت)لسان العرب ج ۳ ص ۵۶۱ دار الکتاب العربی بيروت لبنان

[۲] - اشقر عمر سليمان(۲۰۰۷)الرسل والرسالات ص ۱۱۱ دار النفايس لنشر والتوزيع اردن

[۳] - اصفهانی امام راغب مفردات القران دويم ټوک ص ۴۹۹ بيروت لبنان

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

- نبوت اورسالت کسبي شی نه دی؛ بلکې الهي ورکړه اوانتخاب دی.

۴-دنبي اورسول فرق

رسول هغه الهي استازي ته ویل کېږي،چې په نوي شریعت اوکتاب سره استول شوی وي او نبي هغه چې دپخواني شریعت اوکتاب په رسولواوتبلیغ ماموروي.[۱]

۵-بشریت ته دالهي لارښوونودرسیدواحتمالات

- له هرشخص سره دالله تعالی خبرې اترې.
- هرشخص ته ملکه لېږل .
- دانسانانود جملې څخه ځینې وګړي غوره کول ترخوملتونه رهبري اوعدل قایم کړي اوټولوبې لاریوته دپای ټکی کښېږ دي همدغه معقوله لاره وه اوبس

۸-په پیغمبرانو دایمان مطلب

پردې ټینګ باوراوتصدیق چې الله جل جلاله په هرملت کې پیغمبران لېږلي دي، چې ولسونه یې دالله تعالی سوچه بندګی ته رابللي هغوی ټول دالله تعالی ریښتیني استازي ول ،چې الهي پیغامونه یې په بشپړه توګه ولسونوته رسولي دي، دځینونومونه یې موږته بیان کړي اودځینو یې نه دي بیان کړي .[۲]

۹-په پیغمبرانو دایمان راوړلو اهمیت

څوک چې په پیغمبرانو ایمان ونه لري مؤمن نه ګڼل کېږي په همدې توګه په ځینو ایمان او د ځینو، نه منل کفر دی؛ ځکه چې ټول په یو دین او یو پیغام سره استول شوي وو. قران عظیم الشان دغه مطلب داسې روښانه کوي:﴿ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُۥ مُسْلِمُونَ ﴿٨٤﴾ ﴾ آل عمران: ژباړه:موږ د هغودهیڅ یو تر منځ توپیرنه کوواوموږدالله تعالی د فرمان تابع (مسلمانان) یو[۳]

۱۰-دنبو ت اهداف او مقا صد

- بندګا نوته دالله تعالی ورپېژندل او دهغه جل جلاله په وحدانیت ایمان .
- انسانانوته دښو اوبدو چاروښوونه .
- خلکو ته ددنیا اواخرت دبري زېرې او مجرمانوته تهدید.
- ولسونو ته نېکه بېلګه اودعدل اقامه
- د دلیل اقامه ترڅو دقیامت په ورځ خلکو ته بهانه پاتې نه شي[۴]

۱- الوسی سید محمود روح المعانی اووم ټوک ص ۱۵۷ بیروت لبنان
۲- محمد غزالی احیاء العلوم لومړی ټوک ص ۲۹۷ لاهور پاکستان
۳- میداني حسن حبنکه العقیدة الاسلامیة واسسها ص ۲۹۶ دار القلم دمشق سوریه
۴- طالبي بینش اسلامي ص ۵۰ خیابان داروبخش تهران ایران

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱-پیغمبرانو ته دبشارتیا

دالله تعالی دپیژندنې لپاره له نبوت څخه پرته بله معتبره وسیله نشته .دنبوت دضرورت په هکله په سورة النساء کې ددولسو پیغمبرانودنومونویادونه شوې ده اوورپسې یې داسې فرمایلي دي: ﴿ رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾ ﴾ النساء ژباړه:دا ټول پیغمبران زیری ورکوونکي او ویروونکي لیږل شوي وو چې د هغو له پیغمبرکولو نه وروسته له خلکو سره د الله په مقابله کې څه سند پاتې نه شي او الله په هرحال غالب اوحکیم دی.

پیغمبرانوته دارتیا ټکي

که چېرې الله پاک پیغمبران نه وای لیږلي خلکوته به دقیامت په ورځ بهانه پاتې وای .

- له پیغمبرانوپرته بشریت انساني مقام ته نه شي رسېدلی.
- ډېرحقایق داسې دي ،چې بشري عقل ورته نه رسېږي ؛لکه دالله تعالی ذات اوصفات اخرت،جنت دوزخ دښواوبدوبېلتون دغه ټول دنبوت په وسیله پېژندل کېږي
- ولسونواوقومونویومثالي قایدته ضرورت درلود،چې له هرې اشتباه اوګناه څخه پاک،سوتره اودلوړوانساني کمالاتوځښتن اوپه معجزوسره یې تائیدشوی وي .[1]

۱۲-دنبوت ضرورت داسلامي پوهانوله نظره

که چېرې انسانانوته پیغمبران نه وای لیږل شوي بشریت به دوحشي-ژوواوځېرونکیوحیواناتوپه ځېرواى ،چې یوپربل حملې کوي او خپلې داړې پرې ښخوي؛ نوپه نړۍ کې دهرخیراوښیګنې شتون دپیغمبري ښوونوداغېزونتیجه ده .په همدې توګه هریوشراوطغیان چې په نړۍ کې موجوددی اویابه رامنځ ته کېږي لامل اوسبب یې دنبوي لارښوونوددرسونوکموالی دی ؛نوپردې اساس نړۍ دیواسکلیټ حیثیت لري روح یې نبوي لارښوونې دي دبدن قیام اوتینګښت له روح څخه پرته امکان نه لري له همدې امله هرکله چې دنړۍ څخه دنبوت لمرپرېوځي اسمان به وچوي، ستوري به تت، دلمروړانګې به ختمې اوسپوږمۍ به تکه توره شي غرونه به والوزي اوځمکه به سخت ټکانونه وخوري اودځمکې ټول مخلوقات به په فناء محکوم شي ؛نودنړۍ دنظام شتون دنبوت دتعلیماتو له امله دی.[2]

۱۲-پیغمبربشپړلارښود

په قران عظیم الشان کې دپیغمبرانومنصبي فریضه ددین تعلیم ، تبلیغ ، قایمول اوټینګول ښودل شوي دي، دالله تعالی استازي ددنیادپرېښودلو درس خلکوته نه ورکوي؛بلکې دنړۍدودانولواودخلکوداصلاح اوسمون پیغام له ځانه سره لري دبشري ژوندانه دتعمیرلپاره چې کوموصلاحیتونواولیاقت ته ضرورت شته

---

[1] - میداني حسن حبنکه العقیدة الاسلامیة واسسها ص ۳۰۲ دار القلم دمشق سوریه

[2] - ابن القیم مفتاح دارالسعاده ص۱۱۸ بیروت لبنان

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ټول په ذاتي ډول دپيغمبرپه ذات کې موجودوي ،نوپه لنډډول درې اوصاف دنبوت لپاره لازم دي چې د نبوت دارکانو په نوم يادېږي:

۱۳-دنبوت ارکان

دنبوت اورسالت سترکارپه درې پايوولاړدی.

۱ـ رشداوهدايت ۲ـ علم اوحکمت ۳ـ حکومت اوسياست

- پيغمبريوکامل مربي وي دنفس اوروح دتزکيې په ټولواذکارو ،عباداتواوطاعاتوپوه وي ،دهغه ښوونه اوروزنه داسماني ملکې په وسيله سرته رسيږي .
- پيغمبرحکيم ،داخلاقو،کورني نظام اوتمدني سياست داصولوماهروي ،هغه داسې پوه شخص وي چې حکمت يې دژوندانه هرحرکت گرځېدلی وي .
- پيغمبر دتمدني چاروماهرهم وي دعلم دځښتانو،پوهانو،سياستوالو،سوداگرو دجگړې دسپه سالارانواودژونددهرې ځانگې دافرادومناسبه روزنه سرته رسوي [1]

۱۴-دپيغمبرانوخصوصيات

- په وحې ،نبوت اورسالت اوښو اخلاقو سره له نورو خلکو جلا شخصيتونه او دښواخلاقو،تواضع ،ترحم او عاطفې په لحاظ لوړ،پاک زړي اوپه عبادت کې پياوړي،عقل اوذهانت يې لوړدکامل دين ،صبر،ستړي عاطفې اوښه خوی خاوندان دي خالص اوسوچه توحيد اوديوالله بندگی ته يې خلک رابلل
- له نبوت نه مخکې اووروسته له کوچنيواولويوگناهونوځخه پاک اوسپځلی ؤ،دپيغمبرفکر،بصيرت اواخلاق لوړاوکامل وي له بلې خواپه خپل نفس اوځان دپوره کنټرول ځښتن وي، په همدې توگه دهغو ی دالله تعالی ځخه وېره اوداخرت تصوريې دومره پياوړی وي، چې له هغوی نه دگناه چارې هېڅکله سرنه شي پورته کولی. هغوی دالله تعالی ترځانگړې ځارنې لاندې وي، په همدې توگه پيغمبردالهي احکامو په پوهاوي اود الهي احکامو په پيروی کې داشتباه او تقصيرنه ښکارکېږي.[2]

۱۵-دپيغمبرانو صفات

پيغمبران يوجسمي صفات لري اوبل معنوي مور به لومړی جسمي اووروسته تري معنوي صفات ترځېړنې لاندې ونيسو

الف- جسمي صفات

هغوی انسانان ول دولسونو په منځ کې يې ژوند،خوراک اوڅښاک کاوه ،صحت درنخورتيا،کمزورتيا،بوډاتوب اومړينه پرې راتله ،نکاح کول اواولادونه درلودل تجارت يې کاوه اوپه بازارونوکې گرځېدل،رمه پيول اونورې دنيوي چارې ترسره کول هم په کې شامل ؤ.

---

[1] - مولنا گوهر رحمان توحيد اورسنت ص ۲۵۴ مکتبة دارالعلوم تفهيم القران مردان پشاور

[2] - صابونی محمدعلی النبوة والانبياء ص ٦٠ مکتبة الرسالة بيروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) Kitabton.com: The Digital Library

په هغوی کې دالوهیت هیڅ اثارنه ژاونه دملایکو په صفاتو سمبال ؤپه عقل،پوهه،عفت،شجاعت،سخاوت ،زهددنسب په لوړوالي ،ازادی او سرلوړی اوپه عبادت کې له ټولوخلکولوړشخصیتونه وو.دظاهري خلقت کمال،په جسماني لحاظ ښایسته اونارینه شخصیت درلودل یې ځانګړنې وې، هیڅکله کبدای نه شي چې پیغمبردې ښځه،غلام اویاناقص الخلقت شخصیت واوسي .[1]

ب-معنوي صفات

۱-صدق:دغه صفت بایدپه هریومسلمان کې موجودوي ؛مګردپیغمبرانولپاره لازمي صفت ګڼل کیږي. هیڅکله امکان نه لري چې یوشخص دې پیغمبروي اوبیادې ورڅخه دروغ،خیانت اونورناوړه صفات څرګندشي داڅکه که چېرې پیغمبران دروغجن وای ؛نوبیابه دوحې په اسماني پیغام کې شک رامنځته کېده .

۲-امانت:پیغمبرانوعلیهم السلامودوحی اوالهي پیغامونوپه رسولوکې له بشپړامانت څخه کاراخیستی دی، داڅکه چې امانت له خیانت سره ضد دی. له پیغمبرسره هیڅکله مناسبه نه برېښي چې په امانت کې خیانت وکړي ،چې نه دخپل امت خیروغواړي اونه الهي رسالت په بشپړه توګه ترسره کاندي ټولوپیغمبرانوالهي امانت په بشپړه توګه سرته رسولی هرپیغمبرخپل قوم ته ویلي ؤ :﴿إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٠٨﴾﴾ الشعراء ژباړه:زه تاسې ته دالله له لوري امین استازی یم؛ نو تاسې له الله وویریږئ اوزما اطاعت وکړئ.

۳-تبلیغ:دغه دپیغمبرانوځانګړی صفت دی، په دې توګه چې هغوی به الهي پیغامونه ولسونوته رسول ؛اګرکه په دې تبلیغ کې به دوی ته سترزیان هم رسېده

۴-ذکاوت:ټول پیغمبران دعقلي کمال،ذکاوت اورشد څښتنان ؤ،الله تعالی درسالت اونبوت ددرانه مسئولیت لپاره دپاخه عقل ،بصیرت اوذکاوت شخصیتونه ټاکلي ؤ،ترڅوخپلوقومونوته په بشپړاستدلال سره الهي پیغامونه ورواندې کړي .[2]

۱۶-دپیغمبرانو مسئولیتونه :

- داسما نی ملکې په وسیله وحې زده کول .
- خلکوته دالهي کتاب تشریح اوبیان .
- دخپلو ملګروروزنه اودهغوی فکري اواخلاقي پالنه.
- دولسونورهبري اوقیادت.
- ولسونوته په دنیااواخرت کې دهوساژوندزېری اودخلاف په صورت کې دتباهی وېره اواخطار ورکول ؤ.

[1] -همدغه ماخذ ص ٦٥

[2] - الجزایری جابر ابوبکر (۲۰۰۱) عقیدة المومن ص ۳۵۸ دار السلام للطباعة والنشر والتوزیع

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ددين تطبيق اوتنفيذاودسياسي چارو سمبالښت.
- له ولسونوسره مباحثه او قناعت وركول اوددښمنانودشبهاتو خوابول .[۱]

۱۷-دبلني خانګړتياوې يې

- دهغوی دعوت اوبلنه رباني اوالهي وه او دوحی څخه ژغورل او يوازې دالله تعالی بندګان يې جوړول.
- دوی په خپل دعوت کې له هيڅانه اجرنه غوښته سترهدف يې دالله تعالی رضاءاودخمکې پرمخ ددين جاری کول اوتطبيقول ؤ.
- دهغوی په دعوت کې اسانتيا وه له حکمت څخه يې کاراخيست اوخلکوته يې دتوحيداسانه دلايل بيانول .
- خلکوته يې ديوځرګندهدف په لوړي بلنه وركوله ،لاره يې څرګنده اوبلنه يې دلمرغوندې روښانه وه.
- له دنيوي ژوندځخه بې رغبته اواخرت ته يې ترجيح وركوله اودنياته يې دوسيلې په سترګه کتل هغوی کولی شول چې دشاهانواونوروملي شخصيتونوپه څېر لوړژوندسرته ورسوي داقتداراوفتحې پرمهال يې هم همدغه تګلاره وه درسول الله صلی الله عليه وسلم اوده دسپېڅلي کورنۍ ژوندپه تاريخ کې دلمرپه څېرروښانه دی،سړی اريان شي اوزړه يې له هيبته ودرزېږي .دالله دپيغمبرسترشعارهمداؤ(اللهم لاعيش الاعيش الاخرة)ای الله نه دی ژوند،مګرژوندخوداخرت دی. [۲]

۱۸-اولوالعزمه پيغمبران

په ټولوپيغمبرانوکې پنځه لوړمنزلته شخصيتونه دي او هغه عبارت دي له محمدصلی الله عليه وسلم ،نوح ، ابراهيم ، موسی او عيسی عليه السلام څخه قران عظيم الشان دغه مطلب ته داشاري په ترڅ کې داسې فرمايي ﴿ وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ مِيثَٰقَهُمْ وَمِنكَ وَمِن نُّوحٍ وَإِبْرَٰهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَى ٱبْنِ مَرْيَمَ ۖ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَٰقًا غَلِيظًا ﴿٧﴾ الأحزاب: ژباړه:اواي پيغمبره) هغه ژمنه او پيمان په ياد ولره چې مونږله ټولو پيغمبرانو څخه اخيستی دی ،له تا څخه هم اوله نوح ، ابراهيم ، موسي او عيىٰ ابن مريم څخه هم . له ټولو نه مونږپخه ژمنه اخيستې ده .

۱۹-دپيغمبردپېژندلودلايل

دامسې نه ده چې هرڅوک دنبوت دعوه وکړي دده بلنه به منلی شي ؛البته نبوت ځيني شرطو نه لري چې دهغې په رڼا کې مورږ دپيغمبرشخصيت پېژندلی شو

- دنبوت دمدعي رون ، شفاف اومثالي شخصيت.

[۱] ميداني حسن حبنكه العقيدة الاسلامية واسسها ص ۳۱۰ دار القلم دمشق سوريه
[۲] صابوني محمدعلي النبوة والانبياء ص ۵۰ مكتبة الرسالة بيروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب كوونكى: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

ketabton.com: The Digital Library

- دپخوانيو پيغمبرانوتصد يق اوپه تبرواسماني پيغا مونوکې يې ذکر .
- معجزې يې.
- پيغام او بلنه يې.
- ددعوت کيفيت يې.
- ملګري يې.
- پاليسي يې.

موږ به په دغو ټکو لنډه رناواچوؤ

لومړی: دتاريخ په ببلا ببلو پراوونوکې پيغمبران عادي اشـــخاص نه ؤ؛بلکې معصـــوم او ســـپېځلي خلک ؤجسمي ښکلا،اخلاقي ښا يست؛ لکه سخا وت ،شجا عت ، درک او پوهه به يې له ورايه ښکا ره وه

دويم :يهو ديان او نصرانيان درسـول الله صلي الله عليه وسلم راتلو ته منتظرؤ، په تورات اوانجيل کې دده دراتلواوصفاتويادونه شوې وه.

دريم معجزې دپيغمبردصداقت اوريښتينو لې دليل دی، دتاريخ په ببلا ببلو پراؤنو کې الله تعالی پيغمبرانو ته ورکړ ي دي

څلورم : دې ته بايد وکتل شي چې دده دين جامع هراړخيزاو دبشر-دټولو ستونزو دحل برنامه له څان سره لري؟له علمي موازينو اوعقل سره برابره ده او که نه؟

پـنـځـم: لازمـه ده هـغـه وخـت او ځـای تـه وکـتـل شي چې پيغمبرپـه کې څرګنـد شـــوی دخلکو علمي،اعتقادي،اخلاقي،سياسي او اقتصـادي وضـعيت ، اړتيا ،ددعوت اصول يې ثبات اوروحيات اودهغه دژوند ټول اړخونه بايد مطالعه شي ايا څان غوښتونکی ؤ؟ اوکه شهوت پرست او مال دوست ؟امانت داري او پاک لمني يې څنګه وه؟

شـپږم: دهغه ملګرو ته ليدل په کاردي چې ايا ترځنګ يې شـتمن،زورور، دنيا غوښـتونکي،ناپاک ا فاسـد افراد راټول ؤاوکه پاک زړي، نېکان صالحان اود نبي سابقې وګړي؟

اووم : په دروغودنبوت مدعيان شـــهرت ،مقام ،ثروت او مال ته رســـېدل غواړي، له هر رنګ فريب څخه څان نه ســاتي ؛البته دنبوت دريښتينومدعيانو هدف دانسان له بندګی اواسارت څخه دانسان ازادي په ټولنه کې دعدل ټينګښت اوله سرکښانو سره مبارزه تشکيلوي.[1]

۲۰-په قران کريم کې ذکر شوي پيغمبران

پـه قران کريم کې دپنځـه ويشـــت پيغمبرانودنوم يادونه شـــوې ده ،هغه مبارک نومونه په لاندې ډول دي: ادم،نـوح،ادريـس،هود،صـــالح،ابراهيم،اســـماعيـل،اســـحـاق،لوط،يعقوب،يوســـف،شـــعيـب،موســـی هارون،الياس،داود،سـليمان،يسع،يونس،ذالکفل،ذکريا،يحی،عيسـی او محمد عليهم السـلام دي ؛مګر په قران کريم کې پنځه پيغمبران دنومونه پرته ذکر شـوی هغه دادي يوشـع،شـمويل،حزقيل،عزير او خضر-

[1] - معيني جيم (ب ت)اشنايي بافرهنګ اسلامي ص ۱۱۴ تهران ايران

(c) ketabton.com: The Digital Library

علیه السلام ،دپنځه وښتو پیغمبرانو نومونه چې په قران کریم کې ذکرشوي ایمان پرې تفصیلي اوپه غیر ذکرشویو اجمالي لازم دی.

۲۱-دپیغمبرانو پروړاندې زمونږ مسؤلیتونه

- له تفریق نه پرته دټولو په پیغمبرې باوراوتصدیق
- دپیغمبراطاعت اوله مخالفته یې ځان ساتل
- په سیرت او صورت کې یې په بشپړتیااوعصمت باور
- دوی یوتر بله دمرتبو ځښتنان ؤ اوترټولو غوره یې محمد صلی الله علیه وسلم دی

۲۲-په پیغمبرانو دایمان غوښتنې

۱- دهغوی تعظیم او درناوی:دپیغمبر صلی الله علیه وسلم داحادیثو اوقران کریم په مجلس کې په ادب سره ناسته.

۲- ورسره ژوره مینه:ځکه که پیغمبران او په ځانګړې توګه محمد رسول الله صلي الله علیه وسلم نه وای ،مونږ به دځناورو په څېروای ،هغه زمونږ ناجي او محبوب دی ،ورسره مینه دبشپړایمان نښه ده .له موراو پلار، اولاد اودټولې نړۍ له خلکو ځخه به رسول الله صلي الله علیه وسلم ورته محبوب وي.

۳-حکمیت:مؤمن مسلمان به خپلې شخړې کتاب الله او درسول الله سنتو ته وړاندې کوي دالله اوپیغمبرپه فیصلو به قانع او خوښ وي، له دې درې شرطونو پرته په پیغمبرایمان دقبول وړ نه دی

۴-هدف او ټګلاره په دین کې لټول:مؤمن مسلمان حق نه لري چې دخپلې غوښتنې او خوښې پراساس خپل ځانته اهداف او اهدافو ته درسېدلو وسایل په خپله وټاکي اهداف او اهدافو ته درسېدو وسایل ورته الله جل جلاله ټاکلي دي،هېڅکله کېدای نه شي چې اهداف له دین ځخه واخلي او وسایل دهوی او هوس په توګه انتخاب کړي هېڅکله نه! په همدې توګه دغه دین له نورو ادیانو سره دسازش لپاره نه دی راغلی. دغه دین بشپړواک ،اقتداراوغلبه غواړي.

۵ بشپړاطاعت :دخپل ژوند په ټولو کړو وړوکې به دپیغمبراطاعت کوو، پیغمبرددې په خاطر استول کېږي چې دژوند په ټولواړخونوکې به دهغه اطاعت وکړيشي- هغه به خپل مقتدا اولارښود او دخپل ځان لپاره به یې بېلګه او مثالی شخصیت ګڼو او په نقش قدم به یې درومو،داځکه چې دپیغمبراطاعت په حقیقت کې دالله تعالی اطاعت دی دتاریخ په هر پړاؤ چې پیغمبر ولسونو ته ورغلی ،له هغوی نه یې دالله تعالی دوبرې او دخپل اطاعت غوښتنه کړې ده .

۶-دلارښوونې لپاره ورته رجوع:مؤمن مسلمان به دلارښوونې او هدایت حاصلولو لپاره پیغمبر ته دمرجع په حیث رجوع کوي له پیغمبره درالاندې خلکو اطاعت به په هغه صورت کې کوي چې هغه دالله اورسول پر وړاندې څاړه ایښودونکی او اوامر یې دشریعت سره برابروي

(c) ketabton.com: The Digital Library

معجزه اوکرامت

لغوی پېژندنه: له عجزاوکمزورتیاڅخه ده اوناتوانی،ته ویل کېږي

اصـطلاحي پېژندنه: معجزه له هغه خار العاده فعل اوقول څخه عبارت دی چې درسـالت دمدعي په لاس دیوګوانې په توګه څرګند ېږي چې هېڅوک يې دمقابلې توان نه لري[1]

دمعجزې شرطونه: معجزه پنځه شرطونه لري چې یویې هم کم وي معجزه نه شمېرل کېږي

- چې دالله تعالی نه پرته دبل چاواک کې نه وي
- داچې خارق العاده اودکاینناتو دقوانینو پرخلاف وي
- درسالت اونبوت دمدعي پرلاس څرګنده شي.
- چې دنبوت دمدعي دمطلوب چیلنج سره برابره وي
- چې هېڅوک يې دمقابلی وسه ونه لري

دمعجزې هدف: دمعجزې موخه دپیغمبرانو دنبوت دثبوت دلیل ده

دمحمد صلی الله علیه وسلم سترہ معجزہ: درسول الله صلی الله علیه وسلم دمعجزو شمېر څنو علماءو زرښودلي دي ؛مګردپیغمبرصلی الله علیه وسلم سترہ تلپاتې معجزہ قرانکریم دی

درسول الله مبارک اود نورواانبیاؤدمعجزوترمنځ مقایسه

- دپخوانیو پیغمبرانو معجزې مادي وي ؛مګردرسول الله سترہ معجزہ قران عظیم الشان معنوي ده
- قرانکریم دټولو نسلونو لپاره درسول الله مبارک دنبوت سترہ معجزہ ده ؛مګردنورو پیغمبرانومعجزی دموقت وخت لپاره وې.

قران عظیم الشان وې دکاینناتو په اساسی حقایقو مشتمل دی مګر دنورو پیغمبرانو معجزې داسې نه وې

- دقرانکریم دساتنې ذمه الله تعالی ګرې ده ؛مګردنوروپیغمبرانومعجزي دمؤقت وخت لپاره وې.

دکرامت پېژندنه :هغه خارق العادة اوخلاف طبیعت کار چې الله تعالی يې دیوولی الله پرلاس دهغه دعزت اوددین دغلبې اونصرت په خاط څرګندکړي له کرامت څخه عبارت دی[2]

دکرامت هدف

- دالهي قدرت څرګند بدنه
- ددین غلبه اومرسته اودولی الله عزت
- دولی الله دایمان دقوت زیادت او په دین ټینګ پاتې کېد ل
- ولی الله ته زېرې اوخوشالي

[1] عبدالقادر (۱۲۰۵) الرسل والرسالات ۱۲۱مخ کویت مکتبة الفلاح
[2] شیخ محمدبن (۱۲۱۳ هـ) مجموع فتاوی اومسایل ج ۲۰ ۳۱۱مخ دارالوطن للنشر

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمعجزې اوکرامت فرق

معجزه او کرامت لاندې بېلتونونه لري

- معجزه دنبوت ددعوی سره ملګرې وي ؛مګردکرامت څښتن دپیغمبر پیرواوریښتني انسان وي
- معجزه پیغمبرانو پورې اختصاص لري اوکرامت اولیاؤ پورې
- کرامت څنی وخت دزمان اومکان تراسبابو پورې مربوط وي یووخت به کرامت حسا ببرې

؛مګربل ؛ ت نه لکه حضرت مریم ته بې موسمه میوې اودعمرفاروق رضی الله عنه اواز رسېدل ساریه رضی الله عنه ته .

اوس مهال نړۍ دیوکلي حیثیت لری هوایی دهلیزونه فعالیت کوي اوپه همد ې توګه دبېسیم اوموبایل له لارې نړۍ سره نښتې ده .

- داولیاؤمرتبه دپیغمبرانوڅخه ټیټه ده کرامت ورکول کېږي غوښتل کېږي نه پرخلاف دمعجزې معجزه خوخلک غواړي.
- دمعجزې څرګند ول اړین وي مګردکرامت نه[1]
- درسول الله صلی الله علیه وسلم دڅنو معجزاتومثالونه : شق القمر ، دقران نزول ، دخرمادډډزګړوی ، درسول الله له مبارکوګوتوداوبو جاري کېدل اوداسې نور....

دکرامت مثالونه

اسودعنسي دنبوت دروغژن مدعي ابوادریس خولاني یې په اورکې اچولی ؤ؛مګرالله تعالی یې محافظت وکړغه دده دکرامت نښه وه همدارنګه ام أیمن چې کله دهجرت په لاره ووتله اوتنده یې زیاته شوه له تندې څملاسته لپاسه یې کشهارترغوږونو شوګوري چې ډکه بوکه اوبه یې په سرولاړه ده همدارنګه دفرانکری دتلاوت پرمهال داسیدبن حضیررضی الله عنه درنا ګانو لیدل. په همدې توګه دعمرفاروق رضی الله عنه ساریه رضی الله عنه ته د زرکیلومتروپه فاصله کې داوازرسېدل اوورته دهغی سیمې ښکارېدل اوددښمن دخطرڅخه خبرورکول.

[1] تنبیه النبوات ۸۰۲ مخ

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم بحث

محمدصلي الله عليه وسلم دنړی والو سردار

پيليزه

دمحمدصلی الله عليه وسلم ژونددیوفردژوندنه ،بلکې دادهغه سپېخلي بې ساري بدلون کيسه ده. له هغه سره له لومړی ورځې ديونړيوال اوښتون اودانسان دهراړخيزبدلون اوخلاصون قضيه مطرح وه. هغه مهال عرب قوم يووحشي- خناورصفته ملت ؤ.وينې څښل ، قماروهل، زنا ،بې حيايي بربنډتوب چوراوچپاول ددوی دودؤ دبوتانو،لمر،سپوږمی ،ستورواواورعبادت يې کاوه،قبيلوي تبعيض، په رنګ اوژبه ويار،اولادوژنه اودلونوژوندي ښخول ددغه سخت زړي ملت خوی ؤ دنړی دنوروملتونوحال له دوی نه بترؤ. رسول لله صلی الله عليه وسلم ددغه ناپوه قوم په روزنې لاس پورې کړچې په نتيجه کې له پاڅه وان نه قايد،له غله نه امين اوله زناکارواوبې حياخلکويې دعفت اوشرف لوړځلي جوړکړل دعربوجزيره دامن عدل اواقتصادي پراختيازانګوجوړه شوه، بېسواده قوم دنړی والومعلم اولارښودجوړشواونړی ته يې دنظام نمونه وارندې کړه دده مبارک رسالت فرد،ټولنې،روح اوجسد،دنيااواخرت،سياست اواقتصاداود ژوند ټولوبرخوته شامل دی.[1]

اوس مهال بشريت دظالمانه مادي توپان سره مخامخ ،داخلاقي بربادی،روحاني خلا،ټولنيزظلم او دنسلي،قومي او ژبنې امتيازاتو په خوساډنه کې پروت دی. متمدن انسان دومره لوی جنايت کاردی چې په څنګله کې يې وحشي- خناورپه خپل ظلم او وحشت سره وشرمول دانسانانودوژنې لپاره اتومي بټی اولړې واټن ويشتونکي توغندي او توپونه جوړيږي ،دملتونو لويه پانګه دبشريت په وژلواودښارونو په ورانولو لګول کيږي.

اوسنی بشريت يو ناجي اونړی وال لارښود ته اړتيا لري چې نړی له امن نه ډکه کړي اوبشريت الهي تګلارې ته راوګرزوي اوانسانيت ته دميني،محبت شفقت اوعدالت درس ورکړي. حقيقت دادی چې هغه يوازې درحمة للعالمين وروستنې نړی وال نبي محمد صلي الله عليه وسلم لارښوونې دي چې لالهانده بشريت به يې په غېږ کې دارامی اوسوکالی،ساه واخلي.

۱-دنړی وال لارښود صفات

موږ مسلمانان پردی ټينګ باور لرو چې محمدصلي الله عليه وسلم دنړی والو سرداردی دنړی دملتونو دمشرتابه لپاره

- لومړی صفت دادی چې هغه دکوم خاص نسل اوځانګړې طبقې دسوکالی لپاره کارونه کړي بلکې دټولې نړی دانسانانو سوکالي اوکاميابي يې هدف وي اودهغه پروړاندې ټول ملتونه يوشان وي دغه معياردپيغمبرصلي الله عليه وسلم په سپېخلي ژوند کې تر سترګو کېده دهغه ژونددکوم قوم پرست اووض

---

[1] محمدشبير احمد(۲۰۱۰م)اسلامی نظريه حيات ص ۵ شعبه تاليف جامعه کراچی پاکستان

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرست ژوند نه؛ بلکې دبشریت سره دمحبت کونکي ژوندو. دهغه پروړاندې حبشي ـ ایراني ،رومي ،مصري ،عرب اوعجم ټول سره وروڼه اود برابروحقوقوخښتنان ؤ.

دویم صفت یې دادی چې دهغه وړاندې کړي اصول اوقواعد نړیواله بڼه ولري ،دټولې نړۍ انسانان یوشان رهبري کړي او په هغوکې دبشري ژوندد ټولوستونزوحل موجود وي قران عظیم الشان هم دنړۍ ټول ملتونه مخاطب ګرزوي او ټولوستونزواو مشکلاتوته یې دپای ټکی ږدي.

- دریم صفت یې داوي چې دهغه لارښوونې خاصې زمانې اووخت پورې ارتباط ونه نیسي؛ بلکې په هروخت کې صحیح اودعمل وړتیاولري قران کریم هم ترقیامته وروستنی الهي پیغام دی.
- څلورم صفت یې داوي چې هغه اصول اوقوانین چې نړۍ والو ته یې وړاندې کړي وي هغه تش فلسفي اصول نه ؛بلکې عملي بڼه یې هم ورکړې وي.دغه یو تاریخي حقیقت دی چې محمدصلي الله علیه وسلم یوازې خیالي نقشه نه ده وړاندې کړې؛ بلکې د درویشتو کلونو په موده کې په لکونو خلکوورته غاړه ایښې ،دجزیرة العرب په لکونو مربع میله ځمکه باندې اسلام غالب اوبت پال جاهلیت په ګونډواود تاریخ کندې ته سپارل شوی او بیادهغه دریښتینو ملګرواوشاګردانو په وسیله اسلام هغه مهال په درې لویو وچو اسیا ،افریقا اود اروپا په زیاتروبرخودغالب نظام رول تر سره کړ .داهغه ستره تاریخي کارنامه ده چې دهغې پربنسټ مور رسول الله صلي الله علیه وسلم ته د تل لپاره دنړۍ والو دلارښود لقب ورکولی شودهغه لارښوونې دکوم ځانګړي ملت ملکیت نه؛ بلکې دټول بشریت شریک میراث دی. هر څوک ورځخه ګټه اخیستلی شي اوچې څوک تري ګټه نه اخلي، په ابدي محرومیت کې به خپل ځان اخته کړي

دمحمد صلی الله علیه وسلم مبارک نومونه

دده مبارک نوم محمددقران عظیم الشان په څلوروسورتونو آل عمران ،محمد ،احزاب اوالفتح کې ذکرشوی. دهغه دویم نوم احمد دی چې دصف په سورت کې یې یادونه شو ې ده چې له دې نو مونو پرته دهغه څوارلس صفتي نو مو نه هم دي او هغه دادي(الشاهد ،المبشر ، النذیر ، الرحمة ، السراج المنیر ،المذکر ،الشهید ،الهادی ، الا مین ،المزمل ، المدثر ،درسول الله مبارک ارشاد دی ،چې زما پنځه نو مونه مشهور دی:

- محمد : یعنې هغه پیغمبر چې بیابیا زښت ډېریې تعریف کېږ ي .
- احمد : یعنې هغه پیغمبر چې دخپل رب یې ډېر تعریفو نه کړ ي دی.
- الماحی : یعنې دکفر دظا غوتي نظام نا بو دوونکی.
- الحاشر :یعنې جمعه کونکی.
- العاقب : معنا داچې وروستنی پیغمبر او خاتم النبین .
- دهغه په مبارکو نو مو نو کې دغه څلو ر نو مو نه هم شامل دي(المصطفی ، المختار ، الشفیع الصادق ، المصدوق [1]

[1] مولنا کوهر رحمان (ب ت) حقیقت توحید اوسنت ص ۲۷۵ مکتبه دارالعلوم تفهیم القران مردان پښور پاکستان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

Pashto Ebook.com: The Digital Library

دده مبارک درسالت عقلي ثبوت

لږ شـــان څوارلس ســـوه کاله مخکې تاریخ ته وګوري،په نړۍ کې نه برقي تارۍ،نه ټیلیفون،نه اورګاډی،نه چاپ اونه چاپ خای اونه اخبار اورسالې نه چاپ شـوي کتابونه اونه د ســفراوسیاحت اسانتیا وې ،چې نن ورځ موجودې دي له یو هېواده تربله پورې دمیاشتو میاشتو مزلونه کېدل .

موقعیت :په دغسې حالاتوکې دعربو هېوادله ټولو جلاپروت ؤ چارچاپېره یې دایران،روم او مصرهېوادونه ؤ چې په هغوکې څه ناڅه د علومواوفنونوزوراوشورؤ ،خودشګو ستروډګرونوعربې نړۍ له نورو جلا کړې وه.

اقتصادي حالت

عرب قوم ســوداګرؤپه اوښانو به یې دمیاشتومیاشتو سفرکاؤاوهغو هېوادونوته به دسوداګرۍ لپاره تلل .له دغوهېوادونو سره ددوی اړیکې یواخې او یواخې دسوداګرۍ په خاطروي .

تعلیمي وضعیت

پخپله په عربوکې نه کوم لوړتمدن ؤ،نه کومه مدرسه اونه کوم کتابتون اونه په خلکو کې دتعلیم اوښوونې څه شــوق اوذوق په ټول هېوادکې دګوتوپه شــمارڅوتنه په لیک اولوســت پوهېدل ؛خوهغوی په دومره اندازه نه ؤ چې دهغه وخت دعلومواوفنونوسره اشناشي.

سیاسي وضعه

هلته نه یو مرکزي حکومت ؤاونه قانون هره قبیله خپلواکه وه ،له دې سره سره به سروکال لوټ تالان او وینې بیونکې جګړې تر سره کېدلې .دانسان روح هېڅ ارزښت نه درلود.

اخلاقي حالت

بدکارونه،شراب څښــل،د جواري اودقماربازارتودؤخلک به دیوبل پروړاندې بلاتکلفه بربنډېدل اوشرم ځایونه به یې ښــکارېدل .تردې پورې چې ښــځینه ؤ به په بربنډه توګه دبیت الله شریف څخه طوافونه کول،درواو ناروا بېلتون نه ؤ.په عربو کې د آزادۍ احســاس دومره پیاوړی ؤچې دهېڅ چاوهېڅ قانون منلوته تیارنه ؤاونه یې دکوم واکمن امرمنلو ته سرښکته کاوه .

دیني وضعه

دجهالــت اوناپوهۍ دغه اندازه وه چې ټول قوم دکانو بتانوته ســجدې کولې په لاره کې به یې چې کوم یوکانې خوښ شو هغه به یې راواخیست اوپه عبادت به یې ورته لاس پورې کړ.هغه سرونه چې هیڅاته به نه ټیټېدل.هغه به یې کانو ته ښکته کول اوسجدې به یې ورته کولې [1]

درون سهارڅرک

په دغسې حالاتوکې یویتیم شخص پیداکېږي،دعربوله هلکانوسره رمه څروي.په ځوانۍ کې سوداګردی،له هېڅایې تعلیم نه دی کړی،دلوړوخویونواواخلاقوڅخښــتن دی.هېڅکله یې دروغ اوبدې خبرې نه دي

[1] - خورشید احمد(۲۰۱۰م)اسلامی نظریه حیات ص ۲۳۶شعبه تالیف جامعه کراچی پاکستان

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي،په ټول قوم کې په ديانت اوامانت مشهوردی.له هرې ناپوهی اوناپاکی څخه کرکه کوي دقوم په لوټ،تالان اووینوبیولوغمجن،دنرم زړه څښتن، دکونډواویتیمانومرستندوی،میلمه پال اودصحیح عقل خاوند،له بت پالنې نفرت کوي،کلی پربردي،په لرې واټن دیوه غره غارته ورځي دیوې رڼاپه هیله ده.چې شاواخواتیارې پرې له منځه یوسي.

دنبوت پیل

په یوځل دده په حالت کی یوستربدلون رامنځته شو.له غاره راووت خپل قوم ته ورغی دبت پالنې غندنه یې پیل کړه اودیوالله بندګی ته یې خلک راوبلل،دغلا،لوټ ،تالان ،شراب څښلو،زنا،قمار،اوبدوچاروپرخلاف یې مبارزه پیل کړه .بشری کرامت یې اعلان اوداخرت دورځې دسوال اوځواب احساس یې دخلکوپه زړونوکې واچاوه.

دناپوه قوم چلند

ناپوه قوم ددغه سترشخصیت په مخالفت لاس پورې کړ،چې هغه دپلاراونېکه په دوداودستور ولې نیوکه کوي اوښووني یې څنګه دپخوانیوپلرونودتګلارې خلاف دی.له همدې امله یې هغه ته بدې ردې پیل کړې،په کاڼویې وویشت اودهغه دوژلوپلانونه یې جوړاوله خوارۀ تاتوبي یې هجرت ته مجبوراوهلته یې هم په ارام پرې نښوده .

دهغه هدف

هغه دخپل ناپو ه قوم په سمه لارروانول غوښتل سره له دې چې قوم ورته په دې شرط دمشرتابه ،سرواوسپینوزرو سپارلوته چمتوؤ،چې له خپل کارڅخه لاس واخلي؛خوهغه په خبره ټینګ ولاړؤ ، دبشریت ددنیااوخرت دبریالیتوب په خاطریې په دې کارلاس پورې کاوه [1]

نوی ارمان

هغه له نویوارمانونوسره دحراله غاره راووت اوس یوبهترین خطیب اوله فصاحته اوبلاغته ډکې خبرې کوي ،اوس داسې کلام خلکوته اوروي چې هېچاتراوسه نه دی اوربدلی ټولونړیوالوته یې چېلنج ورکړ،چې ددې کتاب په شان یوسورت جوړکړي دهغه ویناوودالله تعالی کلام سره توپیردرلود، دالله تعالی کلام له بلاغته ډک اومعجزه وه هغه دجزیرةالعرب وګړوته له حکمته ډکې ویناوې پیل کړې چې مخکې ورڅخه چااوربدلی نه وې.

بشپړلارښود

هغه اوس داخلاقو،ټولنیزژندقانون ،اقتصاداوسیاست معلم دی چې ترقیامته یې لوی لوی پوهان په څېړنوبوخت دي دهغه راوړی نظام کامل اوله هرې نیمګړتیاڅخه سپېځلی دی هغه دخپلې درویشت کلنې مبارزې په دوران کې دخپلونېکواخلاقو،شرافت اوخپلولوړوښوونوپه وسیله خپل دښمنان دوستان وګرځول او لویوخواکونویې پروړاندې ماتې وخوړه .

---

[1] همدغه ما خذ ص ۲۴۰

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

تربري وروسته

هغه چې کله په خپلودښمنانوبری ترلاسه کړ،نوله هیڅ یودښمن څخه یې انتقام وانه اخیست.له هیچاسره یې سختي ونه کړه تردې پورې چې چا دده ګران تره په قتل رسولی دهغه سینه یې ورځیرې کړې وه په هم دې ډول چاچې په کانو ویشتلی اوله هیواده یې شړلی ؤدفتح پروخت یې هغوته هم معافي اوبخښنه وکړه .

مثالي شخصیت

هغه هیڅکله له چا سره خیانت اودوکه نه ده کړې اونه یې له چاسره دټرون په ماتولو لاس پورې کړی په جګړه کې یې له هیچاسره زیاتی نه دی کړی تردې پورې چې دهغه سرسختو دښمنانو هم کله په هغه دګناه اویاتېري الزام نه دی لګولی داهغه ښېګڼې اوستراخلاق ؤ چې په پای کې یې دټولو عربو زړونه لاس ته راوړل

ستربدلون

بیایې دخپلوښوونوپه وسیله له پونده جاهل قو م څخه یومهذب اودقانون پابندملت اوداخلاقولوړخلي جوړکړل،نړی ته یې دتمدن،اخلاقواوبشردوستی درس ورکړ.دخپلوروزل شویوملګروپه وسیله یې دایران،روم اومصرلوسلطنتونه پربل مخ واړول اوداسلام لارښوونې یې داسیا،افریقا،اواروپاترلرې څنډوورسولې،نړیوالوچې دتوحیددرس هرکړی ووهغه یې ببرته تازه کړ.هغه نړیوالوته داخلاقو،قانون ،سیاست اواقتصاداوتمدن پاخه اوسپیځلی اصول واړاندې کړل چې داسلام دښمنانوهم ګټه ورڅخه واخیسته اوپه تاریخ کې ساری نه لري[1]

مثالي لارښود

اوس دغوراوفکرخبره داده چې دخلوښتوکالوڅخه وروسته په دغه شخصیت کې یودم څنګه دومره کمالات رایوځای شوه .اوس په یوه وخت کې بې مثاله دلښکروجنګي سپه سالاراویوبهترین قاضي، یوسترقانون پوه ،یوبې مثاله پوهانداوداخلاقواوتمدن یوبهترین مصلح ،سیاست پوه اوداالله جل جلاله عابدبنده هم دی،دخپلومېرمنواواولادونواوکورنۍ حقونه هم پوره کوي، دغم ځپلواوبې وزلوخدمتګار،دفتحې اوغلبې پرمهال ساده ژوندترسره کوي له خلکوسره یوځای ډوډۍ خوري ،نړی له پیله اوترپایه پورې هیڅ انسان دده په خبرمثال اوبللګه نه شي وړاندې کولې دازمور پیغمبراودنړیوالوسردارمحمدصلی الله علیه وسلم دی [2]

۱-دنبوت پای

حقیقت دادی چې اوس مهال دسمې لارې دمعلومولولپاره دمحمدصلی الله علیه وسلم دښوونواودقرانکریم نه پرته بله وسیله نشته هغه دټول بشریت لپاره دالله تعالی استازی دی اوهغه دنبوت لړی پای ته رسېدلې

---

[1] -همدغه ماخذ ص ۲۴۳

[2] - خورشید احمد (۲۰۱۰م)اسلامی نظریه حیات ص ۲۴۳ شعبه تالیف جامعه کراچی پاکستان

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-دنبوت د پای دلایل

دپیغمبرژوندپه حقیقت کې دهغه دښـوونواولارښـوونوژوندوي ،دپیغمبردمړینې څخه مقصـددادی ،چې خومحمدصلي الله علیه وسلم ګواکې ژوندی دی ،ځکه چې قران عظیم الشان په اصلي الفاظوموجوددی. دهغه دژوندانه حالات ،ویناوې اوکړه وړه دنبوی احادیثوپه بڼه ټول محفوظ اودټول امت په لاسونوکې دي. داسې بې بوله چې ګواکې پخپله دالله رسول په خپلوسترګوویدلی دهیڅ شخصیت ژونددومره محفوظ نه دی ساتل شوی څومره چې درسول الله صلي علیه وسلم ژوندمحفوظ دی[1]

۳-له یوپیغمبره وروسته دبل دراتلو لاملونه

- داچې دلومړي پیغمبرښوونې له منځه تللې وي اودهغې دوړاندې کولوبیاضرورت وي
- داچې دپخوانې پیغمبر ښوونې پوره نه وي په هغو کې دترمیم او اضافې کولواړتیا وي
- داچې د پخوانې پیغمبر ښوونې تر یوه ځانګړي قوم پورې محدودې وي نوروقومونوته شاملې نه وي دغه درې واړه لاملونه اوس پاتې نه دي

۴-دنبوت څوخصوصیات یې

محمد صلی الله علیه وسلم په نورو پیغمبرانو ځینې ځانګړنې لري چې مور ورته په لاندې توګه کتنه کوؤ

۱:دهغه درسالت مثال دلمر په څېرډی لمرټوله ځمکه روښانه کوي دهغه رسالت هم دځمکې ټولو ولسونو ته شامل دی قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې فرمایي ﴿ قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنِّى رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا ﴿١٥٨﴾ الأعراف: ژباړه: ای محمده !ووایه چې ای انسانانو ! زه ستاسو ټولو لوري ته د الله استازی یم

۲: دقراني تلپاتې معجزې درلو دل : په هغه داسې معجز کلام نازل شوی چې د ژوند دټولو برخو په هر وخت اوهرځای اودهر ملت درهبری صلاحیت لري او دسا تنې ذمه واري یې الله جلت عظمته اخیستې ده

۳:هغه خاتم الانبیاء دی دنبوت لړی پرې پای ته رسېد لې تر ده وروسته بل پیغمبر نه رازي او نه بل پیغام خمکې ته راتلو نکی شته ځوک چې درسول الله صلی الله علیه وسلم درسالت په ختم باوري نه وي داسلام له دایرې بهرون څخه ګڼل کېږي قران عظیم الشان فرمایي ﴿ مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾ الأحزاب: ژباړه: (ای خلکو ! محمدصلی الله علیه وسلم ستاسې له نارینه ؤڅخه د هیچا پلارنه دی ؛مګر هغه د الله رسول او خاتم النبیین دی . او الله ډېرښې علم لرونکی دی.

[1] د رحمانې ژباړه(۱۳۹۰)داسلام اساسي ښوونې ص ۵۸ اصلاح افکار ننګرهار افغانستان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴:ترقیامته دهغه نوم لوړشوی په اذان او کلمه طیبه کې به یې مسلمانان یادوي قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشاري په ترڅ کې فرمایي ﴿ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴿٤﴾ ﴾ ژباړه:اوستاپه خاطر موستا دیادبدو اوازه لوړه کړه

۵:هغه یې ټولو نړی والو ته درحمت په تو گه انتخاب کړ ی

٦:هغه ته دکوثر دحوض زبر ی ورکړ ی شوی قران عظیم الشان په دې هکله داسې فرمایي ﴿ إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾ ﴾الکوثر (اي پیغمبره ! بیشکه موږ تاته کوثر درکړی دی

۸ :هغه ته داو داسه قایم مقام تیمم رواشوی په داسې حال کې چې دتبروامتونولپاره له اوبونه پرته جا یزنه ۇ

۹ : هغه ته په قیامت کې دلو ی شفا عت مقام ورکړ شو ی مگرنور پیغمبران به نفسي نفسي ناري وهي

۱۰ : هغه ته ستر او لوی امت ورکړشوی

۱۱:دهغه امت دگنا هو نو له امله ټول په عذاب نه اخته کیږ ي چې ټول له مینځه ولاړشي .

۵-په امت باندې یې حقونه:

رسول الله صلی الله علیه وسلم په خپل امت ځینې حقوق لري چې مو ږ ورته په لاند ې تو گه کتنه کوؤ .

۱: په هغه ایمان درلودل:له شک نه پرته درسول الله په نبوت اقرار اوباور درلودل ضروري اولازمی خبره ده قران عظیم الشان فرمایي ﴿ ءَامِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ﴿٧﴾ ﴾الحدید: ژباړه: ایمان راوړئ پرالله او دهغه پر پیغمبرباندې

۲: دهغه اطاعت: او پیروی کول چې په قراان عظیم الشان کې دد ې گڼ دلایل دي ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا أَطِيعُوا ٱللَّهَ وَأَطِيعُوا ٱلرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوٓا أَعْمَٰلَكُمْ ﴿٣٣﴾ محمد،ژباړه: ای موء منانو ! دالله اطاعت وکړئ او دپیغمبر اطاعت وکړئ او خپل عملونه مه بربادوئ .

۳: له هغه سره محبت کول :له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره محبت دایمان بر خه ده

۴ : هغه ته نوم نه اخیستل :الله تعالی مسلمانان له دې څخه منعه کړي دي چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم په خپل نو م سره راو بولي

۵: په هغه باند ې درودویل: هر مسلمان ته لا زمه ده چې په رسول الله صلی الله علیه وسلم باند ې درود ووایي

٦ :دهغه تعظیم اوادب کول:درسول الله صلی الله علیه وسلم تعظیم ،ادب اواحترام په ټول امت فرض دی [1]

داصحابوکرامومقام اوپه اړه یې داهل سنت عقیده

موږبه ترهرڅه دمخه دصحابي پېژندنه ، مقام اومنزلت اوپه اړه به یې داهل سنت والجماعت عقیده ذکرکړو

داصحابي پېژندنه :هغه څوک چې درسول الله مبارک سره دایمان په حالت کې مخامخ شوی اوپرایمان وفات شوی وي له اصحابي څخه عبارت دی

[1] - خورشید احمد (۲۰۱۰م)اسلامی نظریه حیات ص ۲۴۷ شعبه تالیف جامعه کراچی پاکستان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقام اومرتبه يې :اصحاب کرام داسلام غوره نسل ؤ له دوی سره محبت په هريومسلمان واجب اولازم اوبغض اوکينه ورسره کفراوبې ديني ده ، اصحاب کرام درسول الله مبارک شاگردان دي ددوی مقام اومرتبې دلايل په لاندې توگه دي .

الف : قران عظيم الشان : الله تعالی فرمايي ﴿ لَّقَدْ رَضِيَ ٱللَّهُ عَنِ ٱلْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ ٱلشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنزَلَ ٱلسَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَٰبَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾ ﴾ الفتح ژباړه: الله تعالی له مؤمنانو څخه خوشحاله شو کله چې هغوی له ونې لاندې له تا سره بيعت کاوه، دهغود زړونوحال هغه ته معلوم دی له دې امله يې پرهغو ډاډينه نازله کړه اوهغوته يې په انعام کې نيژدې فتحه ورکړه.

په بل ځای کې ارشاددی ﴿ وَٱلسَّٰبِقُونَ ٱلْأَوَّلُونَ مِنَ ٱلْمُهَٰجِرِينَ وَٱلْأَنصَارِ وَٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُم بِإِحْسَٰنٍ رَّضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا۟ عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾ ﴾ التوبة ژباړه: هغه مهاجرين اوانصارچې هغوی ترټولود مخه دايمان بلنې ته په لبيک ويلوکې وړاندې شول ، دغه راز هغه کسان چې وروسته له نيکۍ او ريښتينولی سره په هغو پسې راغلل ، الله له هغو نه خوښ او هغوی له الله نه خوښ شول ، الله د هغو له پاره داسې باغونه تيار کړيدي چې تر هغو لاندې به ويالې بهيږي او هغوی به په کې د تل له پاره اوسيږي ، همدا ډير لوی بريالیتوب دی .

ب : نبوي سنت: پيغمبرعليه السلام فرمايلي دي (خيرالقرون قرني ثم الذين يلونهم ثم الذين يلونهم) يعنې غوره خلک زمادژوندانه داوسيدونکوپيړی ده بياورپسې هغه څوک غوره دي چې دوی پسې وي بياورپسې هغه څوک غوره دي چې دوی پسې وی يعنې دتابعينواوتبع تابعينوپيړی

دوی ته دښکنځلوکولواوبدوردوويلوحکم

پيغمبرصلی الله عليه وسلم اصحابوکراموته دښکنځلوکولوڅخه منعه فرمايلي ده هلته چې فرمايي (لاتسبواالحدامن اصحابي) يعنې تاسې زمادیوه صحابي په اړه هم بدې ردې مه واياست .نوپردې اساس اصحابوکراموته بدې ردې ويل له اهل سنت والجماعت څخه وتل اودگمراه ډلوپه کتارکې دربدل دي

ددوی په هکله داهل سنت والجماعت تگلاره

داصحابوکراموپه اړه داهل سنت والجماعت منځنی کړنلاره دافراط اوتفريط ترمنځ ده ددوی ترمنځ چې کومې شخړې پېښې شوې موږپه کې بحث نه کوو په دې هکله دعمربن عبدالعزيزرحمة الله عليه ويناکافي بولوهلته چې وايي : دغه خلک هغه قوم دی چې الله تعالی ددوی دوينوڅخه زمورلاسونه پاک ساتلي دي نوموږته لازمه ده چې ددوی دابروتويولوڅخه خپلې ژبې پاکې وساتو[1]

[1] دکتور خميس محمدبن عبدالرحمن : التوضيحات الجلية على العقيدة الطحاوية اول ټوک ۱۲۰۹ مخ

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی

په اخرت، قضاء اوقدر ایمان

پیلیزه

ژوندخویوازې دهمدې د نیاژوندنه؛ بلکې له مرګه وروسته بیاهمېشه ژوند پیلېږي ،چې ترهغه وروسته به چاته هم مرګ په برخه نه شي دغه ژوندبه یادایمان اونېکواعمالوله املـه دعیش اوارام ژونداویابد دکفراوبدواعمالوله کبله دغمونواوکړاوونوژوندوي همدغه باوراویقین ته داخرت عقیده وایي داچې دنړی هرڅه دالهي تقدیراوپلان پربنسټ دي دلته هرڅه دقیق محاسبه شوي مرګ،ژوند رنځ،خوشالي ،غم اودردهرڅه ټول دالله تعالی له خوادي.

لومړی بحث

په اخرت ایمان

دنړی دموجوده نظام دورانېدوپیل به داسرافیل دشپلی دپوکي څخه وکړای شي، ټول کاینات به ګډوډ څمکه به ډېرسخت ټکانونه وخوري لمراوسپوږمی به په ټکر،ستوري به تت اوخپاره شي، غرونه به دډانډ س شویووړیوپه څېرشي اوبه به اورواخلي دځمکې ژوي به ټول مړه شي، بیابه دالله تعالی په حکم دویم ځل شپلی پوکړای شي؛ قبرونه به وچوي اوټول مړه شوي انسانان به دادم علیه السلام له وخته تر قیامته دوباره راژوندي کړای شي اودخپلوقبرونوڅخه به را اوچت اودحشر په میدان کې به راغونډاودالله جلت عظمته پروړاندې به ودرېږي ،داژوندبه همېشه ژوندوي، دابه ډېره وېرووونکې ورځ وي، دخلکوزړونه به له وېرې لړزېږي اوهریوبه خپل انجام ته منتظروي،ټول انسانان به دحشر په میدان کې دالله جل جلاله پروړاندې راټول وي په دغه ورځ به یوازې دده حکومت وي، هېڅاته به دساه وېستلومجال نه وي، دهغه له اجازې پرته به چاته دخولې پرانستلوهمت نه وي .الله جل جلاله به دخپل علم ،حکمت اوانصاف پربنسټ له هرچانه جلاجلا دټول ژوند حساب واخلي انسان ته به دخپلو عملونواسنادپه لاس ورکول کېږي دهغه ټول اعمال به ورته مجسم شي دهغه اندامونه به پرهغه ګواهي ورکوي اوحساب به ورسره وشي، له هېڅاسره به ظلم ونه کړای شي نېکوخلکوته به په ښي لاس اومجرمانوته به په کین لاس عملنامې ورکړای شي. ښې لاسي به کامیاب اوکین لاسي به ناکام اونامرادوي دبري مونډونکوخېرې به له خوشالی،خلېږي اونامراده خلک به تورمخي اوله غمه ډک وي نېکان به جنت ته اوبدخلک به دوزخ ته بیول کېږي ګنهګارمؤمنان به له دوزخ څخه ترټاکلې مودې وروسته راوېستل کېږي اوجنت ته به ځي

۱- پېژند نه یې

دغه دقیامت له ورځې څخه عبارت ده، هلته چې ترمرینې وروسته به انسانان دحساب اوجزاءلپاره له قبرونوراپاڅولی شي اودرب العالمین پروړاندې به درېږي دغې ورځې ته داخرت ورځ هم وایي؛ځکه چې دغه دقیامت له ورځې څخه عبارت ده، هلته چې ترمرینې وروسته به انسانان دحساب اوجزاء لپاره

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) Hetaton.com: The Digital Library

له قبرونوراپاخولی شي اودرب العالمين پروړاندې به دربړي دغې ورځې ته داخرت ورځ هم وايي :خکه چې له دې نه وروسته بله ورځ نشته تردې وروسته به جنتيان جنت ته اودوزخيان به دوزخ ته ځي.[1]

۲- دايمان مفهوم يې

په اخرت ايمان ددغې ورځې اړوندوچاروته شموليت پيداکوي؛ لکه کو چنی اولويي نښې،دقبرعذاب او زحمت،داسرافيل شپېلی،له قبرونودخلکوراوچتېدل،حساب اوجزا،دقيامت هيبتناکه منظر، دمحشرتفصيل،دعملناموخپرېدل،دميزان دتلې تېنګښت،دصراط پول ،دکوثرحوض،شفاعت،جنت ودوزخ.[2]

۳- دايمان اهميت يې

داخرت په ورځ باوردايمان دارکانو له جملې څخه دی داخرت په ورځ ايمان ستراهميت لري دقران عظيم الشان په ډېروځايونوکې په الله جل جلا له دايمان ترڅنګ ذکرشوی، دايمان دشپږګونواساساتو له جملې څخه دی

۴-داخرت دورځې نومو نه

څينوعلماؤداخرت دورځې ګڼ نومونه ذکرکړي دي ،موږدلته دقيا مت مشهورنومونه ذکرکوو:

۱ - الساعة : دقيامت دقايمېدووخت

۲ - يوم القيامة : دالله تعالی پروړاندې دودرېدلوورځ

۳ - يوم الوعيد: دعذاب ورځ

٤ - يوم الدين :دجزاورځ

٥ : يوم الحسرة: دافسوس ورځ

٦ - الدارالا خرة : داخرت کور

۷ - يوم التناد:يوبل ته دچيغو ورځ

۸ : يوم الجمع :دجمعه کېدوورځ

۹ : يوم الفصل : دفيصلې ورځ

۱۰ - يوم الحساب :دحساب ورځ

۱۱ - يوم الخلود:دهمېشه والي ورځ

۱۲ - يوم الخروج : دراوتلوورځ

۱۳ يوم التغابن :دتاوان ورځ

۱٤ يوم التلاق :دملاقات ورځ

۱٥ يوم الازفة :نېژدې ورځ

---

[1] ابن کثير (ب ت) النهاية لومړی ټوک مس ۲٥٦ لاهور پاکستان

[2] کيلانی اسعد (ب ت) داسلامي تحريک دويم کتاب مس ٦۹ لاهور پاکستان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

١٦ – الواقعة : ستره پېښه
١٧ – الحاقة :ريښتيني ورځ
١٨ – القارعة :تکوونکي ورځ
١٩ – الطامةالکبری :ستره هيبتناکه ورځ
٢٠ : الصاخة :کنپوونکي ورځ
٢١ – يوم البعث :له قبرونودراپورته کېدوورځ
٢٢ – الغاشية: پټوونکي ورځ [1]

٥- درامينخته کېدو دلايل يې

قران عظيم الشان يوازې دقيامت په امکان اکتفاء نه ده کړې؛ بلکې په ډېروایاتونوکې يې دهغې په وقوع تاکيدکړی دی اسلامی پوهانوددې بهلابهل دلايل بيان کړي دي.

١- دحکمت دليل

داچې دالله تعالی څخه هېڅکله بېهوده اوبابېزه فعل نه صادرېږي :نودانسان پيدايښت ديوسترهدف لپاره دی دانسان دژوندنهائي هدف دادی چې خپل همېشني کمال ته ورسېږي ددغه هدف تحقق داخرت دژوندون نه پرته امکان نه درلوداوهغه داچې هلته تل ترتله واوسېږي قران عظيم الشان دانسان دژوندحکمت ته داسې اشاره کوي ﴿ أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾ ﴾ المؤمنون: ژباړه:ايا تاسې انګيرلې وه چې موږتاسې بابيزه پيداکړي ياست او زموږلوري ته ستاسې هيڅکله راګرځېدل نشته؟

په بل ځای کې ارشاددی ﴿ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿٣٨﴾ ﴾ الدخان: ژباړه:دغه اسمانونه اوځمکه اوددوی ترمنځه شيان موږد لوبو لپاره نه دي پيداکړي [2]

٢- دعدالت دليل

الله تعالی عادل دی اودظلم صدورورڅخه ممکن نه بربېنې. دالله تعالی عدالت ددې غوښتنه کوي چې نېکوکارانواوبدکارانوته خپل ثواب اوعذاب ورکړي .داچې دنيوی ژونددثوابونواوعذابونولږظر فيت لري، ټول انسانان دخپلواعمالوسزاپه دې نړۍ کې نه ګوري :نوپرهمدې اساس الهي عدالت ددې غوښتنه کوي چې بله نړۍ دې اوسي اوهلته دې نېکوکارانواوبدکاروته خپله بدله ورکړای شي قران عظيم الشان فرمايي ﴿ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾ ﴾ الجاثية: ژباړه: ايا هغه کسانوچې هغوی دبدی مرتکب شوي ،دانګېرلې ده چې

[1] حنبلکه مبارک حسن حسن لږ ... العقيدة الاسلامية اسسها ص ٦٢٨ دارالقلم بيروت لبنان
[2] مفتي محمد عادل ... داسلامي عقائدو اصول ص ٧١ منهاج خپرندويه ټولنه ننګرهار افغانستان

Jafri.com: The Digital Library

موربه هغوی اوایمان راوړونکي اونیك عمل کوونکي سره برابرکړو،چې دهغوژوندواومرګ یوشانته شي؟دېره ناوړه فیصله ده چې دوی یې صادروي.[1]

۶-داخرت په هکله داسلام تصور

۱: انساني ژوندپه اصل کې داخروي ژوندیوه مقد مه اوسریزه ده دغه ژوندلږ اومؤ قتي ؛مګراخرت تل ترتله اوهمیشه دی دغه ژوندنیمګړی اوهغه کامل دی ،دټولواعمالوبشپړنتایج په دې عارضي اولږ ژوندکې هیڅاته نه په برخه کېږي ؛بلکې ددغه لږژونددحقیقي نتایجوثمرات به په اخروي ژوندکې څرګندېږي .

۲ - څرنګه چې په نړۍ کې هرشی عمرلري چې په نتیجه کې به له منځه ولاړشي ،په همدې توګه دغه ټول نظام هم عمرلري چې په پای ته رسېدلوسره به یې وروسته بل نظام اوبله نړۍ رامنځته شي چې د هغې طبیعي قوانین به ددې او سني نظام سره بشپړتفاوت ولري.

۳ - ددغه موجوده نظام ترړنګېدواودانسان ددوباره ژوندنه وروسته به دانصاف اوعدل یوه ستره محکمه قایمه کړای شي چې هلته به دانسان دهرعمل محاسبه کېږي اودخپل ځښتن پروړاندې به حا ضرېږي اودښواوبدواعمالوسزابه هرچاته ورکول کېږي.[2]

۷-دماده پالوپه نظریاتوعلمي نیوکه

په انسانانوکې یوه دماټریالستانوډله ده هغوی نه دکایناتوخالق مني اونه داخرت نړۍ هغوی پردې باورلري چې ماده ازلي اوتل ترتله ده په مړینې سره دانسان هرڅه پای ته رسېږي. دوباره ژوندون له سره شتون نه لري. دوی یوازې په خپلوحواسواعتمادکوي اووایي چې داخرت نړۍ موږمحسوسه کړې نه ده ؛نوله سره نشته.دغه فکرسراسرناسم ځکه دی چې ډېرشیان شته ؛مګرسترګې یې نه محسو سوي؛ دمثال په توګه دمادې الیکترونیکي خوځښت،دځمکې جاذبه،مقناطیسي- قوه،دغه ارته لویه نړۍ چې دانسان له احاطې بهرون ده ؛بیواقعیت دی په همدې توګه دمرګ اوژوندپه اړه په حواسواعتمادکول معقول کارنه برېښي ځکه موږ سره داسې سترګې نشته چې دمرګ له پولې اخوا نړۍ پرې ووینوله دې وروسته دنړۍ په موجوده نظام دنه زوال حکم پردې اساس لګول چې موږیې ورانی نه دی لیدلی داخبره دې ته ورته ده، چې یوڅوک ووایې دغه تعمیربه تل ترتله وي ځکه چې مایې ړنګېدل نه دي لیدلي ایادعقل پربنسټ دغه استدلال صحت لري؟نه هېڅکله نه [3]

د له مرګه وروسته ژوندقضیه یوازې عقلی اوفلسفي مسئله نه ده؛ بلکې زموږله عملي ژوندسره یې ژوره اړیکه ده .زموږداخلاقي اوتمدني ژوندټول انحصارپه همدغې مسئلې پورې تړلی دی؛ ځکه چې یوڅوک پردې باورلري وي چې هرڅه دي په همدغه ژوندپورې اړونددي، له مرګه وروسته ژوندله سره شتون نه لري

---

۱. ښاغلی داودمحمد،(ب ت) عقاید اسلامی ص ۱۷۳ انتشارات رسالت کابل افغانستان
۲. قشیری مسلم بن الحجاج(ب ت) صحیح مسلم باب اثبات حوض النبی لاهور پاکستان
۳. خورشید احمد (۲۰۱۰م)اسلامي نظریه حیات ص ۸۱ شعبه تالیف وترجمه جامعهٔ کراچي

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

Digital Library

،ددغسې شخص اخلاقي اوعملي کړنلاره له هغه انسان څخه تفاوت لري چې يوځوک داخرت په سوال او
ځواب باوري وي دغه حقيقت ديومثال په ترڅ کې څرګندوو:
دوه تنه ترکندهاره دسفرپروګرام جوړوي، يوشخص پردې باوري دی چې کندهارته په رسېدوسره به زماسفرنه يوازې پای ته رسېږي ؛بلکې دهغه ځای دپوليسواومحکمې څخه ازاديم دده برعکس دويم شخص پو هېږي چې ترکندهاره تلل يوازې دسفريو پراؤدی، زه داسې سيمې ته روان يم چې ددې ځای اودهغه ځای بادشاه يودی، دهغه په دفترکې زمادټولوکړووړوريکارډموجوددی، تاسوپه خپله ووايا ست چې ددې دواړواشخاصوپه اعمالوکې به ځومره لوی بېلتون موجودوي ؟
دماده پال اومؤمن انسان په سيرت اواخلاقوکې لوی امتيازوي ماده پرست انسان مايوسه اوپست همته شخص وي ،دشريرواوظالموانسانانوپه بنه ژوندسرته رسوي ،دشهوت،شهرت اوځان پالنې په احساس ژوندکوي دده برعکس په اخرت باوري انسان مسؤلانه ژوندلري اودخرت لپاره په تياري کولوبوخت وي ،دژوندستره اسره يې بشرته خيررسول دالله تعالی رضاءاودجنت حصول وي.[1]

۱-دقيامت ساينسي او عقلي ثبوت

دلمرزياته برخه دهيليم اوهايدروجن غازونه دي اودواړه دهستوي تعاملاتو په نتيجه کې دځلاواودلمردژوندلامل گرزېدلي دي. هيليم په ډېرسرعت سره دلمرهستې ته داخليږي، دلمرهسته چې له هايدروجن څخه ډکه ده په هماغه اندازه هايدروجن له هستې څخه وځي اوپه هيليم بدليږي ،چې په پای کې نور ،انرژي اوتودوخه توليدوي لمرددوودلايلوپراساس تراوسه خلانددی :

۱ -که چېرې په لمرکې هستوي ځواک اوجاذبه قوه شتون ونه لري لمربه دهايدروجن دبم په څېروچوي.
۲ - که چېرې په لمرکې اتومي تعاملات نه وي لمربه په داخل کې رنګ او پای ته به ورسېږي اتومي چاودنې به ترهغه په لمرکې جاري وي چې هايدروجن دلمرپه هسته کې په بشپړه اندازه مو جوداوسي، په داسې حال کې چې لمرپه هره ثانيه کې (۷۰۰)مليو نه ټنه هايدروجن له لاسه ورکوي چې په نتيجه کې نور ،تودوخه اوانرژي توليدوي ،داچې په يوه دقيقه ،ساعت اوورځ کې دهايدروجن څومره اندازه ضايع کېږي ،تاسويې پخپله حساب وکړئ تراوسه (۳۷) برخې په سلوکې دلمرهايدروجن ضايع شوی، هرکله چې دهايدروجن زياته برخه ضايع شي دلمريزنظام بربادي به پيل کړای شي.[2]

له يوې ټاکلې اوږدې مودې وروسته به دلمردهستې دهايدروجن زياته برخه په هيليم بدله شي اودلمرپه هستوي تعاملاتوکې به ډېرلوی خلل رامينځته شي په دغه مهال لمردهايدروجن له کمبودسره مخامخ کېږي ،هيليم په ډېرسرعت سره دلمرهستې ته ننوځي اوپه ډېرسرعت سره به راؤزي ؛نورنوهيليم له هايدروجن څخه پرته هستوي تعاملات له لاسه ورکوي.جاذبه قوه زياتېږي لمرپه ډېرشدت اوسرعت دخپلې هستې په

---

[1] -همدغه ما خذ ص ۳۸٦

[2] - فيض خليل الله (۱۳۸۷هـ ش)ساينس جديد وقران ازخلقت تا به عدم کاينات ص ٦۴ مؤسسة

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

داخل کې نړيږي (solarcollaps) دلمرنړبدابه دومره قوي سريع انفجاروي. چې نورې سيارې به هم له
تزلزل سره مخ کړي دلمرنورې سيارې له خپل مدارځخه بهخايه کيږي اوفراربه وکړي دهيليم سريع حرکت
ددې باعث ګرزي چې دلمرتودوخه زياته شي. دهرې شيبې په تبرېدوسره دلمرتودوخه زياتيږي اوپه
ځمکه کې دژوندانه شرايط له منځه ځي دګرمۍ دزيا ت والي له کبله دجنو بي اوشمالي قطب يخچالي
برخه اوبه کيږي اوداوبوسطحه لوړيږي اووچې ته مخه کوي. دسمندرساحلي برخې اوبه لاندې کوي قران
عظيم الشان دغه مطلب داسې روښانه کوي ﴿ وَإِذَا ٱلْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٣﴾ ﴾ الانفطار: ژباړه:اوکله چې سمندرونه
وشليږي
په دغه مهال دلمرحجم زياتيږي اوسوررنګ به لري،دځمکې فضاء به هم سوررنګ پيداکوي اودزياتې
تودوخې له امله به چاودنې پيل شي. قران عظيم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې داسې فرمايي
﴿ يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِّن نَّارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾ الرحمن: ژباړه:که دتښتې هڅه وکړئ ،نوپرتاسې به
داورشُغلې اولوګې خوشې کړای شي چې تاسې به دهغومقابله ونکړای شئ.
دزياتې تودوخې له امله دځمکې ترپوښ اوغرونولاندې اورغورځوڼکې برخه دومره ګرمېږي ،چې دهغې
دبخارفشارځمکه چوي اوډبرې سختې زلزلې پيلېږي قران عظيم الشان دغه مطلب داسې بيا نوي ﴿ إِذَا
زُلْزِلَتِ ٱلْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾ ﴾ الزلزلة: ژباړه:کله چې ځمکه په خپل ټول قوت سره وخوځول شي .
په دغه وخت کې دلمرجاذبه قوه زياتيږي. په سمندونوکې ډبرې لويې څپې رامنځته کيږي دلمرتودوخه
دومره لوړيږي چې دځمکې دمخ ټول ځنګلونه سوزي اودځمکې په هره برخه کې چاودنې رامينځته
کيږي. قران عظيم الشان دغه مطلب داسې روښانه کوي ﴿ يَوْمَ تَرْجُفُ ٱلْأَرْضُ وَٱلْجِبَالُ وَكَانَتِ ٱلْجِبَالُ كَثِيبًا
مَّهِيلًا ﴿١٤﴾ ﴾ المزمل: ژباړه:دابه هغه ورځ وی چې ځمکه اوغرونه ولړزيږي اودغرونو حالت داسې شي
لکه دشګوډبرې چې خورېږي . په بل ځای کې داسې ارشاد دی ﴿ ٱلْقَارِعَةُ ﴿١﴾ ﴾ القارعة: ژباړه:هغه
سترە پېښه ! اوس دلته داپوښتنه راولاړېږي چې موږولې په ځمکه کې دلمردانفجاراتواوچاودونوغږنه
اورو؟ځواب يې ځرګندې اوهغه داچې دفضاءهغه برخه چې له ګازونوخالي ده له هغې ځخه نور،تودوخه
اوانرژي په ډبرې اسانتياسره ورځخه عبورکوي؛البته ددې برعکس اوازله خلاځخه نه تېرېږي دزمکې
اولمرترمينځ ډېره لويه فاصله موجوده ده دلمردچاودنواوازونه همدلته توقف اوبېرته دلمرپه لوري ورګرزي
که چېرې فضاء نه واى دلمرهولناکه چاودنوبه ځمکه دومره لړزوله چې دغرونولوړې څوکې به رانړبد لې
واى .
هلته قيامت ته نېژدې دلمردانسباط اودزيات لمريزطوفان (solar wind) له امله به دغه خلاء له منځه ولاړه
شي عطارد .لمرته نېژدې سياره به دلمرداخل ته ولاړه شي په پاى کې به سپوږمۍ هم دلمرخېټې ته ورننوزي
قران عظيم الشان دغه منظرداسې بيا نوي ﴿ وَجُمِعَ ٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ ﴿٩﴾ القيامة: ژباړه: اوسپوږمۍ بې نوره شي
اولمراو سپوږمۍ يوځاى کړاي شي

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

The Digital Library

په دغه مهال به دځمکې اوبه اورواخلي قران عظيم الشان فرمايي ﴿ وَإِذَا ٱلْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿٦﴾ ﴾ التکویر :ژباړه: اوکله چې سمندرلمبه کړل شي
دتودوخې درجه به دوه زره څله زيات والی ومومي پدغسې تودوخه کې غرونه ويلې کېږي اودسيلاب په
بڼه حرکت کوي قران عظيم الشان دغه مطلب داسې بيانوی ﴿ وَإِذَا ٱلْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿٣﴾ ﴾ التکویر:
ژباړه:اوکله چې غرونه وخوځول شي
په دغه وخت کې لمردومره لوئېږي چې دځمکې دفضازياته برخه نيسي؛ نورنو هيليم دهستو ي تعاملاتو
خواک له هايدروجن نه پرته له لاسه ورکوي. جاذبه قوه زياتېږي اولمرپه ډېرشدت اوچتکتياسره دخپلې
هستې په لورنړېږي ددغه سترانفجارنه وروسته نورې سيارې له خپل مدارنه بهځايه کېږي. قران عظيم الشان
دغه مطلب داسې بيانوی ﴿ وَإِذَا ٱلْكَوَاكِبُ ٱنتَثَرَتْ ﴿٢﴾ ﴾ الانفطار: ژباړه:اوکله چې ستوري خواره واره شي
لمرپه يوسپين ډوله جسم بدلون مومي چې حجم به يې دځمکې سره برابرالبته کثا فت اوکتله به يې زياته
وي ساينس پوهان يې(Black Dwarf)بولي دځينوساينس پوهانوله نظره به دلمرحجم دځمکې دحجم
په اندول پاتې شي اوخپل پاتې نوراورنيابه له لاسه ورکړي اوپه يوتورجسم بدل شي قران عظيم الشان په دې
هکله داسې فرمايي ﴿ إِذَا ٱلشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾ ﴾ التکویر: ژباړه: کله چې لمرونغښتل شي
ځينې ساينس پوهان پردې باوردي چې دلمردهستوي تعاملاتودنشتوالي له کبله کوچنی کېږي خوکتله
اوجاذبه به يې هماغه شان وي په پای کې به لمردسپوږمی ځخه کوچنی اوبيابه د فوټبال دتوپ په اندول او
په پای کې به يې حجم له صفرسره مساوي شي؛ مګرجاذبه اوکتله به يې په خپل ځای وي چې سا ينس
پوهان يې (Black Hole)بولي [1]

۲-په اخرت دايمان غوښتنې

۱ – ددنياپه مقابل کې اخرت غوره کول :په اخرت دايمان لومړی غوښتنه ددنيا په مقابل کې اخرت ته
ترجيح ورکول دي اخروي ژوندبه يې ستره موخه اودې ته به تياروي ،چې داخرت دبهبود لپاره به
ددنياهرازستونزې ګالي اومحروميتونه به مني دنياته به يې شا اواخرت ته به يې مخه وي مومن مسلمان
دنيااوددنياسامان وسيله اوداخرت توښه بولي په دنياکې به دمسافر په توګه ژوندترسره کوي دنيا به په اخرت
خرڅوي اوددنيا هرڅه به داخرت لپاره قربانوي. دنيايوه مؤقتي قرارګاه ده اوداسې مثال لري ،چې يوڅوک
دمؤقت وخت لپاره د ونې سيوري لاندې توقف اودځوشيبولپاره ارام کوي ددنيا ژوند همداسې وګڼئ اصل
هدف اومقصد اخرت ده .

۲ – له مرګ څخه نه وېرېدل :په اخرت باند ې دايمان بله غو ښتنه له مرګه نه وېرېدل دي. دالله په لارکې
مړينه به دهغه ترټولولوړه هيله وي. په هغه قام اوملت کې دشهادت تلوسه اوهيله مري چې په اخرت ايمان
ونه لري ګناه.فساداو خيانت ددې باعث شي چې انسان له مرګه ووېرېږي.مرګ دژوندپای نه ؛بلکې دبل
ژوند پيل دی مرګ له يوې نړۍ څخه بلې ته دورتګ وسيله ده.

[1] - فيض خليل الله (۱۳۸۷هـ ش)ساينس جاديد وقران ازخلقت تا به عدم کاينات ص ٦٦

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

۳ - ډاډ اواطمینان :په اخرت دایمان څښتن هېڅکله نه ناامیده کېږي، ترسختو نه په سخت حالت کې مطمئن وي ؛څکه هغه دخپل مستقبل له نتیجې نه ډاډه وي. انسان هغه مهال په نا امیدۍاخته کېږي، چې ګومان وکړي عملو نه یې بې نتیجې پاتې شوه .دهغه کوښښ ضایع شو؛خوچې انسان په دې باور وي چې دی دخپلو اعمالواوهلوڅلوعوض اورومرو ترلاسه کوي ،هغه په هېڅ صورت کې نه مایوسه کېږي ،چې دغه په اخرت باندې دایمان نتیجه،غو ښتنه اوتقاضاده[1]

۳.په اخرت دایمان اغیزې

په اخرت دایمان اغیزې په لاندې توګه وړاندې کېږي :

۱ - په انسان کې دعبادت،طاعت او بندګۍ داحساس وده.

۲ - دغه تصور انسان دې ته هڅوي ،چې خپل ځان اومال دالله تعالی په لارکې خارکړي .

۳ - دغه فکر په انسان کې دریښتینولۍ احساس رامنځته کوي هغه هېڅکله دروغجن نه وي .

٤ - دغه طرزفکرمظلوم انسان ته ډاډپه برخه کوي چې که چېرې نن موله ظالم نه غچ وانخیست سبا ته دقیامت به ورځ به انتقام ورڅخه واخیستل شي.

۵ - په اخرت ایمان دانسان په ټولنیز،سیاسي اواقتصادي ژوندکې انضباط رامنځته کوي. همدغه دننه قلبي احساس مؤمن له کافره جلاکوي کفري ټولنه دمادي ځواکونو اودبرچې په زورامن ټینګوي ؛مګراسلام دخلکوپه زړونوحکومت کوي، له زراوزورنه پرته ورته ځان تسلیموي هلته دسترومخابراتي وسایلواوپولیسوپه ذریعه ښارونه ساتل کېږي که دغه وسایل شنډکړای شي نواریانوونکي جرایم به په سترګو ولیدل شي.دنیویارک په ښارکې په یوه شپه کې دلږوخت لپاره دبر ښنادنه شتون له امله ددوه لکه غلاګانو جرایم ثبت شول چې ددوه ملیارده ډالرو په تناسب مال په کې چورشوی ؤ .

٦ -داخرت په ورځ ایمان په یو شخص کې داخرت دعذاب وېره اوالله جلت عظمته ته دهیلو اوامیدونواحساس ورکوي، طاعت ته هڅاند اوله ګناهونوخپل ځان ژغوري.

۷ -په اخرت دباورڅښتن نعمتونه دطغیان اوسر کشي ترسرحد ه نه رسو ي اوغمونه یې نه نا امیده کوي؛ بلکې تل ترتله دتوازن په حال کې وي.

۸په اخرت ایمان په انسان کې ښایسته اخلاق رامنځته کوي لکه سخاوت، شجاعت،تواضع رحمت،شفقت اوداسی نور ..

۹-مؤمن مسلمان دالله تعالی رضاءغواړي په دنیاکې که چېرې ورځخه نعمتونه فوت شي ،داخرت هیله من وي .[2]

---

[1] - حکمتیار (ب ت) په اخرت ایمان ص ٦۹ خپرونکی دمیثاق ایثار اداره

[2] تیر شوی ماخذ ص ۷۰

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقیامت علامې

دقیامت په راتلوکې هېڅ شک اوشبهه نشته،قیامت نېژدې دی اوعلم یې یوازې الله تعالی ته په برخه اوایمان پرې دمغیباتو له جملې څخه ده. دقیامت کوچنی اولویې نښې شته، چې په قران عظیم الشان اونبوي حدیثوکې بیان شوي دي قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې داسې فرمایي ﴿ فَهَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا ٱلسَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً فَقَدْ جَآءَ أَشْرَاطُهَا فَأَنَّىٰ لَهُمْ إِذَا جَآءَتْهُمْ ذِكْرَىٰهُمْ ﴾ محمد: ژباړه:نوآیادوی فقط دقیامت انتظارباسي چې هغه په ناڅاپي ډول ورباندې راشي؟دهغه علامات (نښې نښانې)خوراغلي دي،کله چې هغه پخپله راشي نوایاددوی لپاره به دنصیحت قبلولوڅه فرصت باقي پاتې شي؟

په پورتنی ایات کریمه کې قیامت ته ساعت ویل شوی ،دلته له ساعت څخه هغه وخت مراددی چې قیامت به په کې قایمېږي. قیامت ناڅاپه راځي دقیامت له نښوڅخه هدف دادی ،چې قیامت نېژدې اودنړی عمرنورپای ته رسېدونکی دی .

۲-دقیامت اطلاق

په شریعت کې په درې شیانودقیامت اطلاق کېږي:

الف -کوچنی قیامت : چې دانسان له مړینې څخه عبارت دی،څوک چې په مړینه محکوم شی؛ نوددې قیامت قایم شو؛ ځکه چې دغه شخص داخرت نړی ته انتقال ومونډ .

ب -مینځنی قیامت :چې هغه دیونسل مړینه ده

ج - لوی قیامت : چې هغه له قبرونودحساب اوسزالپاره دمړورا اوچتېدل دي .

۳-دقیامت دنښانو حکمت

له قیامت نه دمخه دنښانو حکمت دادی، چې خلک دغفلت له درانه خو به راپاڅېږي، توبه اوالله تعالی ته رجوع وکړي ،له دنیاڅخه ځان غوڅ اوداخرت لپاره په بشپړتیاري لاس پورې کړي[1]

۴-دقیامت دنښانو ډولو نه

الف- دقیامت کو چنی علا مې

دقیامت کوچنی نښانې ډېرې دي. تفصیلي بحث یې زمونږ موخه نه ده ،په اجمالي توګه به مونږ ورته اشاره وکړو په دې کې څینې واقع شوي اوځینې یې دواقع کېدوپه حال کې دي :

۱: درسول الله صلی الله علیه وسلم بعثت اونبوت .

۲: درسول الله صلی الله علیه وسلم وفات .

۳: دبیت المقدس سوبه .

٤:دعمواس وبا .

[1] - الخمیس محمد عبدالرحمن (۱۴۲۹هـ ف)التوضیحات الجلیة علی العقیدة الطحاویة ص ٦

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵: دمال زیات والی اوله خیرات څخه دخلکو بې پروایي .
۶ : دفتنو څرګندېدل .
۷ : دنبوت ددروغژنو مدعیانو څرګندېدل
۸ : په حجازکې داور څرګندېدل دغه په (٦٥۴ هه کال رامنځته شوی)
۹ : دترکانو سره جګړه .
۱۰ : دعجمو سره جګړه .
۱۱ : دامانت ضایع کېدل .
۱۲ : ددیني علم له مینځه تلل اودجهل څرګندېدل .
۱۳ : دپولیسواودظالمانودمرستیالانو زیاتوالی .
۱٤ : په عامولاروکې دزناڅرګندېدل ،تردې پورې چې شریف شخص به وایي کاش ددېوال ترشاوای .
۱۵ : دسود ترویج .
۱٦ : دموسیقي او سندرغاړواونڅاګرو زیات والی اوقانوني جواز .
۱۷ : دشرابوڅښلوزیاتوالی اودشرابوحلال ګڼل .
۱۸ : دجوماتونوسنایست اوپرې ویاړل .
۱۹ : دلویواسمان څکوبلدنګونواوقصرونوجوړول .
۲۰ : دوینځي باداره زېږول (دکورنی نظام ړنګېدل دمشراوکشر ددرناوي خاتمه) .
۲۱ : دوژنواوشخړوزیات والی تردې چې قاتل به نه پوهېږي چې قتل یې دخه په خاطر کړی دی اومقتول به نه پوهېږي چې دخه په خاطر وژل شوی دی .
۲۲ : دزماني نېژدې کېدل .
۲۳ : دښارونو نېژدې توب (دنویو وسایلو ایجاددسفردوسایلو زیات والی) .
۲٤ : په اسلامي امت کې دشرک څرګندېدل .
۲۵ : دبخل زیات والی .
۲٦ : دمالونو زیاتوالی اوپه سوداګری کې دمېړه سره دمېرمن مرسته .
۲۷ : دزلزلوزیات والی .
۲۸ : دځمکې خسف (ننو تل).
۲۹ : مسخه (دانساني جثې بدلون).
۳۰ : له فضاء څخه دکانړواورښت .
۳۱ : دحیوانونوکانو څخه دخلکو مړینه
۳۲ : دذلیلو اوسپکو خلکو مشرتوب .
۳۳ : دسلام اچول دپېژندګلوی اساس ګرځول .
۳٤ : دبربنډوښځو څرګندېدل .

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۵ :دمؤمن دخوبونوريښتياکېدل .
۳۶ :دليک اولوست زيات والی اوخپربدنه
۳۷: داسلامي سنتوتوهين اوسپکاوی.
۳۸ : دسپوږ مې پرسېدل .
۳۹ : ددرواغو زيات والی اوپه خبرونوکې عدم تثبت .
۴۰ : ددرواغو دگواهۍ زيات والی اودحق شهادت پتول .
٤١ : دښځودشهرزيات والی اودنارينه وکمبود .
٤٢ : دنامحاپه مرينوزيات والی .
٤٣ : دباران زيات والی اودحاصلاتوکمبود.
٤٤ : دفرات په سيند دسروزرو دغره ځرگندېدل .
٤٥ : انسان سره دخناورو اوجامداتو خبرې اترې .
٤٦ :دسختوازمېښتونوله امله دمرگ هېلې.
٤٧: درومیانوزيات والی اوله مسلمانانوسره جگړه.
٤٨ : دقسطنطيني (استانبول)فتحه .
٤٩ : له يهودوسره جگړه .
٥٠ : دمؤمنانودارواگانودقبض په خاطر دښايسته هواگانوچلېدل.
٥١دموراو پلا رمخالفت او دخپلولیو غوښتل.
٥٢:دبيت الله دعزت اودرناوی پای ته رسېدل اودکعبې ړنگېدل [1].

ب-دقيامت لويې نښې

دقيامت دسترونښوله جملې څخه چې په نبوې احاديثوکې ذکرشوي، يوه غيرمرتبه مجموعه ده دلته چې په رواياتوکې کوم ترتيب ذکرشوی په وقوع کې داسې نه دي، له همدې امله دقيامت دنښانوپه ترتيب کې اسلامي پوهانوبلابېل نظريات وړاندې کړي دي،حافظ ابن حجررحمة الله عليه دغه روايات جمع کړي ،په دې کې يې ددجال راوتل اوله لويديځه دلمرراختل يې په لومړيتوب کې راوستي دي ،ددغوروايا توله مجموعې څخه څرگندېږي چې ددجال راوتل تر ټولولويه نښه ده چې دعيسی عليه السلام په لاس به وژل کېږي په همدې توگه له لويديځه دلمرراختل دکاياناتودستربدلون نښه ده چې پای يې دقيامت پيلبدوسرته رسېږي،امکان لري(دابة الا رض)به هم دهمدغی ورځې په پيل کې راووځي حکمت يې دادی چې له لويدېزه دلمرپه راختلوسره دتوبې دروازه بندېږي(دابة الارض)له ځمکې څخه راووزي مؤمن ته به مؤمن اوکافرته به کافرليکي ،دلويونښودجملې څخه چې قيامت ته نېږدې رامنځته کېږي ددجال

[1] - الاشقر سليمان(ب ت)القيامة الصغرى ص ۲۲۴ بيروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

خرگندېدل ،دعیسی- علیه السلام له اسمانه راکوزېدل ،یاجوج اوماجوج اودځمکې خسف (ننوتل) لوی دود ،له لوېدیزه دلمر راختل ،دابة الا رض راوتل اواورچې خلک به دحشر په لوري راجمع کوي.[۱]

روح

روح دالله جلت عظمته په مخلوق کې دپټواسرارود جملې څخه دی چې دالله عزوجل نه پرته پرې هېڅوک نه پوهېږي .دانسان پوهه دالله عزوجل دلایتناهي علم په وړاندې ډېره لږه ،کوچنۍ اومحدوده ده انسان تراوسه پورې دخپل چاپېریال په مادي حقایقو بشپړه پوهه نه ده حاصله کړې؛ نوبیاځنګه کولای شي چې دروح په جوړښت چې دالهي مغیباتواوپټورازونوله جملې څخه دی پوهه ترلاسه کړي.

دروح په هکله باید دومره پوه شوچې په ټول بدن کې ځای لري اوهغه ته خوځښت ،پوهه ،فکر ،ذکاوت ،اراده ،اختیار ،محبت اوکینه ورپه برخه کوي چې کله هم له بدن څخه ووځي انساني بدن په هماغه جامدې اومړې مادې بدلون مومي پردې اساس روح دانسان دغوره والي یواځینۍ نښه ده ،دجسم اصل حقیقت له خاورینو موادوڅخه دی انسان چې کله په مړینه محکوم شي بدن یې تجزیه کېږي اوپه هماغولومړنیوتوکوبدلون مومي چې بدن ورڅخه جوړښت موندلی ؤ.

۱-دروح لغوي معنی

دلغت په اعتباردروح لفظ ګڼې معناوې لري په قران عظیم الشان کې وحی ته روح ویل شوی ؛همدارنګه جبریل ته روح ویل شوی ؛البته ددغه لفظ اطلاق په زیاته اندازه په انساني روح کېږي.

۲-دنفس معنی

دنفس لفظ په عربي ژبه کې په ډېرومعناووسره راغلی : وینې ته هم نفس ویل کېږي. بد نظر ته هم نفس وایي؛ همدارنګه نفس دذات په معنا سره راغلی دی؛ البته په هغه صورت کې چې روح له جسم سره یوځای وي دنفس اطلاق په انساني روح کېږي

۳- اجمالي پېژندنه یې

دغه بونوراني، اسماني (علوي)، لطیف ژوندی اوخوځنده غیرمادي جسم دی چې په خاورین جسد کې نفوذکوي او په بدن کې داسې جریان پیداکوي لکه دګلاب ګل او یا دزیتون دانې چې غوړیې په هره برخه کې شتون لري ،ترڅو چې انساني جسم اوغړي دروحاني لطیف غیر مادي شي اغېزې منلوته تیاروي. تر همدغه وخته لطیف جسم په کثیف مادي جسم کې اوسېږي . ،لېکن هرکله چې خاورین جسم مخ په خرابېدوشي مړینه واقع کېږي؛ نو روح له بدن څخه وځي او عالم ارواح ته وړل کېږي همدغه خبره دقران کریم نبوي سنتو ، داصحابو کرامو داجماع ، عقل اوبشري فطرت سره برابره ده [۲]

۴-روح دقرانکریم په رڼا کې: په قران عظیم الشان کې دانساني روح په هکله لاندې الهي فرمان دغور وړدی ،هلته چې فرمایي: ﴿ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلرُّوحِ ۖ قُلِ ٱلرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّى وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا

---

[۱] (یاسین اب ت) الایمان ارکانه حقیقته نواقضه ص ۱۷۵ مکتبة الرسالة الحدیثه اردن عمان
[۲] مولانا محمد رحمانی مبین ،توحید اور سنت قران اور حدیث کی روشنی میں ص ۸۰

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

﴿زُدَه﴾ -ژباړه: دوی له تانه د روح په باب پوښتنه کوي،ووایه"دا روح زما درب په حکم راځي،خو تاسې له علم نه لږه برخه موندلې ده"

دانسانیت اساس په روح دی

په قران عظیم الشان کې دجسم او روح مجموعې ته انسان ویل کېږي ؛البته دبشر دانسانیت ، عقل ، پوهې او دنورو فضایلواوخصوصیاتو دارومدارپه انساني روح دی دقران عظیم الشان په اتوایاتونو کې دانساني روح ذکرراغلی دی.

٦-ایاروح قدیم دی؟

ټول پیغمبران پردې متفق دي ،چې دمادي اجسامو په شان روح هم مخلوق دی. کوم ازلي قدیم او غیرمخلوق شی نه دی .انسان دروح او جسد نوم دی . قران عظیم الشان همدغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې داسې فرمایي ﴿ هَلۡ أَتَىٰ عَلَى ٱلۡإِنسَٰنِ حِينٞ مِّنَ ٱلدَّهۡرِ لَمۡ يَكُن شَيۡـٔٗا مَّذۡكُورًا ﴿١﴾ الإنسان: ژباړه: ایا په انسان د زماني یو وخت داسې هم تېر شوی دی چې هغه کوم دیادونې وړشی نه ؤ ؟[1]

دروح پیدایښت

اوس پوښتنه داده چې روح له جسد نه مخکې پیداکړی شوی دی اوکه وروسته؟ په دې هکله اسلامي پوهان بېلابېل نظریات لری ځینې وایي چې له جسد نه مخکې پیداشوې او ځینې وایي چې وروسته پیداشوی دی.[2]

انساني اوحیواني روح

په انسان کې دوه ډوله روحونه موجوددي: یو حیواني روح (دوینې جریان) او بل انساني،په حیواناتوکې انساني روح شتون نه لري اونه یې دروح دقبض لپاره ملک الموت راځي.

دمخلوقاتودولونه

- چې عقل اوپوهه لري ؛مګرشهوت نه،لکه ملایکې
- چې له عقل څخه محروم دي ؛مګرارادہ اوشهوت لري ،لکه حیوانات
- چې له عقل ، ارادې اوشهوت نه خالي دي،لکه جامدات اونباتات
- چې عقل ،اراده اوشهوت لري ،لکه انسان

دروح مرتبه

په یومثال کې دجسم اوروح دېر ښه انځورداسې وړاندې شوی: جسم اوبادي دمملکت اوروح دحکمران،حواس او عقل یې فوځ،اندامونه اوغړي یې رعیت اوشهوت یې ددښمن حیثیت لري که چېرې حکمران اوواکسن په دوارو دښمنانو قابواوغلبه حاصله کړي ؛نودمملکت نظم به سم وي اوکه نه بربادي او

---

[1] ته شه نې ما خاڼ.
[2] همدا نه ما خاڼ.

نباهي يې يقيني برېښي، دپورته مثال په رښاکې دخاورين جسد اهميت اوارزښت په خپل ځای کې يومنل شوی حقيقت دی ،مگردانسانيت اصل جوهر روح دی،که چېرې مادي جسم هرځومره پياوړی ،روغ اوجوړوي؛ خوچې روحاني ځواک يې کمزوری اوسي ؛نودانسان امتيازي حيثيت پای ته رسېږي اوانسان دعاموخناورو په شان يو خناور شمېرل کېږي .

ا-دروح مړينه

ايا روح په مړينه محکومېږي؟بېشکه روح مري ؛مگر په فنانه محکومېږي په همدې توگه بشري جسدمري بلکه په بشپړدول له مينځه نه ځي. دارواحو مرگ له اجسا دو څخه په وتلو سره سرته رسېږي ،چې دغه دمرگ په څکلوسره تعبيرشوی اوکه داسې مطلب ورڅخه واخلو،چې روح په بشپړه توگه فنا کېږي اوله مينځه ځي؛ داسې هېڅکله نه ده؛ بلکې له مرگه وروسته هم په عذاب اويا نعمتونوکې وي .

دمرگ سبب

دټولو مخلو قاتو په نسبت دمرگ يواځينی سبب دژوند دنېټې پای ته رسېدل دي نه بل څه! الله جل جلاله دمخلوقاتولپاره اجل ا ودمړينې نېټه ټاکلې ده ،چې له هغې څخه نه وروسته کېږ ي اونه مخکې کېږي قران عظيم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې فرمايي ﴿ فَإِذَا جَآءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَـْٔخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾ النحل :ژباړه: بياکله چې هغه وخت راځي نوله هغه څخه پوره يوساعت هم وړاندې وروسته نه شي کيدای.

نوپردې اساس دمقتول مړينه دده داجل په پای ته رسېدلوسره ده همدارنگه سوزول شوی اوپه اوبوکې غرق شوی اورنځورهم درواخله ددې ټولومړينه داجل په رارسېدوسره سرته رسېدلې الله تعالی دژونداومرگ دواړوخالق دی

مرگ ناڅاپه راځي

ځينې خلک داسې وايي: زه به وروسته توبه وباسم داسمه خبره نه ده ځکه مرگ ناڅاپه ميلمه دی هېڅوک دسترگې درپولوپه اندازه دژوندمالکان نه دي نوپردې اساس مرگ دالله جل جلاله په واک کې دی .هېڅوک نه پوهېږي چې ده ته به مرگ کله راځي نوعاقل اوهوښيارانسان ته لازمه ده چې دمړينې نه مخکې نېکواوصالحواعمالوته مخه کړي .

ملک الموت اوداروا حواخيستل

دمرگ اوژوند دواړو څښتن يوازې الله تعالی دی يواځې هماغه سپېڅلی ذات دمرگ پربکړه صادروي او دغه مامورېت يې يوې ملايکې ته سپارلی چې په ملک الموت سره شهرت لري قران عظيم الشان فرمايي ﴿ قُلْ يَتَوَفَّىٰكُم مَّلَكُ ٱلْمَوْتِ ٱلَّذِى وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾ السجدة ژباړه:دوی ته ووايه :دمرگ هغه پرېښته چې پرتاسې موظفه کړای شوې ده ستاسې روح به په پوره بشپړه توگه ترخپلې قبضې لاندې راولي.اوبيابه تاسې دخپل رب لوري ته وگرځول شئ.

له مرګه وروسته دانسان حالت

داسلام دسپېځلي دين په رڼاکې له مړينې وروسته روح دوه پراوونه وهي چې يوه ته يې دبرزخ نړۍ‌وايي چې په مرګ سره پيل اوترقيامته دوام پيداکوي اودويم پراويې داخرت نړۍ ده چې په اخرت سره پيلېږي اوترابده دوام مومي. پردې اساس دانسان روح ترمړينې وروسته دبرزخ نړۍ ته انتقالېږي اوترقيامته هلته پاتې کېږي .

دروح حالت

هرکله چې روح له بدن څخه جلاشي مړينه واقع کېږي. په دغه حالت کې يې هوښ اوادراک باقي وي دهغوخلکواوازهم اوري چې دده دمړي ليدنې ته راغلي دي .دهغوی اوازپېژني ،دهغوی سلام ته ځواب ورکوي دجنت دنعمتونوخونداويادوزخ درداحساسوي.

دقبرسوال اوځواب

دقبر سوال اوځواب ددوو ملايکو منکراونکير په وسيله صورت نيسي اودړې پوښتنې به درب ،نبي او دين په هکله کوي ځينې اسلامي پوهان په دې نظردي چې سوال اوځواب يواځې روح پورې اړه لري پرته له دې چې بدن ته وروګرځول شي ؛خونورعلماءبيا وايي له حديث څخه ثابته ده.روح دبدن ځينوبرخوته ورګرځول کېږي، اهل سنت والجماعت ټول په دې نظردي چې هرځوک له مړينې وروسته اګرکه په قبراويامرځای کې چې وي ترپوښتنې لاندې نيول کېږي تردې پورې که چېرې ځناوروخوړلی اويايې بدن سوځول شوی اوپه هواکې دګردونوپه ځېرالوزول شوی اوياپه اوبوکې غرق اودکبانودخوراک وړګرځېدلی وي خوشالي اوعذاب روح اوبدن دواړوته شاملېږي

دقبرپه عذاب اوثواب له کيفيته پرته ايمان

موږدګنړودلايلوپه اعتباردقبرپه ثواب اوعذاب باورلرواودکيفيت په هکله يې خبرې نه کوودا‌ځکه چې هغه جلاژونددی ،حقيقت دادی چې اسلامي شريعت غيرمعقول شيان نه بيانوي ؛البته داسې شيان څرګندوي چې عقل ورته حيران وي داځکه چې هلته دروح اوجسداړيکه ددنيادژوندپه ځېرنه ؛بلکې هغه جلاژونددی چې هلته په ورتللوسره پرې يوشخص پوهېږي.

دقبردعذاب شمول

ښخ شويواونانښخ شويوټولوخلکوته دقبرعذاب شمولیت پيداکوي که ځناورواوياد‌سمندرکبانوخوړلی اوياسوځول شوی اوياپه ايروبدل شوی وي. عذاب اوراحت ورته دقبرپه شان رسېږي. که ديوشخص مړی هواته پرته وي خوړنداويايونېک انسان داورپه کنده کې ښخ کړای شي؛ نو دواړوته به دعذاب اوراحت څخه رسېږي حقيقت دادی چې خاورين موادالله تعالی پيداکړي دي اوالله تعالی ته تابع دي؛ ځکه چې الله تعالی يې خالق دی

په روح اوبدن دقبرعذاب اوراحت: داهل سنت والجماعت دټولوپوهانوپه اتفاق عذاب اوراحت روح اوبدن دواړوته په برخه کيږي په همدې توګه دقبرعذاب دايمي اومؤقت هم وي. په کافرانواومنافقانوبه ترڅيامته وي ؛البته ددې امت په ګناه ګاروچې ګناه اوجرم يې لږوي: دمؤقت وخت لپاره به وي.

دقبردعذاب دمنکرينوشبهات

خيني ملحدين دقبرله عذاب څخه انکارکوي اووايي چې موږقبرپرانست نه موهلته ملايکې وليدلي. نه مازان اولږمان اونه داورلمبې ،نه مودقبرپراختياوتنګستياوليدله په کوم حالت کې موچې مړی ايښی ووپه هماغه ښه موومونډ.ددارپه تخته زوړندانسان ډېره موده زوړندوي نه موورڅخه سوال اوڅواب وليده اونه بل څه ؛همدارنګه دځناورو،کبانواومرغانوله خواخوړل شوي انسان څخه به څنګه پوښتنې صورت مومي اوهم بې قبرچېرته دی چې ددوزخ کنده اويادجنت باغچه شي؟

درد دلايل يې

داسلام دښمنوڅواکونودغه بې ځايه پوښتنې اوشبهات دشريعت،حس اوعقل پربنسټ مردودې دي،داڅکه چې دقبرعذاب په قراني څرګندواياتونواونبوي احاديثوسره ثابت دی .څرنګه چې دبرزخ نړۍ له غيبوسره اړيکه لري، دحسي ــ مادي عالم سره ارتباط نه پيداکوي .حقيقت دادی چې دبرزخ احکام په ارواحودي، بدنونه دارواحوتابع وي، دبرزخ نړۍ له دنياسره فرق لري،دقبرعذاب معقول هم دی، تاسوګورئ چې يوشخص دخوب په حال کې څومره لالهانده،ستړی ستومانه اوپه کړاوونواخته وي ؛مګربل لورته بل شخص هوسا،ارام اوخوشاله وي .په يوبستردوه تنه ويده وي ؛مګريوپه کړاؤاوبل په راحت کې وي. دقبرعذاب اونعمتونه ،پراختياوتنګي يوازې مړی احساسولی شي نه نورڅوک: همدارنګه دقبراوردنيا داورپه شان نه دی؛ بلکې هغه جلااوردی. دانسان دادراک ساحه ډېره محدوده اولږ ه ده ،انسان نه هرشی ليدلی اونه هر څه اورېدلی شي واقعيت دادی چې له زندېقانواوملحدينوسره له تکذيب اوانکارنه پرته بل څه نه وي.

مړوته دژوندیو دګټې رسېدل

له ګټو رواياتو څخه څرګندېږي چې له مړينې وروسته دژوندیو نېک کړه وړه، دعاګاني ،خيراتونه ، صالح اعمال، جاريه صدقه، نېک اولاداودعلم زده کړه او ښوونه مړوته ګټه رسوي

دقبردعذاب اسباب اونجات

دقبردعذاب اسباب: ناپوهي، دالهي اوامرونافرماني، دګناهونواوجرايموسرته رسول،چغلي اودتشومتيازوڅخه خان نه ساتل دي

دنجات اسباب يې: له خوب نه دمخه له خان سره محاسبه اوتوبه ده[1]

[1] ظاهر داده محمد(ب ت) عقايد اسلامي ص ۱۳۰انتشارات رسالت کابل افغانستان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

دبرزخ نړۍ

دبرزخ مفهوم

برزخ دحايل اوفاصلې په معناسره دی، دبرزخ دنړۍ په هکله ګڼ دلايل موجود دي، قران عظيم الشان دغه مطلب ته داشاري په ترڅ کې فرمايي ﴿ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَ أَحَدَهُمُ ٱلۡمَوۡتُ قَالَ رَبِّ ٱرۡجِعُونِ ﴿٩٩﴾ المؤمنون: ژباړه:داخلك به له خپلو کړو وړونه لاس وانخلي) تردې پورې چې کله له دوی نه کوم يوه ته مرګ راشي :نووبه وايي چې ای زماربه:ماهمغې دنياته بيرته وليګه چې زه ورنه راغلی يم.

له پورتني ايات څخه لاندې ټکي څرګندېږي :

الف: دانسان روح يومجردموجود دی، پردې اساس له مړينې وروسته له منځه نه ځي؛ بلکې موجوديت يې دوام پيداکوي .

ب: داچې تراوسه پورې دقيامت لويې علامې نه دي رامنځته شوي، پردې اساس داخرت نړۍ لاتراوسه نه ده پيل شوې له دې دواړوټکوڅخه داخبره معلومېږي، چې دانسان روح بايد ترمړينې وروسته اوله قيامته مخکې په بله دنياکې وي چې دې ته دبرزخ نړۍ وايي[1].

برزخي ژونداوجنت

الهي ارشاددی ﴿ ٱلنَّارُ يُعۡرَضُونَ عَلَيۡهَا غُدُوّٗا وَعَشِيّٗاۚ وَيَوۡمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدۡخِلُوٓاْ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ أَشَدَّ ٱلۡعَذَابِ ﴿٤٦﴾ غافر:ژباړه: د دوزخ اور دی چې هغه ته سهاراوماښام (په عالم برزخ کې) هغوی ته وړاندې کولی شي،اوکله چې دقيامت ساعت راشي نو امربه وشي چې آل فرعون ډېر سخت عذاب ته ورننباسئ .

الله تعالی په دغه ايات کې دغه مطلب څرګندوي چې دفرعونيانوتعذيب به دقيامت له راتلومخکې سرته رسېږي دلته برزخي دوزخ مراد دی. په همدې توګه ګڼ اياتونه اونبوي احاديث دبرزخي عذاب په واقع کېدودلالت کوي .دقبرعذاب اوراحت هماغه برزخي منل شوی قطعي اوغوڅ حقيقت دی ،چې هېڅ ترديد شک اوشبهه په کې شتون نه لري.[2]

دقبر دعذاب دوام

په کافرانو اومنافقانو دقبر عذاب تر قيامته وي ؛البته دځينو ګنهګارانو عذاب مؤقتی وي اوله يوڅه وخته وروسته لېرې کېږي

دارواګانوځايونه

- دپيغمبرانوارواګانې په اعلی عليين دجنت په لوړمقام کې دي.
- ځينې ارواګانې ؛لکه دځينوشهيدانودشنومرغانوپه جوجورو په جنت کې الوتنې کوي .

---

[1] همدغه ماخذ ص ۱۳۹

[2] دازی فخر الدین (۱۹۶۸م)کتاب النفس ج ۱۰ ص ۶۶۴بیروت لبنان دار الکتاب العربی

- خپني نوري اړواګاني به د جنت په دروازه کې زنداني وي .
- خپني نوري اړواګاني به په ځمکه کې زنداني وي اوپورته نړۍ ته نه شي تللی. هغه د ځمکې ذلیلې اوخواړې اړواګاني دي .ذلیله اوخواړې اړواګاني اوسپېځلې پاکې اړواګاني یوځای نه شي اوسېدلی
- خپني نوري اړواګاني لکه دزناکاروخلکوداورپه تنورونوکې سوځېږي اوځینې نوري بیاددوزخیانو دوینوپه ویالوکې لامبووهي.

دانسان دژوندپراؤنه

۱-دجنین په بڼه دمورخیټه ده چې ډیره تنګه اوپه دري تیاروکې نغښتی دی.

۲-دځمکې پراخه نړۍ ده چې دلته رشـدکوي اوپالنه مومي اودلته دخیراوشردنېکمرغی اوبدمرغی اسـباب په خپله انتخابوي.

۳-دبرزخ نړۍ ده چې له دغې مادي نړۍ څخه ډېره پراخه اولویه ده ،مادي نړۍ ته یې دحجم نسبت داسې مثال لري: لکه دمورخیټه اوارته نړۍ.

۴-قیامت دی چې هغه له جنت اودوزخ څخه عبارت دی چې له هغه وروسـته بیا بل پراووجودنه لري .الله تعالی جل شانه اړواګاني له دغوپراوونوڅخه یوبل ته انتقالوي. دغه پراوونه هریوځانګړی شان اوحکم لري چې په بل پراوکې متصورنه دی. [1]

٦دمرګ یادولواغېزې

ځوک چې مرګ ډېریادوي، الله تعالی به دري شیان ورپه برخه کړي:

- ژرتوبه
- دزړه قناعت
- په عبادت کې نشاط اوفعالیت .

ددې برعکس چې ځوک مرګ هېرکړي، په دري بدمرغیو به اخته کړای شي:

دتوبې څنډېدل

- په کفاف(سراوبر ژوند) نه خوښي
- په عبادت کې تکاسل اوسستي

پردې اساس مؤمن مسـلمان له مرګ څخه عبرت اخلي ،دالهي احکاموپه تطبیق التزام کوي، په هره وړه ولوبه خبره کې الله جل شانه خپل مراقب اوځارندوی بو لي [2]

---

[1] محمد رحمان(ب ت) توحید اور سنت ص ۲۴٦مکتبه دارالعلوم تفهیم القران مردان پشاور
[2] دادمحمد(ب ت) عقاید اسلامي ص ۲۳٦انتشارات رسالت کابل افغانستان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

دقیامت ننداري

قران عظیم الشـــان اونبوي حدیثوته په کتلوسره داخبره څرګندیږي چې دنړۍ دعمرپه پای ته رسېدلواودقیامت په پیلېدوسره دوه ستړي حادثې چې له یو بل سره مشا به دي اودشپلي په پوکي سره شهرت لري رامینځته کېږي دشپلي وهل دخطردزنګ حیثیت لري داسرافیل دلومړۍ شپلي پرمهال به دېریوهیبتناکه اووېروونکی غږ پورته کړی شي دابه دنړۍ دموجوده نظام دپای ته رسېد لو زنګ وي ددغې سترې پېښې له امله به دخلکو زړونه وچوي ځمکه به دېرسخت ټکانونه وخوري. اوبه به اورواخلي. غرونه به دډانډس شویو وړیوپه څېروالوزي .ددویمې شپلي په وهلو سره به له قبرونوځخه ټول انسانان لوڅ لپر. سرتوراو پښې ابله دمحشر ـ میدان ته روانېږي :ترخودالله جلت عظمته په دربارکې له خلکو سره حساب صورت ومومي .مور به په دغه برخه دنړۍ دنظام دبربا دېدلود لومړۍ اودویمې شپلي (دخطر زنګ) دالله تعالی پرویاندې دربد ل . حســاب او میزان. دعملنا موخپربدل .دکوثرحوض .دصراط پل. جنت اودوزخ ترخېرنې لاندې ونیسو .

۱-په شپلي کې پوکی

پېژندنه یې: داله هغه ښــکر څخه عبارت ده، چې دقیامت نه مخکې به یې مقربه ملایکه اسرافیل علیه السلام دالله تعالی په امرغږوي اودابه دنړۍ دورانېد و دخطرزنګ وي .

الف-دلایل یې په شپلي کې دپو کي دلا یل په قران عظیم الشان.نبو ی سنتواودامت په اتفاق سره ثابت دي.لومړۍ دلیل یې قران عظیم الشان دی په قران کریم کې په دې هکله ګڼ شمېرایاتونه دي .مو ږ په یو اکتفا کوو، هلته چې فرمایي ﴿وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَإِذَا هُم مِّنَ ٱلۡأَجۡدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمۡ يَنسِلُونَ ﴿٥١﴾ یس،ژباړه: بیا به یوه شپلي پوکړای شي او په ناڅاپي ډول به دوی دخپل رب حضورته دوړاندې کېدولپاره له خپلو قبرونوڅخه راووځي .

ب- شمېریې :اسرافیل علیه الســلام به دخطر دوه شپلي (دخطر زنګونه) ووهي. په لومړي ځل به ټول خلک بې هوښــه اومړه شي .اوبه بــه اورواخلي اوغرونــه به والوزي اوله یو بل سره به په ټکر شي دانفطا راوتکویر په ســورتونوکې دغه انځوربیان شوی دی دغه پوکي ته دهیبت. ټکان او ســختې چېغې نوم هم ورکړشوی په دویم ځل به ټول خلک له قبرونوڅخه راڅوند ي کړای شي اودرب العالمین دحساب لپاره به وړاند ې کولی شي دویمی شپلي ته رادفه هم وایي .

۲-بعث (له قبرونو راپورته کېدل)

الف-پېژند نه یې :بعث په لغت کې راپا څېد لو ته وایي اوپه شرعي اصــطلا ح کې له جســمانی دوباره ژوند ون څخه عبارت دی. چې دقیامت په ورځ به روح له جسم سره دحساب اوفیصلې په خاطریوځای کېږي

ب-دثبوت دلایل یې :له مرګ وروســته دوباره ژوندون په قران کریم. نبوي ســنتو .اجماع عقل اوســلیم فطرت سره ثابت دی .د قران عظیم الشــان کې په ګڼوځایونوکې دغه مطلب ته اشــاره شــوې: ﴿يَوۡمَ هُم

بَٰرِزُونَ لَا يَخْفَىٰ عَلَى ٱللَّهِ مِنْهُمْ شَىْءٌ ۖ لِّمَنِ ٱلْمُلْكُ ٱلْيَوْمَ ۖ لِلَّهِ ٱلْوَٰحِدِ ٱلْقَهَّارِ ﴿١٦﴾ غافر: ژباړه :هغه ورځ چې خلك بې پردې وي. له الله نه به دهغو هېڅ خبره هم پټه نه وي(په هغه ورځ به په لوړاواز پوښتنه وشي)نن باچاهي دچاده ؟ (ټول مخلوق به غږوکړي) ديوه قهار الله.

ددوباره ژوند ون دګنيودلايلوله جملې څخه دالله جلت عظمته په قدرت او مطلق علم اتکاء درلودل دي.

دقيامت دمنکرينودشبهاتو په ځواب کې چې يوځل انسان په خاورو بدلو ن ومو مي څنګه به د دويم ځل لپاره ژوند ی کړی شي ؟ داچې الله تعالى قادراودمطلق ځواک اودعلم څښتن دی، دمړودوباره ژوندي کول دهغه له واک نه بهرون نه دي قران عظيم الشان دقيامت دمنکرينودشبهاتودله منځه وړلو لپاره دهغوی لومړي پيدايښت ته پام رااړوي. قران عظيم الشان فرمايي﴿ أَوَلَيْسَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِقَٰدِرٍ عَلَىٰٓ أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُم ۚ بَلَىٰ وَهُوَ ٱلْخَلَّٰقُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٨١﴾ يس: ژباړه: ايا هغه ذات چې اسمانونه اوځمکه يې پيداکړل پردې باندې قادرنه دی چې ددوی په څېرپيداکړای شی ؟ ولې نه پداسې حال کې چې هغه ماهرخلاق دی

ددويم ځل ژوندون په هکله ستردليل په ځمکه کې دفصلونوشنه کېدل اووچېدل دي قران عظيم الشان دقيامت منکرينوته تاريخي حوادث هم مخې ته ږدي، هلته چې خلک په مړينه محکوم شوي اوبيا يې ددويم ځل لپاره ژوندي کړي. تر څو دقيامت په دوباره ژوند دليل شي.

ج- **مر تبه يې**:له قبرونودوباره راپا ځېد ل داخرت په ورځ په ايمان کې شامل دي ددې اهميت او په دين کې سترمقام له هېڅا نه پټ نه دی.هلته چې الله جل جلا له ددې کارپه رامنځته کېدوسوګندخو ړلی اوويلي يې دي چې دايو ريښتينی اوارو مروپېښېدونکی خبردی .

د-**دانکارحکم يې**:له بعث بعد الموت څخه انکارپه الله جل جلا له.اسماني کتا بونواوپيغمبرانوکفرکول دي.

قيامت

الف-**دنو مېدلو لا مل يې**:داچې خلک به له قبرونوراپا ځېږي اودالله جلت عظمته په وړاندې به دربږي اويا داچې په دې ورځ به جبريل اوملا يکې دصفونوپه بنه دالله جل جلا له پرواندې ولا ړ ې وي .

ب-**دشا ن لوړ تيا يې** : دقيامت ورځ دېره ستره او عظيم الشانه ورځ ده .هلته چې قران عظيم الشان ددغې ورځې عظمت ته په لاند ې تو ګه اشاره کوي: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُوا۟ رَبَّكُمْ ۚ إِنَّ زَلْزَلَةَ ٱلسَّاعَةِ شَىْءٌ عَظِيمٌ ﴿١﴾ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّآ أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى ٱلنَّاسَ سُكَٰرَىٰ وَمَا هُم بِسُكَٰرَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ ٱللَّهِ شَدِيدٌ ﴿٢﴾ الحجرژباړه: ای خلکو !دخپل رب له غضب نه ځان وژغورئ.حقيقت دادی چې دقيامت زلزله لوی(هولناك)شی دی. هغه ورځ چط تاسې هغه ووينئ.حال به داوي چې هره تی ورکوونکې به له خپل تي رودي ماشوم څخه غافله شي.او هره حامله به

خپل حمل وغورځوي،اوخلك به تاته بېسده ښكاره شي،پداسې حال كې چې هغوی به نشه نه وي بلكې دالله عذاب به ډېر سخت وي.

ځينو علماوو ويلي دي كه د قيامت دورځې په شان اوس لمرراخېژي ،نودځمكې هرځه به اوروا خلي ، تېرې به ويلې اواوبه به تولې په بخارتبد يلې شي

ج-دعرش تر سيوري لاند ې :هلته ډېراعمال دي چې الله تعالى به يې دقيامت دسختيو څخه دنجا ت وسيله وگرزوي، هغه خلك چې الله تعالى به يې دخپل عرش درحمت تر سيوري لاند ې ودروي په نبوی مبارک حديث كې اوه ډوله خلك ښودل شوي دي.

۴-حساب:په عربي ژب دودكى حساب شمېرلوته وايي او په اصطلاح كې د قيامت په ورځ دبندگانوپه اعمالواوگروورودالله تعالى خبرتياته ويل كېږي.

دحساب دلايل

الف - دقران كريم : په دې هكله ډېر گڼ دلا يل دي، هلته چې فرمايي ﴿ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُم ﴿٢٦﴾ الغاشية: ژباړه: بيا د هغو حساب همدا زمونږكاردي.

ب-نبوي سنت: پيغمبرصلى الله عليه وسلم به په خپلو ځينولمونځونوكې داسې دعاكوله (اللهم حاسبنى يسيرا) اى الله له ما سره اسانه حساب وكړې.

ب:دامت اجماع :دټولو مسلمانانو په اتفاق سره دقيامت په ورځ حسا ب ثابت دى

ج-حكمت يې:حساب او كتاب دالهي حكمت غو ښتنه هم ده داځكه چې الله جلت عظمته خپل اسماني كتابونه نازل كړي دي او خپل استازي يې رالېږ لي دي او په خلكو باند ې يې په هغه پيغام منل او عمل كول لا زم گر زولي ،چې پيغمبرانوعليهم السلامو خپلو ولسو نو ته له ځا ن سره راوړى ۇدهغوخلكو پرضد يې جگړه فرض گرزولې وه چې څوك له دغه نظام سره په ټكر كې واقع دي. دهغوى مالو نه او دهغوى وينې يې رواگرزولې وې ؛نوكچېرته حساب او كتاب جزاوسزا نه واى؛ نو دا كارخو بيا عبث گرزېد ؛ځكه چې مجرم اوغير مجرم په يورديف كى راتلل. الله تعالى خو له عبث كارځخه منزه اوپاك دى قران عظيم الشان دغه مطلب ته داشارې په تر څ كې فرمايي ﴿ فَلَنَسْـَٔلَنَّ ٱلَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْـَٔلَنَّ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٦﴾ فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِم بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَآئِبِينَ ﴾ الأعراف: ژباړه: نو دا كارارومروكيدونكى دى چې موږله هغو خلكو څخه حساب واخلو چې موږ هغوى ته پيغمبران ورليږلي دي اوله پيغمبرانونه به هم پوښتنه وكړو(چې هغوى دپيغام رسولو فريضه تركومه ځايه سرته ورسوله اوهغوته په مقابل كې څه ځواب وركړشو)بيابه موږ په خپله په كامل علم سره ټوله ماجراد هغوى مخې ته وړاندې كړو،او موږ چېرته غائب نه وو

د-دالهي محا سبې كيفيت :داسلامي شريعت څر گند دلايل دحساب په كيفيت او صفت گواه دي ،په اجمالي توگه داسې ويلى شو چې دقيامت په ورځ به الله تعالى خپل بنده په خپل مخكې ودروي، په

خپل جرم، اعما لو اووياوو به يې قانع کړي،په دنيا کې ايمان و، که طاعت او استقامت اوکه کفر،عصيان اوانحراف ،په ټولوالله جل جلاله پوه ؤ؛ نوپردې اساس الهي محا سبه شمولي بنه لري ؛دمثال په توګه دوی ته دالله تعالی ويناچې داسې موولي کړي دي،ددوی معذرتونه ،اوپردوی ددلا يلواقامه، دګواهانو شهادت ،تردې چې دانسان اندامونه به ګواهي ورکړي .داعمالو وزن اوداسې نوروټولو ته شامل دي

هه-دحساب ډولونه :دحساب څخه څينې سخت ، څينې اسانه او څينې دبيان،عزت اودرناوي حساب دی .څينې درټلو ، مؤاخذ ې اوسزاحساب دی.

و-بې حسابه وګړي:حساب ټولوخلکو ته شامل دی ؛مګر هغه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم مستثنی ګرزولي دي ؛البته له کافرانو سره حساب نه کېږ ی؛ ځکه چې دوی نېک اعمال نه لري ،لېکن ددوی ناوړه اعمال شمارلی شي دوی به پرې اعتراف وکړي اوپرې شرمنده به کړی شي.

ز-محاسبه شوی امت: تر هرڅه دمخه به دمحمد صلی الله علیه وسلم له امت سره محا سبه کولای شي

ح-دمحا سبې عمل :ترهر څه دمخه به له مؤمن سره دلما نخه حساب کېږ ي ،که لمو نځ يې سم ؤ؛ نو ټول اعمال به يې سمو ن ومومي او که لمو نځ يې فاسدؤ، ټول اعمال به يې فاسدوي .دبند ګانوپه حقونوکې به ترهر څه دمخه دوينوپه تويولوکې محاسبه کېږي .[1]

۵-تله

داخرت په ورځ داعمالو اوکړووړو په وزن کولو ايمان لازم دی مو ږ به په دې هکله په لاندې اموراتو بحث وکړو:

الف-پېژ ندنه يې :داهغه وسيله ده چې په دې سره دشيانو سپکوالی او دروند والی معلو مولی شي ،په شرعي اصطلا ح کې له هغه څه نه عبارت دی ،چې الله تعالی به يې دبند ګانو داعمالو لپاره وټاکي

ب-داثبات دلا يل يې:دميزان تله په قران کريم ، نبوي سنتو او دامت په اجماع سره ثابت دی.

لومړی-قران عظيم الشان:الله جلت عظمته دميزان(تلې په هکله داسې فرمايي دی﴿ وَٱلۡوَزۡنُ يَوۡمَئِذٍ ٱلۡحَقُّۚ فَمَن ثَقُلَتۡ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ٨﴾:لأعراف: ژباړه:اوپه هغه ورځ به تله کې مټ حق وي دچا چې پله درنه وي هماغوی به خلاصون ومومي

دويم دليل :نبوي سنت او دامت اجماع : ټول امت داعمالو دتول اووزن په اعتبار متفق دي خواوس پوښتنه داده چې ايا دميزان تله حسي ـ ده او که معنوي ؟ هغه تله چې دقيامت په ورځ به په کې اعمال تلل کېږي حسي اوحقيقي ده دوه پلي لري [2]

ج-دتول شيان: په دې کې دبند ګانواعمال تللی شي؛ اګرکه دغه اعمال اعراض وي؛ مګرالله تعالی به ورته اجسام په برخه کړي. نېک اعمال به په يوه تله اوبداعمال به په بله تله کې واچول شي،څينو

---

[1] - عثيمين(ب ت) لمعة الاعتقاد ،ص ۴۱۸دمام السلكة العربية السعودية

[2] - صدر الدين علي بن محمد ابن ابی العز (۱۹۹۳م)عقيدةالطحاوي ص ۴۱۲ مؤسسة اولی النهی بيروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

علماؤويلي دي چې داعمالوپانې به وتلل شي اوځينونورووېلي دي چې په خپله عامل شخص به وتلل شي ځينواسلامي پوهانووېلي دي :دملتونو،افرادواواعمالوپه اعتباربه تلې ګڼې وي، په قران عظيم الشان کې موازين جمع راغلې ده

د-دتلې دنصب حکمت: دتلې په نصب کې حکمت دالهي عدل اظهاردی له همدې امله هېڅوک به عذر نه شي وړاندې کولی له همدې کبله الله تعالی انبیا ء علیهم السلام رااستولي دي ترڅوخلکو ته بهانه پاتې نه شي

٦-دعملنا موخپربدل

دعملنامود غوړېدلو څخه موخه هغه دفترونه دي چې ملایکو به په کې دانسان ټول اعمال شمېر لي اوساتلي وي.دقیا مت په ورځ به راڅرګنداوخپلوځښتنا نوته به ووېشل شي، مو منانو ته به په ښي لاس او کافرانواومنا فقینو ته به په کېن لاس ورکول کېږي.

الف-دلایل يې: دعملنا مودخپربدادلایل قران عظیم الشان ، نبوي سنت اودامت اجماع ده.دمومنانو مورحضرت عایشه رضی الله عنها فرمایي چې مادپیغمبرصلی الله علیه وسلم نه پوښتنه وکړه: ایا تاسوته به دقیامت په ورځ خپل اهل اوعیال درپه یادوي ؟ رسول الله صلی الله علیه وسلم په ځواب کې ورته ویلي ؤپه دري ځایونوکې به هېڅا ته څوک ورپه یادنه وي: یوداعمالودتول په مهال،ترڅوځرګند ه شي چې درنه به شي اوکه سپکه اوبل هغه وخت چې عملنا مې خپرې شي، تر څوورته څر ګنده شي چې په ښي لاس به ورکول کېږي اوکه په کېن دشا له خوا،اوبل دصراط په پله چې ددوزخ په مینځ کې به پرې تېربدل صورت ومومي.

ب-دعملنا مو درا نیو لو بڼه: مؤمن مسلمان ته به عملنا مه په ښي لا س ورکول کېږي خو ښ اوخوشا له به وي.

۷-دکوثرحوض

الف-پېژ ندنه يې: دغه داوبو هغه حوض دی، چې دپیغمبرعلیه السلام لپاره به دقیامت په ورځ دمحشر په مید ان کې لګېدلی وي

ب-دلا یل يې : دکوثر حوض په قران عظیم الشان ،نبوي سنتواودامت په اجماع سره ثا بت دی په قران عظیم الشان کې پیغمبرصلی الله علیه وسلم ته فرمایي ﴿إِنَّآ أَعۡطَيۡنَٰكَ ٱلۡكَوۡثَرَ ۝١﴾ الکوثر: ژباړه: (اي پیغمبره !) بیشکه موږ تاته کوثر درکړی دی

په نبوي احادیثو کې دکوثردحوض په هکله ګڼ روایات راغلي دی چې دتوا تر حدته رسیږي او څه لپاسه دېرش اصحابوکرامو روایت کړي دي. له بلې خوادحوض کوثر په هکله ټول امت اتفاقي عقیده لر ي .

ج-صفت يې :دکوثردحوض په هکله ګڼ روایات راغلي دي ،چې مو ږ يې لنډیز وړاندې کو و: دغه یوسترحوض دی، چې له جنت نه دکوثرله ویا لې رابهیږي اوبه يې له شبدواوسپینوزروسپینې اوله واورې یخې اوله شاتوخوږې اوله مشکوخوشبویه دي لو ښي يې داسمان دستورویه شان پلن والی اواو ږ دوالی

Digital Library

بې دیوې میا شتې دمزل په اند ول دی یوځل چې چا ورځخه او به وڅښلې. هېڅکله به تږی نه شي په منځ کې یې مشک شنه شوي اوڅنډې یې په مرغلراودسروزرو په تو تواو جواهراتوښایسته شوي دي.

د-اختصاص یې :اوس پو ښتنه داده چې ایادغه حوض یواز ې رسول الله صلی الله علیه وسلم پورې مختص دی او که نورپیغمبران یې هم لري ؟ په ځینوروایاتو کې راغلي دي چې هر پیغمبرحوض لري لېکن زمورږدپیغمبرمحمدصلی الله علیه وسلم حوض ترټولو ستر. لوی اوڅو ږدی اوډېرمراجعین لري .

هـ-شتون یې :دکوثرحوض اوس هم شتون لري ،دلیل پرې دعقبه بن عامر رضی الله عنه روایت دی .چې یوه ورځ پیغمبرصلی الله علیه وسلم له خپل کوره راووت اوداحددشهیدانومزارته ورغی اوپرهغوی بې داسې دجنازې لمونځ وکړ؛لکه ځنګه چې یې هو شخص په مړي ترسره کوي. بیاترستنېدوروسته منبرته وخوت اوویې ویل: زه له تا سې نه مخکې تلونکی یم اوزه پرتا سې ګواه یم په الله سوګندچې زه خپل حوض ته هم دا اوس ګورم.

و-ورځخه شړل شوي خلک:حوض ته راتلونکي ریښتینی مؤمنان دي اوورځخه شړ ل شوي مرتد .بې دینه عناصراومبتدعین ددین بدلوونکي وګړي دي .ځوک چې دمسلمانانوله جماعت نه مخالفت وکړي اوله هغوی ځخه خپله لاره بېله کړي؛ لکه ددې وخت ګمراه ډلې ،ظا لمان اودلویې ګنا ه ځښتنان .حقیقت دادی چې تل ترتله دوزخ دکافراومنکرلپاره ده چې په زړه کې یې یوه ذره ایمان هم نه وي.

۸-دصراط پول

الف-پېژندنه یې: داهغه اوږدپول دی چې د دوزخ لپاسه تېرشوی ،ترڅوپرې خلک جنت ته ورسېږي .

ب-دثبوت دلایل یې: قران عظیم الشان،نبوي سنت اودامت اجماع ده قران عظیم الشان دغه مطلب ته داسې اشاره کوي: ﴿ وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا ۚ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ﴾ مریم ژباړه:له تاسې نه هیڅوک داسې نشته ،چې دوزخ ته ورتلونکی نه وي،داڅویوه فیصله شوې خبره ده چې دهغې اورومروترسره کول ستادرب په ذمه دي.

ځینو مفسرینو له دې ځخه دصراط په پله تېرېدل اخیستي دي او ځینو دوزخ ته ننو تل؛ لېکن له دې ځخه به بیا نجات پیداکوی .

ج-په پله دخلکوتېرېدل :دصراط پول دجهنم لپاسه اېښودل شوی ،دجنت اودوزخ ترمنځ حایل دی .خلک به دخپل عمل په اندازه په تېزی سره پرې تېرېږي ځینې خلک به دسترګې درپ ،ځینې دتورږدسرعت په اندازه پول، ځینې؛ لکه باد،ځینې به دتیزاس ،ځینی داوښ ،ځینې به پیاده روان وي اوځینې به دهغې دکړ نامو په وسیله راونیول شي اوپه دوزخ کې به غورزول شي لنډه داچې ځوک دصراط په پله تېرشي جنت ته به داخل شي همدغه ویناونبوي احادیثو خلاصه ده .

د-دصراط پول او کافر ان :حقیقت دادی چې دصراط پول دمو منانو لپاره لګول شوی .په دوی کې منافقین اوکنهګار مؤمنان هم دي .دهمدوی لپاره دصراط پول نصبولی شی. خلک به په دووبرخو وېشلی

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

شي يومؤمن موحداوبل كافراومشرک مشرکان به دصراط په پله د پښې اينبو دلونه مخکې په دوزخ کې غو ر خو ل کېږ ي .

جنت

په دې کې هېڅ شک نشته چې کله مومنان جنت ته په ډېرعزت اوويارسره داخل اوملايکې يې په سلام سره استقبال کړي، له دې نه پرته بله هېڅ خوشالي اوکاميا بي نشته .

الف-پېژندنه يې :جنت دګيووونوشنه باغ ته ويل کېږي په شرعي اصطلاح کې دنعمتونواوخوشاليوهغه کوردی چې الله تعالی په اخرت کې دمخلصومؤمنانو لپاره تيارکړی دی

ب-دجنت دنومېدو لا مل :ده ته جنت ددنياله باغ سره دتشبيه پراساس وايي اويا خو جن هغه څه ته ويل کېږي چې له سترګو پټ وي دجنت نعمتو نه هم زمونږ له سترګوپټ دي قران عظيم الشان دغه مطلب ته داسې اشاره کوي ﴿ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَآءً بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾ ﴾ السجدة: ژباړه: نو دسترګويخبدوکوم وسائل چې د هغو د عملونو په مکافات کې د هغولپاره پټ کړای شوي دي هېڅ نفس پرې خبرنه دی

ج-دجنت درجې: جنت بېلابېلې درجې اومرتبې لري جنتيان به دخپلواعمالو په برابر په کې اوسېږي .

د-جنتيان څوک دی ؟ جنتي هريوپرهيزګارمؤمن دی قران عظيم الشان دغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې فرمايي ﴿ وَسَارِعُوٓا۟ إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾ ﴾ آل عمران ژباړه: پر هغه لاره په منډه منډه وځغلئ چې ستاسې دپروردګارد بخښنې اود هغه جنت خواته تللې ده چې هغه لکه داسمانونو اوځمکې په شان پراخ دی،او هغه له الله وېرېدونکيو خلکو له پاره تيارکړای شوي دی

هه- او سنی شتون يې : جنتو نه هم دااوس مو جو ددي په عربی ژبه کې اعداد تيا رولوته والي ټول اهل سنت دجنت په شتون اوپه اوسني وجو ديونظرلري .

و-پناه کېدل اوزوال يې:دجنت نعمتونه تل تر تله دی چې پناه کېدل نه لري دجنت په دوام دقران عظيم الشان ګڼ اياتونه دليل دی ،نوپردې اساس جنت اودوزخ پناه نه لري،بلکې هميشه دي

ز-دجنتو نو ځای : جنتو نه په اعلی عليين کې دي قران عظيم الشان فرمايي ﴿ كَلَّآ إِنَّ كِتَٰبَ ٱلْأَبْرَارِ لَفِى عِلِّيِّينَ ﴿١٨﴾ ﴾ المطففين: ژباړه: هېڅکله نه، اورمرو دنيکانو عملنامه دلوړ مقامه خلکو په دفترکې ده

ح-په جنت دايمان مطلب: په جنت دايمان معنا دادی چې يو شخص ټينګ باورولري چې جنت شته او نعمتونه يې تل تر تله او هميشه دي

ط-لومړي ننوتو نکي :جنت ته به تر ټولو دمخه رسول الله صلی الله عليه وسلم ننوزي اوپه ټولوامتونوکې به لومړی درسول الله صلی الله عليه وسلم امت ننوزي اوددې امت لومړی شخص به ابوبکرصديق رضی الله عنه جنت ته داخليږي.

ی-جنت ته بې حسابه :دغه ددې امت په ایمان کې لوړمنزلته پرهیزګاره بادیا نته شخصیتونه دي چې جنت ته به دیو صف په توګه داخلېږي مخونه به یې دسپوږمۍ په شان ځلېږي ددې امت فقیران به دشتمنو څخه مخکې جنت ته ځي په دې هکله دوه ډوله روایات راغلي په یوه کې دځلوېښتوکلونودمخکې والي اوپه بل کې دپنځه سوه کلونودمخکې والي ذکرراغلی دی داچې فقیران اوشتمن دجلاجلاحالاتوځښتنان دي په فقیرانوکې هم ځینې وګړي په ایمان اوتقوی کې سره جلا دي او شتمن هم همداسې درواخله هرکله چې حساب دلومړي فقیراوداخري شتمن جنتی څخه واخلې ؛نو پنځه سوه کاله کېږي اوکه چېرې په فقیرانوکې وروستی فقیرجنت ته په داخلېدوکې اولومړی شتمن جنت ته په داخلېدوکې محا سبه کړی شي نوځلوېښت کاله عمرجوړېږي

ک-تل تر تله او همېشه :جنت همېشه او فنا نه لري او جنتیان تل تر تله خلک مړینه نه لري قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشاري په ترځ کې فرمایي ﴿ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا ٱلْمَوْتَ إِلَّا ٱلْمَوْتَةَ ٱلْأُولَىٰ ۖ وَوَقَىٰهُمْ عَذَابَ ٱلْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾ ﴾ الدخان: ژباړه: هلته به دمرګ خوند هغوی هیڅکله ونه څکي . فقط په دنیاکې چې کوم مرګ راغی خوراغی اوالله به هغوی د دوزخ له عذاب نه وژغوري

دوزخ

ا-پېژ ندنه یې:هغه تا وجن ګرم کور دمجرمانو زندان او ستر ه رسوایي چې الله جل شانه کافرانو منا فقینو .سر ښانو او دپیغمبرانو دښمنا نو ته تیارکړی دی

۲-ددوزخ پوړونه :دوزخ ددوزخیانو دبدو اعمالو په اعتبار ېلا ېل پوړونه لري دوزخي .هر یوکافر بدبخته ملحد او بې دینه انسان دی قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشاري په تر خ کې فرمایي ﴿ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ شَقُوا۟ فَفِى ٱلنَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴿١٠٦﴾ ﴾ هود ژباړه: څوك چې بدمرغه وي هغوی به دوزخ ته لاړ شي (چې هلته به د ګرمۍ او تندي له ډیري سختی نه) د هغوی ستمهاراو پشهار وي.

۳-شتون یې : داهل سنت والجماعت دټولو علماءو په اتفاق جنت اودوزخ همدا اوس مو جود دي پنا ه کېدل او له مینځه تلل نه لري قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشاري په ترځ کې داسې فرمایي ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَعَنَ ٱلْكَٰفِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿٦٤﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۖ لَّا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا ﴿٦٥﴾ ﴾ الأحزاب ژباړه: په هر حال دایقیني خبره ده چې الله پرکافرانو لعنت کړی دی او دهغولپاره یې لمبه شوی اور تیار کړی دی .چې په هغه کې به هغوی دتل لپاره اوسیږي . کوم ملاتړ اومرستندوی به ونه مومي

۴-ددوزخ خای:په اسفل سافلین دځمکې لا ندې برخه کې موقعیت لري قران عظیم الشان دغه مطلب ته داسارتي په ترخ کې داسې فرمایي ﴿ كَلَّآ إِنَّ كِتَٰبَ ٱلْفُجَّارِ لَفِى سِجِّينٍ ﴿٧﴾ ﴾ المطففین: ژباړه: هیڅکله نه بلکه ېقیناً بدکارانو عملنامې دسجین په دفترکې دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغه ایات په تفسیرکې دبراء بن عازب رضی الله عنه څخه دقبردعذاب په هکله مشهورروایت دی الله تعالی به ووایي چې زمادبنده داعمالو دفتر په سجین کې داووځمکو لاندې ولیکئ ځینو نوربیا وایي چې دوزخ پورته اسمان کی دی ځینې نوربیاپه دې هکله څه نه وایي ؛بلکې دځای علم یې الله تعالی ته سپاري اووایي چې مو ږ ته دالله تعالی په مخلوقاتوداحاطې علم نشته

۵-په دوزخ دایمان معنا :پردې ټینګ باورچې همداوس مو جوداو پنا ه کېدل نه لري په دې کې ددوزخ په عذابونو باورهم شا مل دی

دویم بحث

په قضااو قد رایمان

پیلیزه

په قضا اوقدرایمان داسلامي عقیدې شپږم رکن دی، څوک چې په قضا اوقدر باوري نه وي هغه کافرګڼل کېږي،پردې اساس هر مسلمان ته لازمه ده چې په تقدیر ایمان ولري [۱].

تقدیرالله جل جلاله ازلي علم دی، چې دهرشي اندازه او دهرشي اندازې لپاره یې حد تاکلی ،دټولومخلوقاتوداندازې اومقدارترمنځ یې دقیق تناسب غوره کړی ،هرڅه ته یې دخوځېدولپاره مسیرتاکلی دپیدایښت،دوام اوفنا لپاره یې معینه نېټه انتخاب کړې هرشی په خپل معین او تاکلي وخت اوهرڅه دتاکلوظوابطواوقواعدوسره سم ترسره کېږي .حرکت ،سرعت ،دنور سرعت ، دصوت سرعت ،دعناصرو ترمنځ ترکیب دموادواو مرکباتو پیدایښت ،اوبېرته تجزیه ټول دثابتواوبدلون نه منونکوقواعدوسره سم سرته رسېږي دځمکې له پیدایښت نه ترقیامته پورې چې کومې پېښې ترسره کېږي ټول یې په کامل اومفصل ډول په لوح محفوظ کې ثبت کړي دي ، نن ورځ ساینس دغه قواعد دفورمولونو په ښه توضیح کوي .په لوح محفوظ کې دراتلونکوپېښواودانسان دکړووړوپه هکله لیکنه دانسان اختیارات نه سلبوي اوهغه په یوه مجبورمحکوم اوبې واکه موجودنه بدلوي اونه دهغه په اراده کومه اغیزه پرې باسي .

موږ بایددقضااوقدرپه مفهوم څان پوه کړو. موږ ددغو الفاظوپه معنی اومفاهیموباندې په ایمان اوباور درلودلومکلف یو،که ددغوالفاظو په مفهوم اومعناپوه نه شواوحقیقت یې مورږته څرګند نه شي؛ نویواځې په الفاظوبه دایمان معنی به څه حیثیت ولري په قضاءاوقدر ایمان دایجابوي چې په همدې موضوع پورې مربوط مفاهیم توضیح کړو

قدر

۱-لغوي معنایي:قدر په عربي ژبه کې اند ازې ،توان اوحدته ویل کېږي. په قران عظیم الشان کې زیاتره دانداز‌ې په معناستعمال شوی

---

[۱] - یاسین نعیم(۱۹۸۷ م)الایمان ارکانه حقیقته ، نواقضه ، ص۱۷۷مکتبه الرسالة الحدیثه

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

٢-اصطلاحي معنى يې: قدرله هغه ټينګ، پاخه اومحکم نظام څخه عبارت دی چې الله تعالی جل جلاله دکاياناتو دتنظيم لپاره وضعه کړی دی.[1]

څينې علماء قضاء اوقدريوشان ګڼي؛ مګرځينې نوربياتقديرالهي ازلي پربکړې ته وايي چې تراوسه لاعملي شوې نه ده او قضا ديوکارواقع کېدل بولي

٣-دقدرمفهوم دالهي کلام په رڼا کې: همدغه پورتني مفاهيم دقران عظيم الشان په ګڼو ځايونو کې راغلي دي، هلته چې فرمايي :﴿ إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ﴾ القمر ،ژباړه:اوموږهرڅه له يوتقديرسره پيدا کړي دي

٤-دقدرمفهوم دنبوي احاديثو په رڼاکې : دايوځرګندحقيقت دی چې دپيغمبرصلی الله عليه وسلم دملګرو په زړونوکې ددغې عقيدې سترې اغېزې پرته وه په ځمکه کې خپاره شول ؛خوله ځان سره يې په تقديردايمان عقيده درلوده له ابن عباس رضی الله عنه څخه روايت دی وايي چې يوه ورځ په يوې سپرلی رسول الله پسې سپوروم، راته يې وويل: ای زلميه دالله جل شانه ددين ساتندوی اوسه ،الله تعالی به ستاساتنه وکړي دالله تعالی ددين ساتندوی اوسه دالله مرسته اوتائيدبه په خپل مخکې وګورې کله چې څه غواړې دالله تعالی څخه يې غواړه اوچې مرسته غواړې ،دالله تعالی څخه يې غواړه پردې پوه شه چې که چېرې ټوله نړۍ ستا پرخلاف سره يوځای شي چې تاته څه ګټه ورسوي تاته ګټه نه شي رسولای؛ مګرهغه چې الله جل شانه تاته ليکلي وي اوکه دوی ټول ستاپرخلاف سره يوځای شي ،چې تاته دڅه شي زيان ورسوي، تاته زيان نه شي رسو لای ؛مګرهغه چې تاته الله تعالی مقررکړی وي قلمونه پورته کړی شوې اوپانې وچې شوي دي[2]

٥-په تقدير دايمان راوړو اهميت: تقديرداسلامي عقيدې دارکانو دجملې څخه دی دغه باوردسړي په زړه کې په الله تعالی توکل ،باور اوسکون زياتوي

٦-په تقديردايمان معنی : په تقدير دايمان مفهوم دالله جل شانه په قديم علم او په الهي شامل ځواک ايمان درلودل دي.

٧-دتقدير مراتب: په تقديرايمان څلورمراتب لري :١- علم ٢- ليکل ٣- مشيت ٤- پيداکول موږ به هريو تربشپړې څېړنې ونيسو:

الف-دعلم مرتبه : پردې ټينګ باورچې الله جل جلاله په ټولوکاياناتوازلي اوابدي علم لري په ټولوشيانو دالله تعالی علم محيط دی، هېڅ شی ورڅخه پټ نه دي قران عظيم الشان فرمايي ﴿ عَٰلِمِ ٱلْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِي ٱلْأَرْضِ وَلَآ أَصْغَرُ مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَٰبٍ مُّبِينٍ ﴾ سبأ: ژباړه: ووايه! قسم دی زماپه عالم الغيب الله ،هغه به پرتاسې راشي ،له هغه نه ديوه بځرې په

---

[1] - سيد سابق (١٩٨٧م) العقايد الاسلامية ص ٩٥دار الكتاب العربی بيروت لبنان

[2] - بغا مصطفی (١٩٨٦م)الوافی فی شرح الاربعين النووية ص ١٢١ دار ابن كثير بيروت

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

اندازه کوم شی نه په اسمانونوکې پټ دی اونه په ځمکه کې نه له بحري نه غټ اونه له هغه نه کوچنې،هرڅه په یوڅرګنددفترکې درج دي .

ب-دلیکلو مرحله : معنی دا چې الله تعالی دټولو شیانواندازه ترقیامته په لوح محفوظ کې لیکلې ده قران عظیم الشان همدغه مطلب ته داشاري په ترڅ کې فرمایي ﴿ قُل لَّن يُصِيبَنَآ إِلَّا مَا كَتَبَ ٱللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَىٰنَا ۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ ﴾ توبه ژباړه: دوی ته ووایه " موږ ته هیڅکله خطر (ضرر یاتبیګنه) نه رسیږي ،مګرهغه چې الله راته لیکلي دي هماغه الله زموږمولادی . او مؤمنان باید په هماغه توکل وکړي."

له دغه ایات څخه څرګندیږي چې په ځمکه کې مصیبتونه ،زلزلې،توپانونه ،رنځونه،غم او خوشالی ټولې دالهي تقدیر نتیجه ده .

ج- دمشیت مرتبه :معنی داچې الهي اراده اوتصمیم په هرشي کې جاري دی هیڅوک یې دمخنیوي صلاحیت نه لري ،داسمان اوځمکې کوچنی اولوی شی دالهي فعل نتیجه او ټول یې مخلوق دي قران عظیم الشان دغه مطلب ته داشاري په ترڅ کې داسې فرمایي ﴿ وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣٠﴾ ﴾ الإنسان: ژباړه:اوستاسې په خوښې سره څه نه کیږی ،ترڅو پورې چې دالله خوښه نه وي په باوري توګه الله د علم او حکمت خاوند دي.

دالله تعالی مشیت اواراده په دوه ډوله د: یوه تکویني اوبله تشریعي په تکویني اراده کې انسان اختیارنه لري؛ البته په شرعي اراده کې انسان دواک او اختیار څښتن دی .

د - دتخلیق مرتبه: ددې مرتبې مطلب دادی چې الله تعالی دهرشي خالق دی له الله تعالی نه پرته ټول شیان مخلوق دي ،همدغه دټولواسماني پیغامونواودپیغمبرانواتفاقي مسئله ده. قران عظیم الشان دغه مطلب داسې روښانه کوي ﴿ ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَىْءٍ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾ ﴾ ژباړه:الله دهرشي هستوونکی او هماغه دهر شي ساتونکی دی.

پردې اساس دانسان فعل هم دالله تعالی مخلوق دی

قضاء

١-دقضا لغوي معنی :قضاءپه لغت کې پربکړې اوفیصلې صادرولوته وایي.

٢-اصطلاحي معنی: په اصطلاح کې په ازل کې دالهي تقدیرپه برابردکاینا توایجاد ته ویل کیږي.[1]

٣-قضاء دقرانکریم په رڼاکې:په قران عظیم الشان کې قضاء زیاتره وخت دفیصلې کولو،امرصادرولواو پای ته رسولوپه معنی راغلې: هلته چې فرمایي ﴿ بَدِيعُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ وَإِذَا قَضَىٰٓ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُۥ كُن

[1] خطیب محمد احمد(١٩٩٠م)دراسات في العقیدة الاسلامیة ص ١٩٧ دار عمار للنشر عمان اردن

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

فَيَكُونُ ﴿١١٧﴾ البقرة: ژباړه هغه د اسمانونو او ځمکې هستوونکی دی او د کومې خبرې چې فیصله صادروي ، صرف دومره امر ورته کوي چې " شئ " نوهغسې کیږي

دپرېکړو اوفیصلوصادرولو اختیارات اوواګي ټولې دالله جل جلا له سره دي او په دې کې هېڅوک له هغه سره شریک نه دي

۴-دقضاءاوقدرترمینځ فرق : دابادیواوتعمیراتودجوړښت لپاره ترهرځه دمخه یوانجینرنقشه او پلان ترتیبوي ضروري مواد،دروازې ، کړکۍ،دتعمیراندازه هرځه دده په لاس کې وي اومعماریې تطبیقوي انجنیرحق لري اوکولای شي چې په نقشه اوخپل تصمیم کې بدلون راولي له همدې کبله دالهي رحمت له جملې څخه په خپلوبندګانو باندې داهم دی چې دصالحواونېکواعمالوپه وسیله په تقدیرکې بدلون راځي له همدې امله موږ ته ددعاءاهمیت اوګټه څرګندېږي داځکه که چېرې په چاروکی بدلون نه وای؛ نوددعاء به هېڅ ګټه مورته نه رسېدله[1].

۵-دقضاءډولونه

قضاء په دوه ډوله دی تکویني اوتشریعي

الف-تکویني قضاء

کوم ظوابط اومقررات چې په کایناتواو عالم کې وضعه شوي، ټول کاینات دهغه مطابق عیارشوي اوهرځه دهغه مطابق ترسره کېږي دېته تکویني قضاءوایي داثابت قوانین دي چې بدلون نه مومي اوالله جل شانه دهغه دبدلون اوتغیرواک هېڅاته نه دی ورکړی له اتوم نه واخله ترلویوکهکشانونو،بیاله حجرې نه ترلویوحیواني اونباتي اجساموپورې ټول دیودقیق نظام،قوانینواویوسیستم لاندې دي،مثلاًداتوم جوړښت اوچارچونه یې، دعناصروجوړښت اودهرعنصرجلامدارونه اوله نوروعناصروسره یې ترکیب ،دنورسرعت ،دصوت سرعت، دوړانګوببلابیل ډولونه، دځمکې قطر،دلمراوځمکې ترمینځ واټن، دځمکې محوري اوانتقالي حرکت،دځمکې طبقات، دفضاطبقات، په هواکې داکسیجن سلنه ،داوبودقیق جوړښت ،په همدې توګه په ځمکه کې یې اندازه ،داوبوسایکل، دتسخین، انجماد،مایع اوګازدرجې، داوسپنې دتسخین اومایع حالت درجه ،له ځمکې دسپوږمۍ فاصله ،په فضاکې یې دسرعت اندازه ،داوزون طبقه اودنده یې ،دلمردنده ،دلمردشعاعواندازه ځمکې ته دراروانوشعاعګانوتخمین، په همدې توګه حجره اودحجرې ساختمان او فعالیت یې ،حیواني اونباتي حجره ،دهرحیوان کروموزمونه ،دانسان دعصبي حجراتوتشکیل ،جنسي- حجرې ،دسپرم ساختمان ،داوم جوړښت ،دبدن دسروکرویاتوشمېراودندې، دسپینوکرویاتوشمېراودنده یې، دانسان ساختمان دزړه،ځیګر،دماغ، باصرې، سامعې اودانسان اوحیوان دهاضموکوفنرې سیستم، دهرحیوان جلاجوړښت ،دنباتاتوببلابیل صنفونه،دندې،ترکیب،تنفس،زوجي نکثر،دانسان ژوند،مړینه رنځ،صحت صورت اوشکل، طول،عرض ښایست اوبدرنګي، توروالی اوسروالی،ذکاوت اوپوهه، نارینتوب اوښځینه توب ، شپه اوورځ،ګرمي اویخني، برېښنااوباران اوداسې

[1] طنطاوي علي(۱۹۸۵) تعریف عام بدین الاسلام ص ۱۵۲دارالفرقان عمان اردن

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

ketabton.com: The Digital Library

نور..ټول دتکويني تقديربرخه ده دانسان ارادې ته په کې دخل نشته لنډه داچې تکويني تقديريومنظم پلان دی چې هيڅکله بدلون نه مومي اوانسان ته په کې دخل په برخه نه دی پردې لحاظ دځمکې اواسمان هرڅه دالله عزوجل په وړاندې منقاددي.

ب-تشريعي قضاء

هغه احکام چې دانسان په ارادي برخه کې وضعه شوي او انسان ورباندې مکلف شوی ،چې هغه مراعات اوخپل ژوند دهغې مطابق عيارکړي؛ دېته تشريعي قضاء وايي ،دتشريعي قضااحکام اوقوانين دانسان دژونددهغوبرخودتنظيم لپاره وضعه شوي. چې هلته انسان ازادي اواختيارلري هلته انسان کولا شي له دوو لارو يوه په خپله خوښه انتخاب کړي،په تشريعي قضاکې دانسان اراده او عزم دخل لري ،انسان دواک او اختيار څښتن دی پخپله خوښه اواراده نه اوبدپخپله انتخابوي تشريعي تقديرانسان ته خيراوشر نه اوبدورښيي دده دعقيدې بنسټونه ،دده دخالق حقونه ،د عبادت لارې چارې، نه اوبد اخلاق، د جنسي- غريزې سمه اشباع اوموخه يې، دشتمنی لاس ته راوړل اوسم لګښت يې، حکومتي سيستم اود حکومت دمسؤلينو صفات، ددوی مسؤليت اوپه ملت يې حقوق ، دحکومت دجوړېدو موخه ،له نورو ملتونو اودولتونو سره ددولت اړېکې، دمسلمانانوخپل منځي اړېکې، جرايم او دسزا نوعيت يې، دجګړې اصول اوداسې نور...[1]

لنډه داچې له زانګو نه ترلحده اوله سرنه ترنوکه دټول ژونددمادي اوروحاني، ددنيوي اواخروي ژونددسمون لپاره اصولواوقوانينوته تشريعي تقديروايي ،انسان دژوند تېرولولپاره نظام او قانون ته اړتيالري دژوند تېرولولپاره لاندې صورتونه دي:

- دپلاراو نېکه رسم اورواج ،دود اوکلتورمنل.
- دخپل نفس غوښتنې منل.
- دنورومليتونوڅخه دنظام او قانون واردول.
- دکاياناتو درب لارښوونو(وحی) ته غاړه ايښودل اوورته ځان تسليمول

اوس مهال يوازې قران عظيم الشان او نبوي سنت تشريعي تقدير ګڼل کېږي ،دتشريعي تقدير لپاره الله تعالی پيغمبران لېږي. هغوی ولسونو ته دعوت ورکوي او په روزلويې لاس پورې کوي بيا ددغوروزل شوافرادو په وسيله په ټولنه کې يوسرتاسري هراړخيزبدلون راولي دپيغمبري انقلاب او بدلون موخه دبشرله اسارته دانسان ازادي اودجبراواستبداد،جهل اوناپوهی،دنظام ړنګول دي پاتې شوه اسلام راوړل دغه دزوراو جبرکارنه دی او نه دجبراو زوراسلام دمنلوورګنيل کېږي اسلام او کفراودښواو بدو انتخاب دانسان داختيارنتيجه ده،په اختياري برخه کې الله تعالی انسان ته دوه لارې ښودلې دي ،چې يوه دهدايت اوبله دضلالت اوګمراهی لاره ده قران عظيم الشان همدغه مطلب ته داشارې په ترڅ کې فرمايي ﴿ وَهَدَيْنَٰهُ ٱلنَّجْدَيْنِ ﴾ ژباړه: او دوه څرګندې لارې مو هغه ته و (نه) ښودلې ؟

[1] حکمت [illegible] اسلام ص ۲۷ څېړونکی دمیثاق ابنارادارو

ton.com: The Digital Library

دبشريت دخلاصون يواځينى لارالهي اسماني پيغام ته ځان سپارل اوتسليمول دي،په دې سره به نړۍ واله سوله دعدل اوانصاف نظام يقيني شي انسان به له ځناورتوبه راووزي اوځمکه به دامن زانګوجوړه شي

۱-دالله تعالى اراده اوډولونه يې

دارادې معنى قصداوديوه کاردسرته رسولوعزم ته ويل کيږي اوپه دوه ډوله ده تکويني اوتشريعي اراده. په تکويني اراده کې تغيراوبدلون نه رامنځته کيږي ددې موجوداتوهرکاردقضـاءاوقدرسره سـم دالله تعالى په اراده ترسره کيږي داسې نه ده چې دکاياناتوترپيداکولواوهغوته دظوابطواومقرراتودتاکلونه وروسته يې خپل سرته پرېښـي اوچارې په خپل سرپه تسلسل سره روانې دي ،بلکې هرکاردالله تعالى په اراده پيلږي اودهغه په اراده پاى ته رسيږي اوهغه ورباندې نتايج مرتب کړځوي . الله تعالى فرمايې ﴿إِنَّمَآ أَمۡرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيۡـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾﴾ يس ژباړه:هغه خوچې کله ديوشى اراده کوي،نودهغه کار همدومره دى چې ورته حکم وکړي چې شه اوهغه کيږي

البته شرعي اراده دامراوالهي فرمـان په معنى ده الله تعالى جلت عظمته شرعي اراده دزوراوجبرله لارې نه جاري کوي؛ بلکې انسان دخپلې خوښې پراساس يې عمل ته اقدام کوي اويايې نه کوي

۲-دالله تعالى اراده اورضاءاودبنده اراده

دانسـان اراده،عزم،غوښتنه اوتصـميم دالله تعالى دارادې اومشيت تابع ده قران عظيم الشـان دغه مطلب ته داشـارې په ترڅ کې داسـې فرمايې ﴿وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣٠﴾﴾ الإنسان: ژباړه:اوستاسې په خوښى سره څه نه کيږى ،ترڅو پورې چې دالله خوښه نه وي په باوري توګه الله د علم او حکمت خاوند دي.

دپورتني ايـات څخـه څرګنـديږي چې دالله جـل جلالـه اراده دانسـان په اختياراوارادې مقدمه ده .ځکه وايوُهرانسـان چې څـه کوي دالله تعالى په اراده يې کوي هغه ورته دپرېکړې عزم اوبياداقدام صـلاحيت ورکوي .دغه مطلب ديومثال په ترڅ کې توضـيح کوو: ته دخراب موټر څښـتن يې. تاخپل موټريوجوړ موټرپسې وټرلو.ترڅوحرکت وکړي په دغه صورت کې دموټر سوق اوادارە ستا په خپل لاس کې ده که ته اشترنګ تاووې ا وله ګرنګه يې غورزوې مسؤليت ستا خپل دى

بل مثال درواخله: ته دباغ څښتن يې چې سترستردیوالونه لري، پوره حفاظت يې شوى ستاداجازې نه پرته هيڅوک نه شي ورننوتلى ته خپل دوست ته اجازه ورکوې اوباغ ته يې داخلوې ورته وايې هره مېوه خوړلى شې ،خودباغ کيږي لوړي ته ونې داسې دي چې رنګ اوخوندیې نښه نه بربښي دګټې پرځاى تاوان لري که ته دې څخه خوراک ونه کړې تاته به هم نښه وي اوزه به هم خوشحاله شم ستادوست باغ ته خي، هغه چې به باغ کې هوښه کوي ستاپه اجازه يې کوي تاواک ورکړى دخرابې ميوې دخوراک په نتيجه کې مسئوليت دده ته راجع دى دباغ خاونديه ناراضه وي ،مګرکه اطاعت يې وکړښه مېوه يې وخوړه دباغ څښتن به خوشاله نه شي.

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې ستادوست له تانه کیلي واخلي باغ ته ننوزي ؛نورنوستاله کنترولە وخي ؛مګرالله تعالی معامله دانسان سره داسې نه ده الله جل شانه هره شیبه انسان خاري اوپالنه يې کوي دښو اوبددواړوتوفیق ورکوي الله تعالی په ښوکارونوراضي کېږي په بدوچارو ،نه قران عظیم الشان فرمایې ﴿ إِن تَكْفُرُوا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَنِىٌّ عَنكُمْ ۖ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ ٱلْكُفْرَ ۖ وَإِن تَشْكُرُوا۟ يَرْضَهُ لَكُمْ ۗ ﴿٧﴾ ﴾ الزمر: ژباړه:که تاسې کافرشئ ؛نوالله له تاسې نه بې نیازه دی،خوهغه دخپلو بندګانولپاره کفرنه خوښوي،اوکه تاسې شکر وباسئ نوهغه داشکر ستاسې لپاره خوښوي[1]

۳-دانسان خپلواکي

په انسان دالله تعالی دوه ډوله قوانین حاکم دی چې یویې تکویني او بل یې تشریعي. په تکویني برخه کې انسان نه خپلواکی لري او نه اراده اوا ختیار؛ لکه ژوند او مړ ینه روغتیااورنځ ،دبدن دزړه،کو لمو اودماغ دوینې جریان ،دهاضمې سیستم او داسې نور؛البته دانسان ارادي برخه چې څه وخوري څه وڅښي څه واوري څه ووایي او څه وکړي دادده په واک کې دي په ده کوم جبراوزرنه دی شوی په خپله خوښه ښه او بد انتخابوي ؛مګر انسان دښو او بدوچارو په پېژندنه کې خطاء کېږي .له همدې امله الله تعالی ښه اوبد داسما ني وحی په ترڅ کی دپیغمبرانو په وسیله انسان ته ښودلي دي، دښواوبدوپه انتخاب کې يې انسان ته ازادي ورکړې اوددواړوپه انتخاب کې يې پرې زورنه دی کړی. سره له دې يې انسان مکلف اومسؤل هم ګرځولی اوپه ازمینښت کې يې اچولی ؛البته پرده يې زوراو جبر نه دی کړی، که چېرې يې په زور هدایت پرې منلی وای ؛نو بیابه کفر او شرک له سره شتون نه درلودحقیقت دادی چې دالله تعالی تشریعي احکام دپیغمبرانو په وسیله انسان ته رسېدلي دي دغه دالله تعالی دتکویني احکاموپه شان نه دي تشریعی قوانین الزامي اوجبري بڼه نه لري؛ بلکې انسان په ابتلاء او ازمینښت کې قرار لري[2]

الله تعالی کاینات پیداکړي اودکاياناتوله پیدایښت نه مخکې يې ددوی دتنظیم اوترتیب لپاره یو پلان اوتنظیم جوړکړی، الله تعالی يې په ټولو حوادثو پوه ؤ انسان هم دکاياناتوکوچنی برخه ده چې ازادي او خپلواکي لري الله تعالی پرې عالم ؤ، چې دغه شخص به څه شی انتخابوي پورتنی مطلب موږدیو مثال په ترڅ کې روښانه کوو:

که چېرې یو ښوونکی او یادماشوم پلارپردې خبره پوه شي ،چې شاګرداو یازوی يې دلیاقت او استعدادخښتن دی هغه يې له ځا ن سره نوټ کړي چې له ازموینې وروسته به دغه مقام ترلاسه کوي او یا به دومره نمرې ګټي اوبیاداټکل سره سم هماغه شان شي ؛نوایاد استاد او پلاردغه پوهه دخپل شاګرداولاد په پوهه اولیاقت څه اغېزه پرې باسي؟نه هېڅکله نه! کله چې انسان سمه لاره انتخابوي ؛نوالهي توفیق ورپه برخه کېږي.

---

[1] - حکمتیار ګلبدین (ب ت) په تقدیر ایمان ص ۳۷ ناشر دمیثاق ایثار اداره

[2] - سید سابق (۱۹۸۷م) العقاید الاسلامیة ص ۱۰۱دار الکتاب العربی بیروت لبنان

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴- دانسان د ارادي کړو وړو حيثيت

دانسان ارادي کړه وړه په ځينو قيوداتو پوري تړلې دي ،چې له هغې نه وتلی نه شي کله چې يوځوک ليکل کوي اويادديښمن په وژلو لاس پوري کوي داټول په داسې لاسونو ترسره کيږي چې نه يې په تخليق کې دده رول ؤاونه دقتل اوليکلوپه الاتواواسبابوکې ده دغه صفات رامنځته کړي دي دحوادثو اوپېښو په کوچنۍ حلقه کې چې هغه دده دکسب اواختيارځخه عبارت دي، له دې نه پرته نورنه دده صنع اونه تخليق دی له همدې کبله ده ته دکاردکسب نسبت کيږي نه دکارتخليق.له همدې کبله داخبر ه سمه نه ده چې يوځوک ووايي :انسان دخپلواعمالوخالق دی داځکه چې تخليق خوله نشت نه ديوشي رامنځته کول دي .حقيقت دادی چې انسان ديو موجودشي رابطه له يو بل موجودسره تينګوي، چې په هغه کې هم دده دتخليق څه رول له سره نشته له همدې امله الهي اراده دبنده په ارادې اومشيت باندې احاطه لري .پرهمدې اساس موږوايو چې يومقتول په خپل هغه مرګ مري چې الله تعالی ورته ټاکلی ؛البته دقتل عمليه دقاتل په کسب سره ده او په همدغه کسب سره دغه شخص نيول کيږي هغه څه چې دانسان دکسب اودالهي قضاءاوقدر ترمنځ يې تنسيق رامينځته کړی هغه دالله تعالی پخوانی علم دی مورِ به دغه مسئله ديومثال په توګه نوره هم روښانه کړو.

تادخپلې کوټې دبرښنايي ګروپ سوچ په يو پټ ځای کې ځای پرځای کړی چې ستاکوچني زوی ته تري معلومات نشته دغه سوچ په داسې پټ ځای کې قرار لري چې ته کولی شې ،ګروپ پرې رڼا اويا تياره کړي .تاوغوښتل چې دخپل ماشوم زوی اراده او تصميم ځان ته معلو م کړې چې ايااستاخبره مني اوکنه ؟تاورته وويل پام کوه چې داګروپ ګل نه کړې چې تياره به شي که زماخبره دې و منله دومره انعام به درکړم اوکه سرغړونه دې وکړه سزابه درکړم .له دې نه وروسته تادخپل ماشوم ځارنه کو له چې په کومه کړنه لاس پوري کوي ؛لېکن دغه ماشوم په خپلې ازادې ارادې سره دنافرمانی،اوسرغړونې لاره انتخاب کړه دګروپ په لوري يې ورمنده کړه ترڅو يې ګل کړي په دغه مهال تاپه پټه توګه دګروپ په بټن فشار واردکړ او ګروپ ګل شو ماشوم ارومرو احساسوي چې ګروپ يې په خپل پوکي سره په تياره بدل کړ؛ لېکن دګروپ دتياره کېدواصلي اوحقيقي سبب خوته پخپله وې دغه تقريبي مثال په ظلم اوتبري سره ديوانسان دقتل اووژنې له جر يمې سره مشابه دی قاتل خودقتل په عمليه کې هغه شکلي سبب برابر کړ؛لېکن مقتول خو په خپل اجل او ټاکلې نېټې سره دالله تعالی دقضاء اوقدر پراساس په مړينه محکوم شوی دی ؛البته قاتل خودالله تعالی جلت عظمته د هغه امرپه مخالفت لاس پوري کړی چې هغه يې حرام اوناروا ګر ځولی وو[1]

۵-دانسان داختيارساحه

انسان ددوودايروپه ضمن کې قرارلري يوه لو يه دايره چې دده کسب اواختيارته په کې دخل نشته او بله کوچنۍ دايره چې دده داختياراوواک ساحه ده. دده مثال هغه قفس ته ورته دی چې دننه په کې مرغان

[1] سيد سابق(۱۹۸۷م) العقايد الاسلامية ص ۱۱۲دار الکتاب العربی بيروت لبنان

ترتیب کوونکی: Sayed Hassan Agha Drukhshan PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

(c) ketabton.com Digital Library

ايسار شوي ،مارغه دننه ازادي لري چې څه وخوري اويا يې وڅښي اوياله خپلې جوړې سره يو ځای شي ؛البته که مارغه دخوراک اوڅښاک دلو ښو په ماتولولاس پورې کړاويا يې خپلې بڼکې ووېستلې اويايې نورو مارغانوته اذيت ورسولواوله هغوی سره په شخړه اومنګولو لګولواخته شو ؛نوپه دغه صورت کی دقفس څښتن به دغه مارغه ته سزاورکوي اوله قفس څخه به يې راوباسي ؛البته که ددې پر عکس دقفس څښتن يې يخې هواته کښېردي اويايې قفس په اوبوکې غوپه کړ ،په دغه صورت کې مار غان مسؤليت نه لري ،دقفس خاوند پوهېږي چې مارغان يې ملامت نه دي [1]

٦- دانسان مسؤ ليت

څه وخت چې مؤمن مسلمان دقضاء اوقدرصحيح مفهوم دصالحواونېکوسلفواواهل سنت والجماعت دمسلک په برابر ترلاسه کړي؛ نو دتکويني اوتشريعي قضاء ترمنځ بېلتون پېژني په تکويني قضاء کې ځان غيرمسؤل بولي او دالله تعالی پرېکړې ته ځان سپاري ؛البته تشريعي قضاء چې دانسان ارادي بر خه تنظيموي په دې کې خپل ځان مسؤل ګڼي اوخپل ځان په خپله دبربادی کندې ته نه غورځوي ؛بلکې اسبابو اووسايلوته لاس اچوي اوددښمن مکرونه اودسيسې شنډوي ځکه چې دوسې سره سم دځواک برابرول دمسلمانانودمسؤليتونوپه حدودوکې دي دي.

دالله جل جلا له سپېځلي پيغمبراوملګرويې کولی شول دپستواوذليلوخلکو په څېر ژوندسرته ورسوي خودخپل مسؤليت پربنسټ يې ځان ذلت ته ونه سپارلو .دالهي تشريعي تقدير له ستر ځواک څخه يې دخپل ماموريت اورسالت په چاروکې مرسته حاصله کړه دفقر مقابله يې په کار، دجهل يې په لوست، درنځ يې په دوا، دکفر او شرک يې په جهاد سره وکړه له غم،سستی،فقر،ناتوانی اوبخل څخه يې الله تعالی ته پناه وړله په جهادونو اوخونړيوجګړوکې يې ونډه واخيسته اودستړي ارادې او عزم څېښتن ؤ

دتقديرپه اړه د بېلابېلو ډلو افکار

دتقدير په اړه داهل سنت والجماعت اونورو بېلاروډلو نظريات په لنډ ډول ذکرکوو

- **قدريه ډله** : دوی دبندګانودکړووړوپه هکله دالله تعالی دازلي تقديرڅخه انکارکوي .
- **جبريه ډله** :البته جبريه ډله هغوی وايي چې انسان هېڅ داختيارڅښتن نه دی په کفراواسلام انسان دالله تعالی له خوامجبوردی چې کوم شی الله تعالی ورته ليکلي دي هماغه کېږي دانسان مثال په فضاء کې دپانې دی چې له اختياره پرته يې بادخوځوي .
- **اهل سنت والجماعت**:اهل سنت والجماعت وايي: چې انسان الله تعالی ترمشيت اوارادې لاندې دی.په تکويني اراده کې مجبوراوپه تشريعي اراده کې دخپلواک څښتن اوالله تعالی پرې له پخوانه عالم ؤداهل سنتوله نظره په ايمان اوکفردواړوکې دالله تعالی اراده داخله ده؛ مګرکفرالله تعالی نه خوښوي اونه پرتې خوشالېږي قران عظيم الشان فرمايي ﴿ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ ٱلْكُفْرَ وَإِن تَشْكُرُوا۟ يَرْضَهُ لَكُمْ ﴿٧﴾ ﴾

[1] - حبنكه عبدالرحمن حسن (ب ت)العقيدة الاسلامية واسسها ص ۹۴دارالقلم دمشق سورية

الزمر ،ژباړه:خوهغه دخپلو بندګانولپاره کفرنه خوښوي،اوکه تاسې شکر وباسئ نوهغه داشکر ستاسې لپاره خوښوي.

دبندګانودافعالواوکړنوپه هکله داهل سنت والجماعت مسلک دادی چې دبندګانواعمال اوکړه وړه دالله تعالی مخلوق اودبنده کسب دی ؛البته جبریه ګمراه ډله په سرکې ددوی مشرجهم بن صفوان په دې نظردی چې دبنده دافعالوخالق اوکاسب الله تعالی دی بنده هیڅ اختیارنه لري بل لورته معتزله بې لارې ډله وایي:اختیاري افعال دحیواناتوالله تعالی پورې هیڅ تعلق نه لري

دالهي ارادې په هکله داهل سنت والجماعت اودمخالفینونظریات

اهل سنت والجماعت دالهي ارادې په هکله چې کوم دلایل راغلي هغه یې راټول کړي اوالهي اراده یې په دووبرخووېشلې ده. ۱ ـ تکوینی اراده ۲ ـ دیني اوتشریعي اراده

تکویني اراده چې دمشیت مرادفه ده ټولوطبیعي پېښوته شاملېږي لکه مرګ اوژوند، طوفان ، زلزله ، شپه اوورځ اوداسې نور...په دې کې دانسان اراده دخل نه لري؛ البته دالله تعالی تشریعي اراده اومشیت په دې کې انسان ازاداوداختیارځښتن دی جنت اودوزخ دهمدغه اختیارله امله دی په دې کې انسان مجبورنه دی په خپله خوښه ښه اوبدانتخابوي ؛البته ګمراه معتزله قدریه ډله دالله تعالی له تکویني ارادې څخه انکارکوي یوازې په شرعي ارادې اعتراف کوي اوله سمې لارې دانحراف لاره غوره کوي ؛مګرجبریه اوجهمیه ډله دالله تعالی تکویني اراده ثابتوي اودتشریعي ارادې څخه انکارکوي .

۷-په قضاءاوقدردایمان غوښتنې

- دقضااوقدرپه مفهوم څان پوه کول که ددغو الفاظو په معنااومفهوم پوه نه شونویوازې په الفاظو دایمان معنی به څه وي؟
- په غمونو اوکړاوونو صبراو دمصیبتونو پرمهال استقامت غوره کول .

۸-دقضااوقدردعقیدې اغېزې

دمسلمان پرژونددقضااوقدردعقیدې اغېزې په لاندې ټکوکې خلاصه کوو: ۱-هلې ځلې اوکوښښ ۲-شجاعت اومېړانه ۳-صبراوزغم ۴-دالله جل شانه په هره فیصله خوښي ۵-دبندګانوله بنده ګی ازادي ، سکون اوډاډ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم څپرکی
دایمان نواقض(له مینځه وړو نکي)اهل قبله اواحکام یې

پیلیزه

الله تعالی اسلام ته دننوتلو لپاره په شهادتینو (لااله الله محمد رسول الله)اقراراوتصدیق ننووت لاره گرزولې ده یوشخص له اسلامه هلته وځي چې له ده څخه داسې وینا،عمل اویا اعتقاد څرگند شي چې تهر اقرار او باور له مینځه یوسي په دې توگه چې یا دالله تعالی په ربوبیت یا په الوهیت یا په اسماؤاو صفاتو اویا په رسالت کې په طعن اوعیب لگولولاس پورې کړي په دغه صورت کې ددغه شخص اقرارمات او دالله تعالی له دین څخه وؤت له اسلامه دیو شخص وتل له دلیل اوثبوت څخه پرته صحت نه لري دغه ډېره خطرناکه مسئله ده بې خایه او له دلیله پرته په خلکو دکفر فتوی صادرول هېڅکله جواز نه لري په دغه برخه کي کې به درانه لوستونکي په لاندې مطالبو پوهه حاصله کړي.

لومړی بحث

د نواقضو معنی

نقض په لغت کې ماتولوته وایي اوپه اصطلاح کې څینو اعتقاداتو،وینا،واوافعالوته ویل کېږي چې ایمان له مینځه وړي دېته نواقض څکه وایي چې کله یې انسان مرتکب وگرزي له اسلامه خارجېږي او په کفر کې داخلېږي دایمان نواقض ډېر زیات دي موږیې په درې ډولونوکې خلاصه کوو

دایمان دنواقضو ډولونه

دایمان له منځه وړونکې شیان په درې برخو وېشل کېږ ی لکه اعتقاد ي ، فعلي اوقولي

لومړی:دایمان اعتقادي نواقض

دایمان اعتقادي نواقض لاندې شیانوته شاملېږي

الف:په ذات اوصفاتوکې

- دالله تعالی دسپېځلي ذات څخه انکار
- دالله تعالی دصفاتوله جملې له یوه څخه انکار لکه علم ، سمع ، قدرت اوبصر قدرت ، قیومیت ، کلام اواراده
- دالله تعالی صفات دمخلوق دصفاتو سره مشابه گرزول په دې توگه چې ووایي الله تعالی هم دانسان په بنه سترگې ، غوږ ونه ، لاسونه اوپښې لري اورېدل یې دمخلوق داورېدلو اوقوت یې دمخلوق دقوت په شان دی
- الله تعالی ته مور ، پلار ،زوی ، لوراومېرمن ثابتو ل
- په تثلیث باوردرلودل په دې توگه چې الله تعالی ، عیسی علیه السلام اومورییې مریم په الوهیت کې شریک وگڼي

Ibton.com: The Digital Library

ب : په ربوبیت کې

دالله تعالی دربوبیت دانکارشکلونه په لاندې توګه دي:

- له الله تعالی څخه انکار
- تخلیق، ژوند،روزي ، مړینه ګټه اوتاوان له مخلوق څخه ګنل اوبل چاته دکمال صفت ثابتول
- دمادې په ازلیت باور
- په تصادف اوطبیعت یقین اوباور
- له الله تعالی سره په ملکیت کې بل څوک شریکان بلل اوستوروته دبارانونو نسبت کول
- دغه باورچې الله تعالی دکاینناتو خالق دی ؛مګرپه کاینناتوکې دتصرف اوتدبیرحق نه لري
- خپل ځان اویابل چاته دمطلق واکمن ، متصرف اوحاکم په توګه کتل
- الله تعالی ته دخوب اوغفلت نسبت کول
- خپل ځان اویابل چاته دالله تعالی دعلم اوحکمت په اندازه علم اوپوهه ثابتول

ج -په الوهیت کې

دالله تعالی په الوهیت کې دایمان له منځه وړونکي شیان لاند ې شکلونه غوره کوي

- دالله تعالی منل ؛مګر له عبادت اوحاکمیت څخه يې سرغړول
- دالله تعالی له بندګانوڅخه یوچاته په بندګی اوواکمنی قایلېدل لکه پیغمبرانو ،اولیاؤ،ستوروته
- له اسلامي شریعته پرته بل قانون اونظام ته دزړه په خوښه سرټیټول.
- دغیرشرعي قوانینو وضعه کول لکه دزنا ، سود،قمار،لاټري اوبرېښ توب دجواز امرصادرول
- دجرایمو سزاګانې چې په قرانکریم اونبوي سنتوکې ذکر شوي لغوه ګرزول.
- له الله تعالی نه پرته بل چاته دعبادت استحقاق ثابتول
- پردې خبره خوشالی چې بل څوک ورته سجده اویا په رکوع لاس پورې کړي.
- له قبرونو طواف اوتاوېدل ، قبر ته سجد ه ،نذر اونیاز ،فریاد اوژړااو ورڅخه مرسته غوښتل
- په غایبانه توګه مافوق الا سباب دنفعې اوزیان رسولو څواک یوچا ته ثابتول لکه داولاداوصحت غوښتنه. البته ماتحت الا سباب مرسته له یوچا څخه غوښتل جوازلري دمثال په توګه له یوتن څخه دپیسوغوښتنه.

د - په نبوت اورسالت کې

په نبوت اورسالت کې دایمان نواقض لاند ې صورتونه غوره کوي :

- دهغو پیغمبرانوڅخه انکارچې په قاطع اوغوڅ دلیل سره يې دنوم په یادولو سره نبوت ثابت وي
- دخپلو پیغمبرانو منل اودخپلو نه منل
- درسول الله صلی الله علیه وسلم درسالت دعموم څخه منکرېدل

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

Pashtoo.com: The Digital Library

شیخ الاسلام ابن تیمیة رحمة الله علیه په دغه مبارک حدیث دتعلیق په سلسله کې داسې ویلي دي دغه پورته دامیرالمؤمنین حضرت علي کرم الله وجهه دتعامل بیان ؤهریوزندیق چې خپل زندیقیت یې پټ کړاوگواهان پرې تهرشول ودې وژل شي اودتوبې غوښتنه دې ورڅخه نه کېږي؛ نودزندیق حکم دکفردی

دزندیق دتوبې قبولتیا: دزندیق دتوبې دوه حالتونه دي

۱ـ چې له توبې نه دمخه یې اسلامي حکومت په حبس محکوم کړي په دې هکله دعلماءدوه ډوله رایه ده

- قتل اووژل .
- دتوبې داظهارپه صورت کې یې عفوه .

۲ ـ داسلامی حکومت دنیولواوحبس نه دمخه یې په اتفاق سره توبه دقبول وړده .

تکفیر

پېژندنه : تکفیردلغت په اعتبارپه یوچادکفرفتوی ورکول اوپه اصطلاح کې په یوشخص دکفرحکم کول په دې توگه چې له اسلامه خارج شوی اوپه شرعي اوقانوني ډول یې کافرگڼل دي .تکفیرخطرناکه عواقب لري له دلیله پرته په یوچادکفرتاپه لگول لوی جرم دی په یومعین شخص دکفرفتوی سترخطرناکه کارگڼل کېږي په دغه کارسره په دنیااواخرت دواړوکې ځینې امورمرتب کېږي اوهغه داچې:

- په دنیاکې یې ددیني وروړگلوی پای
- دمېرمن سره یې دنکاح له منځه تلل
- له موراوپلاره میراث نه وړل
- دمرتدکبدلوله امله یې قتل اووژنه
- په اخرت کې دالله تعالی درحمت څخه محرومېدل
- په دوزخ کې همېشه اوسېدل
- درسول الله مبارک دشفاعت څخه بې برخې کېدل په کې شامل دي

دتکفیرپه هکله دپخوانیوعلماؤویناوې

امام احمدبن حنبل رحمة الله علیه فرمایي :دیوکاروجوب ،حراموالی ، ثواب اوعذاب اوپه یوچادکفراوفسق حکم کول دالله تعالی اورسول الله مبارک صلاحیت دی هېڅوک په دې اړه دواک څښتنان نه دي . تکفیردشرعي اوقانوني احکامودجملې څخه دی قران عظیم الشان اونبوي احادیثوته به وړاندې کېږي ، دغه نه اجتهادي قضیه ده اونه دعقل صلاحیت دی .

دتکفیرډولونه

اهل سنت والجماعت تکفیرپه دوودولونووېشي

۱- تکفیر معین :هغه دې توگه چې یوشخص ته دیوکار ، ویناواعتقادله امله دکفرنسبت وشي دغه خپل شرایط اوقواعدلري .

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتیب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

۲- **تکفیرمطلق** : دغه په یوفعل ، ویناواعتقاددکفرفتوی لګول دي لکه چې یوځوک ، کمونستان ، لیننستان ،لبرالان ، سیکولران ،نشنلستان ،سودخواره اومحتکرین ملعون وګڼي اوداسې نور...[1]

کفراوبه یوچادکفرحکم کول دایمان اواسلام په شان یوشرعي اوقانوني اصل دی هغه ځوک به مؤمن مسلمان اویاکافروي چې شریعت مستحق ګرځولی وي ځوک چې له الله تعالی اودمحمدرسول الله درسالت څخه منکروي هغه کافردی ؛مګرهغه ځوک چې الله تعالی اورسول الله مبارک (قران اونبوي سنتو) کافرنه وي ګرزولی ؛نوهغه کافرنه ګرځي .

دیوچادکافرګرځولوشرطونه

اسلامي علماؤ دشرعي نصوصوڅخه دتکفیرشرطونه راوښتلي دي ،څنې وخت یومسلمان په یوکفري فعل وینا، اویااعتقادکې پریوځي دلاندې شرایطوپه نظرکې نیولوسره موږپرې دکفرحکم کوو.

- چې په ویناوعمل سره ورڅخه کفرڅرګندشي
- چې حجت اودلیل پرې قایم چې شک اوشبهه په کې له منځه لاړه شي .
- چې دغه شخص عاقل اوبالغ وي.
- داچې معذوراواسلام راوړل یې دهرنېژدې نه وي.
- چې کفریې دزوراواکراه په حالت کې ونه ا وسي.
- چې جاهل نه؛ بلکې پوه وي .

دتکفیرموانع اوخنډونه

- داچې حجت اودلیل پرې قایم شوی نه وي په زړه کې شبهه اوشک ولري اویاورته دلیل څرګندنه وي
- ناپوهي اوده پروړاندې ددلیل نه ثبوت
- ماشوم توب ، لېونتوب اوبېړاتوب
- دمسلمانانوله هېواده یې لېرې والی اوورته داسلامي دعوت نه رسېدل
- ددلیل په اړه ناپوهي اوجهالت اوپه ببدیاکې اوسېدل
- زوراواکراه

دویم بحث

اهل قبله او احکام یې

چې ځوک کلیمه طیبه ووایي قبلې ته لمونځ وکړي اوپه هغه څه اقرار وکړي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم له خان سره راوړی اګرکه څنې لوی ګناهونه له شرک نه پرته ورڅخه صادرشي په دې شرط چې

---

[1] دوکتورخمیس محمدبن عبدالرحمن ـ التوضیحات الجلیة علی العقیدة الطحاویة دویم ټوک ۷۵۰ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دگناه په حرمت قایل وي موږيې له اسلامه بهرون نه بولواگرکه دغه شخص يوکمزوری اونيمگړی مسلمان گڼل کېږي موږپرې دکفرحکم نه کوو؛البته فاسق يې گنهواوله اسلامي ملت څخه يې بهرون نه گرځوو

دمسلکونواومذهبونوترمنځ فرق

داسلامي څلورومذهبونوپيروان اوغيرمقلدين سلفي حضرات په اهل سنت والجماعت کې شامل دي ،کوم مهال چې اسلام دعربودجزيرې نه بهرون دعجموهېوادونوته خپورشوپه عجموکې څنې لوی علمي شخصيتونه راپيداشوه هغوی په جزيي اوفرعي مسايلوکې اجتهادکړی اوامت ته يې دين اسانه گرزولی دی دهريومذهب امام پسې چې چااقتداء وکړه صحت لري ؛البته اوس مهال چې نړی ديوکلي بڼه غوره کړې ده اودنبوي احاديثومجموعې په تدوين شوې بڼه شتون لري دعلماؤتېراجتهادځای پرځای ؛مگردنويوقضاياؤدپښېدوپه صورت کې بايدحقيقي اومجازي (انلاين) جلسات صورت ونيسي دمجتهدينواجتهاداتوته بايدبياځلي کتنه وشي چې دکومومسايلودلايل ضعيف دي دقوي دلايلوپلټنه دې ترسره شي هريومملکت پوه شه اوخپل يې مذهب دمذهبي اختلافاتوپرځای بايددعلماؤترمنځ داتحاداواتفاق هڅه صورت ونيسي ــ ددېني اوعصرې مدارسواومکاتبوپه نصاب دې تجديدنظرصورت ونيسي اودغه واټن ته دې دپای ټکی کېښودل شي.

دلويوگناهونودځښتنانوپه اړه داهل سنت والجماعت اونوروگمراه ډلوباورونه

خوارج گناه کفراومعتزله يې نه کفرنه اسلام گڼي دواړه يې په اتفاق همېشه دوزخي گڼي دمعتزله ؤ په نېزدخلک په دنياکې په درې ډوله دي مسلمان ، کافراو فاسق خوارج يې په مسلمان اوپه کافرويشي

دتکفير په قضيه کې داهل سنت تگلاره

اهل سنت والجماعت هغه چاته دکفرنسبت نه کوي چې دوی ته کافروايي داځکه چې دکفرفتوی ورکول يوشرعي حکم دی ،دورنبوت ته نېژدې اصحابوکرامودرسول الله مبارک په لاس روزل شوي نسل هم خوارجواوروافضو(شيعه گانو) ته دکفرنسبت نه دی کړی سره له دې چې دخوارجوگمراه ډلې اصحابوکرامواوځلورم راشدخليفه حضرت علی رضی الله عنه ته دکفرنسبت کاوه اودهغه مبارک دوژلواقدام يې وکړ.

داهل سنت والجماعت دمخالفينوتگلاره

دخوارجو، معتزله ؤ اومرجئه ؤگمراه ډلې دتکفيريه مسئله کې ډېرگړندي دي دخوارجوگمراه ډله دلويوگناهونومرتکبين له اسلامه بهرون اوپه دوزخ کې يې تل ترتله اوسېدونکي بولي .[1]

البته معتزله گمراه ډله يې چې ديوې گناه څخه يې توبه نه وي وېستلې نه کافراونه مسلمان اوتل ترتله يې په دوزخ کې بنديوان گڼي . مرجئه گمراه ډله :لکه چې له کفرسره طاعت بې فايدې شي دی دوی وايي : ايمان ته گناه زيات نه رسوي[2]

والحمد لله الذي بنعمته تتم الصالحات وصلى الله على نبيه
محمد صلى الله عليه وعلى اله وصحبه وسلم

---

[1] - تيرشوی ماخذ ۷۵۲ مخ
[2] - باقلاني ، تمهيد ۳۹۴ مخ

Sayed Hassan Agha Drukhshan ترتيب کوونکی: PDF
Kandahar University Faculty of Computer Science 2024

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library